Agatha Christie'nin Gizli Defterleri

Bugüne Dek Yayımlanmamış İki Kısa POIROT Öyküsü

Elli Yıldır Saklı Kalan Gizemler

JOHN CURRAN

ALTIN KİTAPLAR

2. Basım

KİTABIN ORİJİNAL ADI

AGATHA CHRISTIE'S SECRET NOTEBOOKS

YAYIN HAKLARI

© JOHN CURRAN
AKCALI TELİF HAKLARI AJANSI
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
VE TİCARET AŞ

BASKI

1. BASIM / EYLÜL 2010
2. BASIM / EYLÜL 2010
AKDENİZ YAYINCILIK TİC. AŞ
Göztepe Mah. Kazım Karabekir Cad.
No: 32 Mahmutbey - Bağcılar / İstanbul

ISBN 978 - 975 - 21 - 1251 - 3

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe Mah. Kazım Karabekir Cad.
No: 32 Mahmutbey - Bağcılar / İstanbul
Tel.: 0.212.446 38 88 pbx
Faks: 0.212.446 38 90

http://www.altinkitaplar.com.tr
info@altinkitaplar.com.tr

JOHN CURRAN

Agatha Christie'nin Gizli Defterleri

TÜRKÇESİ
FÜSUN DORUKER

[illegible] Autobiography Jan. 1965

27

Recap —
Parents' Marriage —
[illegible] — 3rd birthday — my
mother - [illegible] - [illegible] - Reading

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

II. The nursery
Servants — Jane [illegible] ([illegible] woods
([illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible] Early
Marriage days")

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Servants?
Census -.
Dog. Tony.

[illegible] [illegible]
Early - [illegible] [illegible] Training

27. Defter'de bulunan 1965 tarihli notlar 1977 yılında yayımlanan Hayatım... Otobiyografi *adlı kitabın ilk bölümlerini özetliyor.*

Joseph,
Conor, Francis,
Oisin ve Lorcan için

İçindekiler

Teşekkür

Bu kitap, adları baş sayfada geçmeyen birçok kişinin yardımı ve cesaretlendirmesiyle ortaya çıktı.

Öncelikle Mathew Prichard ve karısı Lucy'ye teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kitap, varlığını Mathew'un cömertliğine borçludur. Kendisiyle ilk kez görüştüğümde hiç duraksamadan defterlerle ilgili bir kitap yazma önerimi kabul etti. Büyükannesinin kimsenin varlığından haberdar olmadığı belgelerin tümüne ulaşmama izin verdiği gibi araştırmalarımı yaparken Lucy ile birlikte bana göstermiş oldukları inanılmaz konukseverlik için ayrıca teşekkürler.

HarperCollins Yayınevi'nden David Brawn'a projeye duyduğu inançtan ve Steve Gove'a isabetli düzeltmelerinden dolayı teşekkür borçluyum.

Erkek kardeşim Brendan ilk taslağı okudu ve olumlu yorumlarıyla beni yüreklendirdi. Ayrıca karısı Virginia ile birlikte bana evimden uzakta, üstün teknolojiyle donatılmış bir ev sağladılar.

Christie hayranı arkadaşım Tony Medawar, araştırmalarını benimle paylaşmakla kalmayıp yararlı önerileriyle işimi bir hayli kolaylaştırdılar.

HarperCollins arşiv görevlisi Felicity Windmill, Exeter Üniversitesi Kütüphanesi'nden Doktor Christine Faunch ve yardımcıları, Agatha Christie Limited Şirketi'nden Tamsen Harward ve Jemma Jones'a da teşekkür ederim.

Goldsboro Books Şirketi'nden David Headley'ye değerli yardımları ve önerileri için minnettarım.

Dublin Şehir Meclisi'ndeki meslektaşlarım ve arkadaşlarıma, özellikle basın mensubu Michael Sands, Okur Hizmetleri Bölge Kütüphane sorumlusu Jane Alger'a verdikleri destek için teşekkür ederim.

Eurion Brown, Pete Coleman, Julius Green, John Perry, John Ryan, John Timon, Andy Trott ve Nigel Wollen'e de teşekkürlerimi sunuyorum.

Notlar

Agatha Christie'nin notlarını elimden geldiğince bir araya getirmeye çalıştım. Defterlerin her sayfası çizgiler, parantezler ve soru işaretleriyle dolu; cümlelerin çoğu tamamlanmamış, yarım bırakılmış. Daha kolay okunabilmesi için bazı büyük harfleri, köşeli ayraçları ve çizgileri kaldırdım. Kimi yerde paragraf boyunca çizgilerle ayrılmış sözcükleri ayrı cümleler haline getirdim. Geri kalan bütün soru işaretleri, alt çizgiler, karalanmış sözcükler, ünlem işaretleri, çizgiler ve belirli imla hatalarını düzeltmedim. Alıntılardan bazı metinleri çıkardım ve çıkardığımı belirtmek için yerine sıralı noktalar koydum.

İmla hataları düzeltilmedi, ama metinde parantez içinde belirtildi.

Yayına hazırlayanların açıklamaları veya yorumları için köşeli ayraçlar tercih edildi.

Kitapların, İngiltere'deki yayın tarihleri verildi. Bilgiler çoğunlukla Collins arşivlerindeki kataloglardan alındı. Geleneksel olarak Crime Club(*) kitapları her ayın ilk pazartesi günü yayımlanıyordu ve kesin tarihin bilinmediği birkaç durumda bu kılavuzu kullandım.

Politik açıdan daha doğru olduğunu düşünerek *And Then Were None* yerine *On Küçük Zenci* (Ten Little Niggers) adını yeğledim. Bu isim hem defterlerde hem de Agatha Christie 1939 kasımında kitabı ilk kez gördüğünde kullanılmıştı.

Her bölüm başına, sonunun açıklandığı kitap isimlerinin listesini ekledim. Bazılarının sonunu önceden açıklamadan, herhangi bir kitabın başlığını zekice tartışmak ya da defterler ile karşılaştırmak mümkün değildi. Ama bazen notlar en önemli karakterin ismini ya da kitabın kurgusunu za-

(*) Polisiye Yazarlar Kulübü

ten açıklıyordu. Christie'nin katilin kim olacağına karar verişindeki acımasız yaratıcılığı, onun dehasının bir göstergesiydi ve sözcük oyunlarıyla bunu anlatmak ona büyük bir haksızlıktır.

Hangi kitapları kullanacağıma, hangilerini göz ardı edeceğime karar verirken bilinçli olarak alfabetik ya da kronolojik bir sıralama yapmadım. Alfabetik sıralama bu kitap için anlamsızdır ve kronolojik sıralama ise bütün klasikleşmiş kitapların Christie'nin meslek yaşamının olgunluk dönemine rastladığına dikkat çeker. Tematik bir düzenlemeyi tercih ettim. Böylece hem çeşitlilik kattım hem de Christie'nin herhangi bir temadan sonuna kadar nasıl yararlanmış olduğunu gösterdim. Kitaplar rasgele sıralanmıştır. Bazı kitaplar birden fazla başlık altında gösterilmiştir. Örneğin *Ölüm Adası* (A Caribbean Mystery) hem "Tatil Cinayetleri" hem de "Yabancı Ülkede Cinayet" başlığı altında yer alır. *Beş Küçük Domuz* (Five Little Pigs) ise "Çocuk Tekerlemeleri Cinayetleri' ya da "Mazideki Cinayetler" sınıfına da girer. Düzenlemeyi yaparken çeşitlilik ve dengeyi göz önüne aldım.

Hakkında çok fazla bilgi edinebileceğimiz kısa öykülerin sayısı çok az olduğundan yalnızca üzerinde yeterince not bulunanları bu kitaba aldım.

Böyle bir kitapta tüm eserlerinden söz etmek mümkün değildir ve eğer sizin en sevdiğiniz öyküleri atlamışsam özür dilerim. Bundan sonra daha geniş kapsamlı bir kitapta bu durumu düzeltmeye çalışacağımdan emin olabilirsiniz.

Defterlerin herkese açık olmadığını tüm okurların bilmesini istiyorum. Birkaç yıl sonra sınırlı da olsa herkesin ulaşabilmesi umut ediliyor ama şu an böyle bir şey olanaksız.

Önsöz

Birkaç yıl önce ilk eşim Angela ile birlikte Agatha Christie'nin *Köşkteki Esrar* (The Secret of Chimneys) adlı en eski tiyatro oyunlarından birinin dünya galasına katılmak üzere Batı Kanada'nın Calgary kentine gitmiştik. İlk toplantıda John Curran adında sessiz, gözlüklü bir İrlandalıyla tanıştım. Agatha Christie oyununu izlemek için, Dublin'den Calgary'ye gelecek kadar çılgın olduğunu belirterek sohbet etmeye başlamamı her zamanki mizah anlayışı ile karşıladı ve o günden bu güne dostluğumuz sürüyor.

Annemle babam öldükten sonra National Trust tarafından yakın zamanda korumaya alınan Devon'daki Greenway Konağı'na (Kısa bir süre önce tekrar açıldı.) John sık sık ziyarete gelirdi. Greenway'i ziyaret edenlerin çoğu bahçelere ve nehrin kıyısındaki yürüyüş yollarına hayran kalırlar. John farklıydı. Neredeyse tüm zamanını giriş katında "faks odası" olarak bilinen Agatha Christie'nin arşivinin bulunduğu üç metreye bir buçuk metrelik bir odada geçiriyordu. Yemek yemesi için oturduğu yerden zorla kaldırılması gerekiyordu ve bazen Agatha Christie'nin eserlerinin tarihçesine dalıp günde on iki saat çalıştığı oluyordu.

John'un Agatha Christie'nin defterlerine duyduğu aşk işte burada başladı ve HarperCollins Yayınevi'nin John'un yazacağı kitabı yayınlamaya hazır olduğunu bildirmesiyle ne kadar şanslı olduğumuzu anladık. John'un

bu kitabı yazma hevesini ve hayranlığını açıkça göreceksiniz ve artı bir ikramiye olarak Agatha Christie'nin pek az bilinen iki kısa öyküsünü de kitabına aldı.

Ölümünün üzerinden otuz yıl geçmesine karşın Agatha Christie'nin yaşamı ve yapıtlarına duyulan ilginin hiç azalmamasına şaşırmaktan kendimi alamıyorum. John yalnızca onun yapıtlarına yoğunlaştı ve kitapların ardındaki kişiye duyduğu hayranlığını bir kenara bıraktı. İşte bu kitap, onun başyapıtlarını oluşturan hammaddelerin en küçük ayrıntısına kadar değiniyor. Son derece öznel ve gerçekten edebiyat tarihinin bir parçası. John hepimiz için bir armağan ortaya çıkardı, beğeneceğinizi umuyorum.

MATHEW PRICHARD

GİRİŞ

Güneşte Gölgeler – Greenway Konağı'nda Perde Arası, 1954 Yazı

Aşağıdaki nehri izlerken, bir tekne ardında güneşte parlayan köpükler bırakarak Dartmouth'a doğru ilerliyordu. Güvertedeki tatilcilerin kahkahaları onun tahta kulübeden çevreyi izlediği pencereye kadar ulaşırken ayaklarının dibinde yatan köpeği başını kaldırıp merakla nehre bakıyordu. Dinginliğini bozan başka bir ses ise uykulu bir arının vızıltısıydı. Bu cennet bahçesinin bir köşesinde bahçıvan Frank çiçek gösterisi için hazırlık yapıyor, Mathew ise, büyükannesinin kendisi için hazırladığı hazine avına ait ipuçlarının peşinde koşuyordu. Ama burada, nehre bakan yarım daire biçimindeki kale mazgalında huzur içindeydi. Taze sebzelerle yapılan harika yemekleri yiyerek, denizde yüzerek, yakınlardaki kırlarda piknik yaparak, ailesinin ve dostlarının varlığından keyif alarak geçirdiği dinlenme süresinin ardından, bir sonraki projesinin üzerinde düşünmek için yalnızlığı tercih ediyordu.

Düşüncelerini serbest bıraktığı takdirde bir şeylerin ona ilham vereceğini biliyordu. Ne de olsa otuz beş yıldır hayal gücü onu hüsrana uğratmadığı için böylesine huzurlu bir ortamda başarısız olmayı düşünmesi mümkün değildi. Boş gözlerle çevresine bakınıyordu. Sol tarafında kayıkhanenin çatısı göze çarptı, sağında ve arkasında bahçeler Gregoryan stili görkemli konağa doğru yükselerek uzanıyordu. Büyükannesinin bıraktığı ipuçlarını kovalayan Mathew'un arasında dolaştığı çalıların hışırtısı kulağına kadar geliyordu.

Eğer şimdiye kadar ipuçlarını doğru izlemişse, artık tenis kortuna doğru gidiyor olması gerekir... Acaba tenis topu dikkatini çekecek mi?... bundan sonraki ipucu topta. Aslında bir dedektif öyküsünü andırıyor... ama daha eğlenceli ve daha az planlama gerektiriyor... üstelik düzeltilmesi filan da gerekli değil... ve okuyup size yaptığınız hataları anlatan mektuplar yazanlar da yok... Ama eğer hazine avına birkaç kişi daha katılmış olsaydı, daha iyi, daha eğlenceli ve daha rekabetli olurdu. Belki bir dahaki sefere Max'in yeğenlerini çağırabilirim ve ortaya daha heyecanlı bir oyun çıkar. Ya da belki yakındaki okul için bir parti düzenleyebilirim... belki tahta kulübede ve kayıkhanede bir şeyler yapabilirim... gerçi kayıkhane daha ürkütücü görünüyor... özellikle tek başınıza olduğunuz zaman...

Şimdi boş boş nehre bakıyor ve çevresini daha ürkütücü bir ışıkta hayal ediyordu...

Eğer bahçe bir eğlenceli toplantıya sahne olsaydı... bir aile toplantısı... hayır, daha fazla insana gereksinim var... bir bahçe partisi.. bir bağış toplama etkinliği? Örneğin kız ya da erkek izciler için... onların daima paraya gereksinimi vardır... evet, bu konuda bazı olasılıklar var... Bahçede küçük satış barakaları olabilir, bir çadırda çay servisi yapılabilir, belki manolya ağacının yanında... eve girip çıkan insanlar... bir falcı ve bir içki çadırı... ve kimin nerede olduğu hakkında akıl karışıklığı... Ve başka köşelerde daha karanlık bir güç işbaşında... fark edilmiyor... şüphenilmiyor... Burada, tahta kulübede olamaz mı? Hayır, çok açık ve... çok... çok ürkütücü değil, üstelik buraya bir ceset saklayamazsınız; ama kayıkhanede... işte orada bazı olasılıklar var. Yalnızlık duygusu yaratacak kadar uzak, gıcırdayan basamaklardan aşağıya iniliyor ve aynı zamanda herkesin ulaşabileceği bir yer. Ayrıca kapısını kilitleyebilirsiniz... ve nehirden de ulaşabilirsiniz...

Ya Bayan Oliver?... Bir hazine avı düzenlemek için kusursuz biri... ve bazı nedenlerle işler ters gidebilir, ardından biri ölür. Bir bakalım... hazine avı yerine bir cinayet avı... tıpkı Cluedo oyunu (ipucu peşinde masaüstü oyunu) gibi ama bir kutu yerine gerçek bir evde ve çevresinde... Şimdi, Poirot mu, yoksa Marple mı? Marple mı, Poirot mu... Miss M'yi Greenway'de dolaşırken göremiyorum, Poirot için bile kötü ama Miss M inandırıcı değil... üstelik Bayan Oliver'ı tanımıyor ama onu kullanmak zorundayım.... Yani... Bρyan O. herhangi bir nedenle Poirot'yu çağırabilir... belki bir bahaneyle eve davet edebilir... bazı ipuçları için Poirot'nun yardımını isteyebilir mi? Ya da belki Poirot, polis şefini tanıyordur... ama bunu birkaç kez kullandım... avı kazanana bir ödül vermek nasıl olur?

Elini çantasına atıp büyük, kırmızı bir defter çıkarıyor...

Yanımda taşımak için pek uygun sayılmaz, ama izcilerin sloganını kullanırsam buna hazırlıklı olmalısın. Şurada bir kalem olduğundan eminim... Fikir tazeyken yazmak en doğrusu. Daha sonra değişebilir ama sanırım temel düşüncenin bazı belirgin olasılıkları var.

Defteri açıp boş bir sayfa buluyor ve yazmaya başlıyor.

Kullanılabilir temel fikirler

Bayan Oliver, Poirot'yu çağırıyor.

Bayan Oliver Greenway'de yapılacak olan Doğayı Koruma Şöleni için bir Hazine Avı ya da Cinayet Avı düzenleyecek.

Tümüyle işine odaklanmış, sayfaları kendine özgü iri harflerle dolduruyor, daha sonra silecek olsa bile fikirlerini kâğıda döküyor. Çevreyi hayal dünyasının çocuklarıyla –yabancı öğrenciler, kız ve erkek izciler– cinayet avı çözümleyicileri, polisler ve Hercule Poirot ile doldururken gerçek Greenway ortadan kayboluyordu.

Bazı fikirler

Yürüyüş yapan kişi (bir kız?...) Yakındaki öğrenci yurdundan Lady Bannerman

Evet, yakındaki öğrenci yurdu bir işe yarayabilir... Yabancı öğrenciler... içlerinden birini şey gibi göstermek... Kim? Onlar sürekli gelip gidiyorlar ve kimse onların kim olduklarını bilmiyor, aslında herhangi biri olabilirler. Bir kızın kılığını değiştirip gizlemek bir erkeği gizlemekten daha kolaydır... Belki kız, evin hanımı olarak da görünebilir. Hımmm, yani hiç kimse onu yakından tanımıyordur... belki hastadır... yatalaktır... hiç odasından çıkmıyordur... ya da aptaldır ve kimse ona aldırış etmiyordur... ya da yeni evlenmiş ve o çevre için bir yabancıdır. Ama sonra geçmişinden gelen biri ortaya çıkar... Gerçek kocası belki... ya da sevgilisi... ya da bir akrabası... ve onlardan kurtulmak zorundadır.

Başkasıyla evli olduğunu bilen biri, bu genç kadını tanıyor! Ortada bir şantaj mı var?

Mathew için hazırladığım hazine avlarından birini uyarlayıp kayıkhaneyi kullanabilirim... ve Bayan Oliver'ın avını oluşturabilirim... Cluedo oyunundaki silahlar ve şüpheliler fikrini kullanabilirim... ama sahte değil gerçek bir ceset...

Bayan Oliver'ın planı

Silahlar

Tabanca – Bıçak – Çamaşır İpi

Kimi öldüreceğim? Yabancı öğrenciyi... Hayır, o kız planın bir parçası olacak... Öyleyse hiç beklenmedik biri... ya konağın sahibine ne demeli?... Hayır, bu fikir çok bayatladı... daha şaşırtıcı olmalı... bir yabancı?... Ama kim?... ve bu fikir birçok sorun yaratır... önümüzdeki yıla bıraksam daha iyi... Ya bir çocuk? Çok dikkatli ele alınmalı, ama pek de iyi olmayan bir çocuk yaratabilirim... Belki ceset rolünü izcilerden biri oynayabilir ve ger-

çekten *öldüğü anlaşılır... ya da daha da iyisi bir izci kız... Çok meraklı olduğundan görmemesi gereken bir şey mi gördü? Daha önce bir çocuk kurbanın olduğunu sanmıyorum...*

> Karar verilecek noktalar: kurban olarak ilk kim seçildi?
> (?a) "Ceset" kayıkhanedeki izci çocuk olabilir... anahtar "ipuçları" sayesinde bulunur.

Nehrin ve tam karşıdaki ağaçlıklı tepelerin manzarasının farkında olmadan gözlerini dikmiş bakıyor. Salonda çayını içen, camlı kapılardan dışarı çıkıp bahçede dolaşan Poirot oluveriyor. Her durumda konumunu ve parasını korumaya kararlı Hattie oluveriyor. Dalgınlıkla plan yapan, vazgeçen, düzelten, değiştiren Bayan Oliver oluveriyor.

> Sonraki ayrıntılar: P. evde. Süslü binaya doğru yürüyor. Bir şeyler buluyor mu?
> Hattie kendisi olarak içeri giriyor, giysilerini değiştiriyor ve yurtta kalan bir öğrenci olarak ortaya çıkıyor. Kayıkhaneden mi, süslü binadan mı, falcının çadırından mı?

Şimdi birkaç aile üyesi bulmam gerek... Yaşlı bir anne nasıl olur?... Bekçi kulübesinde yaşayabilir. Eğer onu gizemli gösterirsem okurlar onun "o" olduğunu düşünecektir... Sevimli, yaşlı kadınlar daima en fazla şüphe çeken kişilerdir. Eskilerden kalma bir şeyler biliyor olabilir mi?... Belki Hattie'yi başka bir yerden tanıyordur... ya da tanıdığını sanıyordur... Poirot'nun, onun bir şeyler bildiğini düşünmesi *her zaman iyidir... bir bakalım...*

> Bayan Folliat? Şüphe çeken bir karakter... gördüğü bir şeyi gizliyor ya da eskiden kalma bir suçu var. Evden "kaçmış" bir eş!

Yazmayı bırakıp "Nima, Nima" diye seslenerek tahta kulübeye yaklaşan çocuğa kulak veriyor.

"Burdayım Mathew," diye sesleniyor ve saçları darmadağınık on iki yaşındaki oğlan basamaklardan aşağıya koşuyor.

"Hazineyi buldum, hazineyi buldum," diyor oğlan heyecanlı bir şekilde elindeki iki buçuk şilini göstererek.

"Aferin. Umarım çok zor olmadı."

"Pek değil. Tenis kortundaki ipucu beni epey oyaladı ama sonra filenin tam altındaki topu fark ettim."

"Bu ipucunun seni şaşırtacağını düşünmüştüm," diye gülümsüyor.

Defterini kapatıp çantasına koyuyor. Hercule Poirot'nun Bayan Folliat'ı sorgulaması ve ikinci kurbanın kimliğini keşfetmesi biraz ertelenecek.

"Hadi gel," diyor. "Bakalım evde yiyecek güzel bir şeyler var mı?"

Polisiye Edebiyatın Kraliçesi Agatha Christie'nin bugünlük işi bitti ve büyükanne Agatha Christie torununa dondurma bulmak için tahta kulübenin merdivenlerini tırmanıyor.

Ve 1956 Noel'inde Christie'nin *Sonuncu Kurban* "Dead Man's Folly" adlı romanı çıkıyor.

Başlangıç

Julia arkasına yaslandı ve soluğunu tuttu.
Gözlerini dikerek baktı, baktı, baktı...
Kapı Tekrar Vuruldu (Cat Among the Pigeons), 17. Bölüm

Agatha Christie'nin defterlerini ilk kez 11 Kasım 2005 Cuma günü gördüm.

National Trust'a eski görkemine kavuşturmak amacıyla restorasyon çalışmalarına başlamadan önce, bugünkü durumunu görmem için Mathew Prichard bir hafta sonu beni Greenway'e davet etti. *Personal Call* adlı radyo oyununda da yer alan Newton Abbot Tren İstasyonu'nda beni karşıladı. Güneşin son ışıklarıyla Galmpton köyünden, Dame Agatha'nın bir zamanlar yöneticisi olduğu okulun ve *Sıfıra Doğru* "Towards Zero" adlı kitabın ithaf edildiği yakın arkadaşı Robert Graves'in evinin önünden geçtik. Hercule Poirot'nun keyifle manzarayı izleyerek, yıllar önce Nasse Köşkü'ndeki cinayet avını araştırmak için geçmiş olduğu köyün ardındaki yolda ilerlerken, Dart Nehri'ni ve denizi göremedim. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. "Karanlık ve fırtınalı bir geceydi" ifadesi gerçek olmuştu. *Sonuncu Kurban* adlı kitabın kahramanları olan yabancı öğrencilerin kaldığı yurdun önünden geçtik. Greenway Konağı'nın görkemli bahçe kapısından içeri girip eve doğru ilerledik. Tüm ışıklar açıktı ve çay içtiğimiz kütüphanenin şöminesinde bizi ısıtan bir ateş yanıyordu. Agatha Christie'nin en sevdiği koltuğa oturup görgü kurallarını hiçe sayarak, gözlerimi, onun romanlarının Greenway baskılarının yabancı dillerdeki çevirilerine, defalarca okunmuş ilk baskıların kendi yaşıtlarının yazdığı polisiye romanların dizili olduğu raflarda, *Kader Kapısı* (Postern of Fate) adlı yapıtında da sevgiyle bahsettiği Ashfield adlı malikânede geçen çocukluk yıllarında okuduğu kitaplar da vardı.

Mathew bana evi gezdirdi. Girişteki görkemli holde yemek gongu (*Ölümün Aynası* / Dead Man's Mirror), pirinç süslü sandık *(The Mystery of the Spanish Chest)* ve etkileyici aile portreleri (*Noel'de Cinayet* / Hercule Poirot's Christmas) dikkatimi çekti. Merdivenin altındaki spor malzemelerinin arasında solaklar için golf *(Murder in the Mews)* birkaç tenis raketinin (*Sıfıra Doğru* ya da daha az ürpertici olarak *Kapı Tekrar Vuruldu*) ve tümüyle masum bir kriket sopasının durduğunu hayal ettim. Salonda ilk olarak büyük piyano (*Zarif Bir Cinayet Gecesi* / They Do it With Mirrors) ve önüne bir şey konmadıkça açık durmayı reddeden kapı (*Cinayet İlanı* / A Murder is Announced) dikkati çekiyordu. Büfedeki rengârenk Harlequin biblolar (*Ölümün Tam Zamanı* / The Mysterious) Mr. Quin adlı romana esin kaynağı olmuştu. *Sonuncu Kurban* adlı romanda Hercule Poirot çay saatinden sonra piyanonun arkasındaki camlı kapıdan ağır ağır aşağıya inmişti.

Ahşap döner merdivenle çıkılan en üst kattaki banyoların raflarında İkinci Dünya Savaşı'ndaki çocuk mültecilerin (*Şahidin Gözleri* / Ordeal by Innocence) isimleri okunuyordu. Kitaplıkta ise tanıdığı yazarların imzalı kitapları *(Agatha'ya utanarak ve Ngaio Marsh)* yer alıyordu. Ertesi sabah nehrin ve Devon tepelerinin yanı sıra kayıkhane (*Sonuncu Kurban)* ve tahta kulübe *(Beş Küçük Domuz*) gezildi.

Birinci katın sahanlığında ciltsiz baskıların durduğu döner bir kitaplık *(Ve Perde İndi* / Curtain) ve koridorun sonunda *Sonuncu Kurban* romanının yazılışı sırasında Dame Agatha'nın yaratıcılığının gözler önüne serildiği yatak odası vardı. Bir köşede ise *Hayatım... Otobiyografi* / An Autobiography adlı kitaptaki fotoğrafta annesinin çay saatlerinde giydiği elbise asılıydı ve koridorun sonundaki arka merdiven *Uyuyan Ölüm* "Sleeping Murder" romanında Miss Marple'ın kullandığı merdiveni andırıyordu.

Merdivenin başındaki kilitli iki kapı, tüm Agatha Christie hayranlarının arzuladığı ama hayal bile edemeyeceği kadar çok sayıda (gerçekte pek az kişinin ulaşabildiği) edebiyat hazinelerini sessizce koruyordu. Büyük olan odada hepsi yazarları tarafından imzalanmış, bir kısmı kişisel ithaflar taşıyan İngiltere ve Amerika'da ciltlenmiş ilk baskıları ile *Polisiye*

Edebiyatın Kraliçesi ve yapıtları hakkında çıkan tüm kitaplar yer alıyordu. Dar ve uzun olan ikinci odanın duvarlarındaki raflar ve dolaplarda yalnızca ciltli ve ciltsiz kitaplar, çoğu ilk baskı ve imzalı olan bunun yanı sıra kitap kulübü baskıları, el ve daktilo ile yazılmış taslaklar, mektuplar, sözleşmeler, afişler, tiyatro programları, fotoğraflar, ciltleri koruyan kapaklar, albümler ve günlükler sıralanmıştı. Alt rafların birinde, sıradan karton bir kutuda eski not defterleri duruyordu...

Kutuyu yere indirdim, çömeldim ve en üstteki defteri elime aldım. Kırmızı kapağının üzerindeki küçük beyaz etikette otuz bir yazıyordu. Açtığım anda karşıma "Cesetler Merdiveni, İnsanlar, Mavis Carr, Laurette King" sözcükleri çıktı. Sayfaları gelişigüzel çevirmeye başladım... *Nil'de Ölüm* "Death on the Nile", eklenecek noktalar... 8 Ekim, kızın bakış açısından Helen olayı... *Ceset Katilini Arıyor* "The Hollow", Müfettiş Sir Henry'ye geliyor, tabancayı soruyor... *Bağdat Esrarı*, 24 Mayıs... 1951 Piyes I. Perde: Yabancı, karanlık odaya girer, elektrik düğmesini bulur, açar ve bir erkek cesedi... Bir cinayet düzenlenmiştir... Letitia Bailey kahvaltıda.

Bunca baştan çıkarıcı başlık yalnızca tek bir defterde karşıma çıkmıştı ve dikkati çekmeyen kutunun içinde yetmişten fazla defter öylece duruyordu. Dağınık, tozlu bir odada rahatsız bir biçimde çömeldiğimi, aşağıda Mathew'un akşam yemeğine başlamak için beklediğini, kasım ayının karanlığında yağan yağmurun panjurlara vurduğunu unuttum. Bu akşamı ve hafta sonunu nasıl geçireceğimi artık biliyordum. Ve görüleceği gibi, bundan sonraki dört yılı...

O gece uyumaya gittiğimde saat bir hayli geç olmuştu. Tüm defterlerin sayfalarını sistematik bir biçimde elden geçirmiştim ve ıssız evin merdivenini tırmanırken bu kadar kısa bir sürede edindiğim büyüleyici bilgilerin olabildiğince fazlasını aklımda tutmaya çalışıyordum. Örneğin *Nil'de Ölüm* romanının aslında bir Miss Marple öyküsü olarak tasarlandığını... *On Küçük Zenci*'nin ilk aşamalarında karakter sayısının ondan fazla olduğunu... *Yılan İçini Döktü* "Death Comes at the End" adlı romanın sonu hakkındaki fikirlerini... *Çarpık Evdeki Cesetler* "Crooked House" için farklı sonlandırmalar düşündüğünü öğrenmiştim...

Ertesi sabah Mathew, beni Greenway Bahçeleri'nde gezintiye çıkardı. Önce bir zamanlar ahır olan yerden gezmeye (daha sonraları National Trust bürosu ve hediyelik eşya dükkânı) başladık, tenis kortunu (*Sonuncu Kurban)* ve uzayıp giden seralara bakan yüksek duvarlı bahçeyi geçtik. Kroket oyununun oynandığı çayırı, evin arka tarafını, Dart Nehri'nin harika manzarasına sahip olan Yüksek Bahçe'ye giden yolu dolaştık. Aşağıya *Sonuncu Kurban* adlı romanda şanssız Marlene Tucker'ın öldüğü kayıkhaneye doğru indik ve sonunda yıllar önce ölüme yaklaşmış olan Amyas Crale'e, Elsa Greer'in canlı *(Beş Küçük Domuz)* poz verdiği duvara ve nehre bakan tahta kulübeye ulaştık. Aynı romanda yer alan talihsiz Caroline Crale'in yürümüş olduğu yoldan eve döndük. Ön kapıya yaklaşırken burasının Agatha Christie'nin geniş ailesiyle birlikte vakit geçirdiği ev olduğunu anımsadım. Elli yıl önce yaz aylarında buradaki bahçede çay içiliyor, tenis kortundan raketlere çarpan topların sesleri geliyor, kroket sopalarına vuran topların vızıltıları duyuluyordu. Köpekler tembelce güneşte yatıyor, kargalar ağaçların tepesinden gaklayarak uçuyor, güneş Dart Nehri'nin üzerine parlıyordu. Uşak akşam yemeği için masayı hazırlarken pikaptan Cole Porter'ın müziği yükseliyor, üst kat pencerelerinin birinden bir daktilonun hafif tıkırtısı duyuluyordu...

O hafta sonu merdivenin başındaki odada neredeyse yirmi dört saat geçirdim, yalnızca yemek yemek ve Mathew'un ısrarıyla uyumak için dışarı çıktım. Dartmouth'taki öğle yemeğini, kütüphanede aile dostlarının katıldığı çay davetlerini reddettim. Akşam yemeği sonrası sohbetlerinden ve uzun kahvaltılardan vazgeçtim. Mathew'un sınırsız hoşgörüsü beni daha fazla cüretkârlaştırdı. Tıpkı Roger Ackroyd'un çalışma odasındaki titiz Hercule Poirot gibi *Ve Perde İndi* ile *Uyuyan Ölüm* romanlarının daktiloyla yazılmış taslaklarını, *Fare Kapanı*'nın (The Blind Mice-Mouse Trap) ilk taslağındaki orijinal ve silinmiş sahneleri, "Bay Davenby'nin Kayboluşu" (metinde aynen) bölümünün dergide ilk basılmış halini, *Nil'de Ölüm* ve *Ölümle Randevu* (Appointment with Death) oyunlarının gala programlarını, *Cinayet İlanı* romanının ellinci basımı kutlamasının resmi albümünü, *Doğu Ekspresi'nde Cinayet* (Murder on the Orient Express) romanı-

nın unutulmaz kraliyet galasında yer alan eşyaları inceledim ve nasıl Miss Lemon sürekli dosyalama işine geri döndüyse ben de büyüleyici defterlere geri döndüm.

Agatha Christie'nin belgeleri arasında yazmaya başladığı ilk dönemlerden kalma bazıları polisiye olmayan, bazıları eğlendirici, bazıları da polisiye sayılabilecek çalışmalar ve *Ölüm Sessiz Geldi* (The Secret [Mysterious] Affairs at Styles) öncesinde yazdığı ama yayımlamadığı *Snow Upon the Desert* romanının taslakları hâlâ duruyordu. Kısa öykülerinin orijinal taslaklarının (Bazı metinler basılanlardan farklılıklar gösteriyor.) yanı sıra "Köpeğin Topu Olayı" da var. Bu öykünün varlığı, aralarında *Işıklar Sönünce* (While the Light Lasts) romanının editörü, dostum Tony Medawar'ın da bulunduğu Agatha Christie romanları üzerinde çalışan kişiler tarafından biliniyor. Ama daha önce basılmış bir öyküyle arasında çok fazla benzerlik bulunduğundan, hepsi bu öykünün ölümünden sonraki koleksiyonlara katılmasına karşı çıkıyor. Yakın benzerlik ve yine de önemli bir farklılık nedeniyle ilgi çekeceğini düşündüm. Artık kararı siz verin.

Ertesi yıl yaptığım ziyareti şimdi büyük bir keşif olarak nitelendiriyorum. 2006 ağustosunu evindeki onarım çalışmaları başlamadan önce Dame Agatha'nın belgelerini ayıklamak ve düzenlemek üzere Greenway'de geçirdim. Hafta içleri; denetçiler, mimarlar, işçiler, gönüllüler evin her köşesinde karşınıza çıktığından gürültülü bir hareketlilikle geçiyordu. Cumartesi günleri bahçeler halkın ziyaretine açılmasına karşın evdeki yaşam daha sakindi. Hatta öylesine sessizdi ki, koskoca arazide başkalarının bulunmadığını bile düşünebiliyordunuz. 19 Ağustos Cumartesi günü depolama yapmaya başlamadan önce el ve daktilo ile yazılmış belgeleri elden geçirip listesini hazırlıyordum. Romanlardan farklı olarak, taslaklarının arasında *Hercule'ün On İki Görevi* (The Labours of Hercules) adlı romanın ciltli daktilo taslağı gözüme çarpınca, basılmış halinden farklı olup olmayacağını bir an düşündüm; çünkü dergilerde yayımlanan öyküler ciltli kitap haline getirilirken bazı değişiklikler yapıldığını biliyordum. Giriş ve başlangıçtaki öyküler bilinen baskılara uygundu, ama "Hercule Poirot Cenevre Gölü'ne bakarak içkisini yudumladı..." satırıyla başlayan "The Cap-

ture of Cerberus" / *Kerberos'un Yakalanması* adlı on ikinci öykü bana hiç tanıdık gelmedi. Okumaya devam edince hayal edilemeyecek kadar özgün bir şeye rastladığımı fark ettim. Bilinmeyen bir Poirot öyküsü altmış yıldır sessizce bu cildin arasında yatıyordu ve bunca zamandır farklı kişiler tarafından elden geçirilmiş, taşınmış, yeniden raflara yerleştirilmişti ve yine de yaratılışından altmış yıl sonrasına kadar hiç kimsenin dikkatini çekmemişti. Listeleme ve ayıklama görevime ara verip okumaya başladım. 1975 ekiminde başlayan ve *Ve Perde İndi*'deki dokunaklı son sözlere: ("Evet, çok güzel günlerdi...") kadar geçen sürede bilinmeyen ve unutulmuş bir Hercule Poirot öyküsü karşıma çıktı.

2006 yılının başlarında Mathew'a büyükannesinin defterlerine dayanan bir kitap yazma olasılığından söz ettiğimde memnuniyetle karşıladı. Kısa bir süre sonra da HarperCollins Yayınevi bu fikri hevesle kabul etti. Basılmamış iki öykü hakkında ne yapılacağına karar verilmedi. Defterleri bir kez daha gözden geçirince her iki öykü için notlar bulunduğunu fark ettim. Mathew bunların yayınlanmasını kabul edince, *Polisiye Romanlar Kraliçesi*'nin iki yeni öyküsünün ilk kez gözler önüne serilmesi görevinin bana verilmesinden onur duydum.

Ölüm Sessiz Geldi adlı romanın sonunda Poirot, Hastings'e, "Üzülme, Hastings! Topla kendini dostum. Kim bilir, belki seninle birlikte tekrar ava çıkarız. Ve o zaman..." der. Gerçekten de bu sözcüklerin yazılışından neredeyse yüz yıl sonra Hercule Poirot ile bir kez daha ava çıkacağımızı kim bilebilirdi?... Üstelik ardından bir kez daha...

1

Cinayet İlanı: Bir Mesleğin Başlangıcı

Her şey böyle başladı. İzleyeceğim yol önümde belirmişti. Bir değil, bir dizi cinayet işlemeyi kararlaştırdım.

On Küçük Zenci

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Nil'de Ölüm • *Ölüm Oyunu* (Evil under the Sun) • *Ceset Katilini Arıyor* • *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* (Lord Edgware Dies) • *Ölüm Çığlığı* (Murder at the Vicarage) • *Ölüm Sessiz Geldi* • *Şahidin Gözleri* • *Beklenmeyen Şahit* (Witness for the Prosecution)

İngiliz polisiye romanlarının altın çağı, Birinci Dünya Savaşı'nın sonu ile İkinci Dünya Savaşı'nın sonu arasındaki dönem, yani 1920 ila 1945 arası olarak kabul edilir. Kır evlerinde geçen hafta sonları bir katilin varlığı, hastalıklı bir surata sahip hizmetçinin kanıtları, hiçbir ayak izinin görülmediği karla kaplı bahçeler, yetenekli bir amatörden yardım isteyen şaşkın polislerle canlanıyordu. Boş enjektörle öldürücü hava kabarcığının verilmesi, zehire bulanmış posta pulu, kullanıldıktan sonra eriyip yok olan buzdan yapılmış hançer gibi unsurlarla yaratıcılığın sınırları epey genişletiliyordu.

Günümüzde klasik polisiye ile ilişkilendirdiğimiz yazarlar bu yıllarda mesleklerine ilk adımı atmışlardı. Bu dönemde, daha önce ya da daha sonra başka kimsenin başaramadığı kadar farklı biçimlerde, kilitli bir odaya girip çıkmanın yollarını keşfeden John Dickson Carr'ın şeytanî zekâsı ortaya çıktı. Güvenilir şahitlerin ustası olan Freeman Wills Crofts'un yaratıcılığı görüldü, çoklu sonuçların öncüsü Antony Berkeley'in romanları piyasaya sürüldü. Aynı dönemde Lord Peter Wimsey'i yaratan Dorothy L. Sayers'in kurguları ve eleştirileri polisiye türünün edebi değerinin artmasını ve kabul görmesini sağladı. Margery Allingham, Albert Campion karakteriyle iyi bir dedektif öyküsünün harika bir roman olabileceğini kanıtladı. Ngaio Marsh'ın hem beyefendi hem de polis mesleğini birleştiren kahramanı Roderick Alleyn de bu dönemin ürünü oldu. Atlas Okyanusu'nun öte yanından Ellery Queen, "Okurlara Bulmaca" bölümüyle ortaya çıkıp oturduğu koltukta cinayeti çözen dedektiflere meydan okudu. S. S. Van Dine'ın kibirli kahramanı Philo Vance romanları baskı rekorları kırdı, Rex Stout'un şişman kahramanı Nero Wolfe bir yandan cinayetleri çözerken bir yandan da orkide koleksiyonuyla ilgileniyordu.

Kabinedeki bakanlar ve başpiskoposlar iyi dedektif öyküsü yazarlarını övdüler. Şairler (Nicholas Blake takma adıyla Cecil Day Lewis), üniversite dekanları (Michael Innes takma adıyla Profesör J. I. M. Stewart), rahipler (Muhterem Ronald Knox), besteciler (Edmund Crispin takma adıyla Bruce Montgomery), yargıçlar (Cyril Hare takma adıyla Yargıç Gordon Clark) bu tür romanlara katkıda bulundular. R. Austin Freeman'ın bilim insanı karakteri Doktor John Thorndyke, çağdaş bilimsel cinayet romanının tohumlarını attı; Gladys Mitchell, inanılmaz kahramanı Bayan Bradley ile bir psikolog dedektifi tanıttı bizlere; Henry Wade ise, Müfettiş Poole ile polisin adli işlemlerinin yolunu açtı. Sayers'in *The Documents in the Case* adlı romanı mektup halindeydi; Philip Macdonald'ın *The Maze* adlı eseri harfi harfine soru-cevap bulgularının öncüsü oldu; Dennis Wheatley'in *Murder off Miami* romanı ise telgraflar ve tren biletleri gibi kanıtlarla gerçek polis dosyalarının ipuçlarını gösterdi. Ev plan-

ları, ipucu bulmanın yöntemleri, tarifeler ve dipnotlar çoğaldıkça çoğaldı, okurlar arseniğin özellikleriyle tanıştılar. Tren tarifelerinin yorumlamasını ve 1926 Nesebin Tashihi Yasası'nın karmaşık maddelerini öğrendiler. Collins Yayınevi'nin Crime Club ve Dedektifler Kulüpleri kuruldu; Ronald Knox bir Dedektif Öyküsünün *On Emri*'ni yayımladı ve S. S. Van Dine kendi *Kuralları*'nı yazdı.

Ve Agatha Christie *Ölüm Sessiz Geldi* adlı romanını yayımladı.

Poirot Kanıt Peşinde...

Agatha Christie *Hayatım... Otobiyografi* adlı kitabında, *Ölüm Sessiz Geldi*'nin başlangıç sürecini ayrıntılı olarak anlatıyor. Artık gerçekler gayet iyi biliniyor: kız kardeşi Madge'in, "Bahse girerim sen iyi bir dedektif öyküsü yazamazsın!" diye meydan okuması, Poirot'nun milliyetini belirleyen Torquay'daki Birinci Dünya Savaşı'nın Belçikalı mültecileri, yöre dispanserinde çalışmış olan Christie'nin zehirler konusundaki bilgisi, kitap üzerinde ara vererek çalışması ve annesinin cesaretlendirmesiyle Moorland Oteli'ne iki hafta kapanıp kitabı tamamlaması... Bu roman onun ilk edebi çalışması olmadığı gibi, o da aile içinde edebiyata yönelen ilk kişi değildi. Annesi ile Madge de yazıyorlardı ve hatta Madge'in yazdığı *The Claimant* adlı oyun, Agatha'nın yazdıklarından önce West End Tiyatrosu'nda sahnelenmişti. Bu kitabından önce Agatha kendi tanımıyla uzun sıkıcı bir roman, birkaç kısa öykü ve radyo oyunları yazmıştı. Hatta bir şiiri yerel gazetede yayımlanmıştı. Bahse girme öyküsü gerçek olabilir ama böylesine başarılı bir kitabı kurgulamak yazmak için yeterli değildi. Doğuştan sahip olduğu bir yeteneği vardı.

Aslında romanı 1916 yılında yazmaya başlamıştı (*Ölüm Sessiz Geldi* 1917 yılında geçer.) ama ancak dört yıl sonra basılabilmişti. Üstelik birden fazla yayınevi reddettiğinden romanın basılması yazarın kararlılığı sonucunda gerçekleşmişti. 1919 yılında antika kitaplarla ilgilenen The Bodley Head Firması'ndan John Lane yayınlama konusunda onunla görüşmüştü. Ne var ki, mücadele henüz bitmemişti.

1 Ocak 1920 tarihli sözleşme John Lane'ın Christie'nin yayıncılık konusundaki saflığından yararlandığını gösteriyordu. (İlginç ama gerçek sözleşme *Ölüm Sessiz Geldi* romanı içindi.) İngiltere'de iki bin kitap satıldığı takdirde yüzde onu, onun olacaktı ve beş kitap daha yazacaktı. Sözleşmedeki bu madde birkaç yıl boyunca karşılıklı yazışmalara neden oldu. Ya kitabı basılacağı için çok sevindiğinden ya da yazarlık mesleğini sürdürmeyi düşünmediğinden sanırım Christie küçük harflerle yazılı bölümleri dikkatli okumamıştı.

Nasıl bir sözleşme imzaladığını fark edince kendisi bir kitap yazıp getirdiği zaman John Lane bunu kabul etsin ya da etmesin sözleşmenin kendine düşen kısmındaki şartları yerine getirdiğini iddia etti. John Lane, *Poirot Kanıt Peşinde* "Poirot Investigates" adlı yapıtın bir roman değil yalnızca kısa öyküler kitabı olduğunu öne sürünce, Christie; bunun altı kitaplık sözleşmenin bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini söyledi. Ve üçüncü kitabı olarak polisiye bir kitap olmayan *Vision* adlı romanı onlara sunduğunu ısrarla belirtti. Christie açısından yayıncının bu kitabı reddetmesi onların kendi seçimiydi. Eğer John Lane, onu sömürmeye kalkmasaydı herhalde Christie bu şirketle çok daha uzun yıllar çalışacaktı. Karşılıklı mektuplar, onun meslek yaşamının ilk yıllarında yayıncıların yöntemlerini çok çabuk öğrenen yıldız bir öğrenci olduğunu gösteriyordu. John Lane'ın bürosunda iskemlenin ucuna ilişen şaşkın ve deneyimsiz kızın; oldukça kısa bir süre sonra kapak tasarımı, pazarlama, telif hakları, tefrika etme, çeviri, film hakları, hatta imla hataları konusuyla ilgilenen kendine güvenen bir işkadınına dönüştüğü görülüyor.

Bir yıl önceki yayınevi editörlerinin olumlu yöndeki raporlarına karşın 1920 ekiminde Christie, Bay Willett'e mektup yazıp kitabının çıkıp çıkmayacağını soruyor ve ikinci kitabını neredeyse bitirmek üzere olduğunu bildiriyordu. Mektubuna yanıt olarak kendisine gönderilen kapak tasarımını beğenip kabul ediyordu. 1920 yılında *The Weekly Times* gazetesinde tefrika edildikten sonra *Ölüm Sessiz Geldi* ABD'de de yayımlandı. Ve Agatha Christie'nin kitabı yazmaya başlamasından yaklaşık beş yıl sonra İngiltere'de 21 Ocak 1921 tarihinde piyasaya çıktı. Kitabın yayımlanma-

sından sonra bile hesap özetleri, hatalı hesaplanmış telif bedelleri ve kapak tasarımları hakkında yazışmalar yapıldı. John Lane'e haksızlık etmemek için, meslek yaşamı boyunca Collins Yayınevi'yle de sürdürdüğü iletişimde kapak tasarımları ve arka kapak yazılarının epey yer tuttuğunu da belirtmek gerekir.

Karar...

Ölüm Sessiz Geldi romanının taslakları hakkındaki editör raporları bazı çekincelere karşın oldukça olumluydu. Bir tanesi doğrudan işin ticari tarafını ele alıyordu: "Açıkça görülen eksikliklerine karşın, Lane bu romanı kolayca satabilir... Kendine özgü bir havası var." Diğer rapor ise daha ateşleyiciydi: "Çok iyi anlatılmış ve yazılmış." Bir başkası ise yazarın geleceğine ışık tutuyordu: "Dedektif öyküleri yazmaya devam etmeli, bu konuda çok yetenekli olduğu görülüyor!" Bay Poirot'nun neşeli karakter yapısından çok hoşlanan editörler, "romantik dedektif" tiplemesinden farklı olduğunu ve "bir zamanların ünlü Belçikalı dedektifinin çok neşeli, ufak tefek bir adam olduğunu" düşünüyorlardı. Belki Poirot "bir zamanların" tanımına gücenmişti, ama onun varlığı kitabın kabul edilmesinde büyük rol oynamıştı. 7 Ekim 1919 tarihli raporunda önsezileri güçlü bir editör, "Ama John Cavendish'in davası bende bir kadın elinin işe karıştığı şüphesini uyandırdı." diyordu. (Kitapta adı A. M. Christie olarak geçtiğinden, başka bir editör ondan Bay Christie olarak söz ediyordu.) Tüm raporlar Poirot'nun Cavendish davasına katkısının inandırıcı olmadığı ve üzerinde çalışması gerektiği konusunda birleşiyordu.

Bu raporlar, orijinal taslaktaki sonuç bölümünde John Cavendish davasında Poirot'nun cinayeti tanık sandalyesinde kanıtları sunarak açıklamasından söz etmekteydi. Christie'nin de kabul ettiği gibi bu yöntem işe yaramamıştı ve Lane bunların tekrar yazılmasını istedi. Christie tekrar yazdığında cinayetin açıklanma şekli değişmedi, ama bu kez Poirot açıklamayı tanık sandalyesi yerine Styles Köşkü'nün salonunda yapıyordu. Bu sahne gelecekte birçok kitapta yinelenecekti.

Sutherland Scott 1953 tarihli *Blood in Their Ink* adlı dedektif öyküleri tarihi kitabında *Ölüm Sessiz Geldi* romanını derin bir algılamayla "en iyi yazılmış ilk romanlardan biri" olarak nitelendiriyor. Romanın birçok unsuru Christie'nin daha sonraki yapıtlarının da diğer yazarlardan farklı olması özelliğini taşıyordu...

Poirot ve Büyük Dörtler (The Big Four)

Hercule Poirot

Agatha Christie'nin İngiliz olmasına karşın yarattığı en ünlü karakterin bir "yabancı", bir Belçikalı oluşu aslında bir ironidir. Yakından tanıdığı diğer dedektif karakterlerinin herhalde bu noktada bir katkısı olmuştur. Poe'nun Chevalier Dupin'i, Robert Barr'ın Eugène Valmont'u, Maurice Leblanc'ın Arsène Lupin'e ve A. E. W. Mason'un Sûreté teşkilatından Müfettiş Hanaud karakterleri 1920 yılında cinayet romanlarının tanınmış isimleriydi. Agatha Christie, *Hayatım...* adlı kitabında Gaston Leroux'nun 1908 tarihli *Sarı Odanın Esrarı* "The Mystery of the Yellow Room" romanındaki Monsieur Rouletabille karakterinden özellikle söz ediyor. Gerçi günümüzde unutulmuş gibi görünüyor, ama Leroux aynı zamanda *Opera'daki Hayalet* "The Phantom of the Opera" adlı kitabın da yazarıdır.

O dönemde dedektif tipinin ayırt edici bir ya da birden fazla özelliği olması gerekli gibi düşünülüyordu. Sherlock Holmes'un kemanı, kokaini ve piposu vardı, Father Brown'un şemsiyesi ve karşısındakini yanıltan dalgın bir havası vardı; Lord Peter Wimsey'in monokl gözlüğü, uşağı ve antika kitap koleksiyonu vardı. Daha az tanınan kahramanların da belirleyici huyları vardı elbette. Baroness Orczy'nin *Old Man in the Corner* karakteri ABC Çay Salonu'nda oturup düğüm atıyordu, Ernest Bramah'nın Max Carrados'u kördü ve Jacques Futrelle'in Profesör Augustus S. F. X. Van Dusen'i ise "Düşünen Makine" olarak biliniyordu. Böylece Belçikalı Poirot; bıyığı, minik gri hücreleri, hem zihinsel hem bedensel kendini beğenmişliği ve düzen takıntısıyla ortaya çıktı. Christie'nin tek hatası, onu 1920 yılında Belçika emniyetinin emekli bir üyesi yapmasıydı, böylece 1975 yı-

lına ve *Ve Perde İndi* romanına gelince Poirot yüz otuz yaşına basmıştı. Elbette Agatha Christie, 1916 yılında ortaya çıkardığı ufak tefek Belçikalı karakterin kendisinden daha uzun yaşayacağını hiç düşünmemişti.

Okunabilirlik

Daha birinci romanı Christie'nin yeteneğini gözler önüne seriyor, yalın anlatımıyla kolayca okunuyordu. Okunabilirlik, okurun bir sayfayı baştan sona okuması, sayfayı çevirmesi ve bunu en az iki yüz defa tekrarlamasını sağlayan bir unsurdur ve Christie'nin her kitabında durum aynıydı. Bu yeteneği ancak meslek yaşamının son döneminde, en zorlayıcı örneklerden biri olan *Kader Kapısı* adlı romanda onu yalnız bırakmıştı. Christie bu yeteneğe doğuştan sahipti ve bunun sonradan öğrenilip öğrenilmeyeceği şüphelidir. *Ölüm Sessiz Geldi* romanından otuz yıl sonra, Collins Yayınevi'nin editörü *Bağdat'a Geldiler* "They Came to Baghdad" romanına olumsuz eleştirilerde bulunduğu raporunda bile, "Kolaylıkla okunabilir ve baştan sona ilgi çekme sınavını başarıyla geçiyor," diye yazmıştı.

Christie'nin anlatımı su gibi akıyor. Karakterleri inandırıcı ve farklı, kitaplarının büyük bir bölümünü diyaloglar oluşturuyor. Çok uzun soru-cevap sahnelerine, ayrıntılı bilimsel açıklamalara ve gerek mekânların gerekse kişilerin uzun uzun betimlemelerine rastlanmıyor. Yine de sahneler ve kahramanlar okurların aklında yer edecek kadar iyi anlatılıyor. Her bölüm hatta her sahne, öyküyü, dikkatle hazırlanmış sonuca ve zirveye doğru sürüklüyor. Üstelik Poirot, Dorothy L. Sayers'in dedektifi Lord Peter Wimsey'in sinir bozucu alaycılığı, S. S. Van Dine'in dedektifi Philo Vance'ın kendini beğenmişliği ya da E. C. Bentley'in dedektifi Philip Trent'in karmaşık duygusal ilişkileri gibi unsurlarla okurları kendine yabancılaştırmıyor.

Çağdaşlarıyla kıyaslanınca, Christie ile aralarında bir uçurum olduğu ve diğer yazarların kitaplarının artık baskısının neden yapılmadığı ortaya kolayca çıkıyor. Örnek olarak *Ölüm Sessiz Geldi* romanıyla aynı tarihte piyasaya çıkan iki dedektif öyküsünü verebiliriz. Dublin'li Freeman Wills Crofts, *The Cask* romanını 1920'de, H. C. Bailey de *Call Mr. For-*

tune romanını ondan bir yıl önce yayımladı. Croft'un yarattığı Müfettiş French karakteri tüm ipuçlarını dikkatlice izliyordu ve sarsılmaz tanıklar konusunda uzmandı. Ne var ki bu titizlik romanın heyecanla okunmasını engelliyordu. Tarihi kurgu romanlar yazarak tanınan H. C. Bailey ise polisiye türüne dönmüş ve yarattığı dedektif Reginald Fortune'un uzun soluklu kısa öykülerini 1919 yılında *Call Mr. Fortune* adı altında toplamıştır. İki yazar da hem roman hem kısa öykü türünde oldukça yetenekliydiler ama son derece önemli bir unsur olan okunabilirliğe sahip değildiler. Günümüzde onların isimlerini ancak bu türün meraklıları biliyor ve tanıyor.

Kurgulama

Christie'nin kurgulaması inanılmaz okunabilirlik ile bir araya gelince elli yıl boyunca eşsiz bir bileşim oluşturacaktı. Defterlerini inceleyerek onun bu yeteneğinin doğuştan geldiğini, fikirlerini kusursuzlaştırmak için damıttığını, keskinleştirdiğini ve ilham verici kitap isimlerinin (Örneğin *Çarpık Evdeki Cesetler* /Crooked House, *Gece Yarısı Cinayeti* / Endless Night, *Cinayet Alfabesi / The A B C Murders*) bu titiz planlamanın sonucunda ortaya çıktığını göstermeyi umuyorum. Kurgulama yaratıcılığının sırrı da bu yeteneğinin okurun cesaretini kırmamasında yatıyor. Çözümleri genelde herkesin bilebileceği konulardan ortaya çıkıyor. Bir isim hem kadın hem erkek ismi olabiliyor, bir ayna hem yansıtıyor hem de tersine çeviriyor, yerde yatan bir beden mutlaka bir ceset olmayabiliyor, bir ağacın saklanacağı en iyi yer bir orman oluyor. Bir sonsuzluk üçgeni, kulak misafiri olduğumuz bir konuşmayı ya da gizli bir ilişkiyi yanlış yorumlayacağımıza güvenebileceğini biliyor. Emekli subayların zararsız palyaçolar olduğu, sessiz, ürkek ev kadınlarına acınması gerektiği, tüm polislerin dürüst ve tüm çocukların masum olduğu konusundaki yerleşik önyargılarımızı hesaba katıyor. Bizi mekanik ya da teknik ayrıntılarla şaşkına çevirmiyor, basmakalıp ya da açıkça görülen olaylarla bize hakaret etmiyor ya da ürkütücü ve ürpertici sahnelerle konuya yabancılaştırmıyor.

Neredeyse Christie'nin tüm kitaplarındaki kurgu, aralarından birinin potansiyel katil olduğu az sayıdaki şüpheliden oluşuyor. Bir kır evi, bir

gemi, bir tren, bir uçak, bir ada gibi mekânlar potansiyel katillerin sayısını sınırladığından, son bölümde kesinlikle tahmin edilmeyen birinin maskesinin düşmeyeceği garantileniyor. Temelinde Christie, "Bu kişilerin arasından kötü olanı seçeceğim. Bakalım kara koyunu fark edebilecek misiniz?" diyor. Bu sayı dört (*Briç Masasında Cinayet* /Cards on the Table), ya da beş (*Beş Küçük Domuz*) kadar az olabileceği gibi bir vagon dolusu yolcu da (*Doğu Ekspresinde Cinayet* / Murder on the Orient Express) olabiliyor. *Ölüm Sessiz Geldi,* polisiye romanların altın çağının yaşandığı dönem için kır evi cinayetlerine iyi bir örnektir. Farklı karakterler tarafından bir cinayetin işleneceği, araştırılacağı ve çözümleneceği kadar uzun süre ıssız bir yerdeki mekânı paylaşırlar.

Gerçi *Ölüm Sessiz Geldi*'nin çözümünün bir unsuru bilimsel bir gerçeğe dayanıyor, ama araştırmanın başında bize zehirin ne olduğu söylendiği için hiç de haksızlık gibi gelmiyor. Elbette toksikoloji bilgisi olanlar daha avantajlıdır, ama bu bilgiye herkes kolayca ulaşabilir. Belki de tartışılabilecek bir unsur dışında çözüme ulaşmak için gerekli olan bilgiler özenle verilmişti. Kahve fincanı, kumaş parçası, temmuz ayının kavurucu sıcağında şöminenin yakılması, ilaç şişesi. Poirot'nun düzenlilik tutkusu son kanıtı bulmasını sağlıyor ve bu olgu bir bakıma on yıl sonra *Acı Kahve* "Black Coffee" romanında yeniden kullanılıyor. Ama kaç okur Poirot'nun şömine rafını iki kez yerleştirdiği için suç zincirindeki en önemli halkayı keşfettiğine dikkat eder (4. ve 5. Bölüm)?

Dürüstlük

Meslek yaşamı boyunca Christie, okurlarına cinayetin çözümü için gerekli ipuçlarını vermek konusunda titiz davrandı. Çağdaşı ünlü R. Austin Freeman'ın sözleriyle "okur kendini nasıl olsa yanlış yönlendirecektir" bilgisine dayanarak ipuçlarını seve seve sunardı. Ne de olsa, kaç okur *Noel'de Cinayet*'deki takvim ipucunu, *Nil'de Ölüm*'deki kürk etolü ya da *Cesetler Ağlamaz*'daki (Peril at the End House) aşk mektuplarını doğru olarak yorumlayabilir? Ya da kaç kişi *Cenazeden Sonra (After the Funeral)* romanındaki balmumu çiçeklerin, *Ölüm Adası*'nda Binbaşı Palgrave'in takma

camgözünün, *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* romanındaki telefon görüşmesinin ya da *Beş Küçük Domuz*'daki bira şişesinin önemini kavrayabilir?

Gerçi "sürpriz sonuç" unsuru *Doğu Ekspresinde Cinayet, Roger Ackroyd Cinayeti* "The Murder of Roger Ackroyd" ya da *Çarpık Evdeki Cesetler* ile kıyaslanamaz ama *Ölüm Sessiz Geldi* romanının çözümü yine de okurları şaşırtmaya yeterlidir. Bunun nedeni Christie'nin en etkili hilelerinden biri olan çifte blöfün kullanılmasıdır. Dedektif öyküsü yazarlarının cephaneliğindeki en güçlü silahın ilk kez kullanılmasının örneği bu romandır. Kolayca görülen çözüm, başlangıçtaki olanaksız görünümüne karşın doğru olarak ortaya çıkıyor. *Hayatım...* adlı yapıtında Christie, "İyi bir dedektif öyküsünün ana noktası katilin kolayca görülen biri olması, ama aynı zamanda okurun herhangi bir nedenle onun yapmamış olacağını düşünmesini sağlamaktır. Ama elbette cinayeti o kişi işlemiştir," diye açıklıyor. Bu çözüm biçimini özellikle açıklamanın bir cinayet işbirliğinin çevresinde döndüğü *Ölüm Çığlığı, Ölüm Oyunu, Nil'de Ölüm* romanlarında olduğu kadar diğerlerinde de sık sık kullanmıştır. Ölümcül ortaklıklar hesaba katılmazsa *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* ve *Ceset Katilini Arıyor* romanlarında da bu yöntemin kullanıldığı görülür. Ayrıca *Şahidin Gözleri* ve *Beklenmeyen Şahit* yapıtlarında gördüğümüz gibi Christie blöfü bir adım öteye bile götürebiliyor.

Ölüm Sessiz Geldi romanını okurken Alfred Inglethorp'un katil olamayacağı açıkça bellidir ve onun çok sevimsiz biri olduğunu düşünürüz, üstelik karısının öldüğü gece evde bulunmadığı halde... Yani onu katil olarak hesaba katmıyoruz. Çifte blöfü biraz daha güçlendirmek için Inglethorp'un planı, şüpheli görünüp tutuklanmayı, mahkemeye çıkarılmayı, beraat etmeyi ve böylece özgürlüğe kavuşmayı kapsıyor. Çok iyi kurgulanmadığı takdirde bu çözüm yolu zamansız bir heyecanlı olay oluşturma riski taşıyor. Bu romanda ise, işvereninin kocasını (aynı zamanda kendi sevgilisi) bir servet avcısı (gerçekten de öyle biri) olarak nitelendiren, içten davranan Evelyn Howard'ın hiç beklenmedik bir işbirlikçi olarak ortaya çıkması zamansız heyecan riskini ortadan kaldırıyor.

Üretkenlik

Ölüm Sessiz Geldi romanını yazarken Christie dahil hiç kimse, bu romanın elli küsur yıl boyunca daktilosundan akacak inanılmaz sayıdaki kitapların başlangıcı olacağını bilmiyordu. Aynı zamanda kısa öykü ve aşk romanı türlerinde de başarılı olduğu gibi, çağdaşlarından farklı olarak tiyatroya da el atmıştı. Christie iki ünlü dedektif karakteri yaratırken başka hiçbir polisiye yazarı bunu başaramamıştı. En görkemli döneminde yaratıcılığı adeta sınır tanımıyordu. 1934 yılında dört polisiye romanın yanı sıra *Mary Westmacott* mahlasıyla bir roman daha yazmıştı. 1930-1956 yılları arasında bu imza altında polisiye olmayan altı roman yayımlayacaktı. Bu inanılmaz üretkenlik sürüp giden başarısının önemli bir unsuruydu. Neredeyse yedi yıl boyunca her ay farklı bir Christie romanı okuyabiliyordunuz; üstelik ilk okuduğunuzu unuttuğunuz için tekrar baştan başlayabilirdiniz. İki yıl boyunca da her ay farklı bir Agatha Christie oyunu izleyebiliyordunuz. Hangi türde olursa olsun çok az sayıda yazar bu rekora ulaşabilmiştir.

Böylece Christie'nin çalışmaları tüm coğrafi, kültürel, ırksal, yaşa ve cinsiyete bağlı barikatları aşmayı sürdürüyor. Bermuda'da olduğu gibi Balham'da da okunuyor, büyükbabalar da torunlar da okuyor, yirmi birinci yüzyılın grafik formatı olan e-kitap biçiminde okunması geçen yüzyılın yeşil kapaklı Penguin kitaplarından ve *The Strand* dergisi tefrikalarından aşağı kalmıyor. Niçin? Başka hiçbir polisiye yazarı bu kadar başarılı, bu kadar çok ve bu kadar uzun süre kitap yazmadığı için hiçbiri onun okunabilirlik, kurgulama, dürüstlük ve üretkenlik bileşimine erişemiyor.

Ve hiç kimse erişemeyecek.

2

Sessiz Tanık: Defterlerin Kanıtları

Tıpkı bir hokkabaz gibi, çalışma masanının çekmecesinden
eski püskü iki defter çıkardı.
Ölüm Saatleri (The Clocks), 28. Bölüm

Tanınmış biyografi yazarlarından Janet Morgan ile Laura Thompson daha önce birçok kereler Agatha Christie'nin defterlerinden söz etmişlerdi. Defterler herkes tarafından bilinmeyen, özenle korunan bir hazine olduğu için Rosalind Hicks, annesinin ölümünden sonra Greenway Konağı'nda defterleri korumaya aldı ve Torquay Müzesi'ndeki sergi dışında bir daha halka sunulmadı. Ama Christie, *Hayatım...* adlı kitabında defterlere kısaca değiniyordu:

Elbette uygulanabilir ayrıntıların üzerinde çalışılması, kişilerin usulca bilincime yerleşmesi gerekiyor ama tüm harika fikirlerimi bir deftere kaydediyorum. Şimdilik iyi gidiyor ama çoğunlukla yazdığım defteri kaybediyorum. Genellikle elimin altında yarım düzine defter olur. Aklıma gelen fikirleri, gazetede ya da bir dergide ilgimi çeken her şeyi bu defterlere not alıyordum. Örneğin bunlar, bir zehir ya da bir ilaçla ilgili olduğu gibi iyi planlanmış bir dolandırıcılık vakasıyla da ilgili olabiliyordu. Eğer hepsini itinayla sınıflandırıp, dosyalayıp etiketlemiş olsaydım, benim için daha iyi olacaktı. Yine de bazen eski defterleri karıştırırken aldığım notların (olası kurgu, kendin yap, kız ve öteki gerçekten kardeş değil, August) *ortaya çıkıvermesi hoşuma gidiyor. Şimdi bunları niçin yazdığımı anımsamıyorum ama çoğunlukla tıpkısı olmasa bile en azından benzer şeyler yazmam için teşvik ediyordu.*

Bu yorumları inceledikten sonra bize anlatmak istediklerini daha iyi anlıyoruz. Christie'nin kendi sözcüklerini rehber gibi kullanarak yaratıcılık sürecinde bu defterlerin oynadığı rolü görmeye başlayabiliriz.

... *Defterdeki bir fikir...*

Yazılmış (çoğu zaman da yazılmamış) en önemli dedektif romanlarının notları, taslakları, ana hatları olarak düşünülen bu defterler özgün ve paha biçilmez edebiyat ürünleridir. Fiziksel nesneler olarak bakıldığında daha az etkileyici oldukları kesin. Bu sözcükleri yazarken defterler önümde dururdu. Sıradan, dünyanın her tarafında kullanılan dersin sonunda öğretmenlerin topladığı çalışma defterlerini andırdığını düşündüm. Çünkü bunların çoğu çalışma defteriydi. Kırmızı ve mavi, yeşil ve gri, kapağı olmayan geniş aralıklı mavi çizgili, cebe sığacak kadar küçük siyah defterler. The Minerva, The Marvel, The Kingsway, The Victoria, The Lion Brand, The Challenge, The Mayfair markalı defterlerin fiyatları da elbette birbirinden farklıydı. Örneğin The Kingsway markalı olan (72. Defter) 2 dime(*) ederken, The Marvel markalı olan (28. Defter) bir şilin ediyordu. İçlerinden dört tanesi (5. Defter dahil) 7. 1/2 dime'yle çok ucuz olduğunu gösteriyordu. Kapakların içinde Birleşik Krallık haritası, dünya başkentleri, ondalık dönüştürme oranı cetvelleri (Elbette 1971 şubatında ondalık paraların ortaya çıkışının hemen öncesinde ya da sonrasında alındıkları belli oluyor.) gibi "yararlı" bilgiler var. Kapaklarını New York kentinin manzarasının (23. Defter) ya da Meksika'da bir yanardağ fotoğrafının (18. Defter) süslediği defterler de bulunuyor.

Üzerinde "Elyazması" yazan bazı defterler içeriklerini haklı çıkarırcasına büyük değer taşıyor. Bazı kalın sırtlı defterlerin kapaklarında ebru, bazı spiralli defterlerin kapaklarındaysa kabartmalar var. 7. Defter'in arka kapağının içinde "WHS firmasının silinebilen PVC kapaklı defteri" yazıyor. Kapağında "Agatha Miller 31 Mai (Mayıs) 1907" yazan 71. Defter ise; genç bir kadın olarak Paris'teki eğitimi sırasında yaptığı ödevleri içeriyor. 31. Defter'de Tottenham Court Caddesi'nde Langley and Sons Limi-

(*) 1 doların onda biri.

ted Şirketi'nin şarap renkli, kalın kapaklı, gösterişli bir ürünü, fiyatı ise 1 şilin 3 dime.

İçlerinde birkaç tanesinin kapağının yıpranmış oluşu (ve belki bazı sayfalarını, kimbilir?) kâğıt kalitesinin iyi olmadığını gösteriyor. Zımbalar paslanmış, kurşunkalemle yazılan yazılar solmuş ve tükenmezkalemle yazılan sayfalar arka tarafa geçmiş. Ve elbette savaş yıllarından kalma olanların çoğunun kâğıt kalitesi çok düşük.

Bazı defterlerin Christie'nin kızı Rosalind tarafından bir süre için kullanıldığı, kendi düzgün elyazısıyla yazdığı isminden anlaşılıyor (41. Defter). Tümüyle boş olan 73. Defter'in üst kapağına ise ilk kocası Archie Christie'nin adı akıcı bir yazıyla yazılmış. 19. Defter'in kapağındaki isim ve adres bölümünde ise "Mallowan, 17 Lawn Road Flats" sözcükleriyle doldurulmuş.

Christie'nin her defterde kullandığı sayfa sayısı birbirinden çok farklı. 35. Defter'de iki yüz yirmi sayfaya not alınmışken 72. Defter'in yalnızca beş sayfası karalanmış. 63. Defter'in yüz elli sayfası notlarla doldurulmuş ve 42. Defter'in yalnızca yirmi sayfası kullanılmış. Ortalama olarak yüz-yüz yirmi sayfanın kullanıldığını söyleyebiliriz.

Gerçi tümüne birden "Agatha Christie'nin Defterleri" adı veriliyor ama hepsi roman notları içermiyor. 11, 40 ve 55. defterlerde yalnızca kimyasal formüller var ve eczanede çalıştığı dönemden kalmışa benziyor. 71. Defter'de Fransızca ödevleri varken 73. Defter'in tümü boş. Ayrıca Christie rasgele notlar almak için de genellikle defterlerin iç kapaklarını kullanmış. Örneğin 59. Defter'de "48 numara için eşyalar" listesi (Sheffield Terrace), 67. Defter'de Collins Yayınevi'ni aramasını ve kuaför randevusu almasını hatırlatan notlar içeriyor. 68. Defter ise Stockport'tan Torquay'a giden tren tarifesini gösteriyor. Kocası Max Mallowan düzgün küçük harfli elyazısıyla 54. Defter'in kapağına *Ölüm Büyüsü* "The Pale House" yazmış.

sürekli olarak alıştırma defterimi kaybediyorum...

Elli beş yıl süren meslek yaşamı boyunca iki dünya savaşı atlatan biri için, az kayıp vermesi büyük şans. Aslında defterlerin sayısı hakkında kesin bir bilgi yok, ama elimizdeki yetmiş üç defter etkileyici bir mirastır.

Yine de *Dersimiz Cinayet* "The Murder on the Links" (1923), *Roger Ackroyd Cinayeti* (1926), *Büyük Dörtler* (1927) ve *Dört Neşeli Arkadaş* "The Seven Dial's Mystery" (1929) romanlarının notları ya da özetleri yoktur. 1920'li yıllardan elimizde yalnızca *Ölüm Sessiz Geldi* (1920), *Kahverengi Elbiseli Adam* "The Man in the Brown Suit" (1924), *Köşkteki Esrar* (1925) ve *Mavi Trenin Esrarı* "The Mystery of the Blue Train" (1928) romanlarının notları bulunuyor. *Roger Ackroyd Cinayeti* romanı, Christie'nin ortadan kayboluşu ve ardından boşanmasından kısa bir süre önce yayımlandığından, bu notların bulunmaması o kadar şaşırtıcı değil. Aynı konu daha önce bağımsız kısa öyküler biçiminde yayımlanmış bu, ayrı olayları bir araya getiren *Büyük Dörtler* için de geçerli. Ayrıca Tommy ile Tuppence karakterlerinin ilk macerasını içeren *Gizli Düşman* "The Secret Adversary" (1922) romanının başlama sürecini gösteren hiçbir bilgi yok. 1929 tarihli *Suç Ortakları* "Partners in Crime" yapıtına ait ise birkaç not var. Bu durum oldukça hayal kırıklığı yaratıyor; çünkü en azından bu seçkide, sevecenlikle taklit edip dalga geçtiği meslektaşları hakkında Agatha Christie'nin gerçek fikirlerini anlamamızı sağlayabilirdi.

1930'lardan sonra *Doğu Ekspresinde Cinayet* (1934), *Briç Masasında Cinayet* (1936) ve *Zehiri Kim Verdi* "Murder is Easy" (1939) adlı romanların haricinde daha birçok romanın notları bulunuyordu. (En sonuncusundan 66. Defter'de kısaca söz ediliyor.) Bu durum pek az sayıda defterin kaybolduğunu gösteriyor. *Zehiri Kim Verdi* dışındakiler 1930'ların ortasında yazılan romanların notları tek bir defterde toplanmış olabilir. Ama *Zehiri Kim Verdi* romanının hemen öncesi ve sonrasındaki romanların notları olduğuna göre, bu romanın olmaması ilginç geliyor.

Bazen notlar çok az ve yalnızca karakter listesi olarak elimize ulaşmış (*Nil'de Ölüm* – 30. Defter). Bazılarının notları ise sayfalarca sürüyor. *Bağdat'a Geldiler* (yüz sayfa), *Beş Küçük Domuz* (yetmiş beş sayfa), *İskemlede Beş Ceset* /One Two Buckle My Shoe (yetmiş beş sayfa). Bazı notlar tamamlanmış kitaba o kadar çok benziyor ki, daha önceki tarihlerde alınmış ama elimize ulaşmamış birtakım notlar olduğundan şüpheleniyorum. Buna örnek olarak *On Küçük Zenci* romanını verebiliriz. Christie, *Hayatım...* adlı kitabında şöyle yazıyor: "*On Küçük Zenci*'yi yazdım çün-

kü bu fikri uygulamanın zorluğu hoşuma gitti. Katilin kim olduğu tahmin edilmeden ya da saçma bir konuma düşmeden on kişinin ölmesi gerekiyordu. Bu kitabı çok uzun bir planlama sürecinden sonra kaleme aldım." Ne yazık ki bu planlamanın notları elimize ulaşmadı. 65. Defter'de notlar (bkz. 4. Bölüm) neredeyse romanı birebir takip ediyor. Çok az bir düzeltme ve karalamayla doğrudan deftere yazılmış olması ya da olası seçeneklerin pek az tartışılması pek de inanılır gibi değil. Ayrıca bu ünlü öykünün oyun haline getirilmesiyle ilgili notları da yok. Yapıtlarının büyük çoğunluğunun notlarının elimize geçmiş olması ise büyük bir şans. Daha sonraki romanların notları çok geniş kapsamlı, ayrıntılı ve kolayca okunur biçimde.

Christie'nin en ünlü iki yapıtı olan *Roger Ackroyd Cinayeti* ile *Doğu Ekspresinde Cinayet* romanlarının ortaya nasıl çıktığına dair hiçbir not bulunmaması büyük bir hayal kırıklığıdır. Bunlar, onun en cüretkâr yapıtları arasında yer almaktadır. Ve bu kitapların sahne arkasına bakmak mutlaka büyüleyici olacaktı. *Doğu Ekspresinde Cinayet* romanı hakkında hiçbir bilgimiz yok, çünkü defterlerin hiçbirine onunla ilgili bir not alınmamış. 67. Defter'de *Roger Ackroyd Cinayeti* romanı kahramanlarının listesi var, başka bir not yok. Yine de Agatha Christie ve Lord Mountbatten (Burma'daki) arasındaki ilgi çekici mektuplarda bu kitabın yaratılmasıyla ilgili bazı bilgilere ulaşabiliyoruz.

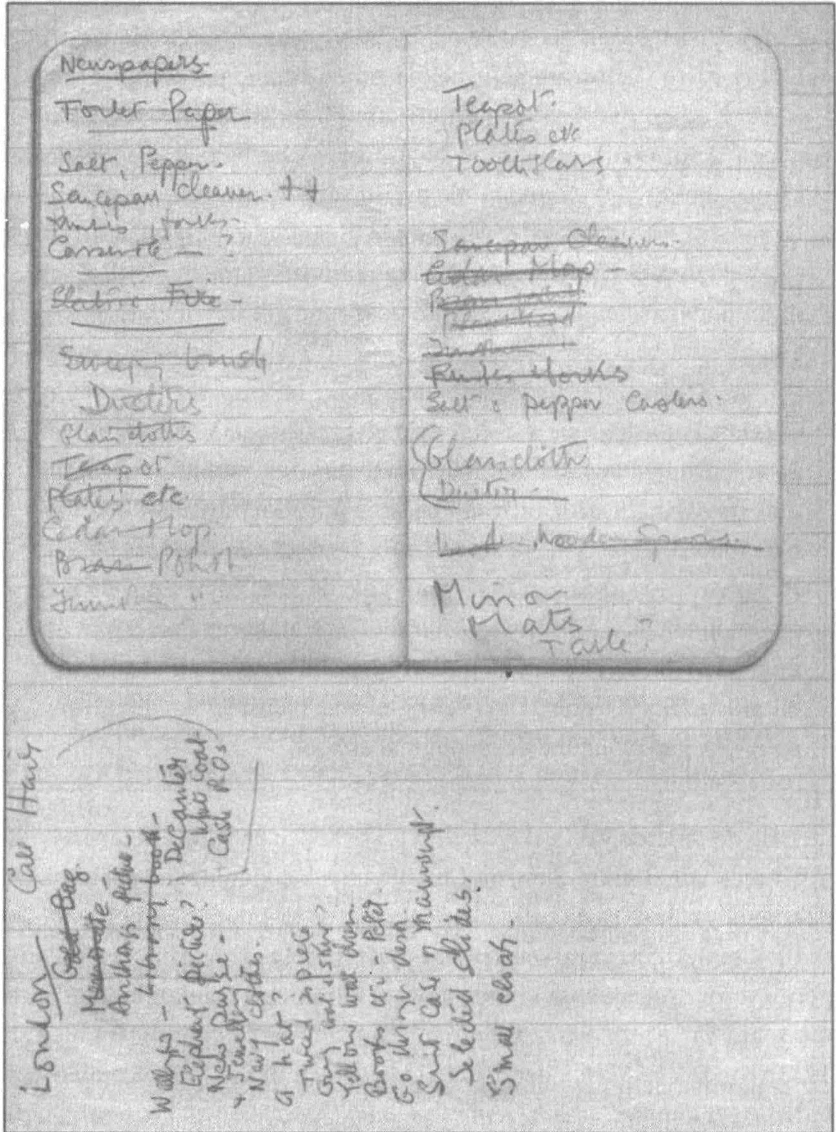
28 Mart 1924 tarihli mektubunda Mountbatten şöyle yazmış: "Bayan Christie, *4 Numaralı Adam* öyküsünün yazarı, *The Sketch* dergisi eliyle." (Bu, *Büyük Dörtler* öyküsünün bu dergide kısa bir süre önce yayımlanmasına dayanıyor.) Üçüncü şahıs ağzından yazdığı mektupta Poirot karakterine ve Christie'ye olan hayranlığını dile getiriyor ve bir dedektif öyküsü için geliştirdiği bir düşünceyi aktarmak istiyor. Birkaç kısa öyküsünün takma adla yayımlandığını ama meslek yaşamının yazı yazmaya fazla zaman bırakmadığını açıklıyor.

Mountbatten'ın önerisi Hastings Güney Amerika'ya gitmeden önce Poirot'ya arkadaşı Genny'yle ilgili bilgi vermesine dayanıyordu.

Cinayet işlendikten sonra Poirot mektup yazıp durumu Hastings'e bildiriyor ve Genny'nin gelişmelerden onu haberdar edeceğini söylüyor. Kurban ilaç verilerek ölmüş gibi gösteriliyor ve ceset "bulununca" katil onu bıçaklayarak öldürüyor. Ceset bulununcaya kadar Genny, Poirot'nun yanından hiç ayrılmadığı için olayın en güvenilir tanığı oluyor. Ancak son bölümde Genny'nin maskesi düşüyor. Görüldüğü gibi Christie, Mountbatten'in önerisi anlatıcı/katil fikrini kullanıyor ama diğer ayrıntıları esas modelin üzerine kendi inşa ediyor.

26 Kasım 1969'da Mountbatten tekrar mektup yazıp on yedinci yılını kutlayan *Fare Kapanı* oyunu için Christie'yi tebrik ediyor. Aynı hafta içinde yanıt veren Christie, kırk beş yıl önce önerilerini dinlemediği için özür diliyor, (Daha sonra Mountbatten kullanmış olduğunu söylüyor.) nazik sözcükleri için teşekkür ediyor ve, "belki *Roger Ackroyd* kadar iyi değil ama yine de kötü sayılmaz," diyerek en son kitabı olan *Elmayı Yılan Isırdı* (The Halloween Party) romanını gönderiyor. Ayrıca kayınbiraderi James'in de aynı yıllarda benzer bir anlatıcı/katil öyküsü fikri verdiğini ama o tarihte bunun yazılmasının çok güç olduğunu düşündüğünü ekliyor.

Bu defterlerde yaklaşık yüz elli kısa öyküden en fazla elli tanesiyle ilgili birçok not alınmış. Sanırım Christie büyük çoğunluğunu not almadan daktiloda yazmış. Ya da belki daha sonra attığı kâğıtlara bazı notlar almıştı. İlk kısa öyküleri yazarken kendini profesyonel anlamda bir yazar olarak görmüyordu. Ancak boşandıktan ve para kazanması gerektiğini algıladıktan sonra yazmanın artık "kendi işi" olduğunu fark edecekti. Bu nedenle 1923 yılında *The Sketch* dergisinde yayımlanan ilk Poirot maceraları defterlerde yer almıyor, ama *Hercule'ün On İki Görevi* adlı en kapsamlı Poirot seçkisinin ayrıntılı notları elimizde bulunuyor (bkz. 11. Bölüm). Kısa öyküler için aldığı notların bir kısmı defterlerin sayfalarında kalmıştı. (bkz. *Düşteki Ev/ House of Dreams*...)

Ev hanımı Agatha Christie'den iki örnek. Alttaki listede "Wallingford" *başlığı her ikisinde de evlerine götürülecek ya da bu evlerden getirilecek çeşitli eşyalar olduğunu gösteriyor.*

Aralarında bilinmeyen, sahnelenmemiş ya da tamamlanmamış oyunların da bulunduğu neredeyse tüm sahne çalışmalarının notları var. En ünlü ve en büyük oyunları olan *Fare Kapanı* ve *Beklenmeyen Şahit* için elimizde dolu dolu ikişer sayfa bulunuyor. Ne var ki, eserlerin oyun haline getirilmesiyle ilgili ayrıntılar verilmediği gibi, her zamanki düşüncelerini de içermiyor ve sahne taslaklarından ibaret olduğu için bizlere fazla bilgi vermiyor.

Buna karşılık *Hayatım...* adlı yapıtı, şiirleri ve Westmacott mahlasıyla yazdığı romanlara ayrılmış sayfaların sayısı oldukça fazla. Genellikle şiirlerini doğum günlerinde aile üyelerine ithafen yazdığı için son derece kişisel. Üstelik konuyla bağlantılı pek fazla bilgimiz olmadığından kargacık burgacık yazıyı çözmek neredeyse olanaksız. Tüm Westmacott romanları için kırk sayfa not tutulmuş, ama ayrıntılı bir planlama göze çarpmıyor. Bu notların birçoğu, içlerinde olası kitap başlıklarını bulunduran alıntılar. Gerçi büyük bir kısmı kullanılmamış ama okumak gerçekten büyüleyici. *Hayatım...* adlı yapıtın notları ise çoğunlukla dağınık ve bağlantısız, genel olarak kendine hatırlatmalar biçiminde.

... genellikle elimin altında yarım düzine bulunur...

Her Agatha Christie kitabının kendine özgü bir defteri olduğunu düşünmek mantıklı ama durum böyle değil. Yalnızca defterlerin beş tanesi birer romana ayrılmış. 26. Defter ile 42. Defter tümüyle *Üçüncü Kız* "Third Girl", 68. Defter *Cesetler Ağlamaz* ve 2. Defter *Ölüm Adası* romanlarının notlarını içeriyor. 46. Defter ise *Yılan İçini Döktü* romanının perde arkasını ve kabaca taslağını gösteriyor. Bunların dışında kalanlar üretken bir beynin, çalışkan bir yazarın büyüleyici kayıtlarını gözler önüne seriyor. Bazı örnekler bunu daha açıkça gösterebilir.

53. Defter:

Cenazeden Sonra ve *Porsuk Ağacı Cinayeti* "A Pocket Full of Rye" romanlarının ayrıntılı notları dönüşümlü olarak elli sayfa tutuyor.

Bilinmeyen Hedef "Destination Unknown" için ayrıntısız notlar.
Yazılmamış bir romanın ana hatlarıyla kısa bir taslağı.
Personal Call adlı radyo oyunu için üç ayrı ve farklı girişim.
Yeni bir Mary Westmacott romanı için notlar.
Beklenmeyen Şahit ve *Beklenmeyen Misafir* "Unexpected Guest" için ilk hazırlık notları.
Miss Perry adlı yayımlanmamış ve sahnelenmemiş bir oyun için ana hat taslağı.
Bazı şiirler

13. Defter:
Yılan İçini Döktü (38 sayfa)
Şeytan Dönemeci (Taken at the Flood) (20 sayfa)
Şampanyadaki Zehir (Sparkling Cyanide) (20 sayfa)
Mary Westmacott (6 sayfa)
Dış Ülkelere Yapılan Yolculuğun Güncesi (30 sayfa)
Ceset Katilini Arıyor, Ve Perdi İndi, N veya M? (N or M?) (her biri dörder sayfa)

35. Defter:
Beş Küçük Domuz (75 sayfa)
İskemlede Beş Ceset (75 sayfa)
N veya M? (8 sayfa)
Cesetler Merdiveni "The Body in the Library" (4 sayfa)
Çeşitli Fikirler (25 sayfa)

... keşke bunların hepsini düzenli olarak ayırsaydım...

Defterlerin en çekici ve aynı zamanda en hayal kırıklığı yaşatan yanı özellikle tarihler konusundaki düzensizliği. Yetmiş üç defterde yalnızca yetmiş yedi tane tarih vardı. Çoğu zaman bu tarihler de tamamlanmamış. Bir sayfanın başında "20 Ekim", "28 Eylül" ya da yalnızca "1948" yazabiliyor. Gün, ay, yıl olarak tümüyle belirtilmiş altı tarihin hepsi son on yıla

ait. Anlamsız tarihlerin içerdiği notları yayımlanma yılına bakarak saptamak mümkün, ama yayımlanmamış ya da geliştirilmemiş fikirlerde bu yöntem uygulanamıyor. Bu belirsizlik çeşitli nedenlere bağlanıyor.

Öncelikle defterlerin gelişigüzel kullanıldığını belirtmeliyim. Christie herhangi birini açıp boş bir sayfa bulunca yazmaya başladığını kendi ifade ediyor. Önemli olan boş bir sayfa bulmaktı ve önceden yazılmış iki sayfanın arasında olmasına aldırmıyordu. Bu durum yeterince karmaşık değilmiş gibi çoğunlukla inanılmaz bir ekonomi yaparak defteri tersine çeviriyor ve sondan başa doğru yazıyordu. Örneğin "Manx Gold" / *Manx Altınları* adlı öykünün planlama sürecinde hatta sayfaya yan olarak bile yazmıştı! (Bu defterlerin çoğunun İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki karneyle satış dönemine ait olduğunu unutmayın.) Bu kitabı hazırlarken bir sayfanın düz mü, yoksa ters mi olduğunu saptamak için bir sistem geliştirmek zorunda kaldım.

Sayfaların birçoğu yayımlanmamış öykülerin notlarıyla dolu olduğundan bize rehber olacak bir yayın tarihi yok. Kendisinden önceki ve sonraki notlara bakarak sonuç çıkarmak olası, ama bu yöntem asla hatasız değil. 13. Defter'in içeriğine dikkatlice bakınca (yukarıdaki liste) kronolojik bir sıra izlediği görülüyor. *Ve Perde İndi* bir kenara bırakılsa, bu defterdeki en erken tarihli roman *N veya M?* 1941 ve en geç tarihli olan *Şeytan Dönemeci* 1948 yılında yayımlanmıştı. Ama arada yayımlanan romanların notları bu defterde bulunmuyor. *Beş Küçük Domuz,* 35. Defter, *Ölüm Oyunu* 39. Defter ve *Sıfıra Doğru* 32. Defter'de yer alıyor.

66. Defter, Christie'nin üretken ve yaratıcı dönemine ait fikirlerle doluydu. Esrarengiz Sanık, Zarif Bir Cinayet Gecesi *romanları ve* "Problem at Sea" *öyküsü bu yaratıcı dönemin ürünleriydi. Tarih içeren çok az sayfadan biridir ve öyküler 1936-1952 yılları arasında yayımlandı.*

Nov 2nd 1973
Book of Stories

The White Horse stories.
First one

The White Horse Party
(Rather similar to Jane Marple's Tuesday Night
Club)
Each story might be based on a
particular White Horse in England –
The White Horse in question plays a part in
some particular incident – or Problem, or
some criminal happening – a likeness
to Mr Quin – – A White Horse always
partakes – a ghostly side to it

Yine tarih içeren sayfalardan biri elyazısındaki belirgin değişmeyi sergiliyor. 7. Defter'de ise Christie'nin son notları yer alıyordu. Gerçi not almayı sürdürüyordu ama 1973 ekim ayında yayımlanan Kader Kapısı *romanından sonra yeni bir şeyler ortaya çıkmadı.*

Ayrıca bir romanla ilgili ilk fikirler belki de yayımlanma tarihinden yıllar önce not edilmiş olabiliyor. Örneğin *Beklenmeyen Misafir*'le ilgi ilk notlar 31. Defter'de "1951" başlığı altında yani yayımlanmasından altı yedi yıl önce yer alıyor. *Gece Yarısı Cinayeti* romanının tohumları ise 4. Defter'de 1961 tarihi altında, yayımlanmasından altı yıl önce karşımıza çıkıyor.

Açıkça tarih atılmış bir sayfadan sonra gelenlerin aynı zamanda yazıldığını varsayamıyoruz. Örneğin:

3. Defter'in birinci sayfası "Genel Projeler 1955" tarihini taşıyor.
Dokuzuncu sayfası "5 Kasım 1965" tarihini gösteriyor. (Aradaki süre içinde on kitap yayımlanıyor.)
On ikinci sayfada "1963" yazıyor.
Yirmi birinci sayfada "6 Kasım 1965 devamı" yazıyor.
Yirmi sekizinci sayfaya "*Frankfurt Yolcusu* / Passenger to Frankfurt (metinde aynen) 1970 notları" yazılmış.
Otuz altıncı sayfa "Ekim 1972" tarihini taşıyor.
Yetmiş ikinci sayfada "Kitap Kasım 1972" yazısı görülüyor.

Yetmiş sayfa içinde on yedi yılı ve on yedi kitabı geride bıraktık. 9 - 21. sayfalar arasında (1963-1965 yılları) gidip geldik.

31. Defter'in birçok sayfasında 1944, 1948 ve 1951 tarihlerine rastlamaktayız. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında yazılan *Cesetler Merdiveni*'yle ilgili (1942) notlar da dikkat çekiyor. 35. Defter'in 1947 tarihini taşıyan sayfaları *Bayan McGinty'nin Ölümü* (Mrs McGinty's Dead) romanının taslağını ve 1962 tarihli sayfalarında *Gece Yarısı Cinayeti*'nin ilk fikirlerini bize sunuyor.

... ve dosyalasaydım...

Aslında defterler, birden yetmiş üçe kadar numaralanmış ama hepsi rasgele verilmiş. Christie'nin kızı Rosalind ölümünden birkaç yıl önce içeriklerini incelemenin ilk adımı olarak numaralanmalarına ve içerdikleri

kitap başlıklarının listelenmesi gerektiğine karar vermişti. İnceleme süreci daha fazla ilerlemedi, ama bu süreçte defterlere numara verilmeye devam etti. Rakamların küçük olması daha eski tarihlere ait ya da daha önemli olduğunu göstermiyor. Örneğin 2. Defter'de *Ölüm Adası*'nın (1964), 3. Defter'de *Frankfurt Yolcusu*'nun (1972) notları yer alırken, 37. Defter'de 1920 yılında yazılmış olan *Ölüm Sessiz Geldi*'nin kitaba alınmamış, uzun bir bölümü görülüyor. Anlayacağınız gibi, numaralar yalnızca defterleri birbirinden ayırt etmeye yarıyor.

... *ve etiketleseydim...*

Bazı defterler yaşlanan Agatha Christie'nin bu karmaşaya bir son verme çabası içine girdiğini gösteriyor. 31. Defter'in ön kapağının iç tarafına yapıştırılmış bir sayfaya kendi elyazısıyla içindekilerin listesi çıkarılmış, bazılarında ise daktiloyla yazılmış ayraçlar hangi kitabın notlarının nerede bulunduğunu gösteriyor. Bu cesur girişimler başlangıç olarak kalmış ve düzenlemeyi yapan kişi (herhalde Christie'nin kendisi değil) kısa sürede bu işten sıkılmış. Defterlerin çoğunda birçok kitabın notu olduğu gibi bazen üç roman yirmi sayfaya sıkıştırılmış ve ayraçlar bir süre sonra ümitsizce hantallaşmış ve sonunda işe yaramaz olmuş.

Defterlerin içerdiği rasgele bilgilerin miktarı hakkında bir fikir vermek için, bu kitabı hazırlarken tüm içerikleri kapsayan bir fihrist oluşturdum. Basıldığı zaman on yedi sayfa tuttu.

... *bir şeyler karalanmış...*

Defterlerdeki elyazısından söz etmeden önce bu notların hatırlatıcı olması amacıyla tutulduğunu vurgulamak gerekir. Christie'den başka hiç kimsenin okumayacağı düşünüldüğü için özensizce yazılmış. Başka bir yerde söz edildiği gibi (bkz. 3. Bölüm) bunlar kişisel günlüklerdi, yalnızca onun düşüncelerini sıraya sokmak amacıyla yazılmıştı.

İlerleyen yaşlarda yazımız gittikçe değişir. İlkokul yıllarındaki düzgün yazı yazma çabamız kolej ya da üniversite yıllarında yerini okunmaz

notlar bırakır. Kazalar, sağlık durumumuz, her şey yazımızı etkiler ve genelde yaşlandıkça yazımızın bozulduğunu söylemek doğru olur. Agatha Christie'de durum tam tersiydi. Yaratıcılığının zirvesinde olduğu (1930-1950 arası) dönemdeki elyazısı neredeyse okunmuyor. Çoğu zaman stenoyu andırıyor ve bazı bölümlerini kendisinin okuyup okuyamadığını bilmiyoruz. En üretken olduğu yıllarda verimli beyni roman ve öykü kurgulamalarıyla dolup taştığından, bir an önce kâğıda dökme isteği ağır basıyordu. Görüntünün güzelliği ikinci planda kalmıştı.

Defterlerin kolayca okunabilecek hale getirilmesi altı aydan fazla sürdü. Dame Agatha'nın yeteneği hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak yalnızca büyük bir yardım değil, çok önemli bir gereksinimdi. Örneğin "apomorphine"(*) sözcüğünün bir hata ya da imla hatası yerine *Esrarengiz Sanık* romanının kurgusunun önemli bir noktası olduğunu bilmenin yararı vardı. Ama yayımlanmamış kitaplar ya da sonradan kitaptan çıkarılmış bölümler söz konusu olunca benzer bilgilerin yararı olmuyordu. Haftalar geçtikçe yazısına ne kadar çabuk alıştığımı, son defterleri daha hızlı anladığımı fark edince çok şaşırdım. Şifresini çözemediğim bir sayfayı kenara bırakıp birkaç gün sonra geri dönünce, bir anlam çıkarabildiğimi gördüm. Ama bazı sözcükler ve cümleler hâlâ bana meydan okuduğundan bazı durumlarda tahminlere başvurmak zorunda kaldım.

1940'ların sonuna doğru elyazısı öylesine "gelişmişti" ki, 1950'li yıllarda örneğin 53. Defter'de yer alan *Cenazeden Sonra* notlarını ilk kez gören biri bile kolayca okuyabilirdi. 1957 kasımında *Şahidin Gözleri* hakkında yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Elyazımın çok kötü olduğunu biliyordum Bayan Kirwan'a (sekreteri Stella Kirwan) bu mektubu daktilo etmesini söyleyeceğim." Tekrar 1970 ağustosunda elyazısını "İri harfli ve doğrusu hiç okunaklı değil" diye tanımlıyordu. Üstelik bunları elyazısının düzelmesinden sonra yazıyordu!

Uzun yıllar basında Agatha Christie'nin okuma güçlüğü çektiği söylentileri dolaştı. Bu söylentilerin sebebini bilmiyorum, ama defterlere şöy-

---

(*) Morfinin sentezinden elde edilen alkaloit, kusturucu olarak kullanılır. (Ç.N.)

le bir göz atmak bile bu söylentiyi yalanlamaya yetiyor. Bu söylentiyi destekleyecek tek örnek *Ölüm Adası* romanının notları arasında geçen Karayip sözcüğünün "Caribbean" ve "Carribean" yazılışlarıyla boğuşmasıydı, sanırım bu konuda pek de yalnız sayılmaz!

... bir çeşit konu taslağı...

Defterlerde aceleyle alınmış ve çoğunlukla anlaşılması için çaba sarf edilmemiş notlar da göze çarpıyor. Christie "bir konu taslağı" derken bunları kastediyordu; gelişigüzel alınmış notlar geniş hayal gücünü harekete geçirmeye yetiyordu. Aşağıdaki fikirler defterlerden olduğu gibi alınmıştır ve bazılarına birkaç defterde yer verilmiş olabilir. (Benzer notların örneklerine kitabın ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir.) Bunların hepsi belirli derecelere kadar kitaplarında yer almıştır. İlk ikisi büyük kurgu unsurları, diğer ikisi ise daha önemsiz konu unsurlarıdır.

Poirot taşraya gitmek ister. Bir ev ve çeşitli fantastik ayrıntılar bulur (bkz. *Ceset Katilini Arıyor,* 12. Bölüm)

O kadının yaşamını defalarca kurtarır. (bkz. *Gece Yarısı Cinayeti* 12. Bölüm)

Arabadan çalınan tehlikeli ilaçlar. (bkz. Düşteki Ev, Kanıt F)

Sormak soruşturmak – ikisi de aynı mektupta (bkz. *Cinayet İlanı,* 5. Bölüm)

... çoğu zaman aynı konuyu yazmasam bile, başka bir şey yazmak için beni harekete geçiriyor...

Christie'nin meslek hayatı boyunca en büyük yeteneklerinden biri de, çok basit gibi görünen fikirler üzerinden neredeyse sonsuz sayıda çeşitlemeler dokuyabilmesiydi. Cinayet ortaklıkları, sonsuz üçgen, kurban-katil, kılık değiştirme... Yıllarca okurların beklentilerini karmakarışık bir şekle getirmek için bunları defalarca kullandı. Böylece "başka bir şey yazmak" için esinlendiğini söylerken, bunu büyük bir çaba harcamadan yapabildi-

ğini biliyoruz. Örneğin "diş" kadar önemsiz ve ilham vermeyen bir sözcük ona esin kaynağı olabiliyor ve daha doğrusu aynı fikri en az iki kitabında –*İskemlede Beş Ceset* ve Cesetler *Merdiveni–* kullanmıştı.

Tek yumurta ikizlerinden biri tren kazasında ölüyor. Sağ kalan – zengin ikiz olduğunu iddia ediyor (Ya dişler?).
Zavallı küçük zengin kız – tepedeki ev – lüks gereçler vs. – esas sahibi
Posta pulu fikri – adam serveti fark eder – eski bir mektuba yapıştırır – Fiji'den postalanan mektupta bir Trinidad pulu
Trendeki yaşlı kadın çeşitlemesi – kız da onunla beraber – daha sonra köyde bir iş teklifi yapılır – işi kabul eder.

Gördüğünüz gibi "posta pulu" fikri on beş yıl arayla bir kısa öyküde ve bir oyunda yer almaktadır. "Trendeki yaşlı kadın" neredeyse yirmi yıl arayla yayımlanan iki romanda karşımıza çıkar. "Zavallı küçük zengin kız" ise önce kısa bir öyküye, yirmi beş yıl sonra da bir romana esin kaynağı olmuştur.

KANIT A:
THE DETECTION CLUB

"Size telefon etmek için oldukça erken, ama
sizden bir ricam olacak."
"Evet?"
"Bizim detektif romanı yazarlarımızın
yıllık akşam yemeği var."
Üçüncü Kız, 2. Bölüm

İsminden de anlaşılacağı gibi The Detection Club(*), dedektif öyküleri yazarlarının üye olduğu bir kulüptür. Gerçi kesin tarih bilinmiyor ama, 1929'da kurulduğu tahmin ediliyor. Anthony Berkeley ile Dorothy L. Sayers'in kurucularından olduğu bu kulübe 1930'lu yıllarda, aralarında Agatha Christie'nin de bulunduğu tüm önemli dedektif romanı yazarları üye olmuştu. Cinayet romanı yazarlarının alınmadığı kulübe yalnızca klasik dedektif öyküleri yazanlar katılabiliyordu. Dedektif öyküleri yazarlarını geliştirmek için oluşturulmuş profesyonel bir grup değildi; daha çok insanların gözünde büyütülen bir ziyafet kulübüydü ve ilk başkanı Peder Brown karakterinin yaratıcısı G. K. Chesterton idi. 1936 yılında ünlü *Trent's Last Case* romanının yazarı E. C. Bentley başkan seçildi ve 1958'den 1976'ya dek (ölümüne) başkanlığı Agatha Christie sürdürdü. Toplantılarda kesinlikle konuşma yapmayacağı konusunda anlaşmaya varılınca bu görevi üstlenmişti. Üyelik yalnızca davetle gerçekleşiyordu ve yeni üyeler Dorothy L. Sayers'in tasarladığı bir giriş töreninden sonra kabul ediliyordu. Törende başkan tören giysilerini giyiyor, mumlarla yapılan

(*) Keşif Kulübü

yürüyüşte yer alıyor ve kulüp kurallarına saygı gösterileceğine dair "Eric" adlı kafatasının üzerine el basıp yemin ediliyordu.

Gerçi bu kurallar yazılı değildi, Sayers'in düzenlediği tören eğlenceliydi, ama ardındaki niyet hem ciddi hem de hayranlık uyandırıcıydı. Dedektif öykülerinin edebi düzeyini yükseltmek ve bu kitapları "gerilimli ve şok edici" yapıtlardan ayırt etmek için adaylar aşağıdaki kurallara uymaya söz veriyorlardı.

* Temiz İngilizceye saygı duymak.
* Önemli bir ipucunu asla okurlardan gizlememek.
* Araştırıp bulmayı, "ilahi vahiy, dişi önsezisi... rastlantı ya da Tanrı' nın eli" gibi unsurlardan belirgin bir biçimde ayrı tutmak.
* "Çetelerin, öldürücü ışınların, hayaletlerin, gizemli Çinlilerin, bilimin tanımadığı gizemli zehirlerin" kullanımını ölçülü olarak sürdürmek.
* Diğer üyelerin konularını çalmamak ya da önceden açıklamamak.

Detection Club kurulduğu ilk dönemler ortaklaşa yazılmış romanları yayımlıyordu ve son dönemlerinde kısa öykü seçkileri yayımlamaya başladı. İlk romanlarda farklı yazarlar farklı bölümleri yazarken, kendisinden öncekiler yazdıkları konuyu geliştiriyorlardı. Agatha Christie 1930'da *Son Haber* (The Scoop), ertesi yıl *Behind the Screen* ve 1932'de *The Floating Admiral* romanlarına önemli katkıda bulundu. Daha kısa olan ilk iki kitap BBC radyosunda tefrika olarak okundu, *The Listener* dergisinde yayımlandı ve sonunda 1983 yılında kitap haline getirilerek piyasaya çıktı. *Son Haber* adlı kitaba Agatha Christie'nin dışında Dorothy L. Sayers, Anthony Berkeley, E. C. Bentley, Freeman Wills Crofts ve Clemence Dane katkıda bulunmuşlardı. *Behind the Screen* romanında ise Crofts ile Dane'in yerini Ronald Knox ile Hugh Walpole aldı.

The Floating Admiral kitabı yazılırken Detection Club yazarlarından her birinin bir bölüm yazması ve son önerisinde bulunmaları istendi. Böylece bir sonraki bölümü yazan kişinin işi kolaylaşacaktı. Ne yazık ki Agatha Christie'nin yazdığı bölüm en kısa olanıydı ama önerdiği son çok yara-

tıcıydı. Yine de bu kitaplara harcadığı zaman ve emeği kendi yapıtlarına harcadığı takdirde, daha kazançlı çıkacağını düşünerek sonraki çalışmalardan kendini uzak tuttu.

Defterlerdeki The Detection Club Çalışmaları

Bu çalışmaların en önemli örneği ilk sayfasında "Fikirler 1931" yazan 41. Defter'de ortaya çıkıyor. Gerçi kulübün kuruluş tarihi kesin değil ama 1931'e gelindiğinde bir düzene girmişti.

Yemekte On Üç Kişi

Dedektif Öyküsü Kulübü (?)
Miss Sayers ve Kocası – Zehirler
Bay Van Dine ve –
Bay Wills Crofts ve karısı – Tanıklar
Bayan Christie
Bay Rhode
Bay ve Bayan Cole
Bay Bentley
Miss Clemence Dane
Bay Berkeley ve Karısı – Harika bir yazar

Rastlantı sonucu *Yemekte On Üç Kişi* başlığı iki yıl sonra Christie'nin 1933'te yayımlanan *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* romanının Amerika baskısında kullanılacaktı. Amerika'da kullanılan bu isim, kitabın on beşinci bölümünde bir kahramanın, Lord Edgware'in öldüğü gece yemek masasında on üç kişinin bulunduğuna dikkati çekmesine ve böylece Lady Edgware'e on iki tanık sağlamasına dayanıyor. Ne var ki, Christie'nin Detection Club fikrini deftere not ederken bunu aklından geçirdiği düşünülmüyor.

Bu parti için düşündüğü on üç kişinin çoğu meslektaşıydı. "Bayan Sayers" olarak geçen Dorothy L. Sayers; yazar, oyun yazarı, derlemeci, ilahiyatçı ve düşünürdü. Aynı zamanda o dönemin en ünlü yazarları ve Detection Club kurucuları arasında yer alıyordu. Gerçi 41. Defter'deki liste-

de Christie, onu bekâr olarak ifade etmişti; ama 1926 nisanında Oswald Fleming ile evlenen Sayers, meslek yaşamında kızlık soyadını kullanmayı yeğlemişti.

"Bay Van Dine" okurların S. S. Van Dine adıyla tanıdığı yazar, Philo Vance karakterinin yaratıcısıdır. Adından sonra bırakılan boşluk Christie'nin onun evli olup olmadığını bilmemesinden kaynaklanıyordu. Ama evliydi ve eşinin de yemeğe katılması kişi sayısını on dörde çıkarıyordu ve böylece belirsiz bir durum çıkıyordu ortaya. Aslında Van Dine'in adının geçmesi garipti. Gerçi o dönemin çok satanları arasında bulunan romanlarını vardı, birkaç tanesi hâlâ Greenway Konağı'nın raflarında duruyordu; ama Amerika'da yaşadığı için Detection Club üyeleri arasında yer almıyordu.

"Bay Wills Crofts" ise muhteşem Scotland Yard Müfettişi French karakterini yaratan Freeman Wills Crofts idi. Christie gibi Crofts'un ilk romanı *The Cask* 1920 yılında yayımlanmıştı ve hâlâ klasikler arasında yer almaktadır. 1955'teki ölümüne kadar kırktan fazla roman yazmıştır.

"Bay Rhode" asıl adı Binbaşı Cecil John Charles Street olan ve hem John Rhode hem de Miles Burton adını kullanan bir yazardı. Christie gibi o da meslek yaşamının uzun bir döneminde Crime Club üyesi olmuştu ve iki takma isimle yaklaşık yüz elli roman yazmıştı.

"Bay ve Bayan Cole" her ikisi de yazar ve sosyalist olan G. D. H. ve Margaret Cole çiftiydi. Birlikte otuz roman yazmışlardı, ama kitapları fazla şişirilmiş ve ruhsuz olduğundan uzun süre yayımlanmadı.

"Bay Bentley" olarak adı geçen E. C. Bentley'in ünü klasik sayılan *Trent's Last Case*(*) romanına dayanıyordu. Ayrıca kısa öykülerden oluşan bir kitabı yayımlamıştı ve ortaya çıkardığı Philip Trent karakterinin yer aldığı *Trent's Own Case*(**) adlı romanın ortak yazarlığını yapmıştı.

Clemence Dane çoktan unutulmuş bir polisiye roman yazarıdır. En tanınan yapıtı Hitchcock'un *Murder!* adıyla sinemaya uyarladığı *Enter Sir John* adlı romanıdır.

(*) Trent'in Son Vakası

(**) Trent'in Kendi Vakası

"Bay Berkeley" Francis Iles takma adıyla da yazan Anthony Berkeley'dir. Çok etkileyici bir yazardır ve dedektif romanlardan farklı olarak ortaya çıkmaya başlayan cinayet romanları türüne de epey katkıda bulunmuştur. Alfred Hitchcock'un sinemaya uyarladığı, Francis Iles takma adıyla yazdığı *Şüphe* "Before the Fact as Suspicion" kolayca unutulmayan bir yapıttır.

Christie, bu listeden başka Detection Club üyelerine çeşitli kitaplarında göndermeler yapmıştır. 1929 yılında Tommy ile Tuppence'ın kısa öykülerinin yer aldığı *Suç Ortakları* adlı kitabında Beresford'lar, olayları çeşitli dedektiflerin yöntemleriyle araştırırlar. Berkeley'i, *The Clergyman's Daughter* ve Crofts'u, *The Unbreakable Alibi* öykülerine almıştır ama 41. Defter'de adı geçen yazarların geri kalanı onun kitaplarına girmemiştir.

1945'te Christie'nin Haber Alma Bakanlığı için yazdığı "İngiltere'deki Dedektif Romanı Yazarları" başlıklı yazı da dikkate değerdir. Burada Dorothy L. Sayers, John Dickson Carr, H. C. Bailey, Ngaio Marsh, Austin Freeman ve Margery Allingham'ın isimleri geçiyor. Gerçi bu yazarların tümü Detection Club üyesiydiler ama makale ile 41. Defter'deki tek ortak isim Sayers idi. Belki de *The Floating Admiral, Son Haber* ve *Behind the Screen* adlı ortak yapıtların yazılmasına katkıda bulunurken üç kitabın ardındaki isim olan Sayers ile planlama sürecinde işbirliğine gitmiş olmaları bunun bir nedeni olabilir.

Cesetler Merdiveni adlı romanın 6 Bölümü'nde Sayers, H. C. Bailey, John Dickson Carr ile birlikte Christie'nin ismi de geçiyor. *Hercule'ün On İki Görevi* adlı kitabın onuncu öyküsü olan "Geryoneus'un Sığırları", Sherlock Holmes, Bailey'in yarattığı Bay Fortune ve Dickson Carr'ın yarattığı Sir Henry Merrivale karakterlerinden söz ediyor. Dickson Carr'ın *9 Düğümli İp* (The Burning Court) adlı yapıtı *Ölüm Oyunu* romanında önemsiz bir ipucu olarak geçiyor ve aynı yazarın adına *Ölüm Saatleri* romanında da rastlıyoruz.

18. ve 35. Defter'de Detection Club hakkında aynı görüşü içeren tek bir cümle var:

Tören sırasında Det (ection) Club'te konuk gecesi –
Bayan O... (Oliver'ın) altı konuğu

Detection Club Cinayeti – Bayan Oliver – iki konuğu
Tören başlarken biri öldürülüyor.

Konuk Gecesi'nin, üyelerin akşam yemeğine birer misafir davet ettikleri gece olması hiç de şaşırtıcı değil. "Tören" ise yeni üyelerin İncil yerine Kafatası Eric'e el basarak yemin etmesinden oluşuyor. Dedektif romanları yazarı olarak Bayan Oliver da elbette bu kulübün bir üyesi olacaktı.

3

Cinayet Reçetesi (The Moving Finger): Agatha Christie Çalışırken

"Demek istiyorum ki, kitaplarınızı nasıl yazdığınız konusunda neler söyleyebilirsiniz? Yani önce bir şey düşünmeniz ve bunu düşündükten sonra oturup yazmaya kendinizi zorlamanız gerekiyor. Hepsi bu."

Sonuncu Kurban, 17. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Çarpık Evdeki Cesetler • *Gece Yarısı Cinayeti* • *Bayan McGinty'nin Ölümü* • *Cinayet İlanı* • *Gece Gelen Ölüm* (Murder in Mesopotamia) • *İskemlede Beş Ceset*

Agatha Christie yıllardır hepsi birbirinden iyi bunca kitabı nasıl yaratabildi? Defterleri daha ayrıntılı incelediğimizde çalışma yöntemlerinin bazılarını daha iyi anlıyoruz. Bu yöntemler onun en güçlü yanını göstermiyor. Kendisi bu çelişkinin farkında değil, başarısının altında yatan gerçeğin onda bir sır olarak kaldığına inanıyorum.

Sessiz Tanık

1955 şubatında *Close-Up* adlı BBC radyo programında çalışma şekli sorulunca, Agatha Christie, "Beni hayal kırıklığına uğratan tek gerçek eserlerimde belirgin bir metodun olmayışıdır," diye itiraf eder. Taslakları-

nı yıllardır kullandığı emektar daktilosunda yazdığını ve kısa öyküler için diktafon kullanmayı tercih ettiğini söyler. "Gerçek çalışma, öykünün geliştirildiği düşünme ve en iyi biçimini alıncaya kadar geçen endişelenme dönemidir. Bu süre epey uzun olabilir." Bu görüşmede bahsedilmeyen defterler işte bu süreçte yararlı oluyordu. Defterlere bir göz atınca "düşünme ve endişelenme" eylemlerini burada gerçekleştirdiğini görüyorsunuz.

1930'ların ortalarına gelindiğinde defterlere rasgele notlar, karalamaları ya da üstü çizilen sözcüklerin pek azı roman taslaklarının anahatlarını oluşturuyordu. Daha ileriki yıllarda her defterde birkaç romanın notları bulunurken, önceki yıllarda bir romanın notlarının çoğu tek defterde toplanmış gibi görünüyor. Bu taslaklar basılmış romana neredeyse tıpatıp uyduğundan, "düşünme ve endişelenme" sürecinin başka yerlerde yapıldığına ve zaman içinde kaybolduğunu ya da yok edildiğini gösteriyor. *Ölüm Sessiz Geldi* (37. Defter), *Kahverengi Elbiseli Adam* (34. Defter), *Mavi Trenin Esrarı* (54. Defter), *Ölüm Çığlığı* (33. Defter), *Sittaford Malikânesi'nin Gizemi* "The Sittaford Mystery" (59. Defter), *Cesetler Ağlamaz* (68. Defter) ve *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* (41. Defter) notları basılmış kitapların kesin yansımaları. Ama 1930'lardan, *Ölüm Diken Üstünde* "Death in the Clouds" romanından başlayarak bu defterler kabul ettiği ya da reddettiği tüm düşünce ve fikirlerini içeriyor.

Aslında hangi yöntemi uygulayacağı yazdıklarından kolayca anlaşılmıyor ama en azından kafasında konuyu nasıl geliştireceğine karar verinceye kadar sürdürdüğü tüm düşünme sürecini defterleriyle paylaşıyor. Değişiklikler ve olasılıklar üzerinde çalışıyor, seçiyor, ayıklıyor, araştırıp keşfediyor. Beyin fırtınası yapıp yararlı olanları daha sonra yararsızlardan ayırıyor. Farklı kitapların notları birbiriyle çakışıyor ve kesişiyor; tek bir roman bir deftere yayılabildiği gibi abartılarak on iki deftere de yayıldığı oluyor.

1974'teki röportajında Lord Snowdon, Agatha Christie'ye nasıl anımsanmak istediğini sorduğunda, "Oldukça iyi bir polisiye roman yazarı olarak anımsanmak isterim," diye cevap vermişti. Yaşamı boyunca eserleri en çok satan, tiyatro sahnelerinde en çok izlenen bir yazar olarak böylesine alçakgönüllü bir cevap, Christie'nin defterlerden de sezilen bir yönünü,

mütevazılığını gösteriyordu. Bu gösterişsiz not defterlerini tıpkı onları doldurmak için kullandığı kurşun ya da tükenmezkalemler kadar meslek yaşamının önemsiz araçları olarak görüyordu. Defterleri aynı zamanda günlük olarak, telefon mesajları almak, yolculuk anılarını yazmak, ev giderlerinin hesaplarını tutmak, yapılacak işleri anımsamak, mektup taslakları hazırlamak, Noel ve yaş günü armağanları listeleri çıkarmak, okunmuş ve okunacak kitapları listelemek, yolculuklarında yönünü bulmak için de kullanıyordu. *Şeytan Dönemeci* "Warmsley Heath" ve St. Mary Mead bölgelerinin haritalarını, *Esrarengiz Sanık* romanının kapak taslağını karalamış, *Afternoon at the Seaside* oyununun sahne düzenini yerleştirmiş, *Ölüm Diken Üstünde* için uçak kompartımanı şeması ve *Ölüm Oyunu* için ada manzarası çizmişti. Sir Max bunları hesap yapmak, Rosalind elyazısını geliştirmek ve diğerleri briç puanlarını yazmak için kullanıyordu.

Kedilerin Arasındaki Güvercin(*)

Defterleri okumanın keyifli bir yönü de sayfayı çevirince nelerle karşılaşacağınızı bilmemenizdir. Poirot romanının kurgusu bir anda Rosalind'in yaş günü için yazılmış bir şiirle kesilebilir, büyük bir iyimserlikle "Yapılacak İşler" başlığını taşıyan sayfa, *Marple* romanıyla bitmemiş bir tiyatro oyunu arasına sıkışmış olabilir. Bir telefon numarası ve bir mesaj yeni bir radyo oyununun akışını kesebilir, bir katilin karmaşık zaman çizelgesinin arasına yeni kitapların listesi girebilir, *The Times* gazetesine yazılan bir mektup yeni *Westmacott* romanını bir kenara itebilir.

Yılan İçini Döktü romanının orijinal son bölümünü keşfedebileceğiniz gibi ("–I–T– –") bir çapraz bulmaca ipucuyla karşılaşabilirsiniz. Tamamlanmış bir Poirot öyküsünün taslağı ya da lale türleri listesi "Grenadier (koyu kırmızı)", Don Pedro (koyu mor) karşınıza çıkabilir; *The Times* gazetesine yazılan mektubu (Doktor. A. L. Rowse'un Shakespeare'in Dark Lady of Sonnets'teki karakteri keşfetmesi üzerine yazdığı makaleyi derin bir ilgiyle okudum.) ya da *Fare Kapanı* II için bir taslak okuyabilirsiniz.

(*) *Kapı Tekrar Vuruldu* romanının orijinal adının tam çevirisi olan *Güvercinler Arasındaki Kedi* cümlesi üzerinde bir kelime oyunu. (Ç. N.)

Defterlere şöyle bir göz atınca bu noktaları açıkça görebilirsiniz. *Ölüm Meleği* "Nemesis" için alınan notların arasında kısa bir kitap listesi (tümü 1970 yılında yayımlanmış), Noel alışverişi listesi, ilgisini çeken bir alıntı dikkatinizi çekiyor:

Bir yerlerde (İrlanda?), (İskoçya?), (Cornwall?) bir aile yaşar – iki gün ya da hafta sonu kalması için ona mektup yazar – tura daha sonra tekrar katılır – (Acaba biraz hastalanmış mı? Ateşi mi var? Hastalık – bir ilaç mı verilmiş?)

Kitaplar Hakkında Notlar
Deliverance – James Dickey
The Driver's Seat – Muriel Spark
A Start in Life – Alan Sillitoe
Syon Lodge Limited Şirketi'ne gidelim (Crowthers) – Hyde Park'tan arabayla yirmi dakika – havaalanına giderken – Noel alışverişi? – Conduit Sokağı'nda Collingwood
McCauley'den bir alıntı: "Bir işgüzar tarafından yönetilmek, insan doğasının sınırlarını aşar."
Bu neyin odak noktası (suçlanan kişi tutuklanmış) – R'nin oğlu – başarısızlık – R., onun ne zaman yalan söylediğini hep biliyordu.

İskemlede Beş Ceset taslağı ile kısa öyküler için olası fikirler listesi arasına yakın dostu Nan Gardner'ın bir mesajı giriyor:

H. P. tatmin olmamış – cesetleri soruyor – sonunda – biri bulunuyor.
Hafta sonu kimse yok, perşembe gidebilir miyiz Nan?

Fikirler (1940)
A. 2 arkadaş – sanatçı kız kuruları – biri dolandırıcı – (diğeri gizlenmiş) ifade veriyorlar – Miss Marple için olabilir?

Bir kısmı *Ölüm Diken Üstünde*, *Cinayet Alfabesi* romanları ve "Problem at Sea" öykülerinde kullanılan fikirlerin arasına üç sayfa tutan Noel armağanları listeleri giriyor.

Defterlere dağılmış olan kitap listelerinin arasında, iki sayfaya yayılan bu liste 1930'ların sonu ile 1940'ların başında yayımlanan Simenon, Wentworth, Innes, Ferrars ve Sayers gibi yazarların polisiye romanlarını kapsıyor...

From Collins

[illegible] [illegible].
[illegible]. [illegible]
[illegible] Masterpieces.
Caroline of England.
The Dark Stair
[illegible]

[illegible] The Idea of a Christian Society

Give a Corpse a Bad Name.
The Clue [illegible] Traveller.
Mr Skeffington. [illegible].
Maid No More. Helen [illegible].
Idle Apprentice.
Good Night, Sweet Ladies.
The Edge of Running Water
[illegible] Sailor.

... Yayıncılar Agatha'ya okuması için kitap gönderdiğinden bu sayfa "Collins'ten Gelenler" *başlığını taşıyor.*

C. bir okla vurulmuş... üfleme borusundan bir (zehirli) okla vurulmuş.
Jack (Christie'nin kayınbiraderi) – Köpek olabilir mi?
Bayan E – mönü tutacakları
Min Teyze – kâğıt kurutucusu ve notluk
Barbara – çanta ve eşarp
Joan – Kemer?
D. Vantrilok
E. Seri cinayetler – P. açıkça manyak birinden mektup alıyor – Birinci – Yorkshire'da yaşlı bir kadın.

Üç Perdelik Cinayet (Three Act Tragedy)'ten önce bir adres ve telefon numarası not edilmiş:

Toby, 1 Granville Place, Portman Sokağı, Mayfair 1087.
P; Egg'in, Bayan Dacres'in hakkından gelmesini öneriyor.

"Kerberos'un Yakalanması" öyküsünün ayrıntılarının tam ortasında yolculuk notları göze çarpıyor. Adı geçen Robin, herhalde *Nil'de Ölüm, Gece Gelen Ölüm* ve *Ölümle Randevu* romanlarının kapaklarını tasarlayan Robin McCartney idi.

Genç dul kadın – kocası kayıp öldürüldüğü düşünülüyor – P. onu cehennemde görüyor.
Herhangi bir perşembe öğleden sonra treniyle Robin
Yok olmuş bir adam fikriyle birleştir – Ölüm mü?
Cehennemde bir garson mu?

Gördüğünüz gibi Christie'nin yaratıcılığı ayrıcalıklı bir durum değildi. Bir taraftan arkadaşıyla randevulaşırken, diğer taraftan bir cinayet planlayabiliyor ya da okuma listesi hazırlarken aynı anda cinayet silahına karar verebiliyor veya yolculuk talimatlarını yazarken öldürme nedeni üzerinde düşünebiliyordu. Defterlerin her sayfasında, Polisiye Edebiyatın Kraliçesi Agatha Christie'nin her zaman aile bireyi Agatha Christie olarak kaldığı da görülüyordu.

Maksat ve Fırsat

Yarattığı karakterlerden Ariadne Oliver'ın genellikle Christie'nin ikinci kişiliği olduğu düşünülür. Orta yaşlı, başarılı, üretken bir polisiye roman yazarı olan Bayan Oliver, Finli dedektif Sven Hjerson karakterini yaratmıştır. Edebiyat dünyasında katıldığı yemeklerden, konuşma yapmaktan, tiyatro oyuncularıyla işbirliğine girmekten hiç hoşlanmaz. *Cesetler Merdiveni* adlı romanı yazmıştır ama ne sigara ne de içki içer. Benzerlikler oldukça fazladır. Bayan Oliver konuşurken sanki karşımızda Agatha Christie varmış gibi gelir.

Sonuncu Kurban'ın ikinci bölümünde Bayan Oliver kendi yaratıcılığını küçümser:

> *"Bir şeyleri düşünmek asla zor değildir," dedi Bayan Oliver. "Asıl sorun çok fazla şey düşünmeniz, böylece konunun karmakarışık olmasıdır ve bunların bir kısmından vazgeçmek zorunda kalmanız üzücüdür."*
>
> 17. Bölüm'de şöyle söyler:
>
> *"Yani kitaplarınızı nasıl yazdığınız konusunda ne söyleyebilirsiniz ki? Önce bir şeyler düşünmelisiniz ve düşündükten sonra kendinizi oturup yazmaya zorlamalısınız demek istiyorum. Hepsi bu."*

İşte bu kadar basitti ve Bayan Oliver'ı yaratan kişi elli beş yıl boyunca bunu yapmaya devam etti.

Görmüş olduğumuz gibi kitapların oluşum süreci rasgele ve karmakarışıktı. Yine de hepsi her yıl çok satanlar listesine giren bir romana dönüşüyor ve bazı yıllar en çok satan romanların sayısı birden fazla oluyordu. Elli yıl boyunca yayınevine Noel armağanı gibi en güzel eserlerini verdi, yirmi yıl boyunca Londra'nın West End tiyatrolarına birbirinden daha başarılı oyunlar sundu, öyküleriyle dergi editörlerinin ilgisini çekmeyi başardı. Romanlar, kısa öyküler ve oyunlar tıpkı Buckingham Sarayı'nın Nöbetçi Değişimi Töreni gibi akıcı bir düzenle birbirini izledi.

Uzun meslek yaşamı boyunca uyguladığı bir yöntemi olmadığı gibi düşünmeden alınan notların ve kurguların yalnızca bir görüntü olduğunu da biliyoruz. Sonunda böylesine gelişigüzel not tutmanın *onun* yöntemi

olduğunu, böyle çalıştığını, böyle yarattığını, böyle yazdığını algılıyoruz. Zihinsel olarak bu kaostan besleniyordu, kargaşa; onu düzenden daha fazla harekete geçiriyordu, katı kurallar yaratıcılık sürecini boğuyordu. Defterlerin nasıl her iki taraftan da başlayarak kullanıldığını, aynı sayfada bir romandan diğerine nasıl atlandığını, farklı defterlerin aynı fikirleri yineleyip geliştirdiğini ve elyazısının niçin çok zor okunduğunu böylece açıklamış oluyoruz.

15. Defter ve *Kapı Tekrar Vuruldu* romanının kurgusu bu noktaların bir kısmına ışık tutuyor. Sayfaların üzerinde Christie kendi kendisiyle konuşuyor:

> Bu noktaya nasıl yaklaşmalı? Sıralı olarak mı? Ya da Hercule Poirot sondan başa doğru mu izlesin? Kaybolmadan başlayarak... okulda – olası önemsiz bir olay ama cinayet ile bir ilgisi var mı? Ama öldürülen kim? Ve niçin?

Meraklanıyor, zihninde tartıyor ve olasılıkları sıralıyor:

> Öldürülen kim?
> Kız mı?
> Spor öğretmeni mi?
> Hizmetçi mi?
> Ortadoğulu yabancı? Kızı görünce tanıyacak mı?
> Ya da bir kız ama kim?
> Bayan U. pencereden birini görüyor. Kim olabilir?
> Yeni öğretmen mi?
> Hizmetlilerden biri mi?
> Bir öğrenci mi?
> Bir ebeveyn mi?
> Cinayet –
> Bir kız olabilir (Julia'ya ya da Claire'e benziyor?
> Bir ebeveyn – spor gösterisi günü
> Bir öğretmen
> Okulun spor gösterisinin olduğu gün biri vuruluyor ya da takip ediliyor?

Prenses Maynasita orada –
Ya da öğrenci rolünde bir aktris
Ya da spor öğretmeni rolünde bir aktris

Yapılması gereken işleri kendine hatırlatıyor:

Toparla – Bölümün sonu
III. Bölüm – Yapılması gereken çok şey var
IV. Bölüm – Üzerinde çalışılması gereken çok şey var – (bölüm herhalde "Bahçıvan Adam" ile bitebilir – öğretmenlerin listesini sayabilir – (ya da bir sonraki bölüm)
V. Bölüm – Mektuplar Genişletilmeli
Düzeltmeler İçin Notlar – Miss B Hakkında Biraz
Sonsöz – Eklemeleri Daktilo Et
V. Bölüm – Bazı Yeni Mektuplar

Biraz rahatlamak için bir kelime oyunu oynuyor. Çok iyi bilinen bu bulmacada alfabenin tüm harflerini tek bir cümlede kullanmak gerekiyor. Christie alternatif bir yanıt buluyor, ama Z harfini kullanamıyor.

A D G J L M P S V Y Z
THE QUICK BROWN FOX JUMPS over gladly

Hatırlanan Ölümler

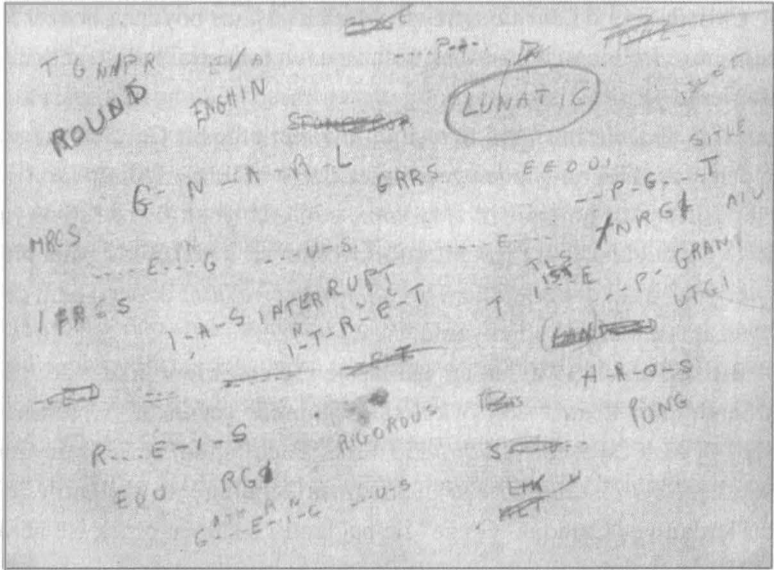
Briç Masasında Cinayet romanında Bayan Oliver'a aynı konuyu iki kez kullanıp kullanmadığı sorulur.

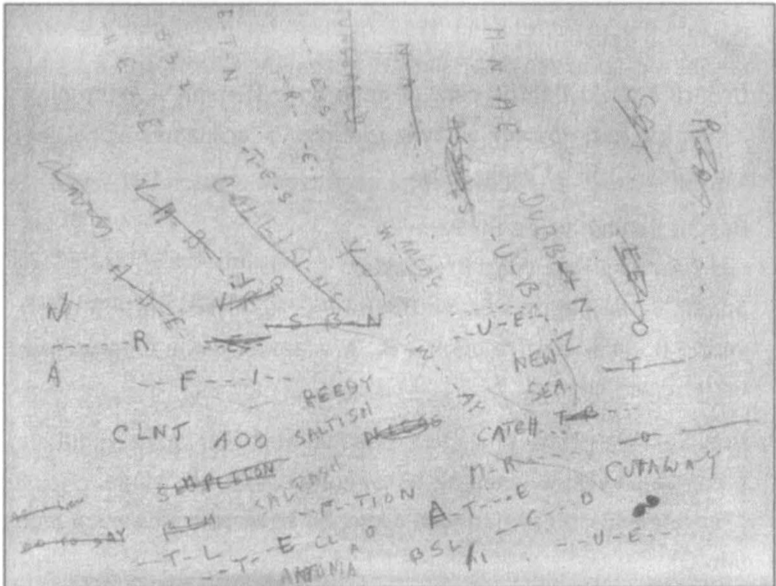
"Nilüfer Çiçeği Cinayeti," diye mırıldandı Poirot ve "Mumdaki İpucu."

Bayan Oliver gözleri ışıl ışıl parlayarak ona döndü.

"Çok zekice – gerçekten çok zekice. Elbette ikisi de aynı konudan bahseder ama bugüne kadar hiç kimse bunu fark etmedi. Birinde bakanların hafta sonu partisinde belgeler çalınır, diğerinde ise Borneo'da bir kauçuk plantasyonundaki kulübede bir cinayet işlenir."

"Ama öykünün dayandığı temel nokta aynıdır," dedi Poirot. "Sizin en güzel hilelerinizden biri."

İki sayfayı kaplayan gelişigüzel sözcük bulmacaları herhalde bir çapraz bulmacanın çalışmalarıydı.

Christie için de durum aynıydı. Meslek yaşamı boyunca benzer kurgu unsurları kullanmıştı; öyküleri kısa ve uzun romanlar haline getirmişti. Defterlerde yazılmış bir romanın genişletilmesi ya da uyarlanması konusundaki düşüncelerine sıklıkla rastlanır. Defterlerde bir fikirden vazgeçse bile daha sonra tekrar gözden geçirilmek üzere o fikirle ilgili notları orada bıraktığını açıkça görebiliriz. *Hayatım...* adlı otobiyografisinde şöyle yazıyor: "Ne olduğunu sonra pek anımsamıyorum ama genellikle bana bir fikir veriyor." Yani defterleri hem bir *aide-mémoire* (akıl defteri) hem de fikir yansıtıcısı olarak kullanıyordu.

Birinci örnek 1950'lerden kalma ve "Third Floor Flat" ile "Bağdat Sandığının Esrarı" adlı öykülerle bağlantılı; çevresini "Greenshaw's Folly" öyküsü ile *16.50 Treni* (4:50 From Paddington) romanının notları sarmış. *Noel Kekinin Gizemi* "Christmas Pudding" ile bağlantılı örnek 1960'lardan ve "Camdaki Gölge" ile bağlantılı sonuncu örnek ise herhalde 1950'den kalma.

Öykülerin geliştirilmesi

Üçüncü Kattaki Daire – cinayet daha önce işlenmiş – mektupları almak için geri dönmek ve ayak izlerinin vs. açıklaması var – servis asansörü fikri? Yanlış kat.

Bağdat Sandığı ya da Bir Paravan
Fikir? A., B.'yi ikna eder, B.'yi saklar.
Sandık ya da paravan Bayan B. gibi – C. ile ilişkisi var – C. parti verir – B. ile A. partiye uğrar – B., A.'yı saklar – onu öldürür – ve tekrar dışarı çıkar.

Noel Keki'nin genişletilmiş hali – Önemli nokta bir yakut (Hintli bir prens ya da yeni evlenen bir hükümdara ait?) kekin içinde.
"Penceredeki Gölge" fikrinden çıkma bir kitap yoksa bir oyun mu? (Mr. Q)

Cinayet Alfabesi

En üretken döneminde Christie'nin kullandığı yaratıcılık sistemlerinden biri de sahneleri sıraya koymak, içine neler katmak istediğini tasarlamak ve her sahneye bir numara ya da bir harf vermekti. Bilgisayarların "kes-yapıştır" çağı öncesinde ortaya çıkan bu fikir belki de oyun yazma deneyimlerine dayanıyordu. Daha sonra romanın konusuna uyum sağlaması için bu harflerin sırasını değiştiriyordu. Yine de yaratıcı ve karmaşık süreçlerde bu planı sürekli izlemiyor, böyle başlasa bile daha farklı bir yaklaşıma dönüp (bkz. aşağıdaki *Çarpık Evdeki Cesetler* örneği) bundan vazgeçiyordu. Bazen bitmiş kitabın düzeni belki de daha sonraki düzeltmeler nedeniyle başlangıçtaki olaylar dizisini birebir izlemiyordu.

32. Defter'den yapılan alıntı bu yöntemin uygulanışının kusursuz bir örneğidir. *Sıfıra Doğru* romanının kurgulanmasının bir bölümünü gösterir (Ayrıca bkz. 10. Bölüm).

E. Thomas ile Audrey ne terslik var? Kadın, ona söyleyemez. Adam vurgular ben biliyorum hayatım – ben biliyorum – Ama tekrar yaşamaya başlamak zorundasın. "Ölmüş" biri hakkında bir şey bir ölüm – (Adrian'ı kastederek – N(evile) gibi birinin ölmüş olması gerekir).

F. Mary ile Audrey – engellenen kadın iması – hatta uşaklar bile sinirli

G. Palto Düğmeleri Olayı

H. Audrey'nin Mehtaptaki Güzelliği

Ayrıntılar

Bay T. – A. Lady T. ile konuşma – Mary hakkında sorar.

B. Cinayetin nasıl gittiği öyküsü?

C. Royde ve adalet (Bay T. polis birçok cinayeti bilir dedikten sonra.)

D. Otel – onun odaları en üst katta.

Akşamın sıralamasını belirle

G. H. A. D. C. B. ~~G. H.~~

Aşağıdakiler Christie'nin tekrar üzerinde çalıştığı örneklerdir ve birçoğuna bu kitabın çeşitli bölümlerinde değinilmektedir. Bazı ayrıntılar çok açıktır:

"Kahya Kadın" / *Gece Yarısı Cinayeti*
"The Mystery of the Plymouth Express" / *Mavi Trenin Esrarı*
"The Market Basing Mystery" / "Murder in the Mews"
"The Submari ne Plans" / "The Incredible Theft"
"Bağdat Sandığının Esrarı" / "The Mystery of the Spanish Chest"
"Christmas Adventure" / *Noel Kekinin Gizemi*
"The Greenshore Folly" (yayımlanmamış) / *Sonuncu Kurban*

Bazen öyküyü uyarlayıp genişletirken katili değiştirerek kendini zorlu bir sınavdan geçirmiş:

Köşkteki Esrar / *Chimneys* (tiyatro oyunu)
"The Second Gong" / "Dead Man's Mirror"
"Yellow Iris" / *Şampanyadaki Zehir*
"Köpeğin Topu Olayı" / *Sessiz Tanık* (bkz. Ekler Bölümü'ne)

Bazı romanlar oyunlaştırılınca bazı değişikliklere uğrar...

Ölümle Randevu oyununda yeni bir kötü karakter ve son derece zorlayıcı ve cüretkâr bir çözüm var.
Köşkteki Esrar oyunu orijinal roman üzerine aralarında yeni bir katilin de bulunduğu farklı çeşitlemeler sergiliyor.
On Küçük Zenci, romanındaki katili çok farklı bir sonla ortaya çıkarıyor.

Bu arada bazı çalışmalar arasında belirgin olmayan bağlantılar var:

Ölüm Sessiz Geldi, Nil'de Ölüm ve *Gece Yarısı Cinayeti* temelinde aynı konuyu işliyor.
Kahverengi Elbiseli Adam, Roger Ackroyd Cinayeti ve *Gece Yarısı Cinayeti* aynı önemli kurgu unsurunu paylaşıyor.
Ölüm Oyunu ve *Cesetler Merdiveni* aynı ortak hileyi sergiliyor.
Cenazeden Sonra ile *Zarif Bir Cinayet Gecesi* aynı yanlış yönlendirme hilesine dayanıyor.
Doğu Ekspresinde Cinayet, Cinayetler Oteli / At Bertram's Hotel ve bir dereceye kadar *Ceset Katilini Arıyor* benzer temeller üzerine inşa edilmiş.
Üç Perdelik Cinayet, Ölüm Diken Üstünde ve *Cinayet Alfabesi,* katili birbirine benzeyen ortamlarda saklıyor.

Polisiye Romanlar Kraliçesi hakkında bundan önce yapılan çalışmalarda öykülerle romanlar arasında gözden kaçan bazı benzerlikleri de şöyle sıralayabiliriz:

"The Tuesday Night Club" / *Porsuk Ağacı Cinayeti*
"A Christmas Tragedy" / *Ölüm Oyunu*
"Sing a Song of Sixpence" / *Şahidin Gözleri*
"The Love Detectives" / *Ölüm Çığlığı*

E F G H olarak belirtilen sahnelerin daha önceki bir sayfada ve A B C D sahnelerinin daha sonraki sayfada yer alması dikkat çekicidir. Hepsi rakam tablosu haline getirildikten sonra Christie, istediği sıralamayı elde ettiği gibi onları tekrar düzene sokar. Başlangıçta G ve H sahnelerinin A D C B sahnelerinden sonra gelmesini planlamış, ama fikrini değiştirip üstlerini çizmiş ve sayfanın sol kenar boşluğuna sıkıştırıp yerlerini değiştirmiş. Romanın "Pamuk Prenses ve Kırmızı Gül" adlı ikinci bölümü incelenince, bu planı birebir izlediği açıkça görülür:

G. Palto Düğmeleri	V
H. Ay Işığı	V
A. Lady T.	VI
D. Otel	VI
C. Royde	VI
B. Olaylar Dizisi	VI
F. Mary ile Audrey	VII
E. Thomas ile Audrey	VIII

Akşamüstü birbirini izleyen olayların çözümünü belirle.

G. H. A. D. C. B. ~~G. H.~~ (F E)

Bu planlamayı başka romanların yanı sıra *Şampanyadaki Zehir*, *İskemlede Beş Ceset* ve *Çarpık Evdeki Cesetler*'de de uyguluyor. Ama yaratıcılığa olan karmaşık yaklaşımı ve karmaşıklığa karşı yaratıcı yaklaşımı içinde bazen bundan vazgeçiyor.

Middle Sequence.

Points —

Mr T — A/ Talk with Lady T — Ans. about Mary. She says men can deal fine [illegible]

B/ The story of murder

led up to — How?

C/ Royde [illegible] (after Mr T has said: Many murderers are known to police)

D/ Hotel — His rooms are on top floor —

Work out scheme of evening.

H. A. D. C. B. ~~G.A.~~

Drinks etc. — Girls go to bed — Nevile [illegible] — [illegible] — Tea — Royde has gone off —

Sıfıra Doğru romanının ayrıntılı kurgulaması -- 74. sayfaya bakınız.

14. Defter bu planın bir dereceye kadar *Çarpık Evdeki Cesetler* için uygunladığını (bkz. 4. Bölüm) gösteriyor. Ama bu kez Christie AA ve FF gibi daha fazla ayrıntılar eklemiş. Sonunda harfleri tekrar düzene sokmaktan vazgeçip alfabetik bir rehber olmadan sahneleri sıraya sokmuş. AA ve FF bölümleri kitaba eklenecek fikirler olarak belirlenmiş daha sonra da akla gelen fikirler olarak kalmış.

A. Ass (ociated) Cat (ering) Firması'nı araştırıyor – Önceleri dikkat çekmeden- Hesap Uzmanı istediklerimizi bize verecek (10, 11. Bölümler)

AA. Ayrıca Brenda – vamp kadın – çok üzgün filan (9. Bölüm)

B. Daha sonra? – Queer Sokağı'nda – Roger'ı oraya götür – Roger – onun öyküsü – vs. (11. Bölüm)

C. Çocuğun kanıtı – en iyi kanıt – buradaki – mahkemede iyi değil – çocuklar doğrudan soru sorulmasından hoşlanmaz. Size gösteriş yapıyordu (12. Bölüm).

D. Charles ile Josephine – mektupları soruyor – Ben uyduruyordum – sana söylemeyeceğim – polise anlatmamalıydın (13. Bölüm).

E. Charles ile Eustace – (kapının dışından dinler – gerçekten sıkıcı bir öğretmen, Eustace – onun görüşleri – Josephine'i küçümsüyor (16. Bölüm).

F. Charles ile Edith – bu taraf puta tapma- Philip'e sorar – soğuk davranışları sizi caydırmasın – babasıyla gerçekten ilgilenir – Philip Roger'ı kıskanır (14. Bölüm).

FF. Ass, Cat'i korumak için sorgular. Roger reddeder – Clemency ona destek olur – bu konuda çok kararlıdır.
(14. Bölüm, 14. Defter'de bazı işaretler bu sahnenin aşağıdaki H. sahnesinin bir kısmını oluşturmak üzere tasarladığını gösteriyor.)

G. Magda ile Charles – Edith, ondan nefret etmiyor – Ona âşık ve onunla evlenmek istiyor (15. Bölüm).

H. Charles ile Clemency – Kadın mutluluğu evliliğinde buluyor – Roger bunların tümünden uzakta ne kadar mutlu olacaktı. – Josephine kitabına yazıyor (14. Bölüm).

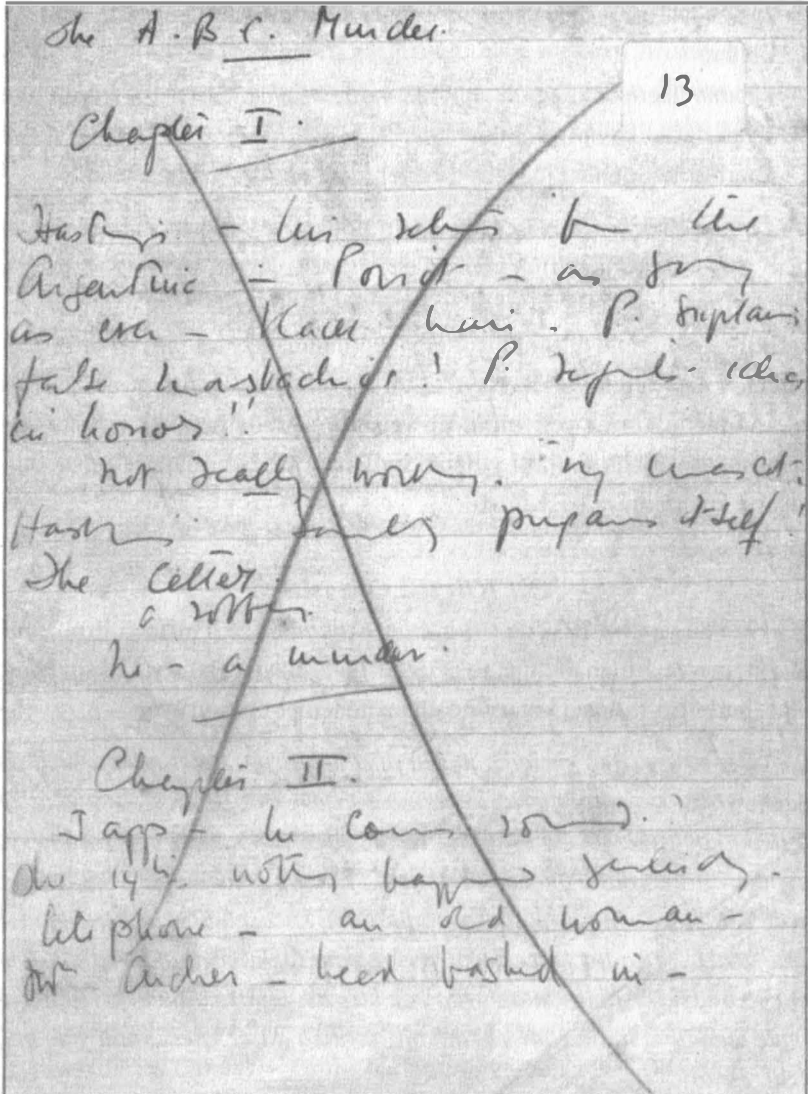
I. A. C. söylüyor – çocuğa dikkat edin – civarda bir tutuklu var!" (12. Bölüm)
J. Kapının üzerindeki ağırlık (eğer J.) ya da kesinlikle ölüyor – küçük siyah defter kayıp (18. Bölüm).
K. Charles ile Sophia Cinayet – cinayet kime ne yapıyor (4. Bölüm)?

Çarpık Evdeki Cesetler romanının notları defterlerin görünürde çelişkili ve yanlış yönlendiren yönünü de ortaya koyuyor. Üzerine verev çizgiler çizilmiş sayfalara sıklıkla rastlanıyor. İlk bakışta bunların reddedilen fikirler olduğunu düşünülüyor ama yakından bakınca tam tersinin doğru olduğu ortaya çıkıyor. Sayfayı kesen bir çizgi "İş Yapıldı" ya da "Fikir Kullanıldı" anlamına geliyordu. En verimli çağında bu alışkanlığını sürdürmüştü ama daha sonraki yıllarda kullansın ya da kullanmasın sayfalara işaret koymamaya başlamıştı.

On Küçük Olasılık

1928'de yazılıp 1932'de *Cinayetler Kulübü* "The Thirteen Problems" adlı kitapta yayımlanan "Kır Evi" öyküsünde Bayan Bantry kişinin kendi mücevherlerini çalması konusunda bazı nedenler öne sürüyor:

"Her neyse. Ben yüzlerce neden düşünebilirim. Belki paraya acil ihtiyacı vardı... ve mücevherlerin çalındığını söyleyip gizlice satacaktı. Ya da belki kocasına söylemekle onu tehdit eden kişi şantaj yapıyordu... ya da mücevherleri daha önceden satmıştı... yani bu konuyla bir şekilde ilgisi vardı. Kitaplarda buna sık sık rastlanır. Belki kocası mücevherleri yeniden yaptıracaktı ve kadın gerçeklerin yerine cam taklitlerini aldı. Ya da –bakın işte bu iyi bir fikir– kitaplarda pek sık rastlanmaz. Mücevherlerin çalınmış olduğunu iddia eder ve kötü bir duruma düşer kocası ona yeni mücevherler alır."

Cinayet Alfabesi'*nin açılışı, (cinayet*(*) *sözcüğünün tekil olarak kullanıldığına dikkat edin) işin bitirildiğini gösteren çizgilerin kullanımını sergiliyor.*

(*) İngilizce kitabın adı "Cinayetler" olarak geçer. (Ç. N.)

Üçüncü Kız romanında (1966) Norma Restarick, Poirot'ya gelip belki bir cinayet işlemiş olabileceğini söylüyor. 2. Bölüm'de tanınmış polisiye roman yazarı Bayan Ariadne Oliver, bu olasılık için bazı durumları hayal etmeye çalışıyor:

Hayal gücünü devreye sokunca Bayan Oliver'ın yüzü aydınlandı. "Belki arabayla birine çarptı ve durup ilgilenmedi. Uçurumun kenarında kendisine saldıran bir adamla boğuştu ve onu aşağıya itmeyi başardı. Birine yanlışlıkla bir ilaç vermiş olabilir. Şu mor hap partilerinden birine gidip biriyle kavga etmiş olabilir. Kendine gelince birini bıçakladığını fark edebilir... ameliyat hemşiresi olarak yanlış anestezi ilacını hastaya vermiş olabilir..."

Sonuncu Kurban (1956) romanının 8. Bölümü'nde Marlene Tucker adlı kız öğrencinin öldürülme nedenlerini düşünürken Bayan Oliver hayal gücünü hızla çalıştırıyor:

"Kızları öldürmekten hoşlanan biri tarafından öldürülmüş olabilir... ya da belki birinin aşk hayatı hakkında bazı sırları biliyordu, birinin bir gece bir ceset gömdüğünü gördü, kimliğini gizleyen birini tanıdı ya da belki savaş sırasında hazinenin nerede gömülü olduğuyla ilgili bir şeyler biliyordu. Belki kayıkhanenin penceresinden bakarken teknedeki adamın nehre bir şey attığını gördü, belki de kendinden söz edildiğini bilmeden gizli şifreyle yazılmış çok önemli bir mesaj eline ulaştı." Bayan Oliver'ın bu yolda daha epey yürüyebileceği açıkça belliydi, ama müfettiş, onun tüm olasılıkları gözden geçirmiş olduğundan emindi.

Neredeyse kırk yıl arayla yazılmış bu iki öykü, karakterlerinin aracılığıyla Christie'nin en güçlü yönü olan tek bir fikir çevresinde sonsuz çeşitlemeler dokuyabileceğini gösteriyor. Konuşanın Agatha Christie olduğundan hiç şüphe yok çünkü ne de olsa Bayan Oliver da başarılı bir polisiye roman yazarı. Şimdi ise defterleri okurken Christie'nin tam da böyle yaptığını görüyoruz. Meslek yaşamı boyunca fikirlerini daima okurlarına tanıdık gelen dişler, köpekler, pullar, aynalar, telefonlar, ilaçlar gibi öğe-

lerden almış ve bu temeller üzerine yaratıcılığını inşa etmişti. Son yıllarda yazdığı kitaplarında daha evrensel temaları (*Şahidin Gözleri*: suç ve masumiyet, *Ölüm Büyüsü*: kötülük, *Kapı Tekrar Vuruldu* ve *Frankfurt Yolcusu*: uluslararası huzursuzluk) işlemişti, ama bunlar da gündelik yaşama sımsıkı oturtulmuştu.

Gerçi kesinlikle emin olamayız ama fikirlerin ve çeşitlemelerinin farklı zamanlarda yazıldığını düşünmek için bir neden yok. Bence olasılıkları ve farklı görüşleri olabildiğince hızlı yazdığından elyazısı kolayca okunamıyor. Bazen aynı kalemi kullandığını ve benzer harflerle yazdığını görmek çok kolay. *İskemlede Beş Ceset*'in ana hatları (bkz. 4. Bölüm) çok iyi bir örnektir. Konuyu harekete geçirmek için olası dürtüleri gözden geçiriyor:

> Adam gizlice ikizlerden biriyle evlenir.
> Ya da
> Adam zaten evlidir (bu seçenek kullanılmıştı).
> Ya da
> Avukatın "kız kardeşi" onunla birlikte yaşıyor (aslında karısı).
> Ya da
> Çifte cinayet; yani A., B.'yi zehirler, B., A.'yı bıçaklar ama aslında planı C. yapmıştır.
> Ya da
> Şantaj yapılan kadın gerçeği öğrenir, sonra ölü olarak bulunur.
> Ya da
> Adam gerçekten karısından hoşlanıyordur, onunla birlikte yeni bir yaşama başlamak için gider.
> Ya da
> Dişçiler öldürülür. Biri Londra'da, biri taşrada.

Aynı defterde birkaç sayfa sonra yine *İskemlede Beş Ceset* ile bağlantılı olarak Christie aynı konu üzerinde daha farklı çeşitlemeleri araştırır ve bu kez "alt fikirleri" ortaya çıkarır.

Olasılık A. Birinci karısı hâlâ yaşıyor.

A (a) Her şeyi biliyor, onunla işbirliği yapıyor.

(b) Adamın gizli serviste çalıştığını bilmiyor.

Olasılık B. Birinci karısı ölmüş. Biri adamı tanıyor – "Biliyorsun ben senin karının iyi arkadaşıydım," diyor.

Her iki durumda da birinci evliliğin gizlenmesi için suç işlenir ve ayrıntılı hazırlıklar yapılır.

C. Tek başına

D. Karısının sekreter olarak işbirliği

Alt fikir C

Bayan B. ile Bayan R.'nin arkadaşları aynı dişçiye giderler.

Ya da

~~Karısı belirli bir dişçiye mi gidiyor?~~

Miss B. dişçiden randevu alır, ama randevuya Miss R. gider.

Miss R.'nin dişlerine Miss B.'nin adı yazılır.

35. Defter'de bu kez *Beş Küçük Domuz* ile bağlantılı olarak birkaç temel soru ve olasılığın değerlendirildiğini görüyoruz:

Anne kimi öldürdü?

A. Kocasını

B. Sevgilisini

C. Zengin amcası ya da vasisini

D. Başka bir kadını (kıskançlıktan)

Diğerleri kimlerdi?

Zehri Kim Verdi?

Defterlere dağılmış düzinelerce cümle Agatha Christie'nin yaratıcı yönünü, profesyonel eleştirici yönünü ve kurnaz mizah anlayışını gösteriyor. Çoğu zaman sayfaların üzerinde düşünüyor ve bazen kendi kendisiyle konuşuyor.

Ara sıra belirli bir düşünceyi benimsemeden önce çeşitli olasılıklar üzerinde dururken boş düşüncelere dalıyor:

"Böyle nasıl olur?"... diye yazıyor. "Greenshaw's Folly" öyküsünün zaman çizelgesini çıkarırken.

"Çok iyi bir fikir şöyle olabilir."... başka hiçbir yazının bulunmadığı bir sayfada baştan çıkarıcı bir cümle.

"Ya da daha iyisi," diyor, *Noel'de Cinayet* romanındaki cinayetin nedenini kesinleştirirken.

"Kızın iş bulması nasıl olur?"... *Ölüm Adası*'nın ilk notlarından.

"Kim? Niçin?Ne zaman? Nasıl? Nerede? Hangisi?"... *İskemlede Beş Ceset* kitabından bir dedektif öyküsünün temeli.

"Hangi tarafa döneceğiz?"... *Üçüncü Kız* romanının tam ortasında.

"Önemli biri, örneğin bir bakan (Aneurin Bevan tipinde mi?) tatilde mi? Bakanları tanımadığım için zorluklar var."... 1940'ların ortasında yeni bir fikir ararken üzgün görünüyor.

Bir konuya karar verince çoğunlukla bir çeşitlemenin olasılıkları ve karmaşıklığı üzerinde düşünüyor:

"Jeremy o zamanda orada olmalı mı?"... *Sevimli Örümcek* "Spiders Web" romanında karakterlerin hareketlerini düşünürken.

"Mektubun içeriği verilsin mi, yoksa verilmesin mi?"... *Kapı Tekrar Vuruldu* romanını yazarken.

"Kadın onu nasıl getiriyor... hangi ilacı?" *Ölüm Adası*'nı planlarken.

"Evet, dişçinin ölmesi daha iyi olur."... *İskemlede Beş Ceset* romanını yazarken bir karara varıyor.

"Niçin? Niçin??? Niçin????"... *İskemlede Beş Ceset*'in yazılışı sırasında hayal kırıklığı.

"Eğer bir cinayet işlenmişse katil bu adam olabilir..." *Fiddlers Three* için bir olasılık.

Gerçek bir profesyonel olarak özeleştiri yapıyor:

"İkiz fikrinden farklı olarak. Kadın hizmetçi onlardan biri? HAYIR!"... *Hercule'ün On İki Görevi* sırasında verilen bir karar.

"NB pek de uygun değil!"... *Bayan McGinty'nin Ölümü* romanında sona yaklaşırken.

"Pekâlâ. Biraz ayrıntı. Başka öğretmenler mi?"... *Kapı Tekrar Vuruldu* kitabıyla pek mutlu değil.

Kendine hatırlatıcı notları da ihmal etmiyor:

"Datura zehirlenmesini araştır... ve "Girit Boğası" öyküsünü tekrar oku."... *Ölüm Adası*'nın yazılışı sırasında.

"Çocuk hakkında öykü bul ve öteki çocuk onunla oynasın."... Herhalde "The Lamp" adlı kısa öykünün yazılması sırasında.

"Olası çeşitleme – (Daktilo etmeden önce özel bir dedektif romanı oku.)"... *Ölüm Saatleri* romanı sırasında bir hatırlatma.

"İyi bir fikir – üzerinde çalışılması gerekir."... *Ölüm Meleği* romanından.

"Sıralanacak şeyler"... *Sonuncu Kurban* yazılırken.

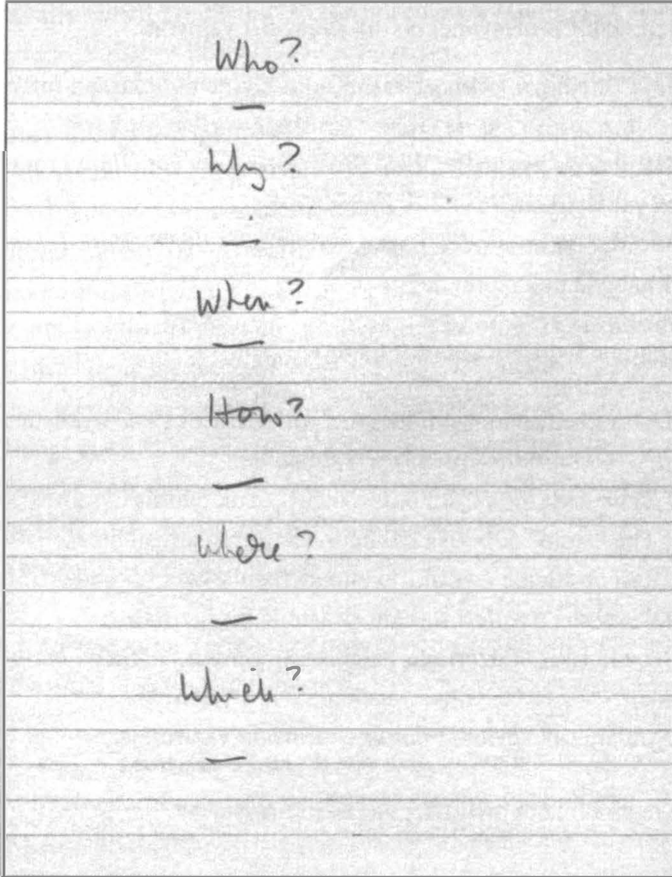
Ara sıra mizah pırıltıları da göze çarpıyor:

"Van D. nalları dikiyor."... *Ölüm Adası* yazılırken

"Pennyfather zom olmuş..." *Cinayetler Oteli*'nden oldukça acımasız bir tanımlama.

"Fil gibi öneriler"... *Filler de Hatırlar* (Elephants Can Remember) adlı romandan.

"(Zeki!) Şüpheler hemşirenin üzerinde toplanmalı!"... *Ve Perde İndi* romanında tipik akılcı bir gözlem söz konusu, çünkü hemşire tamamen masum. ("Zeki" sözcüğünden sonra ünlem işaretinin kullanılmış olmasına dikkat edin.)

35. Defter, İskemlede Beş Ceset... *dedektif romanlarının temeli altı sözcüğe sığdırılmış.*

Bayan McGinty'nin Ölümü romanını planlarken (bkz. 7. Bölüm) geçmişteki dört cinayet, Christie'ye çok sayıda olasılık sunmuştu ve bunları sistematik biçimde araştırmıştı. Broadhinny'de yaşayan her karakteri, romanının yer aldığı sahneleri, eski cinayetlerin olası katılımcıları olarak gözden geçirirken, diğer yapıtlarına oranla bu senaryo zihinsel verimliliğini daha zorlu bir sınavdan geçirmişti. 43. Defter'den alınan bu örnekte çeşitli senaryoları denerken olası katillerin isimlerinin altını çizdiğini görüyoruz. Hepimizin bildiği gibi sonunda 1B fikrini uygulamıştı.

Hangisi?

1. A. Sahte – Yaşlı Crane'ler – kızıyla beraber (kız – Evelyn)
   B. Gerçek – Robin – oğul anneyle beraber oğul (Upward)
2. A. Sahte – yatalak anne (ya da yatalak değil) ve oğlu
   B. Gerçek – züppe A. P.'nin (Carter) sıkıcı karısı, kızı
3. A. Sahte – sanatçı kadın oğluyla
   B. Gerçek orta yaşlı kadın – sıkıcı çift – ya da gösterişli Carter'lar (kızı yatalak)
4. A. Sahte – dul kadın – yakında zengin bir adamla evlenecek
5. (A) Sahte adam köpeklerle – üvey oğlu – farklı isim
   (B) Gerçek – yatalak anne ve kızı – kızı bunu yapar (Wetherby).

Aynı defterin ileriki sayfalarında hangi karakterlerin eski cinayetlerden biri olan Kane cinayeti profiline uyacağını araştırıyor.

Şunlar olabilir:
Robin'in annesi (E. Kane)
Robin (E. K.'nin oğlu)
Bayan Crane (E. K.)
Onların kızı (E. K.'nin kızı)
Bayan Carter (E. K.'nin kızı)
Genç William Crane (E. K.'nin oğlu)
Bayan Wildfell (E. K.'nin kızı)

39. Defter'de Christie (başlığa karşın) altı konu başlığı sıralıyor ve kısacık taslaklarda adam kaçırma, kalpazanlık, soygun, sahtekârlık, cinayet ve haraç olaylarını gözden geçiriyor.

Kısa öyküler için dört minik fikir:
Adam kaçırma? Tekrar Johnnie Waverly (Macerası) –
Platin sarısı saçları olan kadın – kendini mi kaçırıyor?
Görünmeyen vasiyetname? Vasiyet oldukça farklı bir belgeye yazılmış.
Müze soygunu – ünlü profesör nesneleri alıyor ve inceliyor ya da halktan biri yapıyor bunu.
Pullar – içlerinde bir servet gizli – Bir satıcı aracılığıyla pulları satın alıyor.
Halka açık bir yerde bir olay – Savoy mu, dans mı?
Sosyeteye takdim edilen kızlar için çay partisi mi? Anneler birbiri ardına öldürülüyor?
Kaybolan Pekinuva köpek

Önerilerin küçük oluşu, örneğin bunları çaydanlığın kaynamasını beklerken yazmış olabileceğini gösteriyor. Bu alıntının tarihi tartışmalıdır. Kayıp "Pekinuva Köpek" tanımı ilk kez 1939'da yayımlanan *Hercule'ün On İki Görevi* romanında yer alan "Nemea Aslanı" öyküsü ile bağlantılıdır. 'Sosyeteye takdim edilen kızlar için çay partisi' fikrinden 1930'larda kızı için böyle bir parti düzenlediğini anlıyoruz. Bu fikirlerden yalnızca ikisi, "görünmeyen vasiyetname" fikri *Cinayetler Kulübü* kitabında yer alan "Maksat ve Fırsat Meselesi" öyküsünde; pullar fikri "Tuhaf Bir Şaka" öyküsünde ve *Sevimli Örümcek* romanında kullanılmıştır, ama kullanılış şekilleri buradakilerden farklıdır.

Agatha Christie 47. Defter'de kullanılacak sözcük sayısından bahsettiği için sipariş üzerine kısa bir öykü planladığını düşünüyoruz. Aşağıdaki alıntının tümü tek bir sayfa tutuyor ve herhalde bir defada yazılmıştı:

Yedi Bin Kelimelik Öykü Fikirleri

Bir "Ruth Ellis..." fikri?

Adamı vurur – öldürücü değil – öteki adam (ya da kadın) onu teşvik eder.

Diyelim ki ikinci kişi –

A. Yenge mi? Ağabeyin karısı – oğlu bu parayı alacak ve onun etkisinden kurtulması için yatılı okula gönderilmeyecek. Nazik, yumuşak, anaç tavırlı kişi.

B. Ağabeyinin Ruby ile evlenmesine kesinlikle karşı olan erkeksi tavırları olan kız kardeş.

C. Adam (Ruby'nin üzerinde etkili) sözde onu sakinleştirirken gaza getiriyor. Onun hakkında X'in bazı bilgileri var. Adam X'in kız kardeşiyle evlenmek istiyor.

D. Adam daha önce Ruby'nin kocası veya sevgilisiymiş. Onu ve X'i cezalandıracak.

Ne yazık ki bu fikrinden kısa süre sonra vazgeçmiş ve ortaya bir kısa öykü çıkmamış, dört sayfa sonra *Beklenmedik Misafir* oyununu planlamaya başladığına göre bu alıntı herhalde 1950'lerin ortasına ait. (Ruth Ellis, sevgilisi David Blakely'yi öldürdüğü için temmuz 1955'te İngiltere'de idam edilen son kadın suçluydu.)

Bilinmeyen Hedefler

Christie bir sonraki kitabı üzerinde düşünürken, daha konunun ne olacağına karar vermeden önce olası mekânları gözden geçirirdi. Aşağıdaki alıntı 47. Defter'de *16.50 Treni* notlarından birkaç sayfa önce karşımıza çıktığına göre (Bu listede kitabın ilk kırıntıları da yer alıyor.) 1950'lerii ortasında meydana çıkmış olabilir.

Kitap

Mekân
Bağdat?
Hastane
Otel (Cinayetler Oteli)
Kat: Üçüncü Kattaki Daire fikri
Bağdat Sandığı fikri ("The Mystery of the Spanish Chest" ve *The Rats*)
Londra'da küçük bir ev, karıkoca ve çocuklar vs.
Park: Regent's Park.
Okul: Kız okulu (*Kapı Tekrar Vuruldu*)
Tekne: Kraliçe Emma? Batı'lı hanımefendi
Tren: Trenden mi görünüyor? Yoksa tam tersi evin penceresinden mi? (*16.50 Treni*)
Sahil ve pansiyon (muhtemelen *Afternoon at the Seaside*)

Gerçi kesin olarak tarih belirtmek zor ama aşağıdaki alıntı 1940'ların sonuna ait gibi görünüyor. *Bayan McGinty'nin Ölümü* notlarının (ama tümüyle farklı bir taslak) ve *Zarif Bir Cinayet Gecesi* notlarının (tümüyle farklı bir konu) hemen ardından yer alıyor ve bundan sonra kendi elyazısıyla kendi kitaplarının listesi bulunuyor. Aralarındaki en son kitap ise 1946'da basılan *Ceset Katilini Arıyor.*

Sahneleme fikirleri?

The White Crow gibi koşullar. Cinayetle başla – önemli biri – örneğin bir bakan
(Aneurin Bevan tipi mi?) – Tatilde mi? Personeli sorgulanıyor – karısı – kadın sekreteri.
Erkek (sekreteri) – Bakanları pek tanımadığım için oldukça zor.
Hastanenin başeczacısı? Penisilin üzerinde araştırma yapan genç bir tıp adamı?

Bir beyin vakfı? Yerel vakıf? BBC'ye Bayan A. C. haber sunmak için geliyor – ölüyor – gerçek Bayan A. C. değil?
Büyük bir otel? Imperial? – Hayır – kullanıldı.
Dükkân? Mankenlerin gösterisi sırasında Worth's mağazası – Selfridges mağazası indirim zamanında soyunma kabini.

Bu alıntıya biraz açıklama yapmak gerekiyor. *The White Crow*, Polisiye Crime Club'a mensup Philip MacDonald'ın 1928 tarihli, önemli bir işadamının kendi bürosunda öldürülmesini konu alan (tıpkı *Porsuk Ağacı Cinayeti*'nde olduğu gibi) romanıdır. Aneurin Bevan 1945-1951 yılları arasında İngiltere sağlık bakanıydı. Hastanenin başeczacısı konumunu Christie gençlik yıllarından ve İkinci Dünya Savaşı dönemindeki deneyimlerinden (*Ölüm Büyüsü* bu yönü işaret eder.) biliyordu. "Imperial Oteli" *Cesetler Ağlamaz* romanına bir göndermedir ama bu kitapta Majestic Otel denmişti. Worth's da tıpkı Selfridges gibi çok ünlü büyük bir mağazaydı.

"Bayan A.C. haber sunmak için geliyor." tümcesi Christie'nin meslek yaşamı boyunca radyo ve televizyondaki sunuculuk tekliflerini sürekli reddettiği halde en azından bir kez 1946 ağustosunda yayınlanan *In the Gramophone Library* programına katıldığını hatırlatıyor. "Bakanları tanımadığım için oldukça zor." sözleri ise defterlerin içinde rastladığım en sevdiğim yorumudur ve onun "bildiğin konuda yaz" şeklindeki çok eski bir özdeyişe sadık kaldığını gösterir.

Sürpriz, Sürpriz!

Defterlerden anladığım kadarıyla Christie'nin en iyi kitaplarının ortaya çıkmasında bir tek fikir etkili olmamıştır. Plan yaparken herhangi bir fikir ne kadar iyi görünürse görünsün yine de tüm olasılıkları gözden geçiriyordu. Katilin kimliğinin daha kurgulanma aşamasında belli olduğu roman sayısı oldukça azdır.

En dramatik örnek *Çarpık Evdeki Cesetler* romanıdır (bkz. 4. Bölüm) Katilin bir çocuk oluşu, *Roger Ackroyd Cinayeti, Doğu Ekspresinde Cina*

yet, Ve Perde İndi ve *Gece Yarısı Cinayeti* romanlarıyla aynı düzeyde bir Christie sürprizidir. Haksızlık etmemek için iki yazarın daha önce (Ellery Queen'in *Y'nin Esrarı* "The Tragedy of Y" romanında ve Margery Allingham'ın *The White Cottage Mystery* romanında) bu fikri kullandığı, ama bu kadar etkili olmadığını belirtmek gerekir. Bu aşamaya kadar Christie anlatıcı-katil, katil-polis, herkes-birlikte-katil, herkes-kurban tiplemelerini kullanmıştı. Agatha Christie'yi defterleri okumadan önce, daktilosunun başına oturmuş tıpkı 1948 yılında olduğu gibi kurnazca gülümseyerek bir sonraki Christie'nin Noel kitabını yazarken on bir yaşındaki bir kızı soğukkanlı bir katil olarak betimlediğini düşünüyordum. Ama işin aslı böyle değildi. 14. Defter'e bir göz atınca Christie'nin olası katiller olarak Sophia, Clemency, Edith ve hatta Josephine'ı düşünmüş olduğunu görüyoruz. Tüm konuyu Josephine etrafında toplamak hiç değiştirilmeyecek bir gerçek değildi. Bu romanın ortaya çıkış nedeni bu değildi; katilin şaşırtıcı kimliği üzerinde düşünülen unsurlardan yalnızca biriydi ve her zaman ana unsur olmayabiliyordu.

Sonuncu büyük sürpriz ise *Gece Yarısı Cinayeti* (bkz. 12. Bölüm) notları arasında anlatıcı-katil hakkında hiçbir ipucu bulunmuyor. "Ackroyd hilesini bir kez daha deneyeceğim ama bu kez işçi sınıfından bir anlatıcı olacak. Nikâh sonrası yerine, konunun bir parçası olarak tanışma ve flört etme süreciyle başlayacağım" gibi bir düşünce şekli oluşmuyor. Yalnızca 50. Defter'de karakterlerden birinin Poirot'nun arkadaşı olduğu yönünde kısa bir not var ve olayı araştıran kişi olduğu varsayılıyor. Yalnızca bir tek yerde öykünün birinci tekil şahıs olarak anlatılmasından söz ediliyor. Anlaşılan şok edici bir son tasarlamak için plan yaparken sonuç karşısına çıkmıştı.

En yaratıcı ipuçlarına sahip dedektif romanlarının zirvesi olarak kabul edilen *Cinayet İlanı,* yalnızca bir tek sonuca izin veriyor gibiydi ama yine de Letitia Blacklock, kendi kocası Rudi Sherz'i öldürmüş olan Mitzi'nin ikinci kurbanı olarak kurşunkalemle bir köşeye not edilmişti. Bu, dikkatle hazırlanmış bir oyunla kendisine şantaj yapan kişiyi öldüren sözde kurban etrafında dönen bir roman yazmaya karar vermek gibi bir şey değil-

di. *Gece Gelen Ölüm* romanı da (bkz. 8. Bölüm) bir kadının kocasını ortada önemli bir tanık bırakarak öldürmesiyle başlamamıştı. Christie katil olarak Miss Johnston'ı ve hatta planlama sürecinin büyük bir bölümünde Bayan Leidner'i bile düşünmüştü. Arkeolojik kazı alanı romanın değişmez sahnesi olarak belirlenmiş ve konunun geri kalanı buna göre geliştirilmişti.

Gerçi biraz şaşırtıcı gibi görünüyor ama Christie'nin genel çalışma yöntemlerine uyum gösteriyor. Onun gücü dizginlenemeyen zekâsında ve sistemsizliğinde yatıyordu. İlk esin kaynağı bir çingenenin laneti (*Gece Yarısı Cinayeti*), bir kazı alanı (*Gece Gelen Ölüm*) ya da bir gazete ilanı (*Cinayet İlanı*) kadar belirsiz olabiliyordu. Bundan sonra hayal gücünü bu fikir üzerinde özgür bırakıyor ve bir yıl sonra en son Christie romanı raflara yerleşiyordu. Hazırladığı başyapıtta yer almayan bazı düşünceleri ise ertesi yıl ya da on yıl sonra yayımlanan romanda ortaya çıkıyordu.

Artık Christie'nin öykülerini yapılandırma yöntemlerini daha iyi anlıyoruz. Defterlerini hem onun fikir yansıtıcısı hem de edebi taslak karalamaları olarak ele alıp, fikirlerini düzenliyor, geliştiriyor, seçiyor, ayıklıyor, reddediyor, keskinleştirip cilalıyor ve tekrar geriye dönüp yeniden kullanıyordu. Bundan sonraki bölümlerde, bu karmaşanın arasından özgün ve ölümsüz yapıtları nasıl ortaya çıkardığını ayrıntılı bir incelemeyle sizlere sunmayı umut ediyorum.

KANIT B:
DEFTERLERDEKİ DİĞER POLİSİYE ROMAN YAZARLARI

"Dedektif öykülerini sever misiniz? Ben severim. Hepsini okurum ve Dorothy Sayers'den, Agatha Christie'den, Dickson Carr'dan ve H. C. Bailey'den imzalı kitaplarım var."

Cesetler Merdiveni, 6. Bölüm

41. Defter'deki "Yemekte on üç kişi" listesinin dışında Agatha Christie sık sık meslektaşlarından, polisiye yazarlardan söz ediyor. Aşağıda bazı yazarlarla ilgili notlar var:

* E. C. Bentley

Detection Club ile bağlantısı nedeniyle görünmesinin dışında adı 41. Defter'de de geçiyor. Bentley'in 1938'de yayımlanan *A Second Century of Detective Stories* adlı antolojisinde *Suç Ortakları* romanından alıntı yapılan "The Case of the Distressed Lady" başlıklı bölüm Christie'yi temsil ediyor. Christie bu yapıta eklenmesi için özel bir öykü yazmamıştı.

Bentley için bir H. P. öyküsü

* G. K. Chesterton

Unutulmaz rahip dedektif Peder Brown'ın yaratıcısı ve Detection Club'ın ilk başkanı olan Chesterton, ortaklaşa yazılan *The Floating Admiral* kitabına katkıda bulunmuştu. 66. Defter'de herhalde Chesterton'ın 1935'te yayımlanan *A Century of Detective Stories* adlı antolojisi için kısa bir öykü yazma konusundaki hatırlatma notu göze çarpıyor. Christie yeni bir öykü yazmak yerine "Sing a Song of Sixpence" adlı öyküsünü vermişti.

G. K. C. için fikirler

* John Creasey

52. Defter'de yaklaşık altı yüz kitap yayımlamış olan İngiliz polisiye yazarı John Creasey ile ilgili birbirine benzer iki not var. Çeşitli takma isimler altında sayısız roman yazan Creasey, aynı zamanda Crime Writers Association(*) adlı kuruluşun da kurucusuydu. Birçok eserin odak noktası olan *Ölüm Saatleri* adlı romanı daktilo eden şirket aslında Creasey benzeri yazarlar için epey iş yapmıştı. Creasey kurgusal dedektif öyküleri yazmamıştı.

Miss M. (artindale) başajan – casus romanları yazan Creasey'nin sekreteri.

* Rufus King

Bayan McGinty'nin Ölümü romanını planlarken 35. Defter'de adı artık unutulmuş olan bu yazarın, *Denizde Gezen Ölüm* (Murder by Latitude) romanından Christie iki kez söz ediyor ama yazarın adını vermiyor. Tipik bir Christie mekânında geçen *Denizde Gezen Ölüm* karayla bağlantısı tamamen kesilmiş bir gemide kurgulanmış. Greenway Konağı'nın kütüphanesinde birkaç Rufus King kitabı halen duruyor.

Denizde Gezen Ölüm benzeri bir atmosfer – bazı insanlar – aralarında bir katil var.

* A. E. W. Mason

Mason, Müfettiş Hanaud karakterinin yaratıcısıydı. 35. Defter'de 1910 yılında yayınlanan, yaşlı bir kadının ölümü ve arkadaşının içini saran şüpheyi konu alan *At the Villa Rose* romanından söz ediliyor. *İskemlede Beş Ceset* kurgusunun planlama sürecinde Christie bu romanı kendine hatırlatıyor:

Bir cinayet keşfediliyor (Kadın mı? Yaşlı mı? Villa Rose gibi mi?)
İpucu – bir ayakkabı tokası

(*) Polisiye Yazarlar Derneği

* Edgar Allan Poe

1841 yılında *Morgue Sokağı Cinayeti* "The Murders in the Rue Morgue" adlı yapıtını yayımlayarak dedektif öykülerinin "mucidi" olan Poe'nun dedektif karakteri Auguste Dupin'in *Çalınan Mektup* "The Purloined Letter" adlı öyküsünde herhangi bir nesnenin göz önünde saklanması fikri işleniyor. Christie hazinenin zarfın içinde değil pul olarak üstünde saklanması fikrini kullanırken bu romandan söz ediyor. Bu kurgu unsurunu hem "Tuhaf Bir Şaka" öyküsünde hem de çok sonra yazdığı *Sevimli Örümcek* adlı romanında kullanıyor. Göz önünde saklama kavramı ayrıca "Nemea Aslanı" öyküsünde de kullanılıyor.

Pullar – servet değerinde – masanın üstündeki eski mektuplarda. "Çalınan Mektup" adı geçiyor – açıkça görülen zarfın üzerindeler – gerçekten pullar var.

* Dorothy Sayers

Sayers'in Lord Peter Wimsey karakteri ilk kez 1923 tarihli *Banyodaki Ceset* "Whose Body" adlı romanla okurla buluşmuştu. 41. Defter'de hem yazarın hem de Wimsey'in adı *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* romanındaki Ronnie West ile bağlantılı olarak geçiyor. Ayrıca *Esrarengiz Sanık* romanında Doktor Peter Lord adını kullanması Christie'nin, çağdaşı ünlü yazara bir saygı ifadesi olabilir.

Ronnie West (kibar Peter Wimseyish gibi)

4

Kapı Tekrar Vuruldu: Çocuk Tekerlemeleri Cinayetleri

"Ben çocuk tekerlemelerine bayılırım, siz sevmez misiniz? Daima çok hüzünlü ve *ürkütücüdür*. Bu nedenle çocuklar onları çok sever."

Fare Kapanı I,i

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Çarpık Evdeki Cesetler • *Beş Küçük Domuz* • Four and Twenty Blackbirds • *Üç Yanlış, Üç Ceset* (Hickory Dickory Dock) • How Does Your Garden Grow? • *Şahidin Gözleri* • *Porsuk Ağacı Cinayeti* • Sing a Song of Sixpence • *On Küçük Zenci* • *Cinayetler Kulübü*

Gerek kitap başlığı olarak gerekse konu olarak çocuk edebiyatı polisiye yazarlarına daima esin kaynağı olmuştur. Dickson Carr'ın *The Arabian Nights Murder*, Douglas Browne'un *The Looking Glass Murders*, McBain's *Snow White and Rose Red* ve *Rumpelstiltskin*, Queen'in *Mor İzler* "There Was an Old Woman", Smith'in *This Is the House*, Witting'in *There Was a Crooked Man* ve Fuller'ın *With My Little Eye* romanları çocuk oyunlarından alındığı gibi S. S. Van Dine'in *The Bishop Murder Case* romanı "Kaz Ana"yı tema olarak kullanmıştır. En çekici yanı: Çocukça olanlarla ürkü-

tücü olanların bir araya getirilmesi, sıradan olayların ürpertici olaylara dönüştürülmesidir.

Agatha Christie bunu tarz olarak benimsemiş ve diğer yazarlardan daha iyi kullanmıştır. Defterlerde çocuk tekerlemeleri sık sık geçmektedir. Bazen fikirler kısacık notlardan daha ileri gidiyor (bkz. "Çeşitli" başlığı altında sayfa 75); bazen *On Küçük Zenci, Beş Küçük Domuz* ve *Üç Kör Fare/Fare Kapanı* gibi başyapıtları çıkıyor ortaya. *Üç Yanlış Üç Ceset* "Hickory Dickory Dock" ve *İskemlede Beş Ceset* romanlarında tekerlemeler yalnızca başlık olarak kullanılırken, *On Küçük Zenci* ve *Porsuk Ağacı Cinayeti*'nde, planın tümü olarak kullanılıyor. *Çarpık Ev* ve *Üç Kör Fare* tekerlemelerinin kullanımı ise daha simgesel gibi görünüyor. Kafiyelerin inandırıcı ve yaratıcı olarak takip edildiği *Beş Küçük Domuz* ile *On Küçük Zenci* bu türün en başarılı örnekleri olarak karşımıza çıkıyor. Masum bir çocuk tekerlemesi kafiyesinin bir katilin kartvizitine dönüşmesinin dramatik etkisi, Agatha Christie gibi hayal gücü sınırsız bir polisiye yazarına karşı konulmaz gibi geliyor.

Bir şarkı söyle,
Altı peni, bir cep dolusu çavdar.
Böreğin içinde pişirilen yirmi dört karatavuğun şarkısını,
Börek kesildiği zaman karatavuklar ötmeye başlamış.
Tam krala göre bir yemek değil mi bu?

Kral hazinesinde parasını sayıyormuş,
Kraliçe odasında ekmekle bal yiyormuş.
Hizmetçi bahçede çamaşırları asıyormuş.
Bir karatavuk gelip burnunu gagalayıvermiş.

Porsuk Ağacı Cinayeti romanına, "Sing a Song of Sixpence" ve "Four and Twenty Blackbirds" öykülerine başlık olan "Altı peni şarkısını söyle" tekerlemesi belki de en başarılı tekerlemeydi. Kısa öykülerin yalnızca başlığına esin kaynağı olurken, roman; tekerlemenin kafiyesini çok yakından takip ediyor.

Sing a Song of Sixpence
Aralık 1929

Bütün aile bireylerini şüphe altında bırakan hunharca işlenmiş bir cinayetin altı peni yardımıyla çözüme kavuşturulması.

Gerçi bu şarkının notalarının ortadan kaybolması pek şaşırtıcı değil, çünkü "Holly Leaves" adlı öykünün 1929 Noel baskısı gibi çok erken bir tarihte kullanılmıştı ama 56. Defter'de bu konudan söz ediliyor. *Porsuk Ağacı Cinayeti* notlarının arasında geçtiği gibi, daha önce yayımlanmış olan *Çarpık Evdeki Cesetler* romanından da söz edilmesi biraz şaşırtıcıydı.

Altı Peni Şarkısını Söyle
Çarpık bir altı peni bulundu (Çarpık bir adam Çarpık karısıyla Çarpık evde).

Bu kısa öykünün bir yönünün *Şahidin Gözleri* romanıyla benzerliği (bkz. 7. Bölüm) Christie yorumcularının gözünden kaçmıyor. Kısa öykü, ev halkından birinin başına vurduğu darbeyle ölen Miss Crabtree'nin evine olayı araştırmak için dışarıdan gelen Sir Edward Palliser karakterini anlatıyor. Hiç kimse bu suç nedeniyle tutuklanmadığı için Crabtree'nin ailesi "her gün karşılıklı oturup birbirlerini kaçamak bakışlarla, merakla incelediklerini" söylüyorlar. Karşılıklı şüphe atmosferinde Palliser'in ulaştığı sonuç, 1958'de yazılan romana önceden gönderme yapıyor.

How Does Your Garden Grow
Ağustos 1935

Poirot'ya yapılan yardım çağrısı Amelia Barrowby'yı kurtarmaya yetmiyor ama dedektif gerçeği öğrenmeye kararlıdır.

Mary, Mary tam da tersi,
Senin bahçen nasıl büyür?
Gümüş çan çiçekleri ve deniz kabukları
Ve güzel kızlar tek sırada.

Kullandığı sözcükler tek bir öykünün başlığına esin kaynağı olduğu gibi şu kısacak tekerleme defterlerde en az beş kez geçiyor. Anlaşılan Christie'nin kafasında öylesine yer etmiş ki, başka romanları tasarlarken de sık sık bu tekerlemeden söz ediyor. Üstelik bu kısa öykü ile planladığı ama yazmadığı bir roman arasında bazı benzerlikler var. Kısa öykü ABD'de *Ladies' Home Journal* dergisinde yayınlandıktan birkaç ay sonra İngiltere'de *The Strand* dergisinde de yayınlanmıştı. Deniz kabukları, bahçe ve katilin adı geçtiğinden bu tekerlemenin öyküyle "Altı peni şarkısını söyle" ve "Yirmi dört karatavuk" tekerlemelerinden çok daha sağlam bir bağlantısı var. Mary Delafontaine teyzesini zehirler ve öldürücü istiridye kabuklarını bahçesinde dekorasyon olarak kullandığı diğer deniz kabuklarının arasına saklar. Yabancı dostunu suçlamak için çabalar ama başarılı olamaz.

Yaşlı kadın – yabancı kız – Mary – "zayıf" koca

Kurgunun son hali 20. Defter'de özetlenmiştir:

İstiridye öyküsü – adam akşam yemeğinden sonra ölür – istiridyede striknin zehiri var – adam yutuyor – kabuklar bahçeye ya da kabuk kutusuna konuyor – yemek inceleniyor – hiçbir şey yok. Al-

dığı bir ilaçla bağlantılı bir komplikasyon olabilir ya da birinin ona verdiği – eğer öyleyse haksız yere suçlanmış.

Christie'nin en sevdiği kurgu unsurlarından biri olan cinayet işleneceğinden şüphe duyularak Poirot'nun olay yerine çağırılması ama çok geç kaldığını fark etmesi oyununun, en güzel örneklerinden biridir bu öykü. Bu fikri ilk kez 1923'te *Dersimiz Cinayet* romanında ve ardından "The Cornish Mystery" öyküsünde, *Sessiz Tanık* romanında ve "Köpeğin Topu Olayı" "The Incident of the Dog's Ball" öyküsünde de kullanmıştı. Duygusal ve pratik bir etkisi olduğundan niçin defalarca kullandığı anlaşılabilir. Çağrıyı yapan kişinin söyleyemeyeceği bazı ayrıntılar olduğu için Poirot'nun cinayeti çözmek gibi zorunluluğu olur. Ayrıca kurbanın "çok fazla şey" bilmesi bir dedektif öyküsüne başlamak için iyi bir kurgu unsurudur. "How Does Your Garden Grow?" öyküsünde bir Rus karakterin ortaya çıkması o dönemin kurgu roman türünde alışılmadık bir durumdur. Christie'nin romanlarında aralarında Poirot'nun da bulunduğu tüm yabancıların ortaya çıkışı daima küçük köylerin halkları tarafından şüpheyle karşılanmıştır. *Sessiz Tanık* romanında görüldüğü gibi, bu unsur; Christie'nin okurların önyargılarını bir kez daha altüst etmesine izin vermiştir.

Kötü karakterlere adını veren Mary Delafontaine, Christie'nin notları arasında bir simge halini almış ve sırasıyla *Üçüncü Kız* ile *Şahidin Gözleri* romanları planlanırken kullanılmıştı ama basıldığı zaman her ikisinde de bu isim yoktu:

Mary Del – Arthur (masum koca) – Katrina – şüpheci, tutkulu – para uğruna ihtiyar adama bakıyor.

Olivia (Mary Delafontaine gibi eş)

Aynı isim *Ölüm Büyüsü* romanında kurbanlardan birine de verilmişti. 1. Bölüm'de Bayan Oliver'ın arkadaşı olarak ve 2. Bölüm'de Peder Gorman'ın öldürülecekler listesinde karşımıza çıkıyor.

On Küçük Zenci
6 Kasım 1939

On yabancı, Devon açıklarında bir adaya hafta sonunu geçirmek üzere davet edilir. Ev sahipleri ortaya çıkmaz ve bir dizi ölüm olayı yaşanınca, konuklar aralarındaki katilin yatak odasında asılı duran ürpertici çocuk tekerlemesini izleyerek cinayet işlediğini fark ederler.

On küçük zenci yemeğe gitti,
Birinin lokması boğazına tıkandı, kaldı dokuz;
Dokuz küçük zenci geç yattı,
Sabah biri uyanmadı, kaldı sekiz;
Sekiz küçük zenci Devon'u gezdi,
Biri geri dönmedi, kaldı yedi;
Yedi küçük zenci odun yardı,
Biri baltayı kendine vurdu, kaldı altı;
Altı küçük zenci bal aradı,
Birini arı soktu, kaldı beş;
Beş küçük zenci mahkemeye gitti,
Biri idama mahkûm oldu, kaldı dört;
Dört küçük zenci yüzmeye gitti,
Birini balık yuttu, kaldı üç;
Üç küçük zenci ormana gitti,
Birini ayı kaptı, kaldı iki;
İki küçük zenci güneşte oturdu,
Birini güneş çarptı, kaldı bir zenci;
Bir küçük zenci yapayalnız kaldı,
Gidip kendini astı ve kimse kalmadı.

On Küçük Zenci Agatha Christie'nin en ünlü, teknik açıdan en başarılı ve tüm zamanların en fazla satan polisiye romanıdır. "Çocuk tekerlemeleri" başlıklarını kullanan kitapların arasında bu roman kaynağına en faz-

la sadık kalmış olandır. Gerçi Christie romanı sahneye uyarlarken, "Son çocuk gidip evlendi ve geriye kimse kalmadı." cümlesini kullanmıştı ama romanın en heyecanlı yerinde tekerlemenin orijinal biçimine yer vermişti. Karakterler neler olup bittiğini fark ederken, tekerlemenin varlığı roman boyunca sürüp gider. Ölümlerin hepsi tekerlemelerle bağlantılıdır ve yalnızca hayvanat bahçesi fikri biraz zorladığından Blore'un ölümü ufak bir farklılık gösterir.

Bu kitabı yazarken Christie kendini bir sınavdan geçirmişti ve *Hayatım...* adlı yapıtında anafikrin zorluğunun ne kadar çekici gelmiş olduğunu açıklamıştı: "On kişinin konu komikleşmeden ölmesi gerekiyordu. Uzun planlama sürecinden sonra kitabı yazdım... Son derece açık, dürüst ve şaşırtıcı olmakla birlikte mantıklı bir açıklaması vardı... Kitaptan en fazla memnun kalan kişi bendim, çünkü ne kadar zorlandığımı tüm eleştirmenlerden daha iyi biliyordum."

2. Bölüm'de gördüğümüz gibi "uzun planlama süreci" bu kitabın adının geçtiği tek yer olan 65. Defter'ten pek anlaşılmıyor. Buna karşılık defterde kitaba alınmamış bazı karakterlerin çok ilginç yönlerine ve ayrıntılara yer veriliyor. Defterlerin kanıtlarına bakacak olursak Christie'ye en büyük sıkıntıyı karakterler vermiş. Hiçbir yerde on karakter bir arada görünmüyor. Başlangıçta sekiz karakter vardı. Ben iki listeye de olası isimleri ekledim ama Vera Claythorne, Emily Brent, Philip Lombard ve General MacArthur hem kitapta hem de defterde yer almasına karşın geçmişleriyle ilgili bazı ufak tefek ayrıntılar değişiklik gösteriyor.

Collins Yayınevi 1939 temmuzunda *Booksellers Record*'ta *On Küçük Zenci* romanının reklamını "Agatha Christie'nin yazdığı en görkemli öykü" olarak duyurmuştu. Ama *Crime Club News*'te yayınlanan bir yazı, yazarı öfkelendirmiş ve 24 Temmuz'da Greenway Konağı'ndan William Collins'e bir protesto mektubu yollamıştı. Konunun çok ayrıntılı verildiğini düşünmüş ve, "Sorunu önceden bildiğiniz zaman roman berbat olur," demişti. Bundan sonraki dört romanı için anlaşma imzalamak üzere olduğunu hatırlatıp, böyle hatalı bir kararın tekrarlanmayacağına garanti verilmediği sürece imza atmayı düşünmediğini belirterek üstü kapalı olarak onları tehdit etmişti. Collins'in "Crime Club'ın yayımladığı en önemli dedektif öyküsü ve dünyanın, şimdiye dek yazılmış en büyük öyküsü olduğuna inanacağını düşünüyoruz," diye açıklamasına karşın, gerçekten de çok fazla ayrıntıya yer verilmişti. Christie'nin ne demek istediği açıkça anlaşılıyordu. Adadan, çocuk tekerlemesinden, ortadan kaybolan porselen biblolardan, katilin içlerinden biri olduğundan ve en kötüsü; en son ölenin kötü karakter olmasının şart olmadığından da söz edilmişti. Yazıyı okuyan herkes Agatha Christie'nin tarafını tutuyordu, yayınevi yalnızca katilin adını açıklamamıştı.

On Zenci

Doktor – operasyonda sarhoş – ya da dikkatsiz (Doktor Armstrong)

Yargıç – haksızca özetliyor (Yargıç Wargrave).

Adam ve karısı – uşaklar (ihtiyar kadını öldürüyorlar) (Bay ve Bayan Rogers)

Kız – ~~sevgilisi kendini vurmuş~~ (Vera)

Karı ve koca – şantajcı

Allenby – genç bir adam – tehlikeli uyarı (Lombard)

Kurşunkalemden mürekkepli kaleme geçtiğinden ve elyazısı farklı olduğundan, daha sonra yazdığı tahmin edilen satırlarda tekrar deniyor. Bu kez on iki karakter yerleştiriyor:

1. Vera Claythorne – okulda sekreter – tatil görevi için müracaat etmiş.
2. Bay Justice Swettenham birinci sınıf vagonda (Yargıç Wargrave).
3. Doktor – Gifford'tan telgraf – Bize katılabilir misin?... (Doktor Armstrong)

4-5. Yüzbaşı ve Bayan Winyard – mektuplar – ortak arkadaş Letty Harrington – Hafta Sonu için geliyor.

6. Lombard – avukat ya da gizli ajan ziyaret ediyor – yüz sterlin öneriliyor – ister al ister alma.
7. Çocukları ezen üniversite öğrencisi – biraz cimri – arabayla geliyor. (Anthony Marston)
8. Llewellyn Oban – cinayet olayında yalancı tanıklık yapmış – adam idam edilmiş (Blore).
9. Emily Brent – işten kovulmuş hizmetçi – daha sonra oksalik asit(*) içiyor – pansiyon işletmeye başlayan birinden aynı zamanda arkadaşı mektup alıyor – bedava kalıyor.

10-11. Adam ve karısı uşak (Bay ve Bayan Rogers)

12. General MacArthur – savaşta otuz kişiyi boş yere öldürmüş.

Her listede bir çift yer alıyor. Daha sonraki listede adı geçen yüzbaşı ve Bayan Winyard kitapta kullanılmıyor. İkinci liste romanla bağlantılı ama buradaki geçici listeden karakterlerin nasıl ortaya çıktığı anlaşılabiliyor.

Defterde 8 ve 9. karakterler arasında daha fazla düzeltmeler yapılmış. Konukların çoğu adaya Bay ya da Bayan Owens'ın davetleri üzerine gelmiş. Bazen isimlerin kısaltması olarak "U.N." harfleri kullanılmış ya da yargıç Wargrave'in 2. Bölüm'ün sonunda dediği gibi, biraz hayal gücünü zorlarsak *UNKNOWN*(**) sözcüğü ortaya çıkıyor. Adların ilk harfleri bir-

(*) Kuzukulağı asiti.

(**) Bilinmeyen sözcüğünün İngilizce karşılığı (Ç.N.)

kaç kez değişime uğruyor ve aşağıdaki ilk not belki de bu fikrin temelidir. İkinci not, yemek masasının üzerinden sayıları gitgide azalan porselen biblolara değiniyor.

Ulick Noel Nomen
Yemek Masasının Üzerinde On Küçük Zenci

Boş bir sayfanın ardından notlar 9. Bölüm ile başlıyor ve altı sayfa boyunca Scotland Yard'daki sahne de dahil olmak üzere romanın geri kalanının gidiş yönü saptanıyor. Yani Rogers'tan başlayarak son yedi cinayet oldukça kısa bir bölümde ele alındığı için kitabın planlamasının başka yerde yapıldığı ve 65. Defter'de neredeyse bitmiş konunun bulunduğu varsayımı destekleniyor.

9. Bölüm
Yargıç işe el koyuyor – olağanüstü kıvrak zekâ sergiliyor – Armstrong ile Wargrave – Yargıcın bir fikri var. Fırtına patlıyor – hepsi bir odada toplanıyor – sinirler geriliyor. Ertesi sabah – Rogers yok – hiçbir iz yok – kahvaltı hazırlanmamış. Erkekler adayı arıyor – kahvaltıda – birdenbire Vera görüyor – Altı ~~yedi~~ zenci. Emily üzerindeki kuşkular artıyor – bir surat onu gözlüyor – bir eşekarısı onu sokuyor – ölü arı yerde duruyor. Herkes dehşet içinde – herkes bir arada. İhtiyar Wargrave nerede? – Kırmızı giysisi ve peruğuyla onu buluyorlar. O ve Blore onu yukarı taşıyor – yemek salonuna – hâlâ beş zenci. Üç tanesi – katil kesinlikle Armstrong olmalı. Sonunda: Armstrong'un cesedi sahile vuruyor! Düşen bir kaya Blore'u eziyor. Vera ile Lombard – birimizden biri – kadının korkuları – kendini koruma – adamın silahını alıyor – sonunda adamı vuruyor – sonunda – güvenlikte – Hugo

Soruşturma
Öteki ölümler Owen? V. ve L. sonuncu mu? Bayan R(ogers) ve A. M(Marston) hepsi ölmüş.

Morris de ölmüş – tüm düzenlemleri o yapmış – intihar etmiş – ölü. Genç adam Wargrave'i öneriyor – Edward Seton suçluydu – Yaşlı Wargrave tuhaftı.
Son söz – şişedeki mektup – nasıl yapılmış olduğunu açıklıyor.

Christie bu kitapta bir "gözetleyici" bulundurma fikrinden sonradan vazgeçmişti. Emily Brent'in ölümünden sonra defterde, "Bir surat onu izliyor." cümlesini okuyoruz. Öykünün en heyecanlı yerinde Vera odasına çıkınca notlara göre "yukarıya odasına çıkıyor, ilmikli ip, karanlıkta bir adam ortaya çıkıyor" sahnesinin yaşanması gerekiyor. Okurlar geriye dönüp bakınca katilin kendi ölümünden önce ve sonra planının gerçekleşmesini "izlediğini" düşüneceklerdir ama kısacık notlar Christie'nin adı bilinmeyen "gözetleyici"den söz etme fikrini düşünmüş olduğunu gösteriyor. Yine de 11. Bölüm'in sonunda uyguladığı fikir daha az dramatik olmasına karşın okuyucuyu daha çok etkiliyor. 13. Bölüm'te aralarında katilin de bulunduğu geri kalan altı karakterin düşüncelerini bizimle paylaşıyor ama neyi kimin düşündüğünü açıklamıyor.

Christie'nin çağdaşı ünlü Amerikalı polisiye yazarı Ellery Queen ilginç bir dipnot yazmış. *In the Queen's Parlor* (1957) romanında Queen, meslek hayatı boyunca iki kez en son çıkan Agatha Christie romanını okuyunca yazmakta olduğu kitaptan vazgeçtiğini anlatıyor. Francis M. Nevins, Queen üzerine yaptığı *Royal Bloodline* adlı çalışmada bu kitaplardan birinin *On Küçük Zenci* ile aynı fikre dayandığını teyit ediyor.

İskemlede Beş Ceset
4 Kasım 1940

Hercule Poirot'nun dişçisiyle olan randevusu doktorun öldürülmesiyle çakışıyor. Daha "On dokuz, yirmi tabağım boşaldı" diyemeden önce bir ayakkabı tokası, bir yok oluş ve daha başka ölümler ortaya çıkıyor.

Bir iki ayakkabımın tokasını tak
Üç dört kapıyı kapat
Beş altı çomakları al
Yedi sekiz onları düzgün koy
Dokuz on besili bir tavuk
On bir on iki insanlar incelemeli
On üç on dört kızlar flört ediyor
On beş on altı kızlar mutfakta
On yedi on sekiz kızlar bekliyor
On dokuz yirmi tabağım boşaldı...

Bu romanın dört deftere yayılan notlarının büyük bir bölümü (75 sayfa) 35. Defter'de karşımıza çıkıyor. Aynı defterde *Beş Küçük Domuz* romanının notlarıyla birlikte dönüşümlü olarak yer alıyor. *İskemlede Beş Ceset,* Christie'nin en karmaşık romanıdır. Üçlü kişi taklidini ve başlangıcı çok eskiye dayanan karmaşık bir cinayet planı içerir. Roman cesedin kimliğini açıklar ama *16.50 Treni*'nden farklı olarak zorlayıcı değil boşuna umutlandırıcı bir sorudur.

Bu romanın doğru olmayan tek tarafı ironik olarak bu çocuk tekerlemesinin kullanılmasıdır. Zorlamadır, inandırıcılıktan uzaktır. Romanda çok önemli ipucu olan ayakkabı tokası dışında tekerlemeler, bölüm başı olmaktan başka bir işe yaramaz. 35. Defter'de Christie tekerlemeyi yazarak bölümler arası bağlantıyı sağlamaya çalışmaktadır. Görüldüğü gibi, bu bile ikna edici olamamıştır ve ayakkabı tokası dışında kalanların pek azı romanda yer almıştır.

Bir iki ayakkabımın tokasını tak – Ayakkabı Tokası – biraz düşün – bu olayın başlangıcı
Kapalı Kapı – kapı hakkında bir şey – ya oda kilitli ya da duyulması gereken bir şey kapı kapalı olduğundan duyulmuyor.
Çomakları toplamak – ipuçlarını bir araya getirmek
Düzgün koymak – düzen ve yöntem
İyi, besili bir tavuk – vasiyetname – oku – ölen zengin kadındı – öldürülen kadın – şişman yaşlı – iki kız – zengin akrabasının yanında yaşamak için gelen adam mı?
İnsanlar incelemeli – bahçenin kazılması – başka bir ceset – bahçeye gömülü bulundu – ayakkabı tokasının sahibi farklı mı?
Flört eden kızlar – iki kız – Şişman Tavuk'un vârisleri mi? Yoksa şişman tavuğun kocasıyla bağlantılı mı? – Hizmetçi kızla işbirliği içinde.
Kızlar mutfakta – hizmetçiler dedikodu yapıyor.
Kızlar bekliyor?
Tabağım boşaldı
Son
İpucu – bir ayakkabı tokası

İskemlede Beş Ceset defterlerdeki düzenli liste oluşumunun en iyi örneklerindendir. Romanın konusu A'dan U'ya uzanan listede H maddesiyle benzerlik gösterdiği saptanmış. Bu liste her sayfada en az üç dört kere tekrarlanmış. Birçoğunda daha fazla ayrıntı verilmiş ama H maddesi tıpatıp romanda olduğu gibi (ikizler ya da oda hizmetçisi fikriyle birleştirme olasılığı devam ettirilmemiş bkz. "Düşteki Ev" sayfa 276).

Fikirler

A. Poirot'nun son vakası– tarih kendini tekrarlıyor – Styles artık bir konukevi (*Ve Perde İndi*)
B. Hatırlanan Ölüm – Rosemary ölmüş (*Şampanyadaki Zehir*).
C. Doktorun arabasından çalınan tehlikeli ilaç (bkz. aşağıda *Üç Yanlış Üç Ceset* ve "Düşteki Ev").
D. Bacaksız adam – bazen uzun boylu, bazen kısa boylu

E. Tek yumurta ikizleri (Biri tren kazasında ölür.)
F. Tek yumurta olmayan ikizler
G. Bir katil idam edilir. Daha sonra masum olduğu anlaşılır (*Beş Küçük Domuz / Şahidin Gözleri*).
H. Dişçinin öldürülme nedeni? Kartların değiştirilmesi? E ile bağlantılı? Ya da F ya da J
I. İki kadın – sanatçı dostlar – gülünç – biri dolandırıcı
J. Oteldeki oda hizmetçisi adamın suç ortağı
K. Pullar – ama pullar mektubun üzerinde "Tuhaf Bir Şaka"
L. Prusik Asit
M. Kostik potas(*) tablet
N. Şapka iğnesiyle gözünden vurulur.
O. Cinayet olayına tanık – oldukça önemsiz – yabancı ülkede görev önerilir.
P. Binanın üçüncü katı fikri
Q. Gemi başı süsü fikri
R. Prusik Asit – banyoda "Çığlık"
S. Diyabet fikri – insülin (yerine başka bir şey konur) (*Çarpık Evdeki Cesetler*)
T. Kütüphanedeki Ceset – Miss Marple (*Cesetler Merdiveni*)
U. Muhafaza edilen kan fikri, yanlış kan

Birkaç sayfa sonra konunun anafikri ortaya çıkmaya başlıyor ama soru işaretlerinden de anlaşılacağı gibi fikir oldukça bulanık. 3. Bölüm'de Christie'nin bu konu için çok sayıda olasılığı düşünmüş olduğunu görüyoruz. Fakat bir isim değişikliği dışında bu kısa düşünme süresi romanın temelini oluşturuyor:

Ölen kadın bir aktris mi? Rose Lane – (*gerçekte*n Rose Lane) ama gösterilen ceset *başka birine* ait.
Niçin?
Niçin???
Niçin?????

(*) Yakıcı alkali

Kesin olmayan verilere göre "dişçi" sözcüğü defterlerde altmış beş kez geçerken, "toka" sözcüğü yalnızca on üç kez geçtiğine göre, romanın arka planının çok önemli ipucundan ya da hatta çocuk tekerlemesinden önce gelmiş olduğunu söyleyebiliriz. Ama dişçi, ailesi, hastaları, muayenehanesi ve çok önemli olan dosyalarındaki tekerlemelerin önemli bir ipucuyla birleşmesi sonucu, Christie'ye kim olduğunu bilinmeyen bir cesedin kimliği konusunda karmaşıklık yaratması için en ideal ortam sunulmuştur. Artık bundan sonra konuyu geliştirmeye ciddi olarak başlayabilir.

Dişçi cinayeti
H. P. dişçi koltuğunda – dişçi dişini oyarken konuşuyor
Önemli Noktalar:
(1) Asla bir yüzü unutmaz – hasta – daha önce nerede gördüğümü anımsamıyorum – daha sonra aklıma gelir.
(2) Öteki bağlantılar – bir kız çocuk – çapkın bir gençle nişanlı – babası ondan hoşlanmıyor.
(3) Profesyonel karakter – ortağı

Bir sürü şey dişlerin kanıtına bağlı (dişçinin ölümü).

Dişçi öldürülüyor. O sırada H. P. bekleme odasında – hastaların kartları alınıyor ya da değiştiriliyor.
Dişçi – H. P bekleme odasında – gönderiliyor.
Japp'ı arıyor – ya da Japp onu arıyor.
Bekleme odasında kimlerin olduğunu hatırlıyor musun?

İsimler ve geçmişleri hakkında notlar alarak romanının karakterlerini geliştirmeye başlarken, düzenli olarak sıraya konulmuş liste onları bize tanıtıyor.

En sonuncu dişçi fikirleri

O gün Bay Claymore'a giden kişilerin küçük görüntüleri

1. Bay Claymore kahvaltıda
2. Miss D. – ya izin gününden söz ediyor ya da bir telefon görüşmesi yapıyor.

3. Miss Cobb ya da Miss Slob kahvaltıda – Miss C. daha iyi olduğunu söylüyor – ağrısı dinmiş.
4. Bay Amberiotis – ev sahibesinden söz ediyor – dişlerinden söz ediyor – düzgün İngilizce konuşuyor.
5. Caroline – (genç dolandırıcı) ya da Bay Bell (dişçinin kızının sevgilisi – Amerikalı mı? Babasını görmeye çabalıyor).
6. Dişçinin ortağı – telefon ediyor – görüşmek için gelebilir mi? – Servis asansörü – mesleğine uymayan davranış?
7. Bay Marron Levy - kurul toplantısı – biraz sinirli – sonunda itiraf ediyor – dişi ağrıyor – Daimler arabaya biniyor – Harley Sokağı 29
8. H. P.'nin dişi – dişçiyle sohbeti – merdivenlerde karşılaşıyor – beyaz dişli kadın?

Daha sonra Japp – şüphe çeken yabancı

Tasarladığı karakterlerin tümü romanda yer almadığı gibi yer alanların isimleri de değişebiliyor. Dişçi, Claymore yerine Morley adını alıyor; Miss D., Gladys Neville; Marron Levy ise Alistair Blunt oluyor. Bay Bell herhalde Gladys'in sevgilisi Frank Carter oluyor ve Miss Cobb'un diş ağrısının azaldığına inanması daha sonra bize tanıtılan Miss Sainsbury Seale'in öyküsüne yakından benziyor. Miss Slob ile Caroline adları bu listeden sonra kullanılmıyor. Ayakkabı tokasından burada söz edilmemesi aslında biraz garip ve sekizinci sıradaki beyaz saçlı kadın ya tümüyle değiştiriliyor ya da Miss Sainsbury Seale oluyor.

Aldığı notlara bakılırsa Christie konuyu büyük bir ustalıkla çocuk tekerlemesinin planına uyarlamaya çabalıyor.

1 – 2

Miss S. dişçiye gidiyor.

Bay Mauro

Miss Nesbit

Bay Milton

H. P. bekleme odasında – ayakkabı tokası – gevşek – onu rahatsız ediyor.

3 – 4
Japp geliyor – P., onunla çıkıyor – ortağın karısını sorguluyor mu? – Sekreter vs.

5 – 6
Ceset – kimlik kanıtları yok edilmiş – ama giysilerinden kimliği saptanıyor. Bayan Chapman'in dairesi – ayakkabılar – ya bir toka eksik ya da orada bulunuyor.

9 – 10
Julie Olivera – evli ama âşık değil – Julia teyze – "kızı çok çekici"

11 – 12
İnsanlar incelemeli – genç adam işini kaybettiğinden dişçinin sekreteri ağlıyor. Ertesi sabah bahçede – bahçıvan – P., bir çalının çevresinde dolanıyor – Frank Carter – toprağı kazıyor.

13 – 14
Bayan Adams – şu sohbet – ondan sonra – Jane ve Howard ile parkta.

15 – 16
Son hizmetçiler mutfakta – yukarı kattaki hizmetçilerden biri aşağıya bakıyor – Carter'ı görüyor – Carter'ın içeri girmesini izliyor – dişçinin öldüğünü görüyor.

17 – 18
Miss Montressor – karanlık – göz alıcı – bahçeyle uğraşıyor – yatakta onun ayak izi var.

19 – 20
P., olayı özetliyor – yeni güzel rugan ayakkabı – üst ve bilek bağı – tokası sökülmüş. Daha sonra kadın buluyor – toka ayakkabıya iliştirilmiş. Bir kadının eski ayakkabısıydı – öteki ayakkabı yeniydi.

Ama işe yaramıyor. Ayakkabı tokası, çomakların toplanması (ipuçları) ve düzgün yayılması (ipuçlarının yorumlanması) kabul edilebilir dü-

zeyde. Fakat bahçeyle uğraşma konusu (insanlar incelemeli) ve korkuluğun üzerinden bakan hizmetçiler kesinlikle inandırıcı değil. Son derece kurnazlıkla işlenmiş konunun bu gibi vitrin süslerine ihtiyacı yok ve tekerlemeye gönderme yapmadan da bu kitap polisiye romanların en iyi örneklerinden biri olabilir.

Yine de Agatha Christie'nin yaratıcılığı ve üretkenliği için daha başka kanıtlar gerekliyse 35. Defter'in herhangi bir sayfasına göz atmak yeterli olacaktır. Deftere yayılmış olan aşağıdaki fikirlerin tümü *İskemlede Beş Ceset* romanı için not edilmiş ve hiçbiri kullanılmamıştı.

> İki kadın fikri – biri suçlu, erkekle birlikte çalışıyor, dişçiye gidiyor – yalnızca adama bir tanık göstermek için.
>
> Harvey – zengin, ahlaksız – genç bir kadınla evli – evlendiği zaman kadın duldu – ilk kocasını öldürmüş olabilir mi?
>
> Ya da çifte intihar kadın ve erkek – içlerinden biri değil – bu nedenle intihar olabilir – dişçi kadının kimliğini saptayabilirdi.
>
> M. birinden kurtulmak istiyor – (karısından mı?) böylece karısını ve başka bir erkeği öldürüyor ama öldürdüğü kişinin karısı değil başka bir kadın olduğu ortaya çıkıyor.

Four and Twenty Blackbirds
Mart 1941

Poirot, beslenme şeklinden şüphelendiği yaşlı bir adamın gizemli ölümünü araştırıyor.

Four and Twenty Blackbirds başlığı ilk kez 20. Defter'de karşımıza çıkıyor:

Yirmi ve dört karatavuk

Christie'nin *Gece Gelen Ölüm* romanında yapacağı değişikliği unutmamak için aldığı not, (Eklenecek – Leatheran'ın mesleği – 2. Bölüm) öykünün yayımlanmasından en az altı yıl öncesine, 1930'ların ortasına rastlar. Öykünün hazırlık taslağı "Triangle at Rhodes" öyküsünden önce 66. Defter'de da göze çarpıyor:

Yaşlı adam taklidi – salı günü farklı bir yemek yiyor – başka bir şeyin farkına varılmıyor. Daha sonra ölüyor.

Bay P Parker Pyne – konuşuyorlar – kemik çerçeveli gözlükleri olan yaşlı adamı işaret ediyor – gür kaşlı.

Yaşlı adam görünmüyor – garson rahatsız olduğunu söylüyor – ilk olarak on beş gün önce fark etmiş – reçelli ekmeğini yemediği zaman – onun yerine böğürtlenli turta yemiş. Cesedi görüyor – dişler – böğürtlen turtası yok. Boş ev – aşağıya düşmüş – ölmüş – açılmış mektup.

66. Defter'deki notların en şaşırtıcı tarafı Hercule Poirot yerine Parker Pyne karakterinin kullanılmasıdır. Doğrusu bu değişiklik kolayca anlaşılabilir, çünkü Poirot üzerine yoğunlaşmış öykülerden biri değildir bu ve Belçikalı dedektif yerine başka biri dedektif talep edilmiş olabilir. İleride de göreceğimiz gibi, karakterler arasında yapılan tek değişiklik değildir bu.

Öykünün çocuk tekerlemesiyle bağlantısının çok az olduğunu söylemek gerekir. Amacına uygun olması için karatavuklar böğürtlen haline getirilmiştir; en önemli ipucu ölümünden kısa bir süre önce böğürtlenli turta yemesine karşın kurbanın dişlerinde renk kararmasının görülmemesidir (Cesedi görüyor – dişler – böğürtlen turtası yok). Oldukça açık görülebilen bu gizleme ise öykünün diğer önemli unsurudur. İlk kez ABD'deki *Colliers Magazine* dergisinde 1940 kasımında yayımlandığı zaman kullanılan "Müdavim Müşteri Olayı" başlığı öyküye daha uygundur.

Beş Küçük Domuz
11 Ocak 1943

Bu küçük domuz pazara gitti
Bu küçük domuz evde kaldı
Bu küçük domuz pirzola yedi
Bu küçük domuza hiçbir şey verilmedi
Bu küçük domuz "Vii vii vii," diye ağladı.

Carla Lemarchant on altı yıl önce kocasını öldürmekle suçlanarak hapse atılan annesinin adını temize çıkarması için Hercule Poirot'dan yardım talep eder. Poirot bu olayla ilgili şüpheli sayılabilecek beş kişiden cinayetin olduğu güne kadar gerçekleşen olaylar hakkında bir yazı yazmalarını ister.

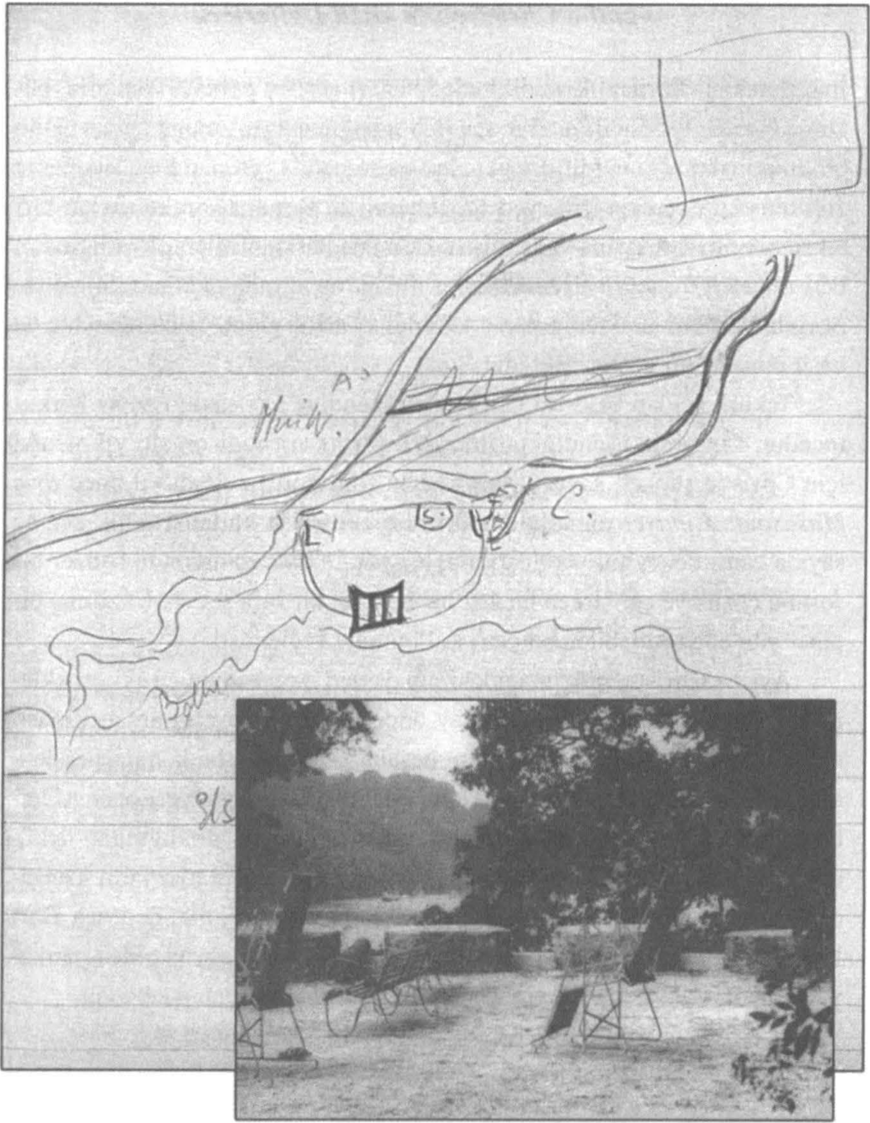

İngiltere'de ocak 1943'te ABD'de ise İngiltere'de yayımlandıktan altı ay önce piyasaya çıkan *Beş Küçük Domuz* Christie'nin polisiye roman yazarı olarak en başarılı örneklerinden biridir ve polisiye roman ile "düz" romanın en kusursuz bileşimidir. Karakterler dikkatlice seçilmiş ve ilişkiler ağı diğer Christie romanlarına oranla büyük bir ciddiyetle örülmüştür.

İnanılmaz bir kurnazlık ve dikkatle ipuçları verilen polisiye romanın, hüzünlü bir aşk öyküsü ile acı bir olayın beş bağımsız yorumunu içeren üstün bir anlatım tekniği vardır. En azından bu romanda yer alan kısa tekerleme zorunlu olarak eserin içine yerleştirilmemiştir. Beş ana karakterin her biri tekerlemenin satırlarına yansımıştır. Belki de başka dizeleri olmadığından benzetmeler, (örneğin *İskemlede Beş Ceset* romanında olduğu gibi) zorlama gibi görünmemektedir. Ama defterler, romana giden yolculuğun hiç de basit olmadığını göstermektedir.

Teknik açıdan bakınca Christie'nin kendine hazırladığı sınav korkutucudur. Cinayetin işlendiği tarihle soruşturma arasında on altı yıl olduğu için Christie şüpheli sayısını beş kişiyle sınırlamıştır. Yedi yıl önce *Briç Masasında Cinayet* romanında dört briç oyuncusu kullanarak ilk kez az sayıda zanlı deneyimi yapmıştı. *Beş Küçük Domuz* romanında benzer bir sorunu çözmeye çalışırken bu kez bir bardak, bir bira şişesi ve ezilmiş bir pipet gibi elle tutulabilen ipuçları kullanmayı yeğlemiştir.

Ayrıca Christie'nin "mazideki cinayetler" konusunun en iyi örneklerinden biridir. Daha doğrusu iki ay önce işlenen cinayetin araştırılmasını konu alan *Sessiz Tanık* romanını hesaba katmazsak bu konuların işlendiği romanların en iyisi olarak kabul edebiliriz. Cinayet yeri olan Alderbury için Christie'nin kendi Greenway Konağı örnek alındığından öykünün coğrafyası konağın arazisine çok benziyor. Elsa'nın mazgalın üzerinde poz verip sevgilisinin ölümünü seyrettiği tahta kulübe, doğruca Dart Nehri'ne ve ezilmiş pipetin bulunduğu Greenway Konağı'na giden patikaya bakıyor.

35. Defter'de Beş Küçük Domuz *öyküsündeki cinayet yeri haritası bulunmakta. Sol tarafta kayıkhane (aynı zamanda* Sonuncu Kurban *romanının cinayet sahnesi), sağ üst köşede Greenway Konağı ve Miss W(illiams) ile C(aroline)'in bulundukları yerler görülüyor. Kitabın yazıldığı tarihte çekilen fotoğrafta Elsa'nın duvarın üstünde poz verdiği tahta kulübe var.*

35. Defter'de tümü yazılan tekerleme yetmiş beş sayfalık notların habercisi oluyor:

Beş Küçük Domuz

Bir küçük domuz pazara gitti. (Market Basing)

Bir küçük " evde kaldı.

Bir küçük " pirzola yedi.

Bir küçük " hiçbir şey verilmedi.

Bir küçük " "Vii vii vii," diye ağladı.

Ustalıkla kurgulanmış konuya ulaşana dek, uzun ve hayal kırıklığı yaratan bir süreç yaşanmıştı. Ancak altmış sayfa sonra yapılan plan bir biçim almaya başlamıştı. Daha önceki sayfalarda farklı bir cinayet yöntemi, değişik bir katil ve farklı zanlılar, daha doğrusu tamamen farklı bir öykü üzerinde çalışmıştı.

Christie'nin *Beş Küçük Domuz*'u her ikisi de kurbanın çocukluk arkadaşı olan başarılı işadamı Philip Blake ile aynı evde oturan erkek kardeşi Meredith, Amyas'ın modeli aynı zamanda metresi Elsa Greer, tutuklu Caroline'in kız kardeşi Angela Warren ve Angela'nın dadısı Miss Williams'tan oluşuyor. İlk başlarda aldığımız notlarda beş ana karakterin öncü işaretlerini açıkça gördüğümüz halde, Christie'nin bırakın katili, kurbanın bile kim olduğuna karar vermediğini görüyoruz:

Kız – (Yeni Zelanda) annesinin dava edilip cinayetten tutuklandığını öğreniyor – mahkûm olduğunu öğreniyor - ömür boyu hapis cezası almış ve daha sonra ölmüş.

Büyük şok – kızın amcası ölüp bütün parasını ona bırakıyor – kız nişanlanıyor – erkeğe gerçek adını ve olayları anlatıyor – gözlerindeki bakışı fark ediyor – o anda bu konuda bir şeyler yapmaya karar veriyor – annesi suçlu değil – H. P.'ye geliyor.

Geçmiş – on sekiz yıl önce? 1920-24

Eğer anne suçlu değilse suçlu kim?

Evde dört (ya da beş) kişi daha vardır (biraz Borden'lara benziyor?)

Annesi kimi öldürdü?
A. Kocasını
B. Sevgilisini
C. Zengin amcayı ya da vâsisini
D. Başka bir kadını (kıskançlık)

Öteki kişiler kim? – Olasılıklar

Hizmetçi – oldukça aptal İrlandalı kız – Ellen
Kâhya – kadın – içedönük – becerikli – başka bir Carlo
Kız – o tarihte on beş yaşında (şimdi otuz küsur) (bir Judy?)
Adam – İngiliz beyefendi – bahçeyle uğraşmayı seviyor vs.
Kadın – Aktris?

Çeşitli

Defterlere yayılmış çeşitli çocuk tekerlemelerinde bazen fikirler kısacak notlardan ibaret ve birkaç tanesinin Christie'nin geniş hayal dünyasını bile yenilgiye uğrattığı anlaşılıyor. 31. Defter'de aşağıdaki listeyi görüyoruz:

1948 Nash's (dergi) için kısa öykü

A. Hickory Dickory Dock *(Üç Yanlış Üç Ceset)*
"Dock" sözcüğü hakkında kompleks – bir dehşet öyküsü – tehlike – kız işyerinde – bir şeyler buluyor – (binayı yıkmak isteyen insanlar) başlangıç otel – zengin kişiler – dolandırıcılar.
B. Küçük Mavi Çocuk
Nereye gidiyorsun sevimli hizmetçim?
C. Beyefendiler böyle biner.
Küçük Kahverengi Sürahi – (Karım kahve sever, ben çay ve karım benden çok hoşlandığını söyler.)
D. Ding Dong Dell
E. Küçük kedi, küçük kedi neredeydin sen?
F. Kent Faresi, Kır faresi
G. Lucy Locket

Bu, tarih atılmış sayfalara bir örnektir ama yalnızca yılı gösterdiğinden hangi ayda yazıldığı belli değildir. Herhalde Christie daha sonra üzerinde çalışmak için bir dizi çocuk tekerlemesini sayfaya yazmış ve yanlarına şifreli notlar almış. *Nash's* dergisinden söz etmesi ise çok ilginçtir, çünkü 1933 yılında son yayınlanan altı Parker Pyne öyküsünden sonra Christie'nin hiçbir yapıtı bu dergide yayınlanmamıştır. Christie büyük bir olasılıkla çocuk tekerlemelerine dayalı bir anafikir üzerinde çalışıyordu ama göreceğimiz gibi çoğu bir sonuca ulaşmadı. Belki kendisi belki de *Nash's* dergisi fikir değiştirdi ve bu öyküyü yayımlamaktan vazgeçti.

Yalnızca ilk iki tekerleme çok farklı biçimlerde romanlarda yer almıştır. "Hickory Dickory Dock" sözcüklerinin yukarıda görüldüğü gibi tekerleme ile bir ilişkisi yoktur. Bu "kompleks" ilginçtir, ama *Uyuyan Ölüm*'deki Helen'in *Malfi Düşesi* gösterisiyle bağlantılı ürkütücü fikirleri dışında Christie öykülerinde başka "kompleks" örneği yoktur. Bizim bildiğimiz "Hickory Dickory Dock" tekerlemesi ise yukarıdaki görüşlerden çok farklıdır. Belki de son sözcükler (otele başlıyorlar – zengin kişiler – dolandırıcılar) *Cinayetler Oteli* romanının ilk işaretleri olabilir.

"Küçük Mavi Çocuk" tekerlemesi değişmiş şekliyle çok kısa olarak *Şeytan Dönemeci* romanında yer almıştır. Cloade ailesinin mistiği Adela, medyumundan "Küçük Mavi Çocuk" mesajını alır ve bunu Robert Underhay'in(*) hâlâ yaşadığının bir işareti olarak yorumlar. Bu karmaşık mantık, tekerlemenin "ot yığınının altında derin uykuda" sözcüklerini içeren son satırına dayanmaktadır. Medyumun bu bilgiyi sözcüklerle oynamak yerine niçin doğrudan doğruya vermediğini merak etmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Poirot'nun "Ding Dong Dell" tekerlemesi 18. Defter'de olduğu gibi daha ayrıntılı notlarla (bkz. aşağıya) 35. Defter'de de yer almasına karşın hiç kullanılmamıştır. "Ke-

(*) Underhay ve under haycock sözcükleri üzerinde oyun yapılıyor (Ç. N.)

dicik, Kedicik Neredeydin" tekerlemesine *Hayatım... Otobiyografi* yapıtının son sayfasında kısaca değinilmesi dışında diğerlerinden söz edilmemiştir.

Çocuk tekerlemeleri defterlerde sonradan üç kez daha karşımıza çıkıyor:

Bir iki 3 – 4 – 5 canlı balıkları tutuyor.

Ding Dong Dell – Kedicik kuyuda? Yaşlı bir kadın öldürüldü.

İhtiyar Kral Cole?

İlk bakışta bunların hiçbiri kullanılmamış gibi görünüyor ama daha dikkatlice inceleyince son satırın Christie'nin yazdığı *Fiddlers Three* adlı son tiyatro oyununun başlığını ortaya çıkardığı görülüyor. Sonuncu tiyatro oyununun karmaşık başlangıç süreci 9. Bölüm'de ele alınmıştır.

İlk notlar ardından gelenlerin oldukça doğru planlandığını gösteriyor, yine de ufak tefek farklılıklar var. Carla Lemarchant (O Kız) Yeni Zelandalı değil Kanadalı, üzerinde düşünülen "aptal İrlandalı hizmetçi kız Ellen" karakterinden ise tamamen vazgeçilmiş. Sonunda "kız" ve "adam" sırayla Angela ve Meredith isimlerini alıyorlar. "Kâhya", Miss Williams için bir prototip ve kadın sonunda Elsa Greer oluyor. Gerçi profesyonel bir aktris değil ama çeşitli yollardan iş bitirici bir tipe dönüşüyor.

Açıklama gerektiren üç refererans var. "Borden'lar" 1892 ağustosunda Fall Nehri, Massachusetts'te kızları Lizzie ile İrlandalı hizmetçi Bridget evdeyken baltayla öldürülen Bay ve Bayan Borden'ı kastediyor. Gerçi Lizzie hunharca işlenen bir cinayetle suçlanarak yargılanmış ve beraat etmişti ama sonuçta hiç kimse suçlu bulunmamıştı. Bugüne kadar Lizzie'nin suçlu mu, yoksa masum mu olduğu hâlâ tartışılmaktadır. Adı geçen "Carlo" ise Agatha Christie'nin özel sekreteri ve arkadaşı Carlo Fisher'dir. 1924 yılında yanında çalışmaya başlamış ve hiç ayrılmamıştır. "Judy" ise herhalde Agatha'nın arkadaşı Nan Gardner'ın (kızlık soyadı Kon) kızı Judith Gardner'dır.

Yukarıda düzenlenen sahneyle bağlantılı önemli bir sorun hemen göze çarpıyor. Dört kadın karaktere karşın bir tek erkek karakter var. Son üç sıradaki Angela, Meredith ve Elsa karakterlerinin kullanılmasına rağmen ilk iki isim değişikliğe uğramış. Daha sonraki girişimler Christie'yi son düzenlemelerine biraz daha yaklaştırmış:

Beş kişi
Miss Williams, yaşlı Caro – Caroline'ya sadık
Bayan Sargent – Caro'nun üvey ablası – para için evlenmiş vs.
Lucy – kocasının kız kardeşi – şiddetle Caro karşıtı.
A. (Fikir) – Caro sinirlerine hâkim olamadığından çocuk yaşta kız ya da erkek kardeşini yaralamış. Kız ya da erkek kardeşin suç işlediğine inanıyor. Bu nedenle cezasını çektiğine inanıp tatmin oluyor.
Kız ya da erkek kardeş beş numara mı? – Ağlayan

Sonunda Christie romandaki beş şüpheli karaktere ulaşıyor. Aşağıdaki kısa notlar Carslake adının Blake olarak değiştirilmesi dışında "beş küçük domuz" ve aralarındaki ilişkileri doğru olarak yansıtıyor:

Philip Carslake – George's Hill – zengin – en yakın arkadaşı – Amyas – Caro'ya düşman – üvey kız kardeşin nasıl yaralandığını anlatıyor – öfkesinin seviyesi – olayın öyküsünü yazmaya ikna ediliyor.

Meredith – kendi evi – P.'yi eve götürüyor – (şimdi bir gençlik yurdu) hayaletler – açıklıyor – yazacak – Elsa hakkında çekingen – resmini paylaşıyor – bunu yapmış olabileceğini anladım – o kadının kızı.
Elsa – zengin kadın – fotoğrafta görüldüğünden farklı – donuk – Caro'ya düşman – intikamcı – az konuşuyor – yazdıklarını gönderiyor. Gerçeği mi istiyorsunuz? Öğreneceksiniz (Öfkesini başkalarından çıkarmaya rol diyor).
Miss Williams – yaşlıca – Londra'da oda – şiddetle Caro taraflısı – ama *bildiğini* itiraf ediyor – Angela hakkında – P. gerçeği söylemenin en doğrusu olduğuna ikna ediyor – kabul ediyor – yazacak.

Ufak tefek akıllı bir kadın – karakter – başarılı arkeolog – P.'nin işe karışmasına memnun oluyor – ikna olmuş – kendisine yaptıklarından dolayı Caro'nun niçin bunu yapamayacağını açıklıyor.

Cinayetin ayrıntılarına defalarca gözden geçirme ve denemeden sonra ancak ulaşılıyor. Cinayet yöntemi hakkındaki notların çoğu zehirleme yerine silahla öldürme üzerinde durduğundan, bu nokta üzerinde çalışılmadığı halde, beraberindeki ayrıntıların ne kadarının muhafaza edildiği ilgi çekiyor:

A. Tabanca – (Amyas'ın) kendi parmak izleri dışındakiler silinmiş – ama izler yanlış – ayrıca masadaki kanda kadının parmak izleri var – Miss W. Angela'yı mı koruyor? – Bunu yaptığını görmüş – Angela teknede mi? Ama geri dönüyor.
Başka biri ufak tefek kadın kılığına mı girdi? – Arkadan adama yaklaşıp kadının sesini taklit etti. – silahı kafasına dayayıp ateş etti – C. onun bir ses duyduğunu düşünüyor – silahı alıyor ve parmak izlerini siliyor.
Caro, Angela'yı duyuyor – silahı sırtına dayamış Amyas ile konuşuyor – oyun yapar gibi – elinde üflemek için bir boru... oraya varınca ölmüş olduğunu görüyor. Silahı alıyor – üzerindeki izleri siliyor – adamın avucunun içine yerleştiriyor – ama intihar olamaz ve silahın kabzasında onun parmak izi var.
Caroline, Amyas'ı öğle yemeğine çağırmak için aşağıya iniyor, daha o, oraya gitmeden – vurulmuş – Caro çalışma masasının çekmecesinden silahı alırken görülmüş.
Caro geliyor – Elsa yerinden fırlayıp silahı kapıyor – ve adamı vuruyor – sonra kaçıp gidiyor – Caroline – onu görüyor – Angela olduğunu sanıyor – dehşete kapılıyor – görünce şaşkına dönüyor – Elsa eve ulaşıyor – gömleği yolda düşürüyor – Miss Williams aşağıya iniyor – gömleği alıyor – sonra mermi sesi duyuyor – devam ediyor – Caro'yu görüyor – adamın eline tabancayı yerleştiriyor.

Poirot'yu sorgulama sırasında Caroline'in suçsuz olduğuna inandıran en önemli ipucu kadının bira şişesinin üzerindeki izleri silmesidir. Daha sonra Miss Williams'ın da tanık olduğu gibi şişenin üstünde Amyas'ın parmak izleri bulunmuştur. Dört alıntıda da görüldüğü gibi parmak izleri silme olayı öncelikle bir tabanca için düşünülmüştür. Caroline'in tabancayı alırken görülmesi sahnesi romanda zehiri Meredith'in laboratuvarından alırken görülmesine dönüştürülmüş. Alıntıların üçünde Caroline'in yanılgıya düşerek Angela'nın suçlu oluşuna inanması ve böylece kendisinin tutuklanmasının yolunu açtığı da görülmektedir.

Silah yerine zehir kullanılması şaşırtıcı değildir, çünkü Christie'nin ateşli silahlar konusunda pek bilgisi yoktu. Romanlarında zehiri, çağdaşı olan yazarların tümünden daha fazla kullanmış ve ateşli silahlara pek az yer vermiştir. Agatha Christie'nin bu konudaki yaratıcılığı kullandığı zehirlerle ve verilme yönteminde ortaya çıkıyor.

> Çekirdek – şarapta zehir – kocasının odasında bir bardak var (zehirle dolu olduğu saptanmış) – Caro'nun şarap sürahisini yıkadığını hizmetçi görüyor.
> Zehir – şeri – bir kişi içki servisi yaptı ve Caro bardağı Amyas'a götürdü – daha sonra bardakta siyanür ya da belladonna(*) bulundu.
> Zehir Olasıklıkları
> A - Zehir içkiye gözleri kapalıyken filan konmuş olabilir – C. şeriyi ona götürüyor – daha sonra onu ölü buluyor (WW'yi duyduktan sonra) – bardaktaki izleri siliyor – ölen adamın parmaklarını bardağa bastırarak üzerinde izler bıraktırıyor – (Miss W.'nin gördüğü gibi).
> B - Şeri temiz – siyanür çileğin içine enjekte edilmiş – Caro yine aynı şeyi yapıyor – katil siyanürü içkiye katıyor – pipetteki kalıntılar – daha sonra bulunuyor.
> C - İlaç – HCN – Caro şeriye katmış – kapsülü önceden almış.

(*) Güzelavrat otu.

D - Kapsül A. C.'den P.C.'ye çevrilmiş.
Baldıran ruhu – kapsül içinde mi?
Sonuç – sarhoş gibi görünüyor – sendeliyor – çift görüyor – (P.'nin kanıtı) – E. oturup onun ölmesini izliyor – biri geliyor – kadın kalkıp onunla konuşuyor – diğerinin yanına gidiyor – adam başını sallıyor – ya da – masanın arkasında otururken görülüyor.
Bir sürahi – şarap – Caroline bunu daha sonra yıkıyor.
İlaç kutuları – yemeklerden önce
HCN ve bizmut karışımı – daha fazla HCN – Bira?

Baldıran kullanmaya karar verdikten sonra yukarıdaki listede belirtilen kapsül fikrini kullanmadığı görülüyor.

Diğer önemli noktalardan ve ipuçlarından söz ediliyor. Kulak misafiri olunan sözlerin yanlış yorumlanmasının yarattığı sonuçlar ilk iki alıntıda görülüyor. Üçüncü alıntıda Caroline'in hapisaneden kızına yazdığı dokunaklı son mektup da başka bir yanlış yorumlama örneğidir. Angela'nın ilaç ve daha sonra kediotu ile yaptığı şakalara düşkünlüğü, Caroline'in onun suçlu olduğunu düşünmesindeki en önemli unsurdur. Çok önemli bir nokta olan bardağın (kitapta bira şişesinin) temizlenmesi olayı tekrar karşımıza çıkıyor.

Caroline'e açılan dava – o sabah kocasıyla tartışmış – "Seni öldürmek hoşuma gider. Bir gün bunu yapacağım," demiş.
"Sen kaygılanma, onun toparlanmasını sağlarım," (gitmesini sağlarım) sözleri Caro ile Amyas arasında geçiyor.
A.'nın – Caro'nun hapishaneden yazdığı, "Sevgilim ben iyiyim," diyen ayrılık notu – Amyas'a gidiyor – C.'nin sevgilisi hakkında çok önemli – Meredith?
Miss W. – Angela ve ilaç hakkında
Miss W. Caro'nun bardaktaki parmak izlerini sildiğini ya da silahtaki izleri temizlediğini gördü.

Kendini bu konuda uyardıktan sonra Christie hepimizin bildiği konuya ulaşıyor:

Sabahı tekrar gözden geçir!

Bir gece önce Meredith ile akşam yemeği – ilaçlar – kediotu – baldıran vs. – Caroline baldıran alıyor – Elsa, onu görüyor – Meredith ile Amyas arasında konuşma – bir gün daha – Angela ile Amyas arasında tartışma – okul – ertesi gün Meredith baldıranın alındığını fark ediyor – Philip'i arıyor – (Philip herhangi bir yerde ve Elsa onun yanında – Elsa duyuyor mu?) Elsa, M. ile oturuyor – üşüdüğünü söylüyor – eve gidiyor (baldıran alıyor) – (Caroline ile Amyas kahvaltıdan sonra kavga ediyor mu? – Elsa, onları duydu mu? Philip'e, "Karıkoca kavgası," dedi mi?) oturuyor – dışarı çıkıyor – hemen A. dışarı çıkıyor ve "Gel buraya otur," diyor. Elsa, onu sınıyor – Caroline aşağıya iniyor – Elsa üşüyor – hırka almaya gidiyor (baldıran alıyor) – Caro ile Amyas kavga ediyor – kavganın bir kısmını P. ile M. işitiyor (ama onların kanıtları – seni öldüreceğim vs. Philip ve E. tarafından duyuluyor). "Onu göndereceğimi sana söylemedim mi?" – Dışarı çıkıyor – onları görüyor ve, "Okul," diyor. – Angela vs. – Elsa tekrar geliyor bu kez elinde hırka var – adam bira içiyor – (denize baktıktan sonra) söylüyor – arkaya dönüyorlar – Elsa orada – adam ona bira ikram ediyor – "Sıcak ve iğrenç," diyor. – Caro ~~gidiyor~~ ona biraz buz getireceğini söylüyor – buz almak için gidiyor – Angela'yı buzdolabının önünde buluyor – biraya bir şey yaparken görüyor – Caro şişeyi ondan alıyor – Caro birayla dışarı çıkıyor – bardağa koyup adama veriyor – adam içiyor.

~~Miss Williams~~ – Meredith, Elsa'ya bakıyor – orada oturuyor – gözleri – bir iki defa gözleriyle konuşuyor – (bardaktaki kalıntıya biraz baldıran koymuş – şişeye değil.) Evleneceğiz, değil mi? – Başını kaldırınca Meredith'i görüyor – kendi rolünü oynuyor. M. kapıdan A.'yı görüyor – garip yüz ifadesi – hiçbir şey söylemiyor –yine havası bozuk – M., "Bu sabah benim büromda olduğunu duydum," diyor. – A., "Evet," diyor. – İstiyordum – bir şey?

Caroline ile Miss W. adamı buluyor – C., Miss W.'yi ~~polis~~ doktor çağırmaya yolluyor – ardından adamın bira şişesini kırıp başka bir şişeyle değiştiriyor. Bulgular – bardaktaki birada baldıran var. – Erkeğin parmak izleri kadının izlerinin üzerinde – ama olması gerektiği gibi değil.

Poirot'nun kapanış sahnesi, tıpkı on altı yıl önce olayların gerçekleştiği sırayla anlatışı ve Amyas Crale hakkında pek az not almış olması çok garip. Tüm uygulamalar için bu sahneye gerekli olan ayrıntılar yukarıdaki alıntıda belirtildiğinden, Christie herhalde son bölümü başka notlara ihtiyaç duymadan yazmış. Ve sonuç biraz çelişkili. Poirot gerçeği bulduğundan emin, ama kanıtı olmadığını fark ediyor...

Son Sahne
Ph. ile M. orada – Angela içeri giriyor – sonra W. – en son Lady D. – M. biraz üzgün. Caroline'in mazereti vardı – bir yolunu bulurdu – baldıran otunu kolayca alabilirdi ve şimdi almış olduğu kesin gibi görünüyor – odada beş kişi varken bir insanın bu kapsülü kolayca alıp alamayacağını Meredith'e sormuş – ama son giren oydu ve kapıda duran M.'nin sırtı odaya dönüktü – yani biz onun aldığının kanıtlandığını düşünüyoruz.

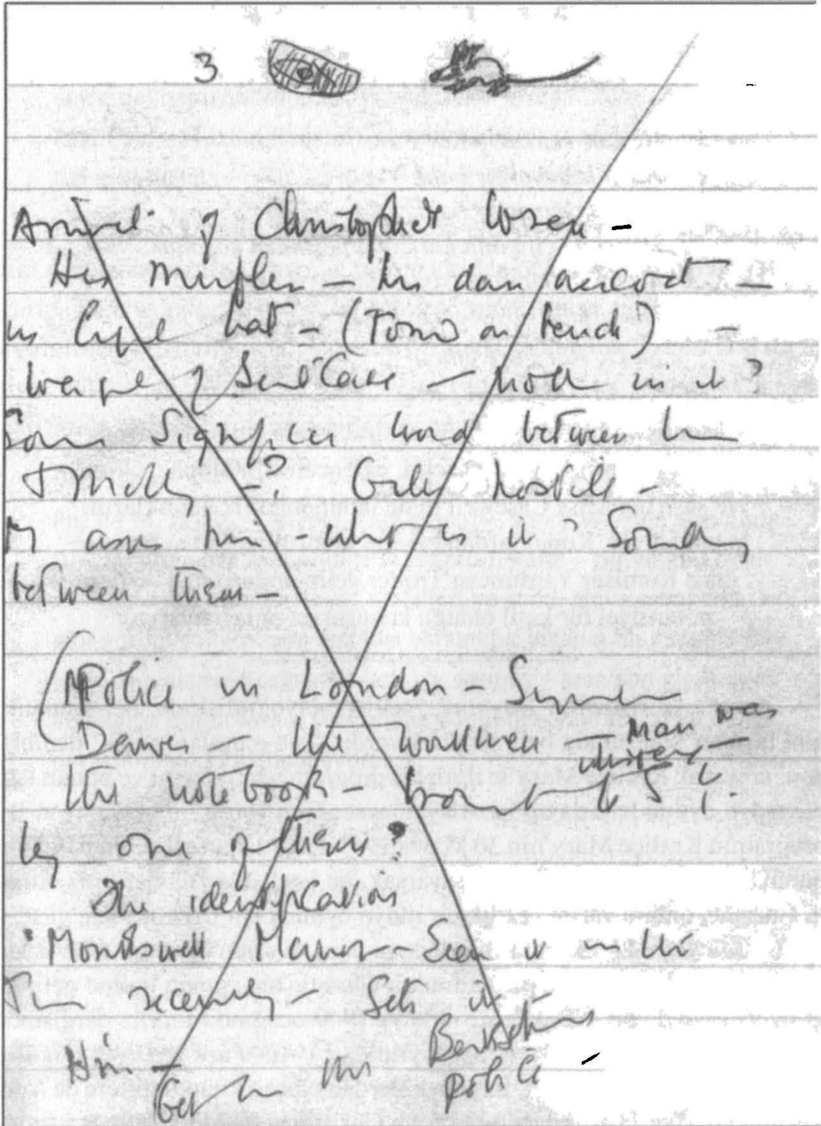
Üç Kör Fare (Fare Kapanı)

(Radyo Oyunu 30 Mayıs 1947, Kısa Öykü 31 Aralık 1948, Tiyatro Oyunu 25 Kasım 1952)

Üç Kör Fare, Üç Kör Fare
Nasıl koşuyorlar bak!
Nasıl koşuyorlar bak!
Hepsi de çiftçinin karısının peşinden koştular.
Kadın da kuyruklarını et bıçağıyla kesti.
Hayatında böyle garip bir şey gördün mü hiç?
Şu Üç Kör Fare gibi...

Monkswell Köşkü-Pansiyonu aralarında heybetli Bayan Boyle, gizemli Bay Paravacini, eğlenceli Christopher Wren ve şaşırtıcı Miss Casewell'in de bulunduğu ilk konuklarını kabul ediyor. Konuklardan birinin öldürülmesinden bir süre önce Komiser Yardımcısı Trotter gelip aralarından birinin potansiyel bir katil olduğu konusunda onları uyarıyor.

Agatha Christie'nin *Hayatım...* adlı otobiyografisinde, her zamanki gibi tarihler konusunda belirsizlikler vardı. "İşte o aralarda BBC'den biri beni arayarak Kraliçe Mary'le ilgili bir program yaptıklarını ve bunun için bir radyo oyunu hazırlayıp hazırlayamayacağımı sordu," diye yazıyor. Bu programın Kraliçe Mary'nin 30 Mayıs 1947'de kutlanan sekseninci doğum günüyle bağlantılı olduğunu varsayarsak, bu istek 1946'da iletilmiş olmalı. Christie, onlara yarım saatlik bir radyo oyunu olan *Üç Kör Fare*'yi sundu. *Üç Kör Fare* 21 Ekim tarihinde aynı isim ve senaryoyla bir televizyon oyunu olarak da yayınlandı. Ardından Christie'nin roman haline getirdiği oyun 1948'de bir ABD dergisinde ve 1949 ocağında İngiliz dergisinde yayımlandı. Yalnızca ABD'de 1950 yılında *Üç Kör Fare ve Diğer Öyküler* adıyla kitap haline getirildi. Kısa öykülerden oluşan kitap İngiltere'de *Noel Kekinin Gizemi* "The Adventure of the Christmas Pudding" adıyla yayımlanacağı zaman, Christie *Üç Kör Fare* öyküsünün "çok sayıda insan henüz seyretmedi" iddiasıyla izleyicilerin keyfini kaçırmamak için kitaba alınmasına kesinlikle karşı çıktı.

56. Defter'deki sevimli, resimli bir bilmece, dünyanın en ünlü tiyatro oyunu olan Üç Kör Fare *(daha sonra* Fare Kapanı*) kitabına ait toplam iki sayfanın başını süslüyor.*

Hayatım... adlı otobiyografisinde Christie, "*Üç Kör Fare* üzerinde düşündükçe, yirmi dakikalık bir radyo oyununu üç perdelik bir tiyatro oyunu haline getirebileceğimi düşündüm," diye yazıyor. Eserimi istediği gibi tiyatroya uyarlayınca, verdiği ilk isim zaten bir radyo oyununa ait olduğundan yeni bir isim bulması gerekiyordu. Bu konuda yeterince bilgi sahibi olan damadı Anthony Hicks, *Fare Kapanı* (*Hamlet* II. Perde Sahne ii.) adını ortaya attı ve oyun ilk kez Londra'da 25 Kasım 1952'de sahnelendi. Gerisini tarih yazdı...

İki oyun arasındaki en önemli değişiklik hemen başta yer alıyor. Radyo ve televizyon oyunlarında ilk kez Bayan Lyon'un Culver Sokağı'nda öldürülüşü canlandırılırken bu olay tiyatroda karanlık sahnede yalnızca ses efektleriyle veriliyor. İlk senaryo taslağının açılış sahnesinde bir mangalın çevresinde oturan iki işçi yoldan geçen birinden kibrit isterler, yoldan geçen kişi ise Culver Sokağı'nda Bayan Lyon'u öldürmüş olan katildir ve Monkswells Köşkü'nün adresinin yazılı olduğu not defterini işçilerin yanında düşürür. Kitap haline getirildiği zaman bu sahnenin yerini, işçilerin o akşam yaşadıkları olayı Scotland Yard'ta anlattıkları sahne almıştı.

Bu ünlü yapıtın ilk başta kısa bir radyo oyunu olarak ortaya çıktığını gösteren bir iz neredeyse yok. 56. Defter'in iki sayfasının başlığında *3 rakamı (üzeri karalanmış bir göz, bir fare)* resmi yer alıyor. Aşağıdaki bölümde görüleceği gibi bu notlar uzun öyküye ya da oyuna aittir:

> Christopher Wren'in gelişi – atkısı – koyu renkli paltosu – açık renkli şapkası (bankın üstüne atılmış) – bavulun ağırlığı – içi boş mu? Molly ile arasında geçen konuşma. Londra'daki polis – Komiser Yardımcısı Dawes – işçiler – adam dikkat çekici değil. Defter – işçilerden biri mi Scotland Yard'a götürdü? Kimlik saptaması – Monkswell Köşkü. Hımmm – bana Berkshire emniyetini bağlayın. Bayan Bolton geliyor – Hayatım, çok heybetli bir kadın – aynen bir Memsahib(*)

(*) Hintçe Avrupalı kadın. (Ç. N.)

Christopher Wren'in şüphe çekici bavulu gibi, "Bana emniyeti bağlayın," sözleri de romanda yer alıyor. İki noktanın birlikte hesaba katılması defterdeki notların romana ait olduğunu düşünmemizi sağlıyor. Diğer versiyonlarda Bayan Boyle adıyla tanınan karakterden defterde Bayan Bolton olarak söz edilmesi de dikkat çekici.

Çarpık Evdeki Cesetler
23 Mayıs 1949

Charles Hayward savaş zamanı Sophia Leonides'e âşık olur; zengin büyükbabanın hâkimiyeti altında hep birlikte çarpık bir evde yaşayan ailesine hayranlık duyar. Büyükbaba zehirlendiği zaman doğal olarak aile üyelerinden birinin suçlu olduğu düşünülür.

Çarpık Evdeki Cesetler Christie'nin beklenmedik bir şekilde sonuçlanan kitaplarından biridir. Sonu öylesine şaşırtıcıdır ki, Collins Yayınevi ondan romanın sonunu değiştirmesini istemiş, ama Christie bu isteği reddetmiştir (*Sunday Times* röportajı, 27 Şubat 1966). Bu nedenle, kitabın varlığının amacı da bu çözüm yolu olduğunu düşünmemiz doğru olacaktır. Ne var ki, defterlere bakınca durumun böyle olmadığını görüyoruz. 3. Bölüm'de gördüğümüz gibi, Christie kusursuz sona ulaşmadan önce birçok karakteri olası katil olarak ele almıştır.

Penguin Yayınları'nın "milyonuncu" baskısı için özel olarak hazırladığı önsözde Agatha Christie: "Bu kitap benim en sevdiklerimden biridir. Onu yıllarca sakladım, üzerinde düşündüm, çalıştım ve kendi kendime, "Günün birinde zamanım olunca, keyif için bunu yazacağım," dedim. *Çarpık Evdeki Cesetler* romanı için, "Çok keyif alarak yazdığım beş kitabımdan biridir," diye yazmıştı.

Söylediği gibi yıllarca üzerinde düşünüp çalışmış olsa bile bu notların hiçbiri elimize ulaşmadı. Kitabın notlarının çoğunu barındıran 14. Defter olağandışı bir durum olarak iki ayrı tarihi de belirtiyor. *Çarpık Evdeki Cesetler* taslağından birkaç sayfa önce "Eylül 1947" ve "20 Ekim (1947)" tarihleri göze çarpıyor. Roman önce 1948 ekiminde Amerika'da tefrika olarak yayımlandı ve 1949 mayısında İngiltere'de basıldı. İçindeki kanıtlara (Aristide'nin vasiyetnamesinin 1946 kasımında "geçen yıl" hazırlanmış olduğu belirtilmiş) ve aşağıdaki defterlerin notlarına göre kitap 1947 sonlarında ya da 1948 başında tamamlanmış. Herhalde üzerinde senelerce düşünülmüş ve çalışılmış, fakat bu çalışmalar kâğıda dökülmemişti. Yirmi sayfa tutan notlar romanın neredeyse tamamını kapsıyor.

14. Defter'deki notların ilk sayfasının başlığının *Çarpık Evdeki Cesetler* olması, kitabın adına ilk başından karar verdiğini gösteriyor. Daha iyisini bulmak gerçekten de zor. Bu bölümün başında gördüğümüz gibi 56. Defter'in ilk sayfasında *Porsuk Ağacı Cinayeti* romanının ortaya çıkışı sırasında çarpık bir evden belirgin bir biçimde söz ediliyor, ama bu çarpıklık örneğin sahtekâr bir işadamıyla ilgili olabileceğinden bu adı taşıyan romanla bağlantılı olmayabilir.

Altı peni şarkısını söyle – çarpık altı peni bulundu.
(Çarpık bir adam, çarpık karısı, çarpık ev)
Eve geliş – orta hizmetçisi – hizmetçi ve oğlu – işbirliği – konuşmasını önlemek için hizmetçi öldürüldü.

Bu romanın ciddi olarak ele alınmasından birkaç sayfa önce konuyla bağlantılı iki not karşımıza çıkıyor:

Çarpık Ev
Sakat asker – yüzü yaralı – ihtiyar adam, onun savaş yaralarını tedavi ediyor – ama savaş yaraları değil – aslında katil

Planlar eylül 1947
~~Çarpık Ev (Değişiklikler)~~ yapıldı.

"Sakat Asker" Christie'nin hiçbir kitabında yer almadığından birinci notun yazılış tarihini belirlemek olanaksız, ama ardından gelen sayfanın, tarihi romanının tümünün değilse bile büyük bir kısmının gerekli değişikliklerinin bitirilmiş olduğunu gösteriyor. 3. Bölüm'de gördüğümüz gibi Christie, herhangi bir işin tamamlandığını sözcüklerin üzerini çizerek belirtiyor. Üstelik bu sayfada aynı mürekkeple "yapıldı" sözcüğü de satıra eklenmiş.

İki sayfa sonra kurgu başlıyor. Sophia/Charles vakasında olduğu gibi aile ayrıntılı olarak sunuluyor:

İhtiyar Aristide Kriston – cüce ama çekici – canlılık – bir lokantacı – daha sonra bir tilki avcısı beyefendinin kızıyla evleniyor – güzel yüzlü – açık renkli ve İngiliz.
Roger – Yunanlı – zeki – babasına bağlı
Clemency – bilim kadını
Leo – sarışın yakışıklı (Philip karakterinin habercisi olabilir.)
Penelope – neşeli – hareketli (Magda karakterinin habercisi olabilir.)
Sophia
İkinci karısı – Dorcas (Tabitha, Brenda)
Laurence – sakat öğretmen

Birinci tekil şahıs anlatıcı (anlatıyor) – Charles (?) Dışişleri Bakanlığı'nda – Sophia Alexander onun bölümünde – kadının sohbeti – çekicilik – Ah biz hepimiz küçük çarpık bir evde yaşıyoruz. – Adam çocuk tekerlemelerini arıyor – kadını Londra'da görüyor – ya da görmek için plan yapıyor – büyükbaba öldürülüyor. Kadın onunla evlenmeyi reddediyor – cinayet nedeniyle – çünkü hangimizin yaptığını bilmiyorum? – Herhangi birimiz olabilir. Adamın babası müdür yardımcısı – Charles işe karışıyor – yaşlı adam – evliliği...

Notların ikinci sayfasında, "Harriet yaşlı adamı öldürdü!" biçiminde kısa bir iddia var. Yine de daha sonra diğer beş karakter de incelemeye alınmış, ikinci karısı Brenda; Roger'ın karısı Clemency; öğretmen Laurence; Aristide'nin baldızı heybetli Edith de Haviland ve Sophia – ve tekrar çocuk – katil hilesine geri dönülmüş. Christie bu kurgu unsurunu çok sevmesine karşın, romanda "Laurence'ın gerçekten bacakları yok" fikri üzerinde durulmamış. (bkz. "Düşteki Ev" sayfa 276) Böylece Laurence duygusal açıdan yarım olarak kalmış. Sonunda katile verilen Josephine adı ancak notların on üçüncü sayfasında karşımıza çıkıyor. Daha önceleri Harriet ve/veya Emma olarak adlandırılıyor.

Dorcas – Hayır (Brenda)

Clemency? – Evet nedeni var – fanatik – biraz çılgın

Yoksa Clemency mi olsun? – Kazançlı çıkmaz – onlar dünyaya açılırlar.

Laurence yapabilir mi? Sakat bir adam – Laurence – gerçekten bacakları yok – böylece daima farklı yükseklikler var.

Edith – evet – mümkün.

Sophia – mümkün, ahlak anlayışı zayıf.

Christie bu fikrin üzerinde biraz daha yoğunlaşıyor ve birinci alıntıdaki "Evet, ilginç!" ve beş sayfa sonra ikinci alıntıdaki "(eğer J.)" nedeniyle sonuç çıkarmak mümkün. Bu noktada henüz katil olarak Josephine'de (artık bu ismi kullanıyor) karar kılmış değil:

Emma (Josephine) – evet – ilginç – normal değil – güç istiyor – özel bir nedenle büyükbabasından nefret ediyordu – (Genç yaşta başlamak gerektiği halde bale yapmasına izin verdiği için mi?) Gerekçe – onun yöntemine göre uyarla – zekâ derecesi olağanüstü. Eğer ikinci bir cinayet varsa... – evet – ihtiyar dadı (eğer Emma).

Kapının üstündeki ağırlık (eğer J.) ya da kesinlikle ölüyor – küçük siyah çocuk tekerlemeleri kitabı.

Çocuğun sonu – en iyi kanıtlar – mahkemede iyi değil – çocuklar doğrudan soru sorulmasından hoşlanmaz – size gösteriş yapıyordu.

Charles ile Josephine – mektupları soruyor – ben uyduruyordum – sana söylemeyeceğim – sen polise söylememeliydin.

Josephine defterine yazıyor. – Çocuğa dikkat et! – Civarda bir tutuklu var," diyor A.C.

İlk sayfalarda Josephine'den söz edilmiyor, ama söz edildiği zaman kendisine ve dedektiflik çalışmasına bütün bir sayfa ayrılmış. Roman boyunca bize onun cadı gibi meraklı olduğu, gizlice herkesi dinlediği, dedektif öykülerini bildiği ve dokunaklı bir şekilde, sözde dedektiflik notlarının bulunduğu küçük siyah defteri anlatılıyor.

Roger amcanın bunu yapmakta olduğunu Harriet biliyor muydu?

Her zaman neler olup bittiğini bilen kötü bir çocuk!

Josephine – cadı – o biliyor – ben dedektiflik yapıyordum.

Roger'ın uzaklara gideceğini öğreniyor – çünkü onun zimmetine para geçirdiğini sanıyorum.

Ve Edith, Brenda'dan nefret ediyor – birbirleriyle mektuplaşıyorlar – onların mektuplarını nerede sakladıklarını biliyorum.

Büyükbabayı sevmezdim – bale – dans yasaktı.

Gerçi Christie'nin en önemli kitaplarından biri ama şok edici. Sonuna bakılırsa *Çarpık Evdeki Cesetler* romanı, ipuçlarını açıkça veren bir dedektif öyküsü sayılmaz. Geriye dönüp bakınca Josephine'in katilin kim olduğunu bildiğini kesinlikle iddia etmesi, korkusuzluğu, mermer kapı tutacağı ile çamaşırhane zemininde yapılan deneylerin izleri. Yanıt çok açıktır ama akıl yürüterek çözüme ulaşmak olanaksızdır. Buna karşın roman Christie'nin otuz yıllık meslek hayatından sonra bile insanları şaşırtma ve eğlendirme yeteneğini hâlâ kaybetmediğini gösteriyor.

Porsuk Ağacı Cinayeti
9 Kasım 1953

Rex Fortescue muhasebe bürosunda zehirlenir, karısı öğleden sonra ballı ekmekle çay içerken zehirlenir, hizmetçi de çamaşırları asarken boğularak öldürülür. Çocuk tekerlemesinin ürpertici bir yorumu, Miss Marple'ı karatavukların varlığını incelemek üzere Porsuk Ağacı Kulübesi'ne yönlendirir.

Bu romanın beş deftere yayılan notlarının çoğunluğu 53. Defter'dedir. İçindeki kanıtlar Christie'nin roman haline getirmeden önce uzun süre konu üzerinde çalıştığını gösteriyor. *Porsuk Ağacı Cinayeti* ilk kez ekim ayında *Daily Express* gazetesinde tefrika edildi. Nisan 1953 tarihli Collins Yayınevi editörünün raporu "Rahat okunabilen, heyecan verici, şaşırtıcı ve zekice tasarlanmış bir öykü kurgusu çok yetenekli bir elden çıktığı için günümüzdeki dedektif öykülerinin çoğunun beceriksiz amatörler tarafından yazılmış gibi görünmesine yol açıyor," diye belirtiyor. Gerçi birinci cinayeti fazla abartılı olarak nitelendirmiş, ama bunca coşkulu iltifattan sonra "iyi" bir Christie romanı olarak sınıflandırması oldukça hafif kaçmış.

56. Defter'deki şifreli notlardaki konunun başlangıç çalışmasının yirmi beş yıl önce 1927'de basılan *Cinayetler Kulübü* kitabındaki ilk öykü olduğunu gösteriyor.

Genel Model Yüzler ve Binler Gibi

Hizmetçi, evli olan sevgilisinin emriyle sorun yaratan bir kadından kurtulmak için tatlının üzerine arsenik karıştırılmış renkli pudra şekeri serpiyor. Adeta konuyu perçinlemek istercesine hem roman hem de kısa öyküdeki hizmetçinin adı Gladys.

Aşağıdaki notlara bakınca 14. Defter'de *Porsuk Ağacı Cinayeti* ve *Zarif Bir Cinayet Gecesi* romanlarının konuları başlangıçta birbirine çok

benziyor gibi görünüyor. *Çarpık Evdeki Cesetler* romanının notlarıyla birlikte karşımıza çıktığından herhalde bu notlar 1940'ların sonundan kalmadır.

> Aynalar
>
> Percival ile Lancelot kardeş – P. iyi çocuk – L. kötü çocuk – aralarında büyük düşmanlık var – babayı ve genç karısını ortadan kaldırmak için bir araya geliyorlar mı?
>
> Hile – P. ile L. sözde tartışır – aşağıdan duyulur (Aslında P. yukarıda kavga taklidi yapar.) L. geri gelir ve onu bayıltır – yardım çağırır.

Sahte kavga *Zarif Bir Cinayet Gecesi*'nin ana kurgu unsuru olurken Lancelot ve Percival kardeşler *Porsuk Ağacı Cinayeti* romanında kalmışlar. Birkaç sayfa sonra Christie bir konu taslağı çiziyor:

> Kral hazine dairesindeydi.
>
> Kibirli patron ölmüş (a) Bürosunda (b) Kent dışındaki evinde – Karatavuk madeninde.
>
> İyi oğlu Percival – kötü oğlu Lancelot – düşman kardeşler (gerçekte suç ortağı mı? Gerekçe – oğlanlardan biri tarafından dolandırılmış mı? Hizmetçi (N. A. A. F. I. kız) Lance ile işbirliğinde – kız saatleri değiştirebilir. Kız babanın kahvesini çalışma odasına götürür – çığlık atarak dışarı çıkar? Babaya ilk Lancelot ulaşır (o zaman öldürür) ötekiler de yanına gelir. İhtiyar adama önce ilaç verilmiş – akşam yemeğinde (Lancelot orada değil). Kızdan şüphelenilir – adamı ilaçla bayıltıp, bıçaklayabilir ve cebine çavdar tohumları koyabilir. Tartışırlar – kız ölü bulunur – çamaşır mandalı ile öldürülmüş.

Bu notlar seçtiği konuya çok daha yakın, ama yine de ayrıntıların çoğu değişmiş. Örneğin basılan romanda saatler değiştirilmiş, bıçaklanma olmadığı gibi kardeşler de "suç ortağı" değiller. Ayrıca burada ilk kez Karatavuk Madenleri –uranyum kaynağı olduğu ortaya çıkan sözde değersiz

madenlerin– adı geçiyor ve katilin öldürme gerekçesini gösteriyor. Romanın bu yönü, *Noel'de Cinayet* romanındaki kurban Simeon Lee'nin ortağını dolandırmasını çağrıştırıyor. "N. A. A. F. I. kızı" tanımı 1921 yılında silahlı kuvvetlerin gereksinim duyduğu eğlence alanları yaratmak, askerlere ve ailelerine mal satmak amacıyla kurulan deniz, kara ve hava kuvvetleri kurumunu ifade ediyor.

53. Defter'de kitapla ilgili çoğu ayrıntı var. Gerçi romanı yakından takip ediyor, ama yine de sonradan konu değişikliği yapılmadan önce farklı olasılıkların üzerinde çalışıldığı görülüyor. Percival ve karısı, ayrıca Lancelot ve Adele de katil olarak düşünülüyor, Lancelot "iyi çocuk" ya da "kötü çocuk" olabilecek gibi gözüküyor, Christie taxine zehiri yerine striknin(*) ya da arsenik kullanmayı öneriyor:

> Percival yabancı ülkeden bir kızla (dolandırıcı) evli. Kız öteki kardeş Lancelot ile birlikte yaşamaya geliyor – karısı rolünü oynuyor – bu kız ile Percival cinayeti beraber işliyorlar.
> Lance ve Adele işin içinde – adele babayla nişanlı – Lance, Adele'e babayı öldürtüyor – tam zamanında gelip kadının çayına zehir katıyor.
> Lance doğudan uçakla dönüyor. Lance iyi çocuk – karısı Ruby Mackenzie.
> İyi çocuk Percival – kötü çocuk Lance – ölesiye düşmanlar – (Gerçekte suç ortağı mı?)
> Daha sonra holdeki dolabın ya da yemek salonundaki nişin üstündeki rafta kapaklı çorba kâsesinin içinde striknin ve arsenik bulunuyor.

Bu fikir çalışmalarının ardından konu ortaya çıkmaya başlıyor. 53. Defter'den alınmış notların tümü basılmış romanda yer alıyor:

> Lance (kötü çocuk) uçakla geri dönüyor – babası onu çağırmış. Ama eve ulaşamadan baba ölüyor – Percival'ın karısı Ruby Mackenzie –

(*) Kargabüken özü

Lance tatil kampında Marlene ile birlikte. Kıza sabah çayına koyması için bir toz veriyor – babasının bu dozla hastalanacağını söylüyor – böylece Lance çağırılacak – Marlene çok kötü durumda – Lance eve geliyor. – Adelaide'yi zehirlemek için tam zamanında – (Çay) sonra bala katıyor.

1. Bölüm

Çay saat 11.00'de – Yeni gelen sekreter kız çayı hazırlıyor.

Büro – sarışın sekreter patronun çayını götürüyor.

Bay Fortescue toplantıda.

Çığlık – hasta – sarışın içeri koşuyor – dışarı çıkıyor – doktoru çağırıyor – telefon – hastane.

Çay – A(dele) balı, peteğinden yiyor. – Oğlu ona zehiri çayın içinde veriyor – ölüyor. Ya da oğlu geri gelmeden önce yemeğine katarak onu zehirliyor. – Kız onunla dışarıda buluşuyor.

Hizmetçi bahçede – burnunda çamaşır mandalı. Daha sonra Miss Marple, "O saatte gidip çamaşır asar mıydınız?" diye sorarak dikkati çekiyor.

Ama genç adamla buluşurdunuz.

Gladys adlı kızın ölümünden sonra Miss M. hole geliyor – komiser yardımcısı şaşkın – müfettiş, onu hatırlıyor. – Miss M., Gladys adlı kız hakkında çok olumlu düşünüyor – ölmüş – durdurulmalı! – Burun ve çamaşır mandalı – insan onuru.

Üç Yanlış Üç Ceset
31 Ekim 1955

Miss Lemon'ın kız kardeşinin Hickory Caddesi'nde işlettiği öğrenci yurdunda bir dizi gizemli hırsızlık olayı öğrencilerden birinin ölümüyle son buluyor. Çalınan eşyaların arasındaki uyumsuzluk ilk ölümün öncesinde yurdu ziyaret eden Hercule Poirot'nun dikkatini çekiyor.

Hickory Dickory Dock
Fare saate tırmandı
Saat biri gösterdi
Fare aşağıya koştu
Hickory Dickory Dock

Üç Yanlış Üç Ceset romanının notları 12. Defter'in ilk elli sayfasına yayılmış ve iki farklı defterde (Aşağıya ve sayfa yetmiş beşteki "Çeşitli" başlıklı altı yıl öncesinden kalma notlara bakınız.) iki kısa ve başarısız girişim olduğu görülüyor. Öteki fikirleri reddetmesine karşın Christie tekerlemeyi kullanmaktan vazgeçmemiş, tekerleme yalnızca kitabın başlığını veriyor ama o bile konuyla pek bağlantılı değil. Gillespie Yolu'ndan Hickory Caddesi'ne değişen adres dışında tekerlemeyi takip etmek için hiçbir girişimde bulunmamış ve yalnızca son satırlarda Poirot'nun tekerlemeyi söylemesi romandaki birkaç alıntıdan biri oluyor.

12. Defter'deki not basılmasından bir yıl önce kitabın neredeyse tamamlanmış olduğunu gösteriyor:

Üç Yanlış Üç Ceset genişletme ve geliştirme önerileri. Mayıs 1954.

Birkaç romanın bazı unsurları da tekrar kullanılmış. *Cinayet İlanı*'nda Amy Murgatroyd'un yaptığı gibi Bayan Nicoletis de adı belirtilmeyen katiliyle konuşuyor, katil ona saldırırken Patricia Lane'in Hercule Poirot'ya telefon etmesi *Cenazeden Sonra*'daki Helen Abernethie ve *Lord Edgware'i*

Kim Öldürdü? kitabındaki Donald Ross'u çağrıştırıyor. Ayrıca romanın sonuna doğru açıklanan imkânsız ve gereksiz bir ilişki var. *16.50 Treni* ile *Kırık Ayna* "The Mirror Cracked from Side to Side" romanlarında da benzer açıklamalar yer alıyor. Morgan ile Osborne 1960'ların başında bu kitabı bir müzikal oyun olarak uyarlama planları olduğundan söz ediyorlar. Yapılamazmış gibi görünüyor, ama oyunun bir kısmı bestelenmiş ve adı "Death Beat" olarak kararlaştırılmış ve sonunda projeden vazgeçilmiş.

Çalınan eşyaların uyumsuzluğu Poirot ile okurlara ilginç bir bulmaca sunuyor ve açıklamalar herkes için tatmin edici. Yine de çok fazla karakterin bulunduğu ve yabancı öğrencilerin bir kısmının basmakalıbın biraz ötesinde olduğu söylenebilir.

Notların ilk beş sayfasının "Tatil Görevi" başlığını taşıması Christie'nin dinlenme süresinde bununla uğraştığına işaret ediyor. Sonu gelmeyen düzeltmeler ve tekrarlar içerdiğinden konunun pek kolay gelişip ortaya çıkmadığı anlaşılıyor. Sanki başlarken konu hakkında açık bir fikri yokmuş gibi görünüyor. Notların ilk sayfasında konuya yönelik bir ışıltı var, büyük bir kısmı kullanılmış ve Christie tatmin oluncaya kadar, epey değişiklik yapmış. Birinci sayfanın sonunda ulaştığı olası başlama noktası: "tek bir şey gerekli gerisi kamuflaj" *Cinayet Alfabesi* romanının yankısı gibi.

> Nesneler kayboluyor – oldukça aptal bir kız "Cilly" (Celia ya da Cecelia'nın kısıltması) – asık suratlı öğrenciye tutkun... psikiyatri okuyacak – delikanlı ona dikkat etmiyor. Zeki kız Valerie diğerini hırsızlığı yönlendiriyor. "Aptal şeylerden dolayı ya da belki gerçekten iyi bir şey nedeniyle sana dikkat edecektir."
> Hırsızlık – nesneler kaybolmaya devam ediyor – gerçekten tek bir şey gerekli gerisi kamuflaj.

İlk düşüncelerin bir kısmının çok şükür üzerinde durulmamış...

> Hickory Dickory Dock
> "Dock" sözcüğü hakkında kompleks – bir dehşet öyküsü – tehlike – kız işyerinde – bir şeyler buluyor.

H. P. trende, – kız, onu hırsızlığa teşvik ediyor.
Tatil Görevi (devamı) Gillespie Yolu, No. 23
Miss Lemon müdür olmaya kararlı mı? Emeklilikten sıkılmış – Poirot'nun konuyla ilgili fikrini soruyor.

... daha sonraki, daha iyi gibi görünen fikirlerden de vazgeçilmiş.

~~Hickory Dickory Dock~~
İlk ölüm saat birde, ikincisi saat ikide.
Önemli İki Cinayet
(Birincisi) P.'nin konuşmasından kısa bir süre sonra işleniyor.
1. Bayan Nicoletis mi? Niçin? Şantaj mı? Çeteden biri uzaklaşıyor mu?
2. Johnston mı? Kadın belirli bir sonuca varmış, konuyu daha sonra algılaması mümkün – dilini tut uyarısı
3. Öteki adı bombo mu?
4. Nigel?
5. Patricia?

Gerçi kötü kişi olarak diğer karakterlerin üzerinde düşünmesine karşın, Valerie ya tek başına ya da başka öğrencilerle birlikte hep önde giden olmuş:

1. Valerie – çetenin beyni – öğrencileri kullanıyor – C.'yi bu işe koyuyor – Nigel onunla birlikte mi? Yoksa ona şantaj mı yapıyor ya da daha sonra N. kurbanlardan biri mi oluyor?
2. Nigel – çeteyi öğreniyor – ya da Valerie ile birlikte işin içinde – çocukça bir heyecanı var.

Romanın temel taşlarından biri olan zehrin elde edilmesi ve önerilen taktiklerden bazılarının en azından, 1950'li yıllar için korkunç derecede inanılır olduğunu itiraf etmek gerekir. "Doktorun arabası" fikri birkaç kez defterlerde yer alıyor ve bir hastanenin ilaç dolabına ulaşmak için beyaz önlüğün kamuflaj olarak kullanılması, herhalde Christie'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarında University College Hastanesi'ndeki kişisel deneyimlerine dayanıyor:

4 yöntem – bir bahis yapılır – tartışma.
Nigel
Valerie
Len
Angus
Geri getirirler.
Arabadan tehlikeli ilaçlar – morfin tüpü
Hastanede yatan hasta – uyku ilacı
Zehir dolabı – striknin ya da Dijitalin?
Bikarbonat şişesi içine toz koymak için alınmış – ve bikarbonat değiştirilmiş?
Sonra ilaçlar imha edilmiş ama onlar tarafından değil – hastanedeki mi?

12. Defter'in ellinci sayfasına gelindiğinde, konu artık iyice belirlenmiş ve aşağıdaki alıntı karar verilen son konu unsurlarının çoğunu içeriyor:

Ana Savlar
V. öğrencileri kullanarak ülkeye kaçak mal getirilmesini organize ediyor. Mücevher? Uyuşturucu? Bayan N. de konuya dahil, – öğrencilere evler alıyor – ayrıca yakındaki köşede bir dükkân var – sırt çantası satıyor – Sırt çantaları çift tabanlı (Taşlar iyice yapıştırılıyor ya da eroin branda bezi rulosuna gizleniyor.)
Polisler V.'nin peşinde – kadın Nigel'e bir şey veriyor – banyo tuzları – Nigel inceliyor – eroin olduğunu anlıyor – bikarbonatla değiştiriyor – eroini bikarbonat şişesine koyuyor.
Polis eve geliyor – V. çuvalı kesip yok ediyor, daha sonra Celia'nın üzerinde çalışıyor.

Birkaç sayfa sonra Christie bazı ayrıntılar üzerinde oynuyor (sakarin ve sırt çantasıyla Elizabeth Johnson'ın işe karışması fikrinden daha sonra vazgeçiyor):

Çözümlenmesi Gereken Noktalar

Morfin (asetat?) borik asitle değiştiriliyor – borik asit yanınca yeşil alev çıkıyor. (Celia bunu tanıyor mu?) (Böylece) C., borik asitin morfin yerine konmak için alındığını biliyor.
Pat morfini buldu – banyodan b(orik) a(asit) aldı.
Sakarin – C. bunu kahvesine katıyor mu? Morfin tabletleri sakarinle değiştiriliyor.
Val kaçakçılık çetesini yönetiyor (C.'yi öldürdü mü?).
E(lizabeth) J(ohnson) kaçakçılıkta Val ile birlikte.
Akibombo – ne gördü? Borikle ilgili mi? Sırt çantasıyla ilgili mi?
Kaçak kıymetli taşlar? Uyuşturucu? Bayan Nic, V.'nin annesi mi?
Yalnızca olayın süsü mü?

Ve elbette Nigel'in geçmişi romanın konusunda önemli bir yer tutuyor. Annesiyle babasının ölümünden sorumlu olduğunu açıklayan mektubu kendi ölümünden sonra açılması için bırakıyor. Bu nokta ancak notların sonuna doğru pek ayrıntıya girmeden ele alınmış:

Tartışma
N. kötü kişi – paraya ihtiyacı var – annesinden almak istiyor – imzasını taklit ediyor ya da annesine uyku ilacı veriyor. Anne ölüyor, miras ona kalıyor – soruşturma – aşırı doz – kaza. Ama babası onu ihbar ediyor – annesinin parasını kullanıyor. (Hepsini bitiriyor mu?) Valerie ile dost oluyor – kaçakçılık çetesinde – bu arada başka isim kullanmaya başlamış. Eski eser uzmanı diplomat - öğrencilerle arkadaş oluyor. Polisler geliyor – kendini düşünüyor – baba öldü mü? Avukata mektup bırakılmış – ampulleri çıkarıyor. (Ya da ampuller var, yenileri çalınmış ve bir tanesi holden çıkarılmış.)

Nigel annesine zehir veriyor (para). Babası eczacı – deneyden geçiriyor ya da fark ediyor – Nigel'i ihbar ediyor, ifadesini imzalıyor – ölümü halinde Nigel kötü bir iş yaparsa – N. adını değiştirmek zorunda.

"Genişletme ve Geliştirme Önerileri" başlığından sonra karşımıza çıkan bir not ise Patricia'nın öldürülmesiyle ilgili:

> Nigel karakola gidiyor... Pat (?) onu arıyor – Nigel ile konuşuyor – soluk soluğa korkulu bir sesle "Kimin morfini aldığını bilmiyorum sanırım, çünkü o gece orada durduğunu anımsadım... söylemek istemiyorum... Doğru..." dedi Nigel. Nigel ile polisler gider – Pat ölmüş. Nigel küçük bir çocuk gibi ağlar.

Romanın sonuna doğru ortaya çıkan bu fikir sonradan iliştirilmiş gibi görünüyor ve romanı geliştirmek yerine yalnızca genişletiyor. Daha doğrusu bu fikrin kısa bir özeti on sayfa önce de not edilmiş:

> Son sıralama
> Nigel ile Pat sahnesinden sonra Nigel karakola gidiyor.
> Pat (aslında Valerie) telefon ediyor – kimin aldığını biliyor. Oraya giderler – Pat ölmüş, Nigel'in üzüntüsü – gerçek. H. P. gelir.

Bu cinayet daha sonraki yıllarda yazılan *16.50 Treni* ve *Şahidin Gözleri* romanlarındaki son cinayetlere benziyor. *Briç Masasında Cinayet* romanının 8. Bölüm'ünde Bayan Oliver, "Önemli olan çok sayıdaki ceset! Kişinin canı sıkılmaya başlayınca biraz fazla kan ortalığı neşelendirir. Biri nasıl olsa bir şey söyleyecektir... ondan sonra da ölecektir. Bu her zaman böyle olur. Tüm kitaplarımda vardır..." diyor. Aynı romanın 17. Bölüm'ünde, "Saydığım zaman altmış bin yerine otuz bin kelime yazdığımı görüyorum, yani bir cinayet daha eklemeliyim..." diye açıklıyor. *Üç Yanlış Üç Ceset* romanını okurken bu sözcükleri biraz dalga geçerek de olsa anımsamamak zordur.

KANIT C:
DEFTERLERDEKİ AGATHA CHRISTIE

"Ve sonra... her zaman için en sevilenler vardır."
Ölüm Saatleri, 14. Bölüm

Christie birkaç kez defterlerde kendini ve kitaplarını referans olarak veriyor. Bilinmeyen bir nedenle 39. ve 72. Defter'de bazı kitaplarının listesini çıkarmış, ama bu listeler ayrıntılı olmadığı gibi aralarındaki bağlantılarda pek anlaşılmıyor. Sık sık kendine bir hatırlatma olarak daha eski kitaplarına değiniyor.

* Şimdiye Dek Çıkan Kitapların Analizi
Oteller – Cesetler Merdiveni, Ölüm Oyunu
Trenler Uçaklar – Mavi Trenin Esrarı, Doğu Ekspresi, Ölüm Diken Üstünde, Nil'de Ölüm
Özel yaşam (taşra) Sıfıra Doğru, Ceset Katilini Arıyor, Noel'de Cinayet, Üç Perdelik Cinayet, Esrarengiz Sanık
(Köy) – Ölüm Çığlığı, Cinayet Reçetesi
Yolculuk – Ölümle Randevu

Yukarıdaki liste *Bayan McGinty'nin Ölümü* notlarının hemen ardında yer alıyor. *Şeytan Dönemeci* bu listede yer almadığından, herhalde 1946'nın sonlarına doğru *Ceset Katilini Arıyor* bitince ya da 1947'nin başlarında *Şeytan Dönemeci* henüz tamamlanmadan hazırlanmış olmalı. Başlıklara bakınca daha önce kullandığı mekânların üzerinde düşünüyormuş gibi görünüyor.

* *Roger Ackroyd Cinayeti*
Nil'de Ölüm
Ölüm Diken Üstünde
Gece Gelen Ölüm
Doğu Ekspresi
Ölümle Randevu
Üç Perdelik Cinayet
Ölümün Aynası

Defterlerde *Ölüm Oyunu* romanından bahsederken bir köşesine iliştirilmiş olan bu liste daha da gizemli. Hepsinin Poirot öyküsü olması dışında başka bir ortak noktalarının bulunduğunu görmek kolay değil.

Bundan sonraki düşünme süreci *Sıfıra Doğru* notlarının arasında yer alıyor. Üç yıl arayla yine bir otelde bir gizemli cinayet öyküsü yazmaktan vazgeçmesi Oscar Wilde'ın ünlü tanımıyla dikkatsizlik olarak adlandırılacağından akılcı davrandığını gösteriyor.

* Otel, *Ölüm Oyunu* romanındaki gibi mi olur? N(eville) sular yükseldiğinden tramvay ile karşıya geçmek zorunda.

Daha önce bir katilden söz eden garip ve hatalı bir referans *Filler de Hatırlar* notlarının arasında göze çarpıyor. Garip, çünkü Poirot bu olaya hiç karışmadığı gibi asla Josephine ile de tanışmadı.

* Poirot'yu arıyor – Josephine hakkında soruyor (*Çarpık Evdeki Cesetler*)

Kader Kapısı romanının yayımlanmasından kısa bir süre önce yazılan notlar arasında aşağıdakiler de var:

* 2 Kasım 1973 Öykü Kitabı
Beyaz At Öyküleri
Birincisi – *Beyaz At Partisi* (Jane Marple'ın Cinayetler Kulübü öyküsüne çok benziyor.)

16.50 Treni'nin 25. Bölüm'ünde *Cinayet İlanı* romanına kısacık, şifreli bir gönderme var, ama kitabın adından söz edilmiyor...

* Biri açgözlü – biraz Letty Blacklock gibi

Aşağıdaki referans ise *Üçüncü Kız* romanının planlaması sırasında göze çarpıyor:

* Poirot endişeli – eski bir dostu (*Bayan McGinty'nin Ölümü*'de olduğu gibi) çay içmeye geliyor.

Porsuk Ağacı Cinayeti planlaması sürecinde *Cinayet İlanı* romanındaki komiser yardımcısı Fletcher'ın tekrar tanıtılması fikri üzerinde biraz düşünülmüş:

* 2. Bölüm – kavşak – Müfettiş Harwell – ya da *Cinayet İlanı*'ndaki genç adam.

5

Körebe Oyunu: Bir Cinayet Oyunu

İki mermi sesi odanın dinginliğini bozdu. Birdenbire oyun, oyun olmaktan çıktı. Biri çığlık attı...

Cinayet İlanı, 3. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Cinayet Alfabesi • *Sonuncu Kurban* • Manx Altınları
Kırık Ayna • *Cinayet İlanı İskemlede Beş Ceset*
• *Cesetler Ağlamaz* • Tuhaf Bir Şaka
• *Ceset Dedi ki!* (Why Didn't They Ask Evan's?)

"Dinginliğini bozmak"... Christie'nin üç romanında da bir oyunun yanlış gidişinin dramatik etkisi böyledir. Diğer iki oyunun biri zihinsel ikincisi ise fizikseldir. Üç kitap arasındaki en ölümcül oyun *Cinayet Alfabesi* romanında yer alır. *Sonuncu Kurban* ile *Cinayet İlanı* oyunları araya gerçek bir cinayetin karıştığı gerçek oyunlardır. "Tuhaf Bir Şaka" ile "Manx Altınları" öykülerinde sonunda elle tutulur bir ödülü olan zihinsel bulmacalar kahramanlar tarafından oynanır. "Manx Altınları" 1930 yılında *Man Adası*'nda oynanan gerçek bir oyundur ve "Tuhaf Bir Şaka" ise bir vasiyetnamenin yorumlanmasına dayalıdır. Clarissa'nın "Sevimli Örümcek" öyküsünde oynadığı tehlikeli oyunun varsaydığından çok daha ölümcül olduğu ortaya çıkar. Christie'nin "yanlış giden oyun" kavramı hiçbir zaman bir ana motif olmamıştır, ama *Cinayet İlanı* romanında Little Paddocks'taki salonda bu sahnenin dramatik etkisi asla yadsınamaz.

Manx Altınları
Mayıs 1930

Juan ile Fenella adlı kuzenler zekâlarını ölmüş amcalarıyla ve bir katille... yarıştırarak hazineyi bulmaya çalışırlar.

Bu öykünün tüm geçmişi *Işıklar Sönünce* adlı 1997 tarihli seçkide editör Tony Medawar'ın gerçek dedektiflik çalışmaları sayesinde okunabilir. Kısaca özetlersek, 1929'un sonunda Man Adası'ndaki turizm komitesinin başkanı, Christie'ye gelip adaya gelecek turist sayısını arttırmak için bir hazine avı oluşturmasını istemişti. 1930 nisanında adayı ziyaretinden sonra Christie altmış beş sterlin (bugünkü 1300 sterlin;) karşılığında "Manx Altınlar" öyküsünü yazmış ve mayıs ayının üçüncü haftasında, *Manchester Daily Dispatch* gazetesiyle birlikte dağıtılan bir kitapçıkla tüm ipuçları beş bölüm halinde yayımlanmıştı. "Hazine" adanın çeşitli noktalarına gizlenmiş dört enfiye kutusuydu. (Hercule Poirot, *Briç Masasında Cinayet* romanında Bay Shaitana ile enfiye kutuları sergisinde buluşur.)

59. Defter'de bu olağandışı siparişle ilgili yirmi sayfa not bulunuyor. Ne yazık ki, bu sayfalardaki yazılar neredeyse hiç okunmuyor, sözcüklerin üstü çizilmiş, karalama resimler ve kaba şemalar eklenmiş. Bu öykü Christie'nin edebi yapıtları arasında önemsiz bir üründür ve yalnızca yaratılışının özgünlüğü nedeniyle ilgi çekicidir. Ayrıca bu fikirlerin büyük çoğunluğu dört yıl sonra başka bir kitapta kullanılacaktır. Bir fotoğraf, ölen bir adamın son sözleri ve kötü bir doktor *Ceset Dedi ki!* romanında karşımıza çıkıyor. Üstelik bir gizemi çözmek için birlikte çalışan Juan ile Fenella da aynı romandaki Bobby Jones ile Lady Frances Derwent karakterlerinin öncüleridir. (Juan ile Fenella'nın hem birinci dereceden kuzen hem de nişanlı olmaları doğrusu tuhaftır.) Görünmeyen mürekkep fikri ilk kez iki yıl önce yayımlanan *Maksat ve Fırsat Meselesi* romanında ve *Gizli Düşman* romanının 20. Bölümü'nde ufak bir konu unsuru olarak kullanılmıştır.

Notlar yayımlanan öyküyü doğru olarak yansıtmaktadır. Yine de bazı isimler değiştirilmiştir. Ronald ile Celia, Juan ile Fenella adlarını alırken Robert'ın adı Ewan olarak değişmiş ve uçurumdan düşme ile kol düğmesi ipuçlarının kullanılmasından vazgeçilmiştir:

Öykü

Ronald ve Celia – birinci derecede kuzen – ölen amcadan mektup var. Celia'nın amcaya karşı kızgınlığı – gelirler – kahya kadın – dört enfiye kutusu kayıp. Mektup bırakılmış, komik kafiye – avukatlara telefon. Ardından yola çıkarlar – mektubu alırlar – dönünce – ötekilerle tanışırlar – Doktor ~~Crook~~ (Turizm Komitesi başkanının adı Crookall idi!) MacRae – Alan – Robert Bagshawe... gülüşünden hoşlanmaz. Diğerleriyle işbirliği yapmaya karar verirler. Ertesi gün – ipuçları – kâhya kadın ipuçlarını getirmeye gider – çalınmış – kendisinden istediklerini ve onu reddettiğini itiraf eder – bir kol düğmesi – Robert idi.

Dışarı koşarlar – R.'yi yerde bulurlar – ölmek üzere – cinayete kurban gitmiş – kafasına vurulmuş ya da uçurumdan aşağıya düşmüş – hastanede – ona yaklaşırlar – belki tümüyle baygın değildir – gözlerini açabilir misiniz? – Ölür.

Yukarıda sözü edilen "komik kafiye" 59. Defter'de iki ayrı biçimde yer alıyor. Biri öyküde kullanılan, diğeri ise daha önce tasarlanan ve kullanılmayan kafiye:

Pusulada dört yön vardır:
Doğu, batı, kuzey, güney.
Çifte S: "Benim için doğu yok ileri gidin
Ve ne kadar zeki olduğunuzu gösterin."

Öteki ipuçlarından iki tanesi de karşımıza çıkıyor:

Laf kalabalığını bağışlayın.
Karmakarışık bir haldeyim ve kelimeler ateşin ısısıyla dışarı çıkıyor.

Bu defterde ilgi çeken başka bir nokta ise ada haritasının arasından düşen ipucunun kaba bir çiziminin bulunması. Bir haç, bir daire ve Fenella'nın dikkatini çeken dairenin kenarındaki küçük çizgileri işaret eden bir ok.

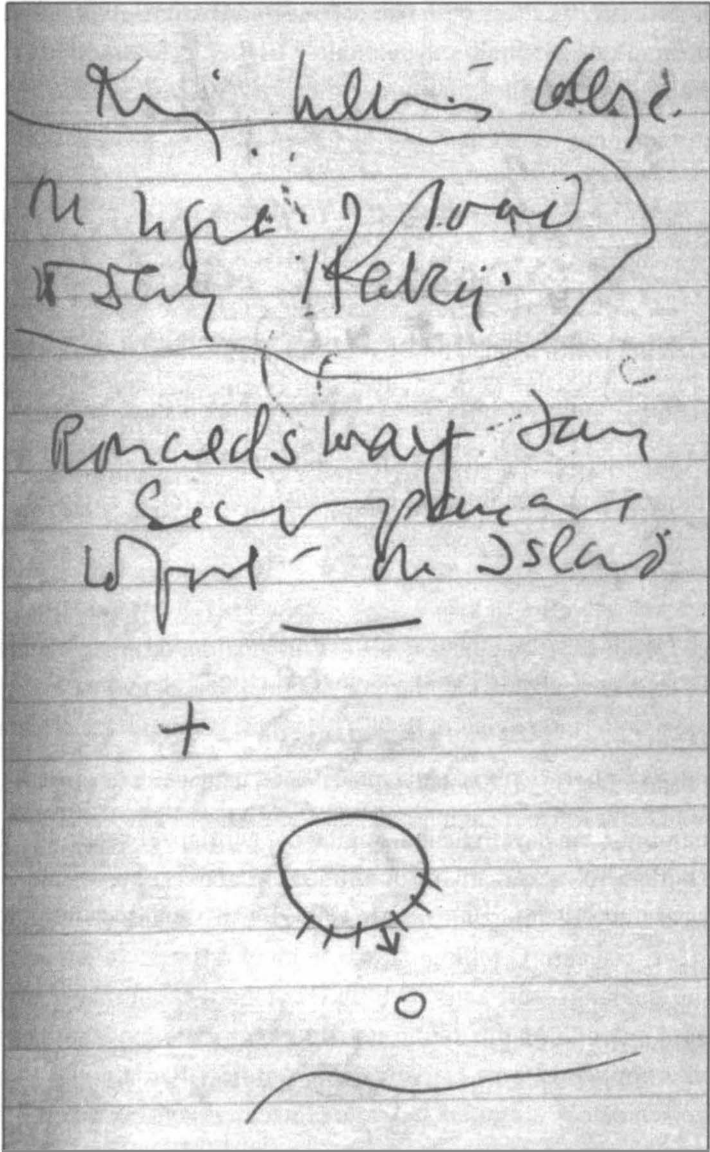
Cinayet Alfabesi
6 Ocak 1936

Hercule Poirot'a gelen bir dizi mektup ölümcül bir oyunda ona meydan okur. Bu uyarılara karşın mektubu yazan kişi Andover'da Alice Ascher'i, Bexhill'de Betty Barnard'ı ve Churston'da Sir Carmichael Clarke'ı öldürmeyi başarır. Tüm ülke dikkatle izlerken acaba Poirot, D cinayetine engel olabilecek mi?

13. Defter sayesinde bu romanın kesin yazılma tarihini öğreniyoruz. On beş sayfalık yolculuk kayıtlarında aşağıdakileri okuyoruz ama ne yazık ki gezi notlarında romanın ilerleyişiyle ilgili göndermeler bulunmuyor.

6 Kasım Salı (1934) *Cinayet Alfabesi*'ne başladım.

İnanılmaz bir hayal gücünü sergileyen, gelişigüzel seçilmiş gibi görünen kurban ve mekân adlarının alfabetik sıralaması kusursuz bir yetenek ve cesaretle işlenmiştir. *Cinayet Alfabesi* Christie'nin en ünlü üç kitabından biri olacaktı. Üstelik günümüzde kitap raflarını ve televizyon ekranlarını dolduran "seri katil" öyküsü fikrinin en eski örneği olduğu ise neredeyse unutulmaya yüz tutmuştur. Bu kitap yazıldığında bu tanım henüz kullanılmıyordu, ama Christie daha sonraki yıllarda polisiye romanlara egemen olacak kurguları farkında olmadan ortaya çıkarmıştı. (Başka bir ileri görüş örneği ise Antik Mısır'da geçen *Yılan İçini Döktü* romanıydı. Geçmişteki çeşitli dönemleri anlatan dedektif romanları akımının öncüsüydü.)

59. Defter'de Manx Altınları'*nı arayanlar için verilen ipucunun kabataslak çizimi (daha da zor okunan elyazısıyla notları!).*

Bu nedenle *Cinayet Alfabesi*'nin üç deftere yayılmış yalnızca on beş sayfa notunun bulunması hayal kırıklığı yaratmıştır. Elimize ulaşmayan başka notlar da olduğunu sanıyorum, çünkü kitabın karmaşık yapısı çok ayrıntılı planlama gerektiriyor ve elimizdeki notlar oldukça düzgün, düzenli.

Ayrıntılı konu ve çok sayıda karakter nedeniyle tanımlama her zamankinden daha az önemsenmiş. Üç farklı katil zanlısını içeren üç ayrı cinayet soruşturması nedeniyle karakterin biçimlendirilmesine gösterilen ilgi biraz üstünkörü olmuş. Yalnızca Poirot'nun araştırma ekibinin üyeleri ayrıntılı olarak betimlenmiş.

En eski tarihli notlar 66. Defter'de yer alıyor. Listenin E sırasındaki notlar "Problem at Sea" ve "The Dream" öykülerinin, *Ölüm Diken Üstünde*, *Sessiz Tanık* ve *Esrarengiz Sanık* romanlarının ana hatlarını oluşturduğu gibi yaklaşık yirmi yıl sonra yazılacak olan *Porsuk Ağacı Cinayeti*'nin de çıkış noktasını içeriyor:

Cinayetler dizisi – P.'ye bir manyaktan mektup gelir.
Birincisi Yorkshire'da yaşlı bir kadın – ikincisi bir işadamı – üçüncüsü bir kız (turist?) – dördüncüsü Sir McClintock Marsh (öldürülmemiş – ama kaçmış) – beşincisi Muriel Lavery.
Adamın evde verdiği partinin analizi – Bir kişi kızı tanıyor ama sağlam bir tanığı var.
Kitabın amacı tanığı sahte çıkarmak ama aslında Sir M.M. – ~~ikinci kurbanı~~ – üçüncü kurbanı kişisel nedenlerle öldürmüş – birinci ve ikinci kamuflaj – anafikir suçu sağlam tanığı olan adama atmak.

Bu kadar yıl önce alınan notların bazı noktalarının basılmış romanla arasında büyük benzerlik göstermesi doğrusu çok ilgi çekici. Örneğin "yaşlı kadın" fikrinin ilk kurban olarak kullanılması. Romanın ikinci kurbanı sahil otelinde bir genç kız... turist? Üçüncü kurban olasılığını yansıtıyor. İlk iki cinayetin üçüncünün kamuflajı olduğu unsuru da –kendi nedenleriyle– kullanılmış. Sağlam bir tanığı olan kişi, Alexander Bonaparte Cust karakterinin öncüsü gibi görünüyor, ama sağlam tanık onun savunmasının bir kısmını teşkil etmiyor.

Buna karşılık basılmış romandan en şaşırtıcı biçimde ayrılan nokta, dördüncü, sözde "kurbanın" manyak katilin ta kendisi olduğunun ortaya çıkmasıdır. "Kurban rolünde katil" fikri ilk kez kullanılmıyor, Christie bu fikri çok etkili bir biçimde *Cesetler Ağlamaz* romanında kullandığı gibi daha sonraları *İskemlede Beş Ceset, Cinayet İlanı* ve *Kırık Ayna* romanlarında da aynı derecede şaşırtıcı bir etki yaratarak kullanacaktı. Yazdığı roman sayısı hesap edilince pek fazla kullanılan bir kurgu unsuru olmadığından bir daha niçin kullanmadığını asla öğrenemeyeceğiz.

"Adamın ev partisi" notu da akıl karıştırıcı. *Cinayet Alfabesi* romanında hiç ev partisi sahnesi yok, ama bu fikir *Üç Perdelik Cinayet* romanında Sir Bartholomew Strange'in ölümle sonuçlanan ev partisinin incelenmesi fikrini yansıtıyor. Bu arada romanın varoluş nedeni olan alfabetik sıralamadan hiç söz edilmiyor. Eğer beşinci kurban Muriel Lavery olursa, sıralama elbette alfabetik olmuyor.

20. Defter ana hatlarıyla konunun kısa bir özetini içeriyor ve artık burada alfabetik sıralama kesinleşiyor. Çok önemli "C" cinayetinın ayrıntıları romana biraz daha yaklaşıyor. Ama yine de özellikle notların sonunda hâlâ önemli farklılıklar var:

Aberystwyth –yaşlı Bayan Ames– kocasından şüpheleniyor.
Bexhill – Janet ~~Taylor~~ Blythe
Cottersmarch – Sir Morton ~~Carmichael~~ Clarke – o da çok zengin bir adam – kardeşi Rudolph – yardıma hazır - Janet Taylor'ın arkadaşı ya da kız kardeşi de çok hevesli
Doncaster – James Don – sinemada öldürülüyor.
P.'ye telgraf geliyor – E. kendisi yolluyor – adam serbest bırakılıyor – R(udolph) bunun başka bir cinayet olması gerektiğini söylüyor.

İlk dört cinayetin defterdeki ayrıntılarının çoğu kitapta kullanılmış. A cinayetinde ölen yaşlı kadının kocasından şüphelenilmiyor. Belki de Andover'ın yazılışı ve okunuşu Aberystwyth'den daha kolay olduğundan mekân değişmiş. B cinayetinde mekân aynı ama kurbanın adı farklı. Adın ilk harfi olarak B seçilmiş ama Barnard soyadına daha sonra karar verilmiş. C cinayetinin kurgusu aynı. Zengin Sir Morton Clarke'ın adına kitapta

Carmichael eklendiği halde bu notların arasında üstünün çizilmiş olduğuna dikkat edin. İki kurbanın kız ve erkek kardeşlerinin yardıma hazır olmaları fikri Poirot'nun yardım ekibinde kullanılmış. D cinayeti Doncaster'da bir sinemada işleniyor, ama romanda kurbanın soyadı E harfiyle başlıyor.

Ne yazık ki açıklanmadan bırakılmış önemli bir sürpriz ise E cinayeti. Kendisine bir ABC mektubu göndererek Poirot'nun masum olduğunu bildiği bir zanlının (muhtemelen Alexander Bonaparte Cust) hapishaneden çıkmasını sağladığı konusunda bir tahmin yürütüyorum. Ayrıca katilin elini zorlayarak son bölümde daha dramatik bir maske düşürme olayını hızlandırmış olabilir.

66. Defter'de, ilk notlardan elli sayfa kadar sonra tekrar romanın başlangıcına dönüp olası cinayet yerlerini araştırıyor. Her ikisi de bir "kamuflaj" kurban arasında "gerçek" bir kurban ve açgözlü bir mirasçıyı içeren kuramlar üzerinde çalışıyor ve sonunda bunları uyarlıyor. En son olarak da romanın otuz ikinci bölümünde Poirot'nun beş yardımcısına sorduğu soruların listesini veriyor:

Cinayet Alfabesi
Poirot mektup alır
Aberystwyth'e
Brixham ya da Bexhill
~~Cheadle~~ ya da Croydon
~~Dartmouth~~ Daneshill

A Kuramı
Hedef kurban Sir ~~Lucas~~ Oscar Dane
Kargaşa yaratır – serveti kardeşi Lewis Dane'e geçer.

B Kuramı
Hedef kurban Janet King
Üçüncü kurban Sir Oscar Dane – ama yalnızca bıçaklanmış – yarası ölümcül değil – kadının vasiyetnamesi her şeyini, Oscar'a bakan hemşire kuzeni Vera'ya bıraktığını gösterir – Vera ile Oscar arasında ilişki...

P. hepsine bir soru sorar.
Megan – gerçeğe tutkun – gerçeği istiyor mu? – HAYIR – belki gerçeği istemiyorsun ama doğru bir yanıt verebilirsin!
Thora – eğer karısı ölmüş olsaydı Sir C. ile evlenir miydin?
F(ranklin) buraya ayak bastığın gün gazetedeki haberi anımsıyor musun? Ya da Ascot şapkaları (hakkında bir soru).
J. senin genç bir sevgilin var mı?
D(onald) Ne zaman tatile çıktın?

Üzerinde durulan yerlerden biri olan Bexhill sonunda kitapta kullanılmıştır. Christie, Dartmouth ile C cinayeti için düşündüğü her iki yerden de vazgeçmiş ve çok yakından tanıdığı Churston'ı C cinayeti için kullanmıştı. Tıpkı Poirot ile Hastings gibi trenle Churston'a gitmek ve Greenway Konağı'na yürümek hâlâ mümkün ama 1934 yılında Christie henüz bu evi satın almamıştı.

Ana tema için sonunda A Kuramı seçilmiştir, ama B Kuramı'nın da bazı ilginç olasılıkları vardır. Sir Oscar Dane'in kendisine saldırılmış gibi gösterip başka birini öldürmesi ve evlilik yoluyla servete konması tam Christie'ye göre bir düşünce tarzıdır ve hiç şüphesiz sürpriz bir çözüme yol açacaktır. Herhalde Nick Buckley'in kendisine saldırılmış gibi gösterip, kuzenini öldürüp servetini ele geçirmesi üzerine kurulan ve iki yıl önce yayımlanan *Cesetler Ağlamaz* romanını çağrıştırdığından, Christie bu kuramdan vazgeçmişti.

Bu noktada en büyük sürpriz, birkaç sayfa önce Brixham/ Cheadle / Dartmouth sıralamasını yapmasına karşın, kurbanların alfabetik sıraya göre dizilmemesidir. Üçüncü kurban Dane, dördüncüsü ise King adını taşıyor. Kurbanlar arasında bir bağlantı kurmak için alfabetik sıra geliştirilmiştir. Christie'nin esin kaynaklarının çoğu gibi bu da son derece basittir. Ne yazık ki nereden ya da kimden esinlendiğini bilmiyoruz. Belki Christie *Cinayet Alfabesi*'ne başlamadan iki ay önce, 1934 eylülünde yayımlanan ve 24. Bölüm'de bir karakterin nerede olduğunun bulunması için kullanılan bir ipucu olan ABC kılavuzunu içeren *Ceset Dedi ki!* romanını anımsamıştı.

32. Bölüm'de sorulan beş soru hem defterde hem de kitapta aynı biçimde yer almaktadır. Ancak Mary Drower'ın sorusunda farklı bir "J" harfi kullanılmış ve Franklin Clark'ın sorusu biraz kısaltılıp "Ascot şapkası" gibi kolayca anlaşılmayan şekle getirilmiştir.

32. ile 35. Bölüm'ün ana temalarından biri olan katilin tıpkı bir tilki gibi avlanması ise son şifreli notta belirtilmişti:

Tilki konusunda biraz daha

Tuhaf Bir Şaka
Temmuz 1944

Zengin Mathew amca vasiyetnamesinde çok az şey bırakınca mirascıları kayıp servetini bulmak için Miss Marple'dan yardım isterler.

Miss Marple'ın "Tuhaf Bir Şaka" adlı kısa öyküsü önce 1941 kasımında ABD'de ve ancak üç yıl sonra İngiltere'de yayımlandı. Pek fazla suç içermeyen öykü, kayıp servete ait ipuçlarının yorumlanması gibi tek bir unsur üzerine kurulmuştu. On sayfalık kısacık bir öykü oluşu resimli bir bulmaca ya da bir akrostiş ile benzerliğini teyit ediyor.

Bir vasiyetnamenin yorumlanması Christie'nin başka kısa öykülerinde de karşımıza çıkıyor. "The Case of the Missing Will" öyküsünde Poirot, "The Clergyman's Daughter" / "The Red House" öyküsünde Tommy ile Tuppence, "Tuhaf Bir Şaka" ve *Cinayetler Kulübü* kitabında yer alan "Maksat ve Fırsat Meselesi" öykülerinde ise Miss Marple bu konuyla başa çıkmaya çalışıyor.

62. Defter'in "Kısa Marple Öyküleri" başlığını taşıyan bir sayfasındaki fikirler sonunda "Kusursuz Hizmetçi", "Kâhya Kadın", "Mezura Olayı"

öyküleri, *Cinayet Reçetesi* ve çok garip ama *Gece Yarısı Cinayeti* romanlarında kullanılıyor. Bunların arasında hiç kullanılmadığı halde defterlerde sık sık karşımıza çıkan ikizler ve oda hizmetçisi gibi (bkz. "Düşteki Ev" sayfa 276) fikirler de var. Birkaç sayfa sonra "Tuhaf Bir Şaka" öyküsünün üç sayfa tutan notları arasında konunun ana hatları da bulunuyor.

> Yabancı ülkeden gelen aşk mektuplarının üzerinde bulundu – mektupta şifreli yazı mı var?
> Hayır – üzerinde pullar var.
> Yaşlı Henry amca – öldü – parası vardı ama bir yere sakladı – Altın mı? Pırlanta mı? Hisse senedi mi? Son sözleri – parmağıyla gözüne dokunuyor (Arséne Lupin gibi cam göz). Çalışma masasını arıyorlar – mobilya uzmanı gizli çekmeceyi buluyor. Betty Martin imzalı aşk mektupları Sierra Leone'den gelmiş.

"Farkına varılmayan değerli posta pulları" fikri yaklaşık on beş yıl sonra *Sevimli Örümcek* romanında da kullanılmış. Öykünün ana ipucu olan "tüm gözüm ve Betty Martin" *Cinayetler Kulübü* kitabındaki "Şüpheli Dört Kişi" öyküsünde de aynen yer alıyor. Sözü edilen Arsène Lupin ise Maurice Leblanc'ın yarattığı karakterin "The Crystal Stopper" adlı polisiye öyküsüdür.

Dikkati çeken başka bir nokta ise camgöz. Christie camgöz fikrini bu öyküde kullanmaktan vazgeçip Henry amcanın (basılan öyküde adı Mathew) gözüne dokunması biçimine getirmiş. Yine de neredeyse yirmi beş yıl sonra yazılan *Ölüm Adası* romanında ana kurgu unsuru olan camgöz fikrinin başlangıcının burada olduğunu varsayabiliriz.

Cinayet İlanı
5 Haziran 1950

Yerel gazetedeki bir cinayet ilanı Chipping Cleghorn halkının Bayan Blacklock'ın cinayet oyununun öldürücü olduğu Little Paddocks'taki evine gitmesini sağlıyor. O yörenin rahibini ziyaret etmekte olan Miss Marple üçlü cinayeti araştırıyor.

Cinayet İlanı Agatha Christie'nin ellinci romanıydı (Bu rakama ulaşmak için 1939'de ABD'de *The Regatta Mystery* adıyla yayımlanan kitabı da hesaba katmak gerekir.) ve 1950 haziranında Londra'daki Savoy Oteli'nde büyük bir tanıtım ve kutlama partisi düzenlendi. Christie kitap kapağı biçimindeki pastanın önünde Sir William Collins ile fotoğrafçılara mutlu pozlar verdi. Konukların arasında meslektaşı polisiye roman yazarı Ngaio Marsh ile West End tiyatrosunda *Ölüm Çığlığı* oyununda Miss Marple'ı canlandıran aktris Barbara Mullen de vardı.

Cinayet İlanı, Christie'nin yazdığı en iyi dedektif romanlarından biridir. Konuya rahatça girdiği gibi en iyi Marple öykülerinden de biridir. Büyük bir yaratıcılıkla inşa edilmiş, cüretkâr ipuçları içeren, kusursuz bir hıza sahip harika bir ellinci yıl kitabı olarak *Cinayetler Kulübü* kitabındaki "Sekreter" ve *Parker Pyne Investigates* kitabındaki "The House at Shiraz" öyküleriyle (bkz. 8. Bölüm) aynı anafikir üzerine yoğunlaşmış. Gerçi bu kitaba ait elimizde yalnızca on sayfalık notlar var, ama konunun son halini almasından önce üzerinde çalışılan ilginç fikirleri de görebiliyoruz. 35. Defter'deki alfabetik sıralamanın J fikri 1947 tarihini taşıyor:

J Bir cinayet işleniyor (H ile birleştir.)
İnsanlar bir taşra evinde buluşacaklar ya da Londra'da bir akşam yemeğinde – Tıpkı *On Küçük Zenci* gibi – her biri önceden düşünüyor – 6 kişi hakkında – belirli bir erkeği öldürmeleri için hepsinin gerekçeleri var – bu nedenle çağırılmışlar – Son olarak kurban ge-

liyor – evin sahibi ve sahibesi (Bayan North adlı bir kadın) – partiler için sık sık kiralanan ev – ya da bir Londra evi – sokak numaraları tekrar boyanmış.

6 Şubat Pazartesi günü Ennerly Park Gardens 20 Numara'da bir cinayet planlandı ve gerçekleşecek – arkadaşlar kabul ediyor, tek ima – istek üzerine çiçek getirilmemesi.

Chipping Cleghorn kararı verilmeden önce olay yerinin ve davetiye içeriğinin defalarca değiştiğini görüyoruz. Yayımlanan romanda bir grup insanın taşradaki bir eve gittiğini, ama hepsinin cinayet işlemek için gerekçesi olmadığını ve çok farklı bir nedenle davet edildiklerini okuyoruz. "Bayan North" herhalde Christie'nin arkadaşı Dorothy North idi (*İskemlede Beş Ceset* romanının ithaf edildiği kişi). "H ile birleştir" notu; üzerinde durulmayan, iki çocuklu boşanmış bir kadın ve bir servete konan eski eşi hakkındaki daha önceki bir taslakla bağlantılı. Primrose ile Lavender adlı çocuklar ileriki bölümlerde öldürüldüklerinde cesetlerinin yanına çiçek bırakıldığından "istek üzerine çiçek getirilmemesi" ricası notu düşülmüş.

31. Defter'de konunun şekillenmeye başladığını görüyoruz. Dört sayfaya yayılan notlar "24 Mayıs" tarihini taşıyan *Bağdat'a Geldiler* notlarının ortasında yer alıyor. 1948 yılına ait olduğunu varsayıyoruz, çünkü 8 Ekim 1948'de Chirstie'nin İngiltere'deki menajeri Edmund Cork, Amerika'daki menajere o yıl hiçbir şey yazmamasına karşın kısa bir süre sonra bir Miss Marple öyküsüne başlayacağını bildiren bir mektup yazıyor. Aslında Christie öykü üzerinde 1949 yılında çalışıyor.

1. İddia'da söz edilenler bizim yakından tanıdığımız bir konu, ama bazı ince ayarlar yapılması gerekmiş. Harry (romanda Patrick Simmons) ne kurban ne de Bayan Blacklock için tehlike içeren bilgilere sahip. Yapılan isim değişiklikleri dışında bu konu yayımlanan romanın konusuyla aynı.

2. İddia ise daha ilginç bir bölüm. Burada tamamen farklı bir konu ve katil karşımıza çıkıyor. Letitia katil yerine kurban oluyor.

Bir c(inayet) düzenlenmiş.

Letitia kahvaltıda okuyor (Letitia Blacklock)
Amy Batter – birileri ona Lottie diyor (Dora Bunner)
Genç adam Harry Clegg – eski bir okul arkadaşının oğlu ya da yeğeni? (Patrick Simmons)
Phillipa Hedges kiracı (Phillipa Haymes)
Albay ve Bayan Standish (Albay ve Bayan Easterbrook)
"Hinch" ve "Potts" (Hinchcliffe ve Murgatroyd)
Edmund Darley, ve annesi (Edmund ve Bayan Swettenham)
Mitzi – hizmetçi mi?

Olaylar

1. İddia
L(etitia) tepeden inme – Kız kardeş "Charlotte" aslında o, Kız kardeş onun yerine "veremli" gibi davranıyor

İpucu
1. Belle bunu ortaya çıkarıyor.
2. Amy, ona Letty yerine Lotty diyor.

(Bu nedenle) L.'nin Harry'yi mi ortadan kaldırması gerekiyor? Harry onu fotoğraftan tanıyor – albümde görmüş? – Albümün kaybolmasıyla bağlantı kur?) – (ya da albümde boş kalan fotoğraf yeri) daha sonra – görünüşte P. ve E.'nin fotoğrafları ya da annelerinin – Phillipa aslında "Pip", kendisine karşı oldukça iyi davranan L. onu tanıyor ve H.'nin Pip olduğu teorisini geliştiriyor. L., H.'yi vuruyor, daha sonra zehirliyor – onun yerine Amy ölüyor – Emma ya da kocası için çember daralıyor – ya da Phillipa'nın kocası kayıp – "Pip"ten Belle'e gelen imzasız (L. tarafından yazılmış) mektup.
Üçüncü kez heyecan verici bir şeyler öğrenen biri için tehlikeli (Phillipa?)... erkek arkadaşı (aşk ilişkisi?)... Edmund ya da Edmund'un gizemli arkadaşı.

2. İddia

Mitzi esas güç - aslında "Emma" – Vurulan genç adamın onun kocası olduğu daha sonra anlaşılıyor – arkasında duruyor – Harry ile Phillipa birlikte pusu kuruyor – ikinci cinayet Letitia – Mitzi şüpheli – baskı yapılan Polonyalı kız – asık suratlı – işkence kompleksi - neredeyse ölecek – Letitia yeni vasiyetname hazırlıyor mu?

Harry ile Phillipa'nın nasıl pusuya yatacağı açıklanmamış, ama oyunun bir parçası olabilir. Bunu asla öğrenemeyeceğiz.

Collins Yayınevi'ne yazdığı tarihsiz bir mektupta Christie bir prova niteliğindeki ön baskıda bulunan hatalara ve "Lotty" ile "soruşturma" sözcüklerinin doğru yazılışına dikkat çekiyor. Bazen *yanlış* yazılımların ne kadar önemli olduğunu anımsatıyor. Konu buna dayanıyor. 30. Defter'de bu konuyla ilgili kısa bir not var:

Fikir

Sormak, soruştumak – her ikisi de aynı mektupta (sahtekârlığın bir parçası)

Bu noktayı *Cinayet İlanı* romanında işlediği zaman bizi yalnızca bir sahtekârlığın ötesine son derece kurnaz bir biçimde götürdüğünü görüyoruz. 18. Bölüm'de ardışık sayfalarda sözde aynı kişi tarafında yazılan belgelerde farklı imlalar kullanarak, anormalliği fark etmeleri için okurlarına meydan okuyarak katilin kimliğinin önemli bir ipucunu veriyor. Christie'nin en cesur ipuçlarından biri budur. İki farklı imla biçimini aynı mektupta kullanmak belki çok cüretkâr olacağından, daha göze batmayan bir yaklaşım seçiyor.

Üstün bir polisiye romanı olmanın dışında *Cinayet İlanı*, savaş sonrasının sadeliğinden sıyrılmaya çalışan İngiltere'nin sahici bir tablosudur. Artık uşakların ve kokteyl partilerin dünyasında değiliz, akşam yemekleri için resmi giyinilmiyor ya da hanımefendilerin özel hizmetçileri sorguya çekilmiyor. Hafta sonu konukları olmadığı gibi, operada geçirilen gecelerle tanık elde edilmiyor. Karneyle alışverişin, mal takasının, ordudan firar edenlerin, yabancı "yardımcıların", karnelerin ve kimlik kartlarının gölgesi kitabın üzerinde dolaşıyor. Daha doğrusu bazı ipuçları bu ortamdan geliyor. Merkezi ısıtmanın sözüm ona savurganlıkla kullanılması, notun suçlayıcı olması, mal takasına yardımcı olmak için evlere kolayca girilebilmesi 10. Bölüm'de Miss Marple ile Müfettiş Craddock arasında eski düzenin değişmesi konusunda etkileyici bir sohbet geçiyor. "On beş yıl önce insanlar birbirini tanırdı... Ama artık böyle değil... kimse kimsenin kim olduğunu bilmiyor." Geleneksel Christie yaratıcılığıyla bu da konunun içeriğine katılıyor.

Romanın üzerinde durulması gereken başka bir nokta ise Miss Hinchcliffe ve Miss Murgatroyd adlı lezbiyen çiftin göze batmayan varlığı. Bundan önce romanlardaki eşcinsel karakterler ya eğlenceli (*Cinayet Reçetesi*'ndeki Bay Pye ya da *Zehiri Kim Verdi*'deki Bay Ellsworthy) ya da korkutucu (Lord Edgware'in Yunan tanrısını andıran uşağı ve birkaç yıl sonra *The Rats* adlı yapıtta Alec) oluyordu. Chipping Cleghorn'lu çift ise sıradan olarak görülüyor, köy halkı tarafından önemsiz ve Murgatroyd'un öldürülmesinden sonra acınacak biri olarak kabul ediliyor. Üç yıl önce *Fare Kapanı*'ndaki Christopher Wren karakterinin ortaya çıkışından bu yana epey gelişme olmuş gibi görünüyor. Christopher Wren, yazarın yarattığı en gülünç karakterlerinden biridir ve ilk senaryoda "eşcinsel sesli" olarak tanımlanır. *Cinayet İlanı* romanından iki yıl sonra bile sahnedeki rolü yumuşatılmamıştır ve erkek polis memurunun güzelliğinden söz eder (1. Perde, Sahne ii). *Cinayet İlanı* romanından sonra *Bayan McGinty'nin Ölümü* taslağını hazırlarken Christie şüphelilerden ikisini "birlikte yaşayan iki erkek" olarak düşünmüş ama sonradan vazgeçmişti.

Defterlerde *Cinayet İlanı* romanı için çok az ayrıntı var, ama daktiloyla yazılmış ve elyazısıyla notlar eklenmiş pek az sayıdaki taslaktan birine sahibiz. Elle yazılmış bir sayfada köyün adı olarak ilk seçtiği Chipping Barnet'ın yanı sıra "Chipping Burton? Chipping Wentworth?" adları üzerinde karar verememiş. Müfettiş için ilk seçtiği Hudson adı yerine, "Cary? Craddock?" ve kurbanın Rene Duchamps olan ilk seçilen adı yerine, "Wiener?" adları üzerinde düşündüğü görülüyor. İlan sonradan, "Little Paddocks'ta 13 Ekim Cuma günü 18.00'de bir cinayet işlenecek. Dostlar lütfen bunu böylece kabul edin, bu sadece bir rica," diye değiştirilmiş. Bu taslağın üzerinde öykünün adı *Bir Cinayet Düzenlendi* olarak görülüyor. "Laetitia" isminin sürekli olarak kullanılması ve ardından hepsinin elyazısıyla "Miss Blacklock" olarak değiştirilmesi oldukça şaşırtıcı. Yukarıdaki notlarda kız kardeş "Charlotte" aslında "o kadın" gibi görünmesine karşın sonradan gelen bir esinle değiştirildiği varsayılıyor. Eğer gerçekten karakterin adı Charlotte ise herhalde Christie ondan "Laetitia" olarak söz etmeyi haksızlık olarak görmüş ve doğru ama iki anlamı olan şüpheli Miss Blacklock olarak değiştirmiş olabilir.

Neredeyse kusursuz polisiye romanın tek sarsıcı noktası Little Paddocks'taki mutfakta Miss Marple'ın daha önce hiç bilinmeyen vantriloglük yeteneğini kullanarak ortaya çıkardığı sonuç bölümüdür. Tüm Marple öykülerinde okuduğumuz dramatik son bu romanda da karşımıza çıkıyor. *Cinayet İlanı, Cesetler Merdiveni, Cinayet Reçetesi, Zarif Bir Cinayet Gecesi, 16.50 Treni, Ölüm Adası, Cinayetler Oteli, Ölüm Meleği* ve *Uyuyan Ölüm* romanlarının son bölümünde katil hata yapıp başka bir cinayet girişiminde bulunarak kendini ele verir. Bunun nedeni, Miss Marple'ın anlattıklarının olayın doğrulanması açısından biraz zayıf kalması ve ne kadar isabetli de olsa, önsezilerine dayandığından gerçek kanıtlarla çelişmesi. Öteki romanlara kıyasla *Cinayet İlanı* kitabında kanıtlar oldukça fazla ve Miss Marple'ın önsezi yeteneğini tamamlayacak birçok ipucu var. Robert Barnard'ın Dame Agatha hakkında yazdığı *A Talent to Deceive* adlı çalışmada işaret ettiği gibi, Miss Marple'ın başarılı dedektif olarak ünü,

romanın doruk noktasında süpürge dolabından çıkıvermesine pek yararı olmuyor. Bu utancı yok etmek için iki sayfalık kısa sahne kolayca değiştirilebilirdi.

Sevimli Örümcek
Gala, 14 Aralık 1954

Diplomat kocasının yanında önemli bir politikacıyla birlikte eve gelmesinden kısa bir süre önce salonda bir ceset bulan Clarissa polisi aldatmak için bir plan yapar. Evdeki üç konuğu ona yardım ederken, katilin varsaydığından çok daha yakında olduğundan habersizdir.

12. Defter'de *Sevimli Örümcek* adlı oyunun yirmi sayfa tutan notları var. Aktris Margaret Lockwood'un ricası üzerine yazılan Clarissa karakteri, Christie'nin komedi yaratıcılığının en iyi örneğidir. Komedi-gerilim türündeki oyunda her iki unsur da alkışı hak edecek bir karışım oluşturmuştur. Aynı zamanda "Katil kim?" sorusuna da cevap aranıyor. Son dakikalarda sürpriz bir katilin maskesinin düşmesi Christie'nin şok edici açıklamalar yapma ününe katkıda bulunur ve yardımcı temada hiç beklenmedik düğümlerin sayısı oldukça yüksektir. "Acaba yaptığı yanına kâr kalacak mı?" senaryosu Christie kitaplarının sık rastlanılan bir unsuru değildir, ama bundan sonra yazdığı *Beklenmeyen Misafir, Verdict* ve *The Rats* oyunlarında da az ya da çok miktarda kullanılmıştır.

Notların birinci sayfasında şöyle bir başlık var:

III. Perde *Sevimli Örümcek* Laura bir ceset bulur?

Christie her zamanki gibi çeşitli konu noktalarını harflerle belirtmiş, ama sayfanın başlığına karşın bu noktaların tümü III. Perde'ye ait değil.

İşaretlerden anlaşıldığı gibi bir kısmı II. Perde, Sahne ii'ye ait ve belki de oyunun sahnelenmesi sırasında perdelerin tekrardan sıralandığı ve III. Perde'nin bir önceki sahneye eklendiği şüphesini yaratıyor. Notlarda ne beklenmedik sürprizler ne de beklenmedik gelişmeler var. Elimizdeki notlar oyunun gidişini tam olarak izliyor. Notlarda adı Sir M olarak geçen Sir Rowland Delahaye karakterinin isim değişikliği dışında diğer isimler bile aynen kullanılmış. Daha önceki perdelerin notları ise sanırım aradan geçen yıllarda kaybolmuş.

Sevimli Örümcek daha önceki işlerin fikirlerini de sergiliyor:

* *Suç Ortakları* romanının "16. Numaralı Adam (The Man who was No. 16)" adlı son öyküsündeki kötü karakter gibi Miss Peake de cesedi konukların kaldığı yatak odasındaki yatağın altına saklıyor.
* Kayıp oyun kâğıdı, "The King of Clubs" adlı öykünün ana unsuru.
* Zarfın üzerindeki değerli pullar 'Tuhaf Bir Şaka' öyküsünde karşımıza çıkıyor.
* Pippa'nın balmumundan bir bebek yapmasını, Linda Marshall *Ölüm Oyunu* romanında tekrarlıyor.
* Pippa sorumluymuş gibi görünürken Clarissa'nın cinayeti üstlenmesi, *Beş Küçük Domuz* romanında Caroline Crale'in kız kardeşi Angela'yı koruyan davranışlarını yansıtıyor.
* "The Adventure of the Cheap Flat" öyküsü doğru kişiye ucuz kiralanan ev unsurunu içeriyor.
* İsimleri içeren bir ipucu üzerinde son derece zekice bir çeşitleme yapılıyor (ayrıca bkz. *Cinayet İlanı, Bayan McGinty'in Ölümü* ve *Cesetler Ağlamaz*).
* *On Küçük Zenci* (metinde aynen) romanına 1. Perde, Sahne ii'de ve 2. Perde'de "kütüphanedeki ceset"e sinsi göndermeler var.

Noktalar

A. Miss Peake konuk odasındaki yatağın üzerinde.
B. Miss Peake ortaya çıkıyor – "ceset kayboluyor" – Miss Peake göz kırpıyor.
C. Sir M., "Asla büyüme," diyor (I. Perde).
D. Müfettiş ile Sir M. – Sir M. uyuşturucu fikrini ortaya atıyor (II. Perde Sahne ii)
E. Müfettiş çalışma masasında gerçekten bir şey bulmuş gibi davranıyor (II. Perde Sahne ii)
F. Clarissa (Sir M.'ye) biriniz onun yerini değiştirdi mi?" diyor. Hayır – herkes yemek salonunda toplanıyor.
G. Cl. Sir M.'ye (ya da Hugo'ya) antikacının adını soruyor.
H. Sir M., "Müfettişin baktığı kitabın adı, Kim Kimdir" diyor.
I. Sir M.'nin arkadaşı ve pullar ya da imzalar olan zarf öyküsünü anlatıyor.
J. Clarissa, Elgin'e referansları soruyor (II. Perde, Sahne ii)
K. Pippa içeri giriyor– esniyor – karnı aç.
L. Clarissa, Miss Peake'i aslında Bayan Brown olmakla suçluyor.

Pippa'nın bulunduğu sahnelerin temel amacı geriye dönüp bakınca açıkça anlaşılan nedenlerle Jeremy'nin varlığı ya da yokluğu ile ilintili. Bu sahneler I. Perde'de yer alıyor.

Pippa notları

1. Yemek tarifi kitabı, mumlar, Bunları yiyebilir misin? Sahnede Sir M. Jeremy? Clarissa?
2. Rahibin Çukuru - Bir ceset koymak için – Sahnede Jeremy ve ???
3. İmzalar – Pippa onları gösteriyor – deniz kabuğu kutusuna koyuyor.
4. Ardından pullar hakkında – Jeremy sahnede yok – ötekiler doğaçlama konuşur.

Christie'nin belgeleri arasında 1956 tarihli bir senaryo taslağı ilgi çekiyor. Bu oyunun filme çekilmesi için tasarlanmış olabilir. Christie'nin kendisi tarafından hazırlandığı kesin değil ama "resmi değilmiş" gibi görünüyor, daha doğrsu 1960 yılında çekilen filmle doğrudan bağlantısı olmayan biri tarafından hazırlanmış olabilir. Clarissa'nın Henry ile tanışması, Miranda'nın uyuşturucu araması, Pippa'nın Clarissa'yı kabullenmesi ve pullu bir zarfın Bay Sellon'a satılması gibi oyunun başlangıcından önceki olayları anlatıyor...

Sonuncu Kurban

5 Kasım 1956

Bayan Oliver, Nasse Köşkü'nde bir cinayet avı oyunu düzenler. Sözde cesedin gerçek olduğu anlaşılınca, kız öğrenci Marlene Tucker'ı kimin öldürdüğünü ve Lady Folliat'a neler olduğunu keşfetmek Hercule Poirot'ya düşer.

Gerçi roman 1956 kasımında yayımlanmıştı ama başlangıcı iki yıl öncesine dayanıyordu. 1954 kasımında Christie'nin menajeri, Exeter'deki Piskoposluk Mali Kurulu'na mektup yazıp müşterisinin Churston Ferrers Kilisesi'ne (Christie'nin yerel kilisesi) vitray cam yaptırmak istediğini ve bu amaçla kurulacak bir fona yazacağı öykünün haklarını devrederek, bedelini ödemeye hazır olduğunu açıklamıştı. Piskoposluk Mali Kurulu ile yerel kilise bu öneriye çok sevindiler ve 3 Aralık 1954 tarihli mektupla Hughes Massie "Bayan Mallowan'ın 'The Greenshore Folly' adlı uzun öyküsünün dergi haklarını" böyle bir fona bırakma arzusunu teyit etti. Söz konusu bedel yaklaşık 1000 sterlin olacaktı (günümüzün 18.000 sterlini).

1955 martında Piskoposluk Mali Kurulu sabırsızlanmaya ve satışın ne durumda olduğunu merak etmeye başladı. Ama otuz beş yıldır ilk kez böyle bir durumun görülmesi, bir öykünün satılmaması herkesi utandırdı. So-

run öykünün uzunluğuydu. Ne roman kadar uzun ne de alışılmış öykü kadar kısa olmadığından dergi piyasası için satışı çok zordu. 1955 temmuzunun ortalarında, "Agatha (öykünün) bundan sonraki romanı için yeterli malzemeye sahip olduğunu düşünüyor" açıklamasıyla öykü satıştan çekildi. Verdiği sözü tutmak amacıyla kilise için yasal nedenlerle yine "The Greenshore Folly" adında başka bir öykü yazacaktı; ama herhalde öykü başka bir başlıkla yayımlanacaktı. Böylece yayıncılar tarafından reddedilen "The Greenshore Folly" adlı uzun öykü, genişletilip *Sonuncu Kurban* adını aldı ve Christie kilisenin hazinesine katkıda bulunmak için "The Greenshaw's Folly" adlı başka bir öykü yazdı. *The Greenshaw's Folly* 1956 yılında yayımlandıktan sonra 1960'da *Noel Kekinin Gizemi* ismini aldı.

Sonuncu Kurban romanının notları 45. Defter'de ve 47. Defter'de karşımıza çıkıyor. Geçmişinden dolayı bu notların romana mı, yoksa ilk yazılan uzun öyküye mi ait olduğunu kestirmek oldukça zor ama 47. Defter'deki notlar ilk öyküye ve 45. Defter'dekiler ise genişletilmiş romana ait gibi görünüyor. 47. Defter'deki notlar temel noktaları ele aldığından eğer öykü önceden yazılmış olsaydı bunlara gerek kalmayacaktı. Christie on beş sayfada "The Greenshore Folly" öyküsünün tümünü tasarladığından, sıra genişletmeye gelince yalnızca belirli sahneler üzerinde çalışması gerekmişti.

47. Defter genel olarak durumu özetliyor ve doğayı koruma şöleni yerine bahçe şöleni, kurbanın erkek yerine kız izci olması gibi bazı ufak tefek değişiklikler dışında fikirlerin tümü öyküde kullanılıyor.

Bayan Oliver, Poirot'yu çağırır – (Bayan Oliver Greenway'de – profesyonel iş – orada yapılacak doğayı koruma şöleni için bir hazine avı ya da cinayet avı düzenlemek...
"Ceset" kayıkhanede bir erkek izci çocuk olacak – kayıkhane anahtarı "ipuçları" vasıtasıyla bulunacak.
Ya da gerçek bir ceset kökünden çıkarılmış ağacın yerine gömülecek ve süslü binanın yıkılması gerekecek.

Bazı fikirler
Yürüyüşçü (kız) öğrenci yurdundan
Yan ev – aslında Lady Bannerman (Stubbs)

Öykünün daha ilk başında Greenway'de yer alacağının belli olması önemlidir. Belki de kilisesi için yazdığı kişisel bir proje olduğundan Christie yöresel bir tat katmayı düşünmüştü. Gerçi birkaç yıl önce Greenway'yi *Beş Küçük Domuz* romanında kullanmış, birkaç yıl sonra da bahçenin alt tarafındaki tekne iskelesini *Şahidin Gözleri* için kullanacaktı, ama *Sonuncu Kurban* çok sevdiği Greenway Konağı'nı daha geniş ve daha ayrıntılı bir biçimde yansıtıyor. Konağın ve Bayan Folliat'ın anlattığı geçmişi dışında, bekçi kulübesi, iskele kulübesi, kayıkhane, tahta kulübe, tenis kortu ve yanındaki öğrenci yurdu da öyküde yer alıyor. Konağın içi anlatılırken Poirot'nun yatak odasından koridorun karşısındaki banyoya kadar her şey aslına uygun. Bayan Folliat ile Hattie'nin altında durup konuştukları giriş kapısının yanındaki manolya ağacı, yüksek demir kapılardan eve uzanan virajlı araba yolu, tahta kulübe ile kayıkhaneyi birbirine bağlayan dik yokuş hâlâ görülebilir.

47. Defter'den alınmış olan aşağıdaki notlar *Sonuncu Kurban*'ın ana hatlarını oluşturuyor. Christie, cinayet nedeni olarak B fikrini kullanmaya karar vermiş ve Lestrade adında kimse romanda yer almıyor.

Kim kimi öldürmek istiyor?

A. Karısı, zengin P. Lestrade'yi öldürmek ister, sevgilisi var – her ikisi de fakir

B. Daha önceden evli olduğunu bilen biri genç kadını tanır – şantaj?

C. P. Lestrade'in – ilk karısı hayatta – (G. Amerika'da mı?) – bu karısının kız kardeşi – onu tanır.

Öğrenci yurdundaki Çek kız mı? P. bahçeden "izinsiz" geçen, öğrenci yurdundan bir kızla karşılaştığından söz eder – birisi aralarında geçen şiddetli tartışmayı görmüş (ama duymamış). P. onu öldürmeye karar verir.

D. Bayan Folliat –biraz çatlak– yoksa öğrenci yurdundaki genç Folliat mı?

Bayan Folliat yurdu inşa eden ailenin üyesi – artık yurt Sir George Stubbs ile genç güzel karısına ait(*) – Şilili kız? – Annesi İtalyan – Creole? – Şeker plantasyonu zengini – kız yarım akıllı. Sir G.'nin servetini ordu ihalelerinden kazandığı dedikodusu – aslında Sir G. (beş parasız) karısını öldürüp parasını ele geçirmek istiyor.

Aşağıdaki alıntıda "Greenshore"dan söz edilmesi 47. Defter'in ilk uzun öykü notlarını içerdiğini teyid ediyor:

Sir George, Hattie Deloran ile evleniyor mu? – Kadın zihinsel özürlü – adam "Greenshore" adlı evi alıyor ve karısıyla birlikte buraya yerleşiyor – Çılgın bir partinin düzenlediği gece – kadın gömülüyor. Ertesi gün süslü bina inşa ediliyor – başka bir Lady Dennison (Stubbs) kadının yerini alıyor – uşaklar hiçbir şey görmüyorlar – dolaşmaya çıkıyorlar – öteki kız kayıkhaneden geri geliyor. Bir yıl boyunca Sir George ile Lady Dennison konuklar tarafından iyice tanınıyor. Ardından Lady D.'nin kaybolma zamanı geliyor – Londra'ya gidiyor – bir öğrenci gibi görünüp çifte rol üstleniyor.

Sally Legge romanda da yer alıyor, önceden Peggy olan adının değiştirilmesinin nedenini Christie aşağıda görüldüğü gibi vurguluyor. Gerçekten harika bir fikir!

Karar verilecek noktalar
A. İlk kurban olarak kim seçilecek? Peggy Legge? İhtiyar Peg Leg konusunda bir şey
B. Maureen (Marlene) ne biliyor ya da yapıyor? Büyükbabanın cesetten ve Sir George'un aslında James olduğundan söz ettiğini duyuyor mu?
Ya da
Gözetliyor mu? Olayları gözetlemek mi istiyor? Lady S'nin yürüyüş yapan kız kılığına girdiğini gerçekten görüyor mu?

(*) Batı Hint Adaları'nda beyaz ve siyah ırkın karışımından doğan biri.

Ya da
Sir George ile ortağını birlikte görüyor mu?
Maureen karikatür üzerine ne yazıyor?
Bayan O.'nun ipuçları?
Kayıkhane?
Tekne ev?
Maureen karikatürün üstüne bir şey yazıyor – G(eorge) S(tubbs) öğrenci yurdundan bir kızla birlikte gidiyor.

45. Defter'den alıntı yapılan notlardaki sayfa referanslarının "The Greenshore Folly" öyküsünün prova niteliğindeki ön baskısına ait olduğu varsayılıyor. Orijinal öyküyü genişletirken Christie kendine hatırlatıcı notlar yazmış. Ayrıca Bayan Oliver'in cinayet avının ayrıntıları üzerinde çalışıyor ve ölüme götüren öğleden sonranın zaman çizelgesini açıklığa kavuşturuyor:

s. 119 – Bayan F.'nin hatırladıklarını genişlet.
s. 21 – Salonda çay saatinde oldukça ayrıntılı bir sahne.
s. 24 "Hattie"den sonra Legge'lere devam et.
Bundan sonraki olayların sırasını yeniden düzenle!
s. 38 Kahvaltıyı biraz daha geniş tut.
s. 47 Belki tenis kulübünde Michael Weyman ile bir görüşme.
Falcı çadırı hakkındaki noktayı açığa çıkar!
s. 61 Cesedin bulunmasının ardından çok daha fazla ayrıntı

Bayan Oliver'ın planı

Silahlar
Tabanca
Bıçak
Çamaşır ipi

Ayak izi (beton üzerinde)
Gül, kuzgun kılıcı ya da çiçek soğanı kataloğu? İşaretli mi?

Ayakkabı
Fotograf

Kim?	Kurban
Niçin?	Silah
Nasıl?	Gerekçe
Nerede?	Zaman
Ne zaman?	Mekân

Öğleden sonranın zaman çizelgesi -

16.00 P(eggy) L(egge) çadırdan çıkar.
16.05 H(attie) Miss B.'ye çay içmesini söyler.
16.10 H., önce çadıra sonra kulübeye girer – kız gibi giyinir, kayıkhaneye gider.
16.20 Marlene'e seslenir – boğup öldürür – ve İtalyan kız olarak geri döner. Kaplumbağalı genç adamla konuşur (kaplumbağa desenli gömlekli yarışmacı).
16.30 Hollandalı kızla birlikte sırt çantasını alıp gider ya da kaplumbağayla birlikte – Hollandalı kız Dartmouth'a gider – İtalyan kız Plymouth'a gider.

KANIT D:
DEFTERLERDEKİ GERÇEK CİNAYETLER

"Son zamanlarda gerçek yaşamın çeşitli çözülmemiş gizemlerini okumakla oyalanıyorum. Bunlara kendi çözümlerimi getiriyorum."

Ölüm Saatleri, 14. Bölüm

Agatha Christie'nin iki gerçek cinayet hakkında yazdıkları kendi romanlarına çok benziyor. 11 Ağustos 1929 tarihli *Sunday Chronicle* gazetesindeki "Croydon'daki Acıklı Aile" başlıklı makalesi o tarihte işlenen ve halen çözülmemiş olan bir zehirleme vakasıyla ilgiliydi. Birkaç aylık bir süre içinde Sidney ailesinin üç bireyi büyük bir olasılıkla kendi arkabalaları tarafından zehirlenerek öldürülmüştü. 1968 ekiminde *Sunday Times* gazetesinde Christie bu kez yine aile içi zehirleme vakası olan Charles Bravo cinayeti hakkında yazmıştı. Kurgulanmış cinayetler ve katiller dışında, Christie defterlerde birkaç gerçek cinayete de değiniyor. Bunların bazıları biliniyor ama birkaç tanesi pek tanınmıyor.

Lizzie Borden

5. Defter, 17. ve 35.'de sırasıyla *Filler de Hatırlar, Zarif Bir Cinayet Gecesi* ve *Beş Küçük Domuz* romanlarının hazırlık sürecinde ünlü kötü karakter Lizzie Borden adı geçiyor. 1892 yılında Fall? Nehri Massachusetts'te Bay ve Bayan Andrew Borden kendi evlerinde hunharca öldürülmüşlerdi. Kızları Lizzie cinayet suçlamasıyla yargılanmış ve beraat etmişti, ama suçlu olup olmadığı hâlâ tartışılmaktadır. Katilin bir aile üyesi olduğu, Borden cinayetine benzer bir sahnenin, Christie'nin ilgisini çektiği notlarından anlaşılıyor:

Ya da Lizzie Borden ailesi – baba ve anne öldürülmüş – iki kızları var – sadık bir yenge – oğlan (yeğen) – Harriet, İrlandalı hizmetçi. Hırslı kadın – zengin (aslında bir Lizzie Borden) üçüncü kocasıyla evli.
Eğer o suçlu değilse kim suçlu? Evde dört (ya da beş) kişi var. (Biraz Borden'lara benziyor mu?)

Constance Kent

5. ve 6. Defter'de sırasıyla *Filler de Hatırlar* ve *Ölüm Meleği* kurgulama sürecinde bu şaibeli olaya değinilmiş. Constance Kent 13 Haziran 1860 yılında üç yaşındaki üvey erkek kardeşini öldürmek suçundan yirmi yıl hapse mahkûm oldu ve 1885 yılında serbest bırakıldı.

Constance Kent tarzı öykü: Kız Emma dadısına hayran – annesi ölür. Daha önce Emma'yı seven dadı şimdi ona karşı cephe alır.

Constance Kent olayı: Hayran olduğu bir dadısı vardı – annesi öldü. Dadı babasıyla evlendi. Küçük bir oğlu var – Constance ondan hoşlanıyor – oğlan bahçedeki tuvalette ölü olarak bulunur – öldürülmüş.

Crippen ve Le Neve

43. Defter'de *Bayan McGinty'in Ölümü* romanındaki Eva Crane, ünü dünyaya yayılmış kötü Doktor Creppen'in ortağı Ethel Le Neve ile kıyaslanıyor. 56. Defter'de cinayetin işlenmesinden yıllar sonra bulunan ceset üzerine yazılmamış bir kitabın tasarlanması sırasında Crippen'den söz ediliyor. Crippen, cesedi evlerinin bodrumunda bulunan karısı Cora'yı öldürmekle suçlanıp 1910 yılında idam edilmişti, ama adli tıptaki gelişmeler bu karara biraz şüpheyle bakılmasına yol açıyor.

Janice (kitapta Eva) Crane... eski Ethel Le Neve – kocası – Crane, kadının hayran olduğu ruhsuz bir avukat.
Cinayet daha sonra keşfediliyor (2 yıl, 5 yıl?) Crippen gibi mi?

Charles Bravo

27. ve 36. Defter'de *Üçüncü Kız* ve *Pembe Evdeki Ölü* "By The Pricking of My Thumbs" romanlarının kurgulanma sürecinde halen çözülmemiş olan bu cinayetten söz ediliyor. Florence Ricardo ile evlenmesinden dört ay sonra, 1876 nisanında Charles Bravo antimon zehirlenmesi nedeniyle acı çekerek ölmüştü. Adli tıp uzmanının araştırmasında katilin kim olduğunu ortaya çıkaracak yeterli kanıt olmadığı anlaşıldı. Bir kez daha Christie, bu temel olayı kitabın başlangıç noktası olarak kabul ediyor.

Arthur (masum koca) – Katrina – şüphe çekici, paraya düşkün – ihtiyar adama bakıyor – bir sevgilisi var... kimyasal araştırma – ya da doktor – Bravo çerçevesi.

Bravo fikri – Bir kadının (dul) bir doktorla ilişkisine yol açar. Kadın ilişkiyi bitirir – adam karısına geri döner ve kadın tekrar evlenir.

2. Defter'de *Ölüm Adası* notları arasında Miss Marple ile Binbaşı Palgrave arasında geçen kullanılmamış bir konuşma yer alıyor. Kendi tanıdığı bir katilden söz eden binbaşı, İngiltere'de herkesin bildiği dört katilin listesini çıkarıyor.

Hayır, hayır – belirli bir düzen – Smith – Armstrong – Buck – Haig(h) – adam birincisinden yakayı sıyırıyor ve çok zeki olduğundan kurtulduğunu sanıyor.

Joseph Smith, üç karısını suda boğduğu için 1915 ağustosunda idam edilen "Banyodaki Gelinler" adıyla tanınan bir katildi. Binbaşı Herbert Rowse Armstrong 1922 mayısında karısını öldürdüğü için tutuklanmıştı, ama esas tutuklanma nedeni meslek yaşamındaki bir rakibini öldürmeye teşebbüstü. 1935 eylülünde Doktor Buck Ruxton karısını ve hizmetçisini öldürülüp cesetlerini parçalamış ve adli tıp çalışmalarındaki gelişmeler sayesinde tutuklanmıştı. Asit banyosu katili John Haigh, altı kişiyi öldürmekle suçlanıp 1949 yılında idam edilmişti.

6

Trendeki Kız: Ulaşım Aracında Cinayet

"Trenlere güvenin matmazel, çünkü onu le bon Dieu(*) yönetir."
Mavi Trenin Esrarı, 23. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Ölüm Diken Üstünde • Nil'de Ölüm (kısa öykü) • *16.50 Treni* • Problem at Sea

Ulaşım araçları meslek yaşamı boyunca Christie için çekici mekânlar olmuştur. *Gizli Düşman* kadar erken kurgulanmış romanda, *Lusitania* gemisinin batması karmaşık bir öykünün başlangıç noktası oldu ve iki yıl sonra 1924'te yayımlanan *Kahverengi Elbiseli Adam* romanının büyük bir kısmı gemide geçti. Christie'nin en tanınmış romanlarından birkaçı trenler *(Doğu Ekspresinde Cinayet)*, gemiler (*Nil'de Ölüm*) ve uçaklar (*Ölüm Diken Üstünde*) gibi çeşitli ulaşım araçlarında geçiyor. Böyle mekânların yararları açıkça görülebilir: Şüphelileri inanılır biçimde tecrit edebilir, teknik bilgi birikimiyle Scotland Yard'ı konudan uzak tutabilir ve Agatha Christie açısından kendi deneyimlerini kullanma olanağı sağlayabilirdi. O dönemde polisiye romanlar genellikle kır evlerinde, bürolarda ve köylerde geçtiğinden ulaşım araçları farklı arka planlar oluşturabilirdi.

(*) Tanrı

John Curran

Nil'de Ölüm (kısa öykü)
Temmuz 1933

SS Fayoum gemisinde Parker Pyne'a gelen Lady Grayle
kocasının kendisini zehirlemekte olduğu öyküsünü anlatır.
Ama yalnızca bir öykü müdür?

"Nil'de Ölüm" öyküsünün notları 63. Defter'de yer alıyor:

Kadın P.'ye ya da rahibe sırrını açıklıyor.
Kocasının kendisini zehirlediğini düşünüyor. Kadın zengin – kocasıyla P. arasında duello – aslında kurban kocası – kadın aptal- yeğenine ilgi gösteren genç adam her şeyi düzenliyor – teyzesiyle aşk yaşıyor.

Bu öykünün ölüm sahnesi *Ölüm Sessiz Geldi* romanını çağrıştırıyor ve konusu "The Cornish Mystery" öyküsüyle büyük benzerlikler gösteriyor. Aslında benzerlikler o kadar güçlü ki, bu alıntı "The Cornish Mystery" öyküsünü işaret edebilir. "Nil'de Ölüm" öyküsünün kadın kahramanı zengin ama diğer öyküdeki Bayan Pengelly adlı kahramanı zengin değil bu nedenle ben bu notların konunun egzotik bir çeşitlemesinin taslağı olduğuna inanıyorum.

Yukarıdaki alıntının önemli noktalarından biri de Christie'nin önce bir Hercule Poirot öyküsü hazırlamasıdır (Christie, Parker Pyne adını "P. P." olarak kısaltır.) ama sonunda bir Parker Pyne öyküsü olarak yayımlanmıştır, belki de on yıl önceki "The Cornish Mystery" öyküsünde Poirot yer almış olduğundan bu değişikliğe karar vermiştir.

63. Defter'deki notlar Christie'nin bu öyküyü sahneye uyarlamayı düşündüğüne işaret ediyor:

Oyun *Nil'de Ölüm* P. P. çeşitlemesi

Lady Grayle – gün görmüş – kırk beş yaşında.
Sir George – elli yaşında iyi bir adam, sportmen –
Miss McNaughton hemşire
Pam sevimli, iyi biri.
Michael, Sir G.'nin sekreteri
Doktor Crowthorne

II. Perde
Kadın zehirlenmiş – Miss M., Sir G.'nin yaptığını düşünüyor. Doktor işe el koyuyor, Sir G.'nin üzerinde striknin bulunuyor ve Miss M. paniğe kapılıyor.

III. Perde
Genç insanlar – Pam, Miss M'nin yaptığını söylüyor ve doktora anlatıyor. Doktor Pam'in üzerinde çalışıyor – Michael ile doktor...

Bu notlar öyküyü yakından takip ediyor ve on sayfalık bir öykü için gerekli çalışmanın yapıldığına dair hiçbir belirti bulunmuyor. Bunun nedeni belki defterin diğer sayfalarında Christie'nin farklı dramatik senaryolar üzerinde çalışmış olmasından kaynaklanabilir. Bu taslağın iki tarafında *Üç Perdelik Cinayet*, "Triangle at Rhodes" ve "The House at Shiraz" öyküleri ile orijinal olarak "Command Performance" adlı öykünün oyun uyarlamaları için kısa taslaklar (hiçbiri tamamlanmamış) yer alıyor. Aynı defterin önceki ve sonraki sayfalarında *Nil'de Ölüm* romanının oyun haline getirilmesi ile ilgili ayrıntılı notlar göze çarpıyor. *Üç Perdelik Cinayet* dışında kalanların tamamının yabancı ülkelerde yer almış olması da ilginç bir ortak payda oluşturuyor.

Ölüm Diken Üstünde

1 Temmuz 1935

Paris'ten kalkan uçakta Madam Giselle'in Manş Denizi üzerindeki sessiz ve gizemli ölümü Hercule Poirot için, özellikle kendisi de şüpheliler arasında olduğundan, bir meydan okuma oluyor. Poirot'nun araştırmaları Paris'e bir ziyaret, üflemek için kullanılan bir boru, bir polisiye roman yazarı ve bir eşek arısını kapsıyor.

Bu romanın 66. Defter'in otuz sayfasına yayılan notları ilgi çekici şemalar içeriyor. Notlar romanla örtüşüyor ama aşağıda belirtildiği gibi yine de bazı ufak tefek farklılıklar var. Romandaki ana ipucunu oluşturan ve Poirot'nun dikkatini katil üzerine çeken yolcuların eşyalarının listesinin notların arasında bulunmaması oldukça garip.

Birinci sayfa konuyu kısaca açıklıyor;

Uçak cinayeti – ince, sivri uçlu özel bir bıçak – adam ayağa kalkıyor ve tuvalete gidiyor (mavi kazaklı) beyaz paltoyla geri dönüyor. Bir kabin görevlisi gibi hızla dolaşıyor – eğilip mönü hakkında konuşurken adamı bıçaklıyor – aynı anda hafifçe hapşırıyor – geri gidiyor, mavi kazakla geri dönüyor ve tekrar oturuyor.

Notların başından itibaren katilin bir erkek olduğunu görüyoruz ve hatta giydiği mavi kazağın ayrıntısı bile veriliyor. Hafifçe hapşırma fikrinden (*Ölüm Çığlığı* romanının yankısı) vazgeçilmiş ve kurban bir kadın olarak değiştirilmiş.

Daha sonraki sayfalarda konu genişletiliyor:

II. Bölüm

Erkek kabin görevlisi – cesedi buluyor ve ölüm raporu vermesi için doktor arıyor. B(ryant) geliyor.

H.P. hemen yanında – geçiş yolları – Duponts, bunu öneriyor. Bay Ryder bu öneriyi kabul ediyor. Boynunda bir iz – P. dikeni alıyor.

Bay Clancy – üflemek için kullanılan boru – ok zehirli.
Croydon'a varış – herkes birinci araçta tutuluyor. Müfettiş – sivil giysili. Bu başka bir müfettiş – Japp.
Aaa, Bay Hercule Poirot – ya da kabin görevlisine kim olduğunu soruyor. Onu yalnızca görünümünden tanıdıklarını söylüyorlar vs.

Birkaç sayfa önce cinayet silahı olarak bir üfleme borusu ya da bir ok düşünülmüş, ama tipik bir Christie yaratıcılığı olarak her ikisi de bedene bıçak gibi sokularak cinayet işlenmiş:

Bir okla vuruluyor.
Bir üflemek için kullanılan boru okuyla (zehirli) vuruluyor.

Bu fikir, konu fikirleri listesinin C sırasında yer alıyor. Aynı listede H fikri ise "Uçakta cinayet" olarak belirtilmiş. *Ölüm Diken Üstünde* romanının kurgu sürecinde Christie üflemek için kullanılan boru fikrini romana katarken, okla öldürme fikrini yıllar sonra "Greenshaw's Folly" öyküsünde kullanacaktır. *Bayan McGinty'nin Ölümü* romanında Bayan Oliver kitaplarındaki hataları belirtmek için mektup yazan ukala okurları hakkında sızlanıyor. *Ölen Kedi* romanından söz ederken, "üflemek için kullanılan boru ben otuz santim uzunluğunda yazmışım ama aslında yüz seksen santimmiş" (12. Bölüm) diye örnek veriyor. Son derece üzgün bir Agatha Christie çağrışımı yapıyor!

Gerçi karakterlerin çoğu çalışmanın başlangıcında yerlerini almıştı, ama birçok kitabında olduğu gibi yine isimler değişmişti. Bazılarından tamamen vazgeçilmiş ve yerine başka isimler kullanılmıştı. Aşağıda olası değişikliklerin listesini hazırladım.

Uçak Yolcuları
Bay Salvey ve Bay Rider – iş arkadaşı (James Ryder ve muhtemelen Daniel Clancy).
Bay Ryder Long – diş hekimi (Norman Gale).
Lady Carnforth – kumarbaz. Kocası borçlarını ödemiyor (Horbury Kontesi).

Jane Holt – sıkıcı bir işte çalışan, İrlanda piyangosunda ödül kazanan bir kız (Jane Grey).
M. Duval – baba ve oğul – arkeolog (Dupont'lar)
Venetia Carr, (Carnforth ile evlenmek istiyor – Venetia Kerr).
James Leslie, Carnforth'un erkek kardeşi (muhtemelen yerini Doktor Bryant aldı).
Madeleine Arneau – Lady Carnforth'un hizmetçisi (Madeleine)

Bir sonraki araştırmada konunun gelişmelerine dikkat edilmiş ama henüz son düzenleme yapılmamış:

Sonra Lady Carnforth – Japp ve P. – P. arkada kalıyor ve kendisinin arkada kalmasını o kadının önermesini sağlıyor – ona gerçeği söylüyor ve onu korkutuyor (19. Bölüm).
Venetia Carr – P. ve J. – P. onun Lady C.'den hoşlanmasını engellemek için çalışıyor. (12. Bölüm'de kısa bir süre görünen Venetia Kerr bir daha karşımıza çıkmıyor).
Bay Ryder – oldukça dürüst – iş hayatındaki zorluklar vs. (18. Bölüm)
Dupont'lar – Bay Dupont Antika Uzmanları Derneği'nde konuşma yapacak, ama belki de onları Paris'te görüyorlar (22. Bölüm)
Japp, Bryant ile röportaj yapıyor. P. hastalanmış gidiyor – uyuşturucu satıcısı olabilir – ya da yasadışı ameliyat yapmış biri – ya da meslek ahlakına uymayan davranışta bulunmuş (20.-23. Bölüm)
Clancy – küçük adamı konukseverlikle karşılıyor, adam çok konuşkan (15. Bölüm).

Tanıkların ifadelerinin alınması sırasında Venetia Kerr'in Poirot ya da yardımcıları tarafından sorgulanmaması garip bir durum. Ayrıca ev adresine dikkat edin. Little Paddocks... on beş yıl sonra *Cinayet İlanı* romanında dramatik bir cinayet bu adreste işlenecekti. Horbury kontesinin kullandığı kokaini asit borik olarak etiketleyerek gizleme yöntem, yirmi yıl sonra *Üç Yanlış Üç Ceset* romanındaki katil tarafından da kullanılacaktı.

Christie alışılagelmiş konu üretkenliğiyle Gale'in suç ortağı hakkında birkaç olasılık ortaya atmış:

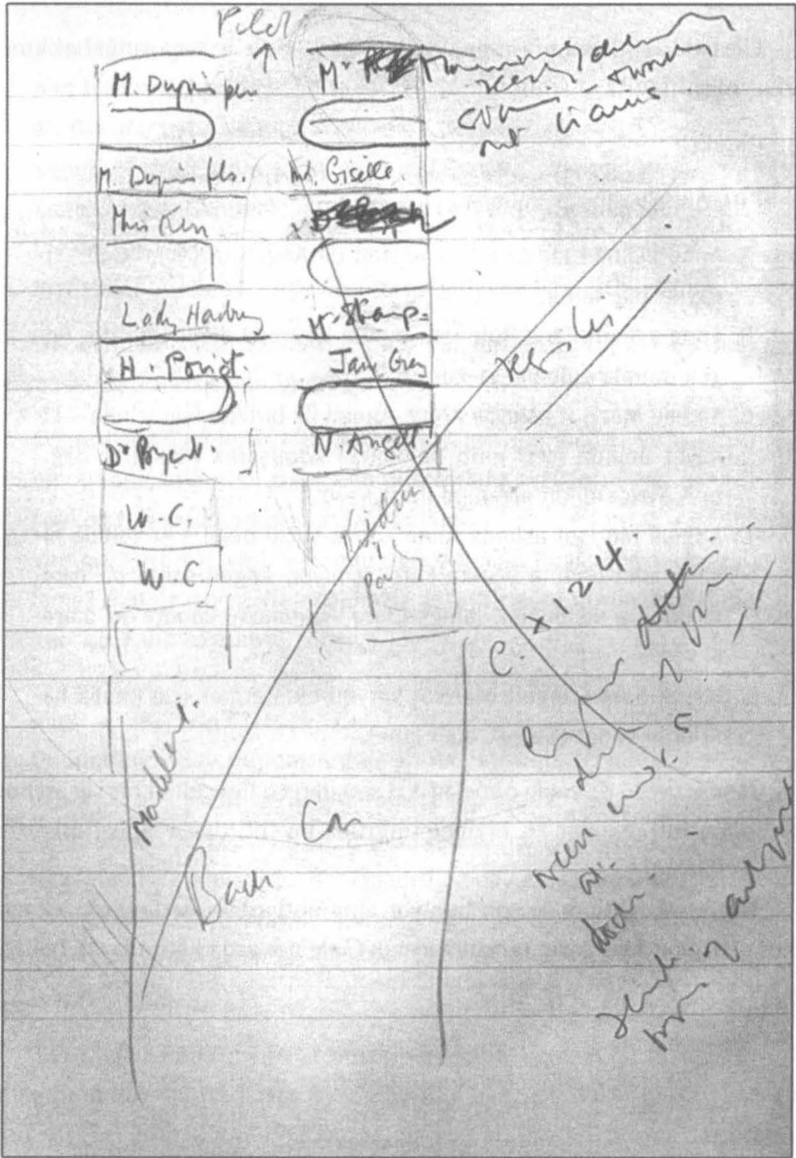
Gerekçe

Kızı, Anne'ya miras kalması.

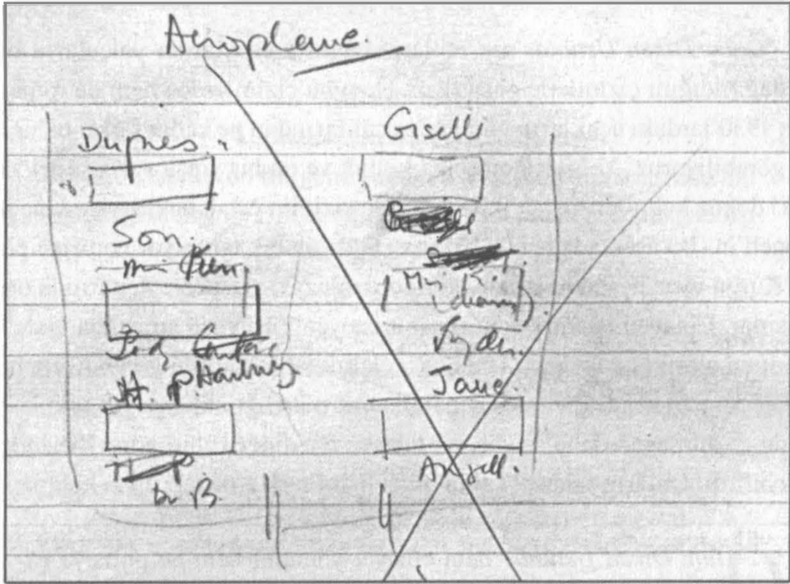
A. Anne aslında Jane Holt. Jane Holt ile Angell (Norman Gale) cinayeti planlarlar.
B. Anne aslında Jane Holt ama bunun farkında değil yine de Angell onunla evlenmeye kararlı.
C. Angele Morisot aslında Anne. Angell ile birlikte işin içinde – cinayet anında içeri girip hanımıyla konuşarak dikkatini dağıtır – ayrıca onun aleyhine ifade verir.
D. Angele Morisot aslında Anne – ama suçlu değil – Angell ile nişanlı ama onunla uçakta karşılaşmıyor. Angell sahte bir isimle onunla nişanlanır, James Clare –romancı– Londra'da dairesi var.
E. ~~Gerçek~~ Sahte Angele Morisot serveti elde etmek için kimlik kanıtlarını sunar (Gerçek olan Jane).

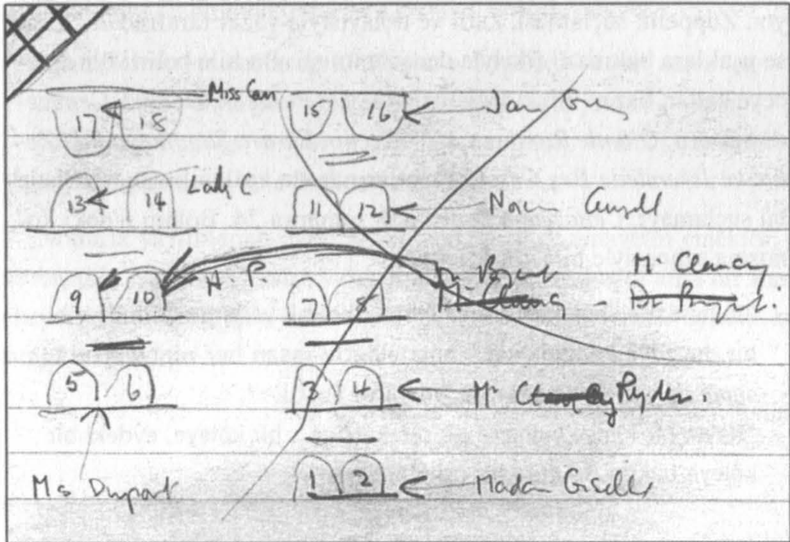
Jane Grey'in de suçlu olması fikri son derece ilgi çekici bir sürpriz unsuru olabilirdi. Ne var ki, hizmetçi uğruna bu fikirden vazgeçilmiş ve C fikri kullanılmış.

Notlar 16. Bölüm'de son buluyor ama notlardaki bölümlerle kitaptakiler çelişiyor. İşin garip tarafı Norman Gale notlarda katil olarak belirtilmiyor.

16. Defter'in ardışık sayfalarındaki çizimler Ölüm Diken Üstünde *romanının kurgu sürecinde ayrıntılara çok önem verildiğini gösteriyor. En eski çizimlerde Norman Angell'in tuvaletlerin yanında oturması çok önemli...*

...ama sonra konu gereğince uçağın öteki tarafına geçiyor. Kokpitin, mutfağın, kilerin ve tuvaletlerin çizime dahil olmasına ve bazı koltukların yüz yüze bakmasına dikkat edin.

Ölüm Diken Üstünde'nin notları uçağın koltuklarına yolcuların nasıl dağıtıldığını çizimlerle gösteriyor. Hem bu çizimlerden hem de romandan 1930'lardaki uçakların günümüz uçaklarından ne kadar farklı olduğunu görebiliyoruz. Yalnızca on sekiz koltuk ve on bir yolcu var ve koridordaki dokuz koltuğun ancak ikisi dolu. Üç çizimin ortak noktası ise Jane ile Angell'in (Bu aşamada henüz Norman Gale olarak tanınıyor.) oturma planı. Kurgu uyarınca aynı sırada, koridordan uzakta pencere kenarında oturuyorlar. Cinayeti işlemek için cesaret isteyen yürüyüşü sırasında Gale'in tanınma olasılığı çok düşük, mantıklı olarak tahmin ettiği gibi bu süre boyunca Jane'in kendi görüntüsüyle ilgilenme olasılığı oldukça yüksek. Üzerinde durulmayan daha büyük bir tehlike ise diğer kabin görevlilerinden gelebilirdi. Onların "sahte" kabin görevlisini fark etmeleri daha kolaydı.

Ölüm Diken Üstünde hem cinayet yöntemi hem de polisiye roman olarak olumsuz eleştiriler alan bir kurgulamaya dayanıyor. Züppelik suçlaması, katil ve dolayısıyla yazar tarafından "kimse uşaklara bakmaz" fikriyle dengelenmişti. Bu hile belirli bir dereceye kadar, bazen biraz değiştirilerek, *Üç Perdelik Cinayet, Cenazeden Sonra, Ölümle Randevu, Mavi Trenin Esrarı, Şampanyadaki Zehir* ve *İskemlede Beş Ceset* romanlarında da kullanılmıştı. Christie bu suçlamayı, *Cenazeden Sonra* adlı romanın 24. Bölüm ii'deki konuşma sahnesiyle biraz hafifletiyor:

> "Bunu daha önce fark etmeliydim – seni bir yerlerde görmüş gibi bir duyguya kapılmıştım – ama elbette insan her zaman çevresinde pek dikkatle bakmaz," dedi ve sustu.
> "Hayır, hiç kimse yalnızca bir refakatçiye... bir köleye, evdeki bir köleye bakmaz! Adeta bir uşak!"

Problem at Sea
Şubat 1936

Bayan Clapperton bir gemi seyahati sırasında kamarasında ölü olarak bulunur ve Poirot'nun çözümü karşılaştığı en olağandışı tanığına dayanır.

Bu öykünün ilk notları 66. Defter'de yer alıyor ve yayımlanmasından bir yıl önce, 1935 ocağının tarihini taşıyor. Aynı defterin ileri sayfalarındaki konu geliştirme çalışmaları tamamlanmış öykünün ayrıntılarının çoğunu kapsıyor.

> Vantrilok – gemide... Albay C. kâğıt oyunlarında iyi – müzikhol sahnesine çıkmış olduğunu söylüyor vs. Kadın kamarada öldürülüyor, ama öldürüldükten sonra içeriden sesi duyuluyor.
>
> Adam, kamarota kamarayı kilitlemesini söylüyor – ceset zaten içeride – daha sonra geri geliyor ve ~~kamara kilitli~~ karısına sesleniyor – kadın cevap veriyor – anlaşılan vantrilok. Kadının yanında enjektör, kolunda iğne delikleri var.

Notlarla yayımlanan öykü arasındaki tek fark cinayetin enjektör yerine bıçakla işlenmesi. Gerçi vantrilok fikri çok zekiceydi ama bir romanı heyecanlı yapmak için yeterli değildir ve Christie bunu bir öyküde kullanmakta haklıydı.

Nil'de Ölüm (roman)
1 Kasım 1937

Simon Doyle, Jacqueline de Bellefort yerine zengin Linnet Ridgeway ile evlenince olaylar zinciri Nil Nehri'ndeki bir buharlı gemide üçlü cinayet biçiminde sona erer. SS *Karnak* gemisinde yolculuk yapan Hercule Poirot, trajedinin gözler önüne serilmesine tanık olur ve en ünlü vakalarından biri üzerinde çalışır.

1937 yılının sonlarına doğru yayımlanan klasik Poirot romanı iki yıl kadar önce yazılmıştı. Edmund Cork'un 29 Nisan 1936 tarihli mektubu, Christie'nin *Nil'de Ölüm* kitabını bitirdiği haberine ne kadar sevindiğini açıklıyor. Ne yazık ki, bu ünlü romanın konusuna ait notlar hiçbir defterde bulunmuyor. Yalnızca 30. Defter'de aralarında çok önemli birinin de bulunduğu potansiyel karakter listesi ve olası konu gelişmesi hakkında kısacık bir not var. Bu kitap için düşünülen fikirlerin çoğu başka romanlarda kullanılmış.

Planlar
Nil'de Ölüm
Miss Marple?
Bayan P. (Amerikan hapishanesinin eski kadın gardiyanı)
Mathew P. oğlu – iyi
Bayan Mathew P. – iyi
Miss P. sinirli histerik kız
Bay P. yirmi yaşında delikanlı, kolay heyecanlanır.
Doktor Pfeiffer: Doktor ve zehirbilim uzmanı
Bayan Pfeiffer – kısa bir süre önce doktorla evlenmiş, otuz beşinde, ilgi çekici bir geçmişi var.
Marc Tierney – arkeolog – diğerlerinden biraz uzak.

Bayan Van Schuyler – sıkıcı Amerikalı bir kadın, yaşlı züppe...
Bayan Pooper ise ucuz bir romancı.
Miss Harmsworth – Bayan Van Schuyler'in genç yardımcısı
Miss Marple.
Rosalie Curtis hasta suratlı kız.
Bayan Gibson ise aşırı geveze.

Bu listenin en büyük sürprizi Hercule Poirot yerine, birinin yanında soru işareti olarak iki kez Miss Marple'ın adının geçmesidir. Bundan önce Miss Marple ilk kez 1930 yılında *Ölüm Çığlığı* romanında okurlarla tanışmıştı ve ikinci romanı *Cesetler Merdiveni* ancak beş yıl sonra, 1942'de yayımlanacaktı. Üstelik 1932 tarihli, St. Mary Mead kasabasının salonlarında geçen *Cinayetler Kulübü* adlı kısa öykü seçkisi egzotik bir Mısır macerasının hazırlığı olarak görülemezdi. 1937 yılında Christie'nin okurları için Mısır günümüz okurları için Mars kadar uzaktı. Çok az kişi oraya tatil için gitmişti ve paket tatil programları çok uzak bir hayaldi. Belki de bu nedenle Miss Marple'ı St. Mary Mead'in göreceli güvenliğinden uzaklaştırıp Nil kıyısına, Karnak Tapınağı'na, Ebu Simbel'e ve Hayfa Vadisi'ne götürmek çılgınlık gibi görüneceğinden onun yerini Hercule Poirot almıştı. Miss Marple ancak otuz yıl sonra yeğeni Raymond onu kurgusal bir mekân olan St. Honore Adası'na tatile gönderince, yabancı bir ülkede ilk cinayet olayını çözecek ve *Ölüm Adası* romanı ortaya çıkacaktı.

Buna karşılık bu dönemde Poirot deneyimli bir gezgindi, üstelik bir yabancıydı. İngiltere'ye gelişinden sonra Fransa'da (*Dersimiz Cinayet, Mavi Trenin Esrarı, Ölüm Diken Üstünde*), Yugoslavya'da (*Doğu Ekspresinde Cinayet*) ve İtalya'da (*Büyük Dörtler* "Triangle at Rhodes") çeşitli cinayetleri aydınlatmıştı. Son macerasını *Gece Gelen Ölüm* romanıyla Mezopotamya'da yaşamıştı. Ayrıca 1923 yılında Mısır'da ve Krallar Vadisi'nde çözümlediği olaylar "The Adventure of the Egyptian Tomb" adlı öyküye konu olmuştu. Bütün bunlar hesaba katılınca SS *Karnak* gemisiyle Nil Nehri'nde yapılan kanlı yolculuk için Poirot'nun daha uygun bir dedektif olduğu anlaşılıyor.

Geriye kalan bazı isimlerin üzerinde de düşünmek gerekiyor:

Bayan P. (Amerikan hapishanesinin eski kadın gardiyanı)
Mathew P. oğlu – iyi
Bayan Mathew P. – iyi
Miss P. sinirli histerik genç kız
Bay P. yirmili yaşlarda delikanlı – kolay heyecanlanır.

Bu beş karakter 1938'de yayımlanan *Ölümle Randevu* romanındaki Boynton ailesinin ilk üyeleri olarak görülebilir (bkz. 8. Bölüm). Bir Amerikan hapishanesinin gardiyanı olarak tanımlanan Bayan P. iki yıl sonra canavar Bayan Boynton olacaktır, "iyi" oğlan Mathew ile karısı Bayan Mathew, Lennox ile Nadine Boynton'ın öncüleridir, "sinirli histerik" Miss P. ise daha sonra Ginevra olacaktır. Boynton ailesinin son erkek üyesi Raymond ise "kolay heyecanlanan delikanlı" olarak tanımlanamaz. Christie'nin bu aileyi *Nil'de Ölüm* romanında kullanmaktan vazgeçip daha sonraları yine yabancı bir ülkede, Petra'da geçen bir öyküye yerleştirmesi ilgi çekicidir.

Bayan Van Schuyler – sıkıcı Amerikalı bir kadın, yaşlıca bir züppe.

Ve daha sonraki bir not:

Bayan Van Schuyler – çok tanınmış bir define arayıcısı.
Miss Harmsworth – Bayan Van Schuyler'in genç yardımcısı

Belirlediği gibi kalan sadece bir karakter var... Bayan Van Schuyler. Onun da medeni durumu eliyken bekâr olmuş ve sonradan kleptomani hastalığı ortaya çıkmış. Miss Harmsworth ise şu iğrenç züppe kadının yeğeni talihsiz Cornelia Robson olmuştur.

Bayan Pooper ucuz romancı

Talihsiz bir isme sahip olan Bayan Pooper sonunda oldukça açık saçık aşk ve seks romanları yazan Salome Otterbourne adını alır. Yazdığı romanlardan birinin adı *Çölün Yüzeyindeki Kar* ise Agatha Christie'nin er-

ken tarihte yazdığı ve yayımlamadığı polisiye olmayan "Snow upon the Desert" ile benzerlik gösteriyor. Herhalde Christie bu roman adını ailesini eğlendirebilmek için kullanmıştı.

Rosalie Curtis hasta suratlı kız

Bu karakter de sonunda şanssız Salome'nin kızı Rosalie Otterbourne karakteri olmuştu.

Karakter listesinin ardından gelen sayfada bazı olası konu gelişmelerinin ana hatları göze çarpıyor. Artık "P." (ama P. bunu kanıtlıyor...) yani Poirot tümüyle Miss Marple'ın yerini almış.

Doktor Pfeiffer'ın karısını biri tanıyor – adam Bayan Oger'i yok etmeye karar veriyor.
Karısı (Doktor Pfeiffer'ın) hırsız ya da katil vs. birinin bir yüzüğü ya da zehiri çaldığı öyküsünü uyduruyor ve A.M. bardakta gördüğü broş... A. M.'nin o saatte ötekilerle birlikte salonda olduğunu biliyor ama P. esas kısaltmanın M. A. olduğunu kanıtlıyor.
Ya da
M. A. fikri ve sarı elbise M. A.'nın sarı elbisesi yok – sarı elbiseli kadının başharfleri A. M. değil.
Doktor Elbes – çok hasta bir adam – bu kadını St. John's Hapishanesi'nden tanıyor.
Pfeiffer hintyağı bitkisi üzerindeki araştırmalarından söz ediyor.
Şimdi A. Onu kim öldürdü?
B. Niçin?

Gerçi Pfeiffer isimli karakterler Christie'nin hiçbir romanında yer almadı, ama bu fikirlerin bir kısmı diğer kitaplarda, *Üç Yanlış Üç Ceset*'teki çalınan yüzük ve *Ölümle Randevu*'daki kadın gardiyan olarak karşımıza çıkıyor.

Anafikir ise alfabenin simetrik harflerinin doğrudan ya da aynadan görülmesiyle oluşan karmaşaya dayanıyor. 39. Defter'in yarım sayfası "H M A W I O T U V Y" harfleriyle dolu ve ayrıca bu harflerle başlayan kadın

isimlerinin de bir listesi yer alıyor. (X ile başlayan isim sayısı çok az olduğundan herhalde bu harfe listede yer verilmemiş.) Christie sonradan bu karaktere Isabel Oger adını verdiği için yukarıdaki notlarda Bayan Oger adı görülüyor. Bu fikir yine 1937'de yayımlanan *Sessiz Tanık* romanında kullanılmıştı ama isimler tamamen farklıydı. Aslında Christie'nin bu roman kahramanları listesine Pfeiffer'ların adını katmış olmasına karşın, bu fikrin *Nil'de Ölüm* için bir kurgu unsuru olduğu da tartışmalıdır. Üstelik listede AM ya da MA harfleriyle başlayan hiçbir karakter adı görülmüyor.

30. Defter'de bu romanın son notu ise şöyle:

Plan

Nellie'nin, "O kadının ölmüş olmasını isterdim... o ölünceye kadar özgür olunmayacak," dediği işitilir.

Nellie de tersine çevrilebilir başharfler listesinde (Helen, Wilhelmina) yer alıyor, ama söylediği sözler Hercule Poirot'nun *Ölümle Randevu* romanının açılış cümlesinde duyduklarına çok benziyor. "O kadının öldürülmesi gerektiğini anlıyorsun değil mi?" Bayan P'nin eski mesleği ve aile yapısı göz önüne alınınca, daha sonra yazılacak bir romanın temeli olarak kabul edilebilir.

16.50 Treni
4 Kasım 1957

Arkadaşı Miss Marple'ı ziyarete giderken Elspeth McGillicuddy yolculuk yaptığı trenle paralel giden bir trende cinayete tanık olur. Ceset aranırken, dikkatler Crackenthorpe ailesinin Rutherford Hall adlı evine çevrilir. Miss Marple ile yardımcısı Lucy Eylesbarrow olayı araştırır.

Romanın 3., 22., 45. ve 47. defterlere yayılmış tüm notları kırk sayfa tutuyor. *16.50 Treni* adlı roman 1957 şubatının sonuna doğru Collins Yayınevi'ne ulaştı. Olayın geçtiği tarihi ve kitabın yazılışı eşzamanlıdır. Öykü 20 Aralık 1956'da başlar. Artık hava iyice kararmıştır, karanlık, kasvetli, sisli bir aralık günü – Noel'e yalnızca beş gün var – ama Noel yemeğini köy papazının evinde yiyen Miss Marple'ın papazın oğlu Leonard Clement ile yöre haritaları üzerinde konuşması dışında tatil döneminden ya da atmosferinden hiç söz edilmiyor.

Bu kitabın ismi diğer Christie kitaplarına oranla çok fazla değişiklik gösterdi. Değişik zamanlarda 16.15, 16.30 ve 16.54 olduktan sonra *16.50 Treni* adını aldı. Taslağın başlığı "16.54 Paddington Treni" olarak görünüyor, çünkü Christie, Edmund Cork'un 8 Nisan 1957'de yazdığı bir mektupta bu saatte gerçek bir trenin kalkmadığını açıklıyor. Ardından *16.50 Treni* hatta *17.00 Paddington Treni* adlarının daha iyi olduğunu kabul ediyor.

47. Defter'den yapılan aşağıdaki alıntıda, Miss Marple dışında başka isim geçmediğinden benzer notlardan daha eski olmalı, ama temel fikir basılan romanla bire bir uyumlu olması. Kara mizahı andıran son soru kurnaz kurgucu Christie'nin klasik düşüncelerinden biri. Birkaç sayfa sonra "Greenshaw's Folly" ve *Beklenmedik Misafir* notlarına devam edilmiş ve tren fikri rafa kaldırılmış. "Greenshaw's Folly" ilk kez 1956 aralığında yayımlandığına göre *16.50 Treni* notları romanın tasarlanmasından çok daha eskiye dayanmıyor.

Tren başka trenden görülmüş mü? Evin penceresinden ya da tam tersi?
Tren fikri
Trenle St. Mary Mead'e gelen kız, yanından geçmekte olan başka bir trende cinayet işlendiğini görür – bir kadın boğazlanarak öldürülür. Evine gider ve gördüklerini Miss Marple'a anlatır – Polis mi? Hiç kimse boğazı sıkılarak öldürülmedi – ceset bulunamadı.
Niçin – iki olası trenden biri Manchester'a gidiyor – diğeri ise daha yavaş giden bir yerel tren. Bir cesedi bu trenden aşağıya atabilirsiniz.

3. Defter, Bayan McGillicuddy'nin yerine Bayan Bantry adını kullanarak temel fikri anlatıyor, ama 45. Defter romanın giriş bölümünü kısaca fakat doğru olarak yansıtıyor.

Tren
Bayan McGillicuddy, Miss Marple'ın arkadaşı – Paddington'dan kalkan trenle onu ziyarete gidiyor. – Yandaki hatta başka bir tren var – ama aynı yönde yanından geçiyorlar – bir süre aynı hızda gidiyorlar ve kendi kompartımanıyla aynı sıradaki kompartımanın penceresinden – bir adamın sarışın bir kızın boğazını sıktığını görüyor – sonra tren ilerliyor.
Bayan M.G. kondüktöre çok vagon olduğunu söylüyor – İstasyon müdürüne mi? – Oh! Jane bir cinayet gördüm.

Christie'nin romanları arasında yalnızca *16.50 Treni*'nde katilin erkek olduğunu en başında öğreniyoruz. Birinci bölümün daha dördüncü sayfasında okurlara: "Arkası pencereye dönük bir erkek ayakta duruyordu. Elleri ve yüzü, ona doğru dönük kadının boğazındaydı ve ağır ağır acımasızca boğazını sıkıyordu," bilgisi veriliyor. Böylesine açık bir tanımlamayla pencereden görülen kişinin, erkek kılığına girmiş bir kadın olacağı fikri asla ciddi olarak düşünülmemişti ve Christie okurlarının böyle bir sonla karşılaştıkları takdirde aldatıldıklarını hissedeceklerini biliyordu. Bu nedenle Emma Crackenthorpe (gerekçe) ve Lucy Eylesbarrow (araştırmacı)

dışında romanın tüm ana karakterleri erkekti. Çözümlenmesi gereken sorun, erkekleri fiziksel olarak birbirine benzetirken karakter olarak farklılaşmalarını sağlayamamaktan kaynaklanıyordu: 22. Defter'de Christie bu noktayı kendine hatırlatıyor:

> Erkekleri açıkça belirtmeli.
> Üç esmer erkek – hepsi yaklaşık 1.75 – 1.80 boyunda atletik yapılı.
> İnsanlar... Cedric en büyük?
> Harold evli çocuksuz.
> Alfred
> Bryan Eastley eski pilot – Edith'in kocası (ölmüş).
> Alistair'in babası ya da üvey babası?
> Yaşlı adamın iki oğlu – iyi çocuk – sanatçı ya da sahne tasarımcısı ya da yapımcı.
> Cedric – bir Robert Graves... bir baltaya sap olamayan, serseri – (sonunda Lucy Eylesbarrow ile evlenecek).
> Sir Harold Crackenthorpe meşgul bir adam – Crackenthorpe Ltd. Şirketi'nin müdürü. Aslında zengindi değil mi? Şu an bir travma mı yaşıyor?
> Bryan? Kraliyet Hava Kuvvetleri Filo Komutanı D.? Sonunda işsiz kalmış.
> Alph(red) esmer, zayıf, sahtekâr – savaşta karaborsacı – Tedarik Bakanlığı'nda.

Adı geçen "Robert Graves" Christie'nin arkadaşı ve komşusu olup *Ben, Claudius / I, Clauduis* adlı kitabın yazarıdır. *Sıfıra Doğru* romanının ithaf edildiği Graves aynı zamanda büyük bir hayranıydı. Bu referans romanın sonunda yanıtlanmadan bırakılan Lucy'nin kiminle evleneceği sorusuna da açıklık getiriyor.

Temelinde konuyu etkileyen, ama sanki önemsiz gibi görünen çözümlenmesi gereken bazı noktalar vardı. Suçun işlenmesi için gerekli karanlık ortamın sağlanması ve iki genç çocuğun evde bulunmasının nedeninin açıklanması. Olası tarihler üzerinde iki ayrı defterde de fikir yürütülmüş:

Halledilecek noktalar

Yolculuk tarihi 9 Ocak ya da yakınlarında.
Göz önüne alınacak noktalar: tatil (çocuklar), yeni yıl (Cedric)
Havanın kararması (tren)

Tarihler
Tatiller? Nisan – Stobart – West ve Malcolm orada.
Yani cinayet şubatın sonunda? Diyelim ~~24'ünde~~ 26'sında...

Cinayetin Noel'den kısa bir süre önce işlenmesi ve araştırmanın Noel'den sonra başlamasına karar vermek, havanın erken kararması ve iki genç çocuk ile Cedric'in orada bulunması gibi tüm sorunların çözümlenmesini sağladı.

Ama *16.50 Treni* romanının en büyük sorunu cesedin kimliğiydi. Miss Marple, polisler, okurlar ve sanırım Agatha Christie için de bir sorundu. Romanın son sayfalarına kadar hangi cinayetin soruşturulduğundan emin olamıyoruz. Aksi takdirde A Sınıfı bir Christie romanı olacak olan kitap biraz hayal kırıklığı yaratıyor. Ayrıca yüce güçlerin işe karışması dışında Miss Marple'ın cinayetin ardındaki öyküyü nasıl bildiği sorusunu da gündeme getiriyor. Collins Yayınevi'nde taslak üzerinde rapor yazan kişi, "Eğer ben aptal değilsem, katilin gerekçesini kimin nasıl anlayacağını çözemedim," diye yazmıştı. Raporu yazan "aptal değildi" çünkü katilin kimliğini ve cinayet işleme sebebini tahmin etmek olanaksız, ama geriye dönüp bakınca her ikisi de kolayca kabul edilebiliyor. Aşağıdaki not cesetin kimliği hakkında –dansçı Anna ya da Martine– Christie'nin iki ayrı fikri olduğunu ve her ikisinden de vazgeçmeye yaklaşmayıp ikisinin bazı unsurlarını birleştirdiğini gösteriyor:

Ölen kadın dansçı Anna mı, değil mi?
Anne = Bayan Q mu, yoksa Anna, Q'nun hazırladığı dikkati dağıtan bir hile mi?
Kadın, Martine olduğu ve bir oğlu olduğu için mi öldürülüyor, yoksa Q'nun karısı olduğu ve Q'yla evlenmek istediği için mi?

Sonunda Martine'in kimliği ortaya çıkınca en tutkulu Christie hayranının sadakati bile sınavdan geçirilmiş oluyor.

7

Filler de Hatırlar: Mazideki Cinayetler

Ama şimdi hatırlaması gerektiğini fark etti. Geçmişi düşünmek zorundaydı... tüm önemsiz gibi görünen olayları çok dikkatli hatırlamalıydı.

Şampanyadaki Zehir, 1. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Bayan McGinty'nin Ölümü • *Şahidin Gözleri* • Sing a Song of Sixpence • *Uyuyan Ölüm* • *Şampanyadaki Zehir*

Agatha Christie'nin en iyi kitaplarının bir kısmı geçmişte işlenmiş cinayetler üzerinedir. Olayı araştıran dedektif, işe karışmış kişilerin belleklerine güvenmek zorundadır. İzler silinmiş, ipuçları yok olmuştur ve gerçeğin ortaya çıkması çoğu zaman uyuyan bir katili uyandırır. İlk olarak Poirot'nun iki ay önce işlenmiş bir cinayeti araştırdığı *Sessiz Tanık* romanında bu unsuru denemişti. Altı yıl sonra Poirot, *Beş Küçük Domuz* romanında on altı yıllık bir cinayeti çözerek Christie'ye en büyük başarısını getirecekti (bkz. 4. Bölüm). *Bayan McGinty'nin Ölümü* ve *Şahidin Gözleri* romanlarında ise hüküm zaten verilmişti ve son altı romanının beşi bu tip bir konuyu işlemiştir. Ayrıca meslek hayatının en iyi dönemine rastlayan *Yılan İçini Döktü* adlı tarihi polisiye roman ise tümüyle başarılı değilse bile son derece cüretkârdır.

Sessiz Tanık
5 Temmuz 1937

Emily Arundell 17 Nisan'da Hercule Poirot'ya bir mektup yazar, ama ona ancak 28 Haziran'da ulaşıyor. Bu arada Emily ölmüyor. Poirot, onun ispritizma, bir broş, bir top ve başka bir cinayeti içeren ölümünü araştırmak için Market Basing'e gider.

Sessiz Tanık romanının yaklaşık yirmi beş sayfa tutan notlarının çoğu, *Nil'de Ölüm* ve yeni keşfedilen "Köpeğin Topu Olayı" adlı kısa öykünün notlarıyla birlikte 30. Defter'de yer alıyor. Roman ile ilk somut örnek olarak kısa öykü arasındaki ilişki (önemli bir farklılık içermekle birlikte) kitabın Ekler Bölümü'nde ele alınıyor. *Sessiz Tanık*, 1936 yılının sonunda ABD'de *Saturday Evening Post* gazetesinde *Poirot Loses a Client* adıyla tefrika edildikten sonra, 1937 şubatında İngiltere'de *Mystery at Littlegreen House* adıyla tekrar yayımlanmıştır. ABD'de yayımlanmasıyla ilgili olarak Edmund Cork'tan Christie'ye gelen ve *Saturday Evening Post* gazetesine gönderilen düzeltilmiş kopya için teşekkür eden mektup her nasılsa bugüne kadar ulaşmış. Gazete Christie'ye bu roman için 16.000 dolar yani *Briç Masasında Cinayet* romanından 2000 dolar fazla ödemişti. Cork düzeltilmiş kopyayı "önemli bir gelişme" olarak düşünüyor ve Collins Yayınevi için kullanmayı öneriyor. Bu gelişme herhalde romanın devamını Hastings anlatırken, "küçük İngiliz köyünün" üçüncü tekil şahıs ağzından anlatıldığı ilk dört bölümü kapsıyor. Geriye dönüp bakınca bu bölümlerin daha sonra eklenmiş olduğu fikri çok mantıklı geliyor.

Sessiz Tanık, Christie'nin köyde geçen polisiye öykülerinin ilk örneğidir. Varlıklı bir evde gizemli bir ölüm, yoksul akrabalar kalabalığı, köy doktoru ve avukatı, Poirot'nun gelip soruşturma yapmasıyla köy halkının dedikoduya başlaması. Bir kez daha ispritizma dikkatleri başka tarafa çekmek için soruşturma sırasında kullanılıyor. Christie'nin katillerinin izleri-

ni gizlemek için bu hileye başvurmaları 1923'te yayımlanan "The Adventure of the Egyptian Tomb" öyküsü kadar eskiye gidiyor. 1961 tarihli *Ölüm Büyüsü* romanında, *Sessiz Tanık*'ın Tripp kız kardeşler, daha uğursuz kız kardeşler ispritizmayı konunun ana unsuru olarak kullanıyor.

7. Bölüm'ün sonunda içerdiği kanıtlardan romanın kesin zaman çizelgesini öğrenmemiz aslında pek alışılmış bir durum değil. Emily Arundell 1 Mayıs 1936'da ölüyor ve Poirot bu cinayet üzerindeki araştırmasına 28 Haziran'da başlıyor, ama araştırma sürecinin büyük bir kısmında bir cinayet işlenmiş olduğunu gösteren hiçbir şey bulunmuyor. Okurların önyargılarıyla oynanıyor ve bir kez daha şüpheli yabancı Doktor Tanios'un ortaya çıkarılmasıyla her şey altüst oluyor. *Ölüm Diken Üstünde, Ölüm Sessiz Geldi, Roger Ackroyd Cinayeti* ve *Mavi Trenin Esrarı* romanlarındaki dört eski katilin adı geçtiği gibi 25. Bölüm'de *Doğu Ekspresinde Cinayet*'e de dolaylı bir gönderme yapılıyor. 6. Bölüm'de *Market Basing* betimlemesi Christie'nin birkaç yıl önce Winterbrook Köşkü'nü satın aldığı Wallingford ile yakından benzeşiyor.

Geçici bir başlık taşıyan notlar aile üyelerini ve onların geçmişlerini içeriyor, ama bazı isimler ve ayrıntılar daha sonra değişiyor: Charles evli değil ve kız kardeşinin adı Bella değil Teresa.

Martha Digby'nin ölümü (Emily Arundell)

Digby ailesi – aile geçmişi.
Miss Martha, Miss Amelia, Miss Jane, Miss Ethel ve Bay Thomas.
Bay Thomas'ın evliliği, bir barmaid'le mi?
Bay John (Charles) ve Miss Daphne (T.'nin çocukları)
John, borsacı, evli ve karısı zeki bir kadın.
Daphne (Bella) bir Ermeniyle mi evleniyor? Doktor Mendeman (Tanios) sevimli bir adam, karısı sessiz, soğuk.

Romanın ilk bölümleri birkaç önemsiz değişiklik dışında taslakla uyumlu, eczacının ortaya çıkması 21. Bölüm'e kadar ertelenmiş ve Theresa ile bağlantılı tabloya şifreli bir referans yapılmış:

Genel Plan

P.'ye mektup gelir. P. ve H(astings) – buna cevap yazıyor – sonra yırtıyor – hayır, gideceğiz. (Market Basing – Lamb kiralanacak ya da satılacak. Emlakçıları ziyaret – gezme isteği – Ellen sohbeti – rap–rap–rap diye merdivenden aşağıya bir top düşüyor bir teriyer köpek kuyruğunu sallıyor.

Eczacı – anımsadığı – sözde kasabanın tarihini yazıyormuş gibi davranıyor. Adam amatör arkeolog – ailenin tarihi. P. hastalanmış doktora gidiyor. (arkeolog olarak), doktor da ona yemeğe geliyor. Bol bol dedikodu – yapıyorlar... ölüm hakkında biraz gizem mi var? Doktor kızgın – yalnızca doğal nedenler, "Yalnızca doğal nedenler," diyor. "Sanırım artık tatmin olmuşsunuzdur." P. "Ama o öldü," diyor.

Theresa Chelsea'de bir apartman dairesinde resim yapıyor. Dick Donaldson ile nişanlı. Donaldson uzman olmak istiyor. Enfeksiyon... karaciğer serum tedavisi...

Aşağıdaki alıntılarda (Ara)Bella yerine Peggy'den söz edilmesi oldukça gariptir. Herhalde bu karakter için daha önce seçilmiş bir isimdi ve Margaret için M gibi aynada görünen simetrik harfler ipucunda işe yarayabilirdi. Gördüğümüz gibi bu unsur *Nil'de Ölüm* romanı planlanırken de düşünülmüştü (bkz. 6. Bölüm).

Emlakçıya başka bir ziyaret – Tripp'lere – sanrılar vs – aşçının kanıtı – O gece Miss Theresa merdivendeydi – bir iplik parçası – evet, Ellen onu buldu. Tekrar Miss Lawson – çekmeceden kaybolan para – kimin aldığını biliyordu. P., onu biraz zorluyor – kadının aklı karışıyor – zavallı Peggy hakkında konuşuyor. Peggy kocasını terk etmiş.

Peggy kocası hakkında tekrar konuşmayı reddediyor. P., "Bana anlat," diyor. Ama o beni tehlikeye atacak hiçbir şey söylemiyor. H., "O bir şeyler biliyor," diyor. Sabahlık hakkında soru soruluyor ve cevap olarak, "Evet, Theresa'nın ona verdiği koyu mavi ipek bir sabahlığı var," diyor. Ne zaman? Hafta sonu için hep birlikte olduğumuz zaman. Hangi gün? Hatırlamıyorum.

Simetrik harfler ve bunlara uygun isimler denemesinin yapıldığı bu sayfa 30. Defter'den alınmıştır. Miss Lawson'ın ismi "Wilhelmina / Mina" adının burada geçtiğine dikkat edin. Çok önemli olan "Arabella" ve "Teresa" adlarına aynı defterin daha sonraki sayfalarında ulaşılmış.

Bir sayfa dolusu harf ve simetrik harf denemesi yapılan isimlerle dolu ipucunu Miss Lawson yanlış yorumluyor ve sonunda doğru olana ulaşıyor:

ARABELLA	A. T.
BELLA	T. A. Arundell

Şampanyadaki Zehir
3 Aralık 1945

Şık bir lokanta, harika bir yaş günü partisi ve şerefe kadeh kaldırılırken zehirlenen güzel Rosemary Barton. Bir yıl sonra aynı lokantada aynı kişilerin bulunduğu partide bir ölüm daha gerçekleşir. Hedefteki kurban kimdi? Albay Race araştırıyor.

Şampanyadaki Zehir romanının notları on deftere dağılmış. 1945 aralığında kitap olarak yayımlanmasından altı ay önce İngiltere'de, on sekiz ay önce de ABD'de tefrika edilmişti. Taslağın bir kopyası Christie'nin ABD'li temsilcisine 1944 ocağında gönderildiğine göre, kitap 1943 yılının sonunda tamamlanmıştı. İlk kez 1937 temmuzunda yayımlanan ve ardından radyo oyunu haline getirilen "Yellow Iris" adlı kısa öykünün genişletilmiş haliydi. Her ikisinde de aynı konu ele alınmıştır ama romanın sonunda farklı bir katil ortaya çıkar.

Şampanyadaki Zehir, Christie'nin sevilen hilelerinden biri olan zehirlenme unsurunun bir örneği. Sosyal içerikli bir toplantıdaki beklenmedik bir olay on yıl önceki *Üç Perdelik Cinayet* romanını çağrıştırdığı gibi, yıllar sonra yayımlanacak olan *Kırık Ayna* romanının da habercisiydi. Yine de bu komplonun uygulanabilirliği hakkında bazı çekinceler vardır. Özellikle soruşturmanın ışığında, konunun başarıya ulaşması için gerekli kişilerin yanlış yere oturtulması hilesini kimsenin fark etmemesi gerçekten

olabilir mi? Bu plan son derece ustalıkla ve zekice hazırlanmış (1. Kitap, 2. Bölüm'ü tekrar okuyun ve ismindeki cerasete hayran kalın.) ama konseptinin kesinlikle dâhiyane olmasına karşın uygulanması biraz tartışmaya açık.

Altı kişinin daha önceki bir zehirlenme olayını anımsaması sahnesi *Beş Küçük Domuz* romanıyla yapısal benzerlik gösteriyor, ama daha önceki romandan farklı olarak anılarla yazılmış açıklamalar biçiminde değil. Bizler, aralarında katilinin de bulunduğu şüphelilerin gözünden Rosemary Barton'ı tanırken her anlatı da başka bir tablo ortaya çıkıyor. Romanın ilk yetmiş sayfasındaki bireysel anılar aracılığıyla onu bir eş, bir kız kardeş, bir yeğen, bir sevgili, bir dost, eşini aldatan kadın ve sonunda bir kurban olarak görüyoruz. Tablonun ortaya çıkması gerçi daha önceki roman kadar ayrıntılı değil, ama yine de hayran olunacak kadar güzel çiziliyor.

Notların en yoğun olduğu 13. ve 63. Defter'de bu romana on sekizer sayfa ayrılmış. Geri kalan sekiz defterde *Şampanyadaki Zehir* notlarına ayrılan sayfalar birden altıya kadar değişiyor, karşımıza birbiriyle bağlantısız notlar, birkaç hatalı başlangıç ve bazen de tekrarlar çıkıyor. 35. Defter'deki karakterler taslakları bazı isim değişikliklerine karşın derhal tanınabiliyor. ABD'de yayımlandığı zaman tercih edilen kitap adı romanın "mazideki cinayet" yönünü vurguluyor.

Anımsanan Cinayet "İşte Rosemary – hatırlanması için"

I Kitap

Ölümden sonra hatırlanan öpücükler kadar tatlı.

Anılarımı unutmak için ne yapmalıyım?

"Anısına" Bölümünün Başlangıcı

<u>Rosemary</u>

Iris... gölgeler – her şeyin başlangıcı.

Kitap

Hatırlanan Ölüm – kızın adı Rue

Hatırlanan Ölüm

Rosemary (ölü) – işadamı olan kocası – George Barton – şüpheli davranıyor.

Stephen Fane (Faraday) R.'nin sevgilisi.

Lady Mary Fane, onun karısı. Soğuk, kibirli, aşırı kıskanç.
Tony Getty (Tony Morelli ayrıca Anthony Browne adını kullanıyor), R.'nin eski sevgilisi şimdi Viola'ya (Iris) âşık.
Ruth Chambers (Lessing)... George Barton'ın sek(reteri) – becerikli kız – patronuna âşık olabilir.
Lucilla Drake –kuzenleri– onlarla birlikte yaşıyor. Oğlu Güney Amerika'da – işe yaramaz biri.
Gizlice Ruth ile evlenen oğlu tarafından (George ya da V(iola)'nın? öldürülmesi.
Albay Race işbaşında

63. Defter'de altı karakter Rosemary üzerinde düşünürken romanın şekillenmeye başladığnı görüyoruz:

Hatırlanan Ölüm: Altı kişi geçen kasım ayında ölen Rosemary Blair'i (Barton) hatırlıyor.
Sandra – R. ondan nefret ederdi – St.'in ona ilgi göstermediğinden şüpheleniyor.
Iris olayı çözümlemeye çalışıyor – mektuplar vs . George'un davranışı – Anthony'nin gelişi – Faraway'ler (Faraday'ler).
Stephen – yaşamı, S. ile tanışması – içten pazarlıklı yakınlık – evlilik – Rosemary – şok – tutku - uyanış – yaş gününden sonra kadının davranışı...
Anthony Browne – R.'yi düşünüyor – onun cana yakın sevimliliği – ona nasıl vurulmuş olduğunu merak ediyor – kendi adı – son derece saygın bir isim, teşrifatçıdan VIII. Henry'ye kadar kullanılmış.

Ruth
Her şey Victor ile başladı – büroda George ile görüşme - kendi... istenmeyen ilişkisi – karım yufka yürekli – adama çocukça yakınlık duyuyor, adamın ülkeden çıkması zorunlu – Arjantin parası.

George
Karısını düşünüyor – (içiyor mu?) – aşırı duygusal – ne kadar güzel bir kadındı – kendisinin yeterince genç olmadığının farkında. Ke-

sin karar vermişti, ama yine de başlangıçta bir şüphe duyduğunda – mektup – kurutma kâğıdı kime yazılmış? – Şu Browne denen adama mı? Yoksa Stephen Faraday'e mi?

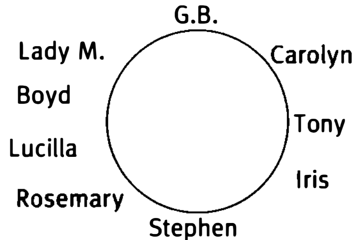
21. Defter'de Rosemary'nin katıldığı ilk partinin oturma planı var ve bu kısa öyküde ilk partiden söz edilirken belirtilenin aksine parti Londra yerine New York'ta gerçekleşiyor. Belki Boyd Masterson, Albay Race'in habercisiydi.

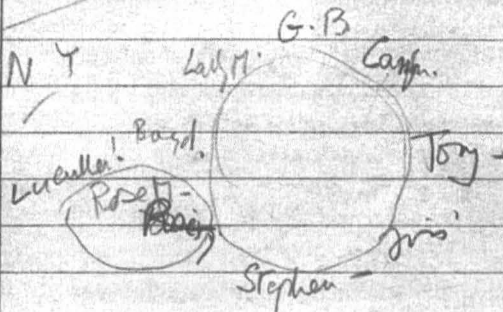
George'a mektup geliyor. İçinde, "Karınız öldürülmüştü." yazıyor.

En eski arkadaşı Boyd Masterson – Masterson, Iris'e konuyla ilgili fikir almak için danışıyor – Iris, Tony ile tanışıyor. Stephen Fane M. P. ve Lady Mary Fane ile birlikte kalıyor.

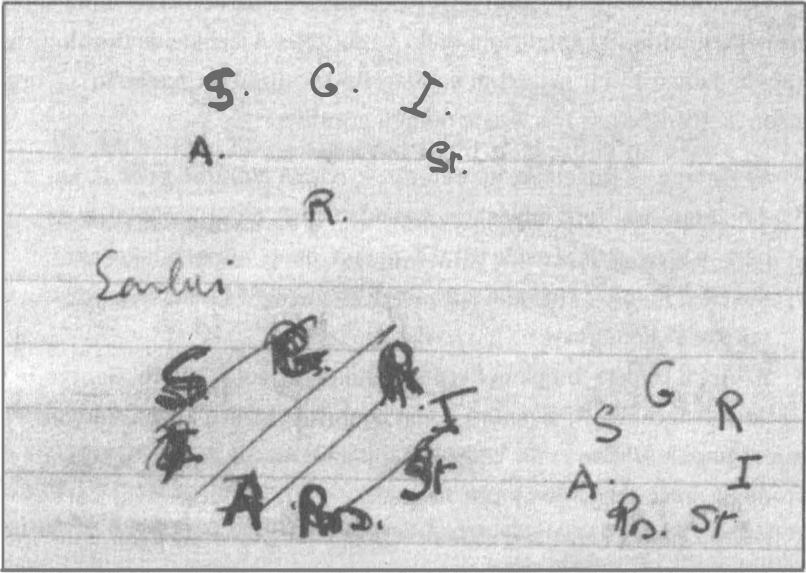
Parti
* George Barton
* Iris
* Tony
* Stephen
* Mary (Sandra)
? Carolyn Mercer (R.'nin sevgilisi) (herhalde Ruth yüzünden vazgeçildi).
? Boyd Masterson
? Lucilla Drake (yaşlı kuzen)

N. Y.

Şampanyadaki Zehir *romanının ölümcül oturma planı. Karşı sayfaya bakın.*

25. Defter'deki Şampanyadaki Zehir *masasının zor okunan üç taslağı "Rosemary"yi ikisinde de oturuyor olarak gösterdiğinden birinci ölümcül partiyi işaret ediyor.*

Beş Küçük Domuz planlaması arasında kalmış olan tek sayfa, Christie'nin aklına gelenleri karaladığını gösteriyor. İki romanın yayımlanması arasında iki yıl vardı, ama fikirlerini kâğıda dökmek için boş bir sayfanın Christie için yeterli olduğunu unutmamak gerekir. Kronoloji hiçbir zaman önemli olmamıştır.

Hatırlanan ölüm olası gelişmeler
Elektrikler kesilir – aslanağzı – Savoy'da gösteri yapanlar – açık saçık şarkı sözlerini, hiçbir sözcüğü kaçırmamak için soluk almadan dinlerler.
Garson ve içkiler – ışıklar yanar. Viola (Iris) dans etmek için kalkar – çantasını düşürür, genç adam çantayı masaya koyar – bir sonraki iskemlenin karşısına – George Barton adında bir adam ölür.

Gerçi Ruth ile Victor kötü adam karakteri olarak hep öncü olmuşlardı, ama beklenmedik bir sonuç için öteki karakterler üzerinde de durulmuştu. Aşağıda daha eski bir taslaktan yapılan ikinci alıntıda Charles'ın, George Barton ve Pauline'nın Iris Marle olduğu görülüyor:

A. George – Rosemary'yi öldürür – parayı kontrol eder – kadın zaten onu terk edecektir. Ardından Iris'i öldürür çünkü o da para isteyecektir. Lucilla Drake parayı onun eline bırakacaktır. Rosemary'nin bir cinayete kurban gittiğiyle ilgili bir mektup yazarak Race'i kandırır.
B. Victor Drake – bu planı Ruth ile birlikte düzenler – Ruth, George ile evlenecektir. R. siyanürü R.'nin çantasına gizlice koyar. Garson kılığındaki Victor zehiri kadının bardağına koyar. Servet George'a değil, Iris'e kalır. Gerry çok heveslidir. Ruth ile Victor(evli) harekete geçmeye karar verir, Victor sözde Güney Amerika'dadır. Ruth siyanürü Stephen'in cebine koyar, mektup Iris'in çantasındadır. (Stephen'dan Rosemary'ye). Çanta yanlış yere bırakıldığı için Iris yanlış yere oturur ve zehri George içer.

C. Victor o adamdır ve aynı zamanda Gerry Wade'dir (Anthony Browne). Ruth'la birlikte işin içindedir, komployu onlar kurar.

Katil olabilecekler
Charles –ilk ölüm intihar– P.'nin parasını zimmetine geçirmiş (Pauline, daha sonra Iris)...
Ya da
Anthony (gerçekten V.'nin sevgilisi mi?) – kadını öldürür – Charles bunu öğrenir – onları ayırmak ister ve Charles öldürülür.
Ya da
Pauline? Kız kardeşini öldürür.

Yılan İçini Döktü
29 Mart 1945

MÖ 2000 yılında Mısır'da zengin arazi sahibi Imhotep eve genç bir eş getirerek herkesi şaşkına çevirir. Genç eş Nofret bütün aileyi kendine düşman eder. Kısa süre sonra bir cinayet işlenir ama ailenin yüreğindeki kötülük tek bir ölümle bastırılamadığından katil tekrar saldırır... ve tekrar... ve tekrar... ve tekrar.

Geçmişte işlenmiş cinayetlerin günümüzde moda olmasından çok önce Agatha Christie bu konuda öncüydü. 1943'te yazdığı *Yılan İçini Döktü* romanı Max Mallowan'ın arkadaşı Mısır Uygarlığı uzmanı Profesör Stephen Glanville'nin teşvikiyle ortaya çıkmıştır. Glanville ayrıntıları doğru kullanması için gerekli temel biligileri ve okuması gereken kitapları ona vermişti.

Klasik bir polisiye öykü olarak kabul edilen bu kitap en önemli sınavı geçemiyor. Okurların saptayıp yorumlayacağı ve böylece mantıklı bir çözüme ulaşacağı ipuçları yok. Ama gerilimli ve okunabilir bir dedektif cinayet öyküsü olarak birincilikle geçiyor. Kendi içinde kime güveneceğinden emin olmayan bir aile tablosu olarak son derece inandırıcı. Diğer romanlarının alışılmış unsurları olan polis kaynakları, parmak izleri, ayak izleri, otopsiler, resmi soruşturmalardan vazgeçmesi gerekmişti. Sonuçta birinci sınıf bir Christie yapıtı sayılmasa da, yine de önemli bir başarıya ulaşmıştır.

Beş farklı deftere yayılan seksen sayfalık notları yorumlamanın zorluklarından biri de karakter isimlerinin sık sık değişmesi. Örneğin romanda Nofret adını taşıyan karakter çeşitli notlarda Ibunept, Nebet, Ibneb ve Tut olarak geçiyor. Ayrıca isimlerin kadınlara mı, yoksa erkeklere mi ait olduğunu saptamak neredeyse olanaksız.

Christie, *Hayatım...* adlı yapıtında, "Tapınaklara ya da saraylara kıyasla evler hakkında bir şeyler bulmak çok daha zordu," diye yazıyor. 9.

Defter'deki "Antik Mısır'da Yaşam ve Gelenekler" başlıklı on altı sayfalık notların arasında gündelik yaşamın ayrıntıları yer alıyor (sayfa numaraları Stephen Glanville'den ödünç alınan kitaplara ait).

Boncuklu bilezikler ya da yeşil cilalı bokböcekli altın yüzükler s.110 ve ayrıca s. 46

Tahnit 21ST D. s. 111 ve 55
Papirüs kâğıdın yapılışı s. 114
Ok ve yayın tarifi s. 127
Kitap giysisi tarifi s. 14
Kurucu hanedanlığın tarifi s. 51
Mumyalama vs. tarifi s. 55 ve s. 57

46. Defter'de aile üyelerinin isimlerinin yazıldığı ilk taslak yer alıyor. Gerçi isimlerin bir kısmı romandakilerle çelişiyor yine de karakterler tanınabiliyor.

Orta Krallık Dönemi Karakterleri
Ipi: (Yaşlı anne) Zorba mı? Şeytan mı? Akıllı mı? (Esa).
Baba: İhtiyar yaygaracı, nazik, can sıkıcı (Imhotep).
Meru: (büyük oğlan) Ailenin iyi oğlu – biraz sıkıcı – içten içe gücenmiş mi? (Yahmose)
S:? Ailenin kötü oğlu – evde değil – tam bir baş belası (Sobek).
H: Şımarık genç oğlan – erken gelişmiş (Ipy).
Kuma: Kurban mı? Tehlike altındaki Güzel veya Kötü – güç sahibi (Nofret).
M.'nin karısı – şirret (Satipy).
S.'nin karısı nazik kadın yoksa bir Emilia mı? (Kait)
Kız evlat – Enerjik – kararlı (Renisenb).
N: Aile dostu – açıkgöz – avukat gibi belki birinci tekil fikri kullanılır. (Hori – ama "birinci tekil" fikri uygulanmamış).
Hepshut: Kavgacı (Henet).

Olayın temeli 13. Defter'de tanımlanıyor:

Nofret geliyor – herkes ona acımasız davranıyor – o da hepsine öfkeli – yabancı kentlere ait öyküleri var – kavga çıkarma yöntemi – Her zaman her taşın altından Hori çıkıyor. Kâtibe Imhotep için yazı yazdırıyor. Imhotep aileye öfkeli yanıt veriyor ve geri dönüyor – araziyi onun üzerine geçiriyor. Akrep sokuyor ve kadın ölüyor – Renseb'in dertli olduğunu herkes biliyor. Sonra Nebet ile Seneb arasında geçen bir sahneyi hatırlıyor.

Bu romanın notları Christie'nin sahnelerini düzenlemek için harf kullanma sistemini bir kez daha örnekliyor. Defterden alınan bu sayfayı romanla kıyaslamak çok ilginç. Gerçi sayfa 15. Bölüm başlığını taşıyor ama sahneler 15., 16. ve 17. bölümlere dağıtılmış. Fakat son kararı (A.C.D. sonra BB) aynen uygulanmış. Her sahnenin ait olduğu bölümü işaretledim:

Bölüm XV

A Esa ve Henet (15 iii)
B Henet ve Imhotep (16 i)
C Renisenb ve "Her şey Korkudur" – Aapene ile karşılaşır – Niçin bana bu kadar garip bakıyorsun? Sonra Yahmose'u görür. onunla konuşur, o kim olabilir? (15 iv)
D ~~Renisenb~~ Yahmose ve babası – Y. daha otoriter (15 v).
E Kait ve Renisenb (15 vii)
F Renisenb. Teti ve Kameni – adamın gözü onda – güçlü çocuklar (15 vii).
G Renisenb ve babası – evlilik (17 i)
H Ren ve Kameni arasında geçen bir aşk konuşması – tılsım kalbi kırılmış – kadın eve gider, kutuya bakar, Henet onu o şeyle bulur – H'nin ipuçları (17 ii ve iii).

Sonra kim ölür?
A. A. Esa merhemle ya da kokulu yağ
B.B. Aahene (Ipy)
Evet, B. B. Henet'e küstahlık ettikten sonra (15 vi) Imhotep'e onu şikâyet eder.
Böylece: A. C. D. – sonra B. B.

Yayımlanan romanda sıralama aşağıdaki gibidir:

A Esa ve Henet (15 iii)
C Renisenb ve "Her Şey Korkudur" – Aapene ile karşılaşır – Niçin bana bu kadar garip bakıyorsun? Sonra Yahmose'u görür, onunla konuşur, o kim olabilir? (15 iv)
D Renisenb Yahmose ve babası – Y. daha otoriter (15 v)
B.B. Aahene (Ipy) Evet, B. B. Henet'e yaptığı küstahlıktan sonra (15 vi)...

Defterler bu romanla ilgili baştan çıkarıcı bulmacalardan en az birine çözüm sunuyor. *Hayatım...* adlı otobiyografisinde Christie şöyle yazıyor:

"Sonuç noktasında Stephen (Glanville) benimle o kadar çok tartıştı ki, üzülerek sonunda ona boyun eğdim... Eğer kitapta herhangi bir şeyin doğru olduğuna, olması gerektiği gibi olduğuna inanırsam kolayca vazgeçmem. Ama bu kez hiç yapmadığım gibi davranıp ona boyun eğdim. Tartışılabilir bir noktaydı ama şimdi kitabı tekrar okurken, sonunu farklı yazmayı istediğimi düşünüyorum... yine de Stephen'a yaptıklarından dolayı duyduğum minnet beni biraz engelledi ve üstelik kitabın fikri ona aitti.

"Sonunu" derken neyi kastettiği açıkça anlaşılmıyor acaba katilin kimliğini mi, yoksa olayın açıklanma biçimini mi değiştirmeyi düşünmüştü? Eğer daha dramatik bir sondan söz ediyorsa bunu asla öğrenemeyeceğiz, ama yine de son sahne daha önceki Nofret ve Satipy cinayetlerini açıkça yansıttığından pek de mantıklı gibi gelmiyor. Eğer aklından farklı bir katil geçmişse, zaten notlar arasına birkaç katil adayı sıralamış:

Henet – karısından nefret ediyor ve bütün çocuklar Ibneb'i destekliyor, sonra o da kadını öldürüyor.
Henet ihtiyar adamı seviyor – ilk karısını ve ikinci kız kardeşini öldürmüş. Ibneb'i yok etmeye kararlı, ona yaltaklanırmış gibi davranıyor.
Hori, Ibneb ile işbirliği içinde mi? İhtiyar kadının sayesinde üstünlük kazanacak. Hori iyice düşünmüş – suç Meru'ya atılacak.
Hori ile Ibneb arkadaş. Kadının ihtiyar adamla tanışmasını sağlıyor – itiraz eder gibi davranıp vakıf senedi hazırlatıyor – kadın sonra saçmaladığı için – adam onu öldürüyor – sonra yapmacık davranıyor kadın aileden intikam alıyor – Renisenb ile son sahne – sen Hori – genç kuzen onu kurtarıyor.
Oğul (kötü çocuk) içeri geliyor, kuma ile konuşuyor, kumadan hoşlanıyor – işbirliği içinde oldukları fikri...

Yayımlanan kitaba girmemiş olan büyüleyici bir fikir daha var. 13. Defter'de Christie tarihi cinayetle paralel giden çağdaş bir olay kullanma fikri üzerinde çalışmış. Kısacık notlardan bile eski ve yeni karakterler arasındaki benzerlikleri görmek mümkün. Yaşlı profesör ile genç karısı Yahmose ile Nofret, Julie kesinlikle Henet, Regina günümüzün Renisenb'i ve Edward ile Silas kolayca Sobek ile Ipy olabilir.

Çağdaş giriş – Yaşlı profesör ya da devlet memurunun – genç karısı – adam oğlunu ve gelinini getiriyor – dul kızının bir çocuğu var.
Julie (onların yanında kalan yaşlı kız) – onlarla birlikte kalan genç arkeolog.
Mezar mektuplarının keşfedilişi – mektuplardan biri Tut'u öldürmekle suçlanan ölmüş ~~kadından~~ kadına.
Yazarın ikinci karısı aniden ölüyor – yanlışlıkla ilaç yutmuş.
Genç kadın ölüyor – baba, oğul ve karısı arasında tartışma çıkıyor.
Baba yeni vasiyetname hazırlanmasını istiyor – her şey Ida'ya...
Julie ve Eleanor'ın portresi (ilk eş) geri gelecek.

Genişletme

Doktor ~~Elinor Solomon~~ Oppenheim

Ida – genç karısı

Julie sadık hizmetçi ve refakatçi, eski dadı.

Edward Mervyn Oppenheim arkeolog – babasından aldıklarıyla geçiniyor.

Charlotte – heykeltıraş ya da müzisyen (piyanist) ya da tarih veya siyaset yazarı.

Charlotte'un erkek kardeşi – Richard bir arkeolog.

Regina Oppenheim – çocuklu dul kadın - ~~Oscar Walsh~~

Jeremy Walsh – genç bir yazar, medyum, mantıklı, insanlar hakkında çok fazla şey biliyor.

Öteki oğlu Silas

"Genç kadın ölüyor!" sözleri, Imhotep'in genç karısı Nofret'in ölümüyle benzerlik gösterdiğinden, kitaptaki paralelliklerin aile ilişkilerinden öteye gideceğini gösteriyor. Ne var ki, bu fikir bu kısa notlardan ileri gitmemiş, eğer gitseydi her iki döneme de kısa öykülerin eklenmesi gerekirdi.

Alternatif sonuç ve paralel anlatım unsurları bu kitabı, ilk kez denenmiş olan tarihi ortam konusu tartışılmadan bile, bundan önceki fikirlerden daha büyüleyici duruma getirirdi. Bütün olayların birbirine kenetlenmiş gibi görünmesine karşın, Christie anlaşılan anlattıklarına birkaç iplik daha dokumaya hazırdı. Eğer günümüzde yaşanan olaylara daha paralellik gösteren bir öykü kullanmış olsaydı, herhalde daha farklı bir çözüm getirecekti. Ne de olsa öykünün iki dalı da aynı hedefe varacak ve belirgin bir şekilde birbirini gölgeleme duygusu yaratacaktı. Yani özgün bir arka plan, tek bir çözüm üretirken başka bir çözüme de ve hatta üçüncüsüne doğru da gidebilirdi.

Bayan McGinty'nin Ölümü
3 Mart 1952

Polis müdürü Spence'in ricasıyla Poirot, iki ay önce dövülerek öldürülmüş olan temizlikçi kadın Bayan McGinty cinayetini bir kez daha soruşturmayı kabul eder. Gerçi James Bentley bu cinayetle suçlanarak tutuklanmıştır, ama Broadhinny'de tekrar öldürmeye hazır biri vardır. Ne var ki, onların hepsi iyi insanlardır...

İki yıl önce *Cinayet İlanı* romanının oluşturduğu modele devam eden *Bayan McGinty'nin Ölümü* savaş sonrası değişimleri yansıtırken güzelliklerden uzak kalıyor çünkü işçi sınıfı cinayetlerini Poirot çok seyrek olarak araştırır. 1923 tarihli "The Adventure of the Clapham Cook" daha önceki deneyimiydi. Bir temizlikçi kadının cinayete kurban gitmesi, berbat yaşam ortamı, Poirot'ya suikast girişimi, hiç de karizmatik olmayan bir sanık bir araya gelince *Bayan McGinty'nin Ölümü* özellikle karanlık bir vaka oluyor.

Bu roman için yetmiş sayfadan fazla not var. İsimler, gerekçeler, şüpheliler, daha önceki vakalar, o andaki olasılıklar karman çorman bir bolluk içinde gibi görünüyor. 3. Bölüm'de gördüğümüz gibi çok önemli dört eski vakanın bir araya gelişi, sıralarının değişmesi ve bunların Broadhinny'nin bugünkü sakinleri olarak yeniden ortaya çıkışları neredeyse sınırsız olasılıklar sunmuş ve hepsinin üzerinde düşünülmüş.

Birinci sayfada Christie romanın genel yapısını saptıyor ve yalnızca polis müdürünün adını belirtmiyor.

> Müfettiş, emekliye ayrılan eski dost, vakanın Old Bailey Hapishanesi'nde bitmesinden kaygılanıyor (ya da yalnızca ~~hüküm giymesinden~~ mahkemeye çıkarılmasından).

Doğru değil – kanıtlar orada – gerekçe – fırsat ve ipuçları ama hepsi yanlış – onun görevi gerçekleri bulmak ve savcıya göndermek – o noktada sorumluluğu bitiyor. Daha fazlasını yapamaz...

Acaba P. bir şey yapabilir mi?

Gerçekler?

Gerçekler yok. Başka kimsenin gerekçesi yok – aslında onların hepsi çok iyi insanlar

En sonunda dört yıl önce yazdığı *Şeytan Dönemeci* romanında Poirot'nun soruşturmadaki ortağı olan polis müdürü Spence'i kullanmaya karar veriyor. Aradan uzun bir süre geçtiğinden *Bayan McGinty'nin Ölümü* kitabının ilk baskısının kapağında "Poirot Geri Döndü!" yazısı yer alıyordu.

İlk romanından otuz yıl sonra da Christie'nin yaratıcılık gücü azalmamıştı. Bayan McGinty Öldü pek yaygınlıkla bilinmeyen bir çocuk oyunu olduğundan daha en başında kitabın da aynı adı taşımasına karar verilmişti. 1. Bölüm'de oyundan söz ediliyor ve kısaca açıklanıyor ama yalnızca adı kullanılıp dizelerin devamı kullanılmıyor. Çeşitli fikirleri çevresine dokuduğu değiştirilmeyecek bir karardı ve fikirlerin hepsi inandırıcı bir konu yaratabilirdi. Göreceğiniz gibi bu öykünün ilk notları kitabın yayımlanmasından beş yıl önce, 1947'de ortaya çıkmıştı.

Bayan McGinty Öldü

Bayan M bir temizlikçi kadın –orta yaşlı büro temizlikçisi– kâğıt sepetinde bulduğu bir şeyden dolayı – acaba mektup parçalarını birleştirdi mi? Eve bir şey götürdü mü?

Sabah çayında morfin...

Apartman katları! Lawn Yolu – yalnızca kapıcı – Bayan M. temizlikçilerden biri.

1947

A. Bayan McGinty öldü

Giriş: Temizlikçi kadın büroda ölü bulunur – kanapeye yatırılmış – daha sonra boğularak öldürüldüğü ortaya çıkar.

Birinin evine gidip haberi vermesi gerekir – gerçek Bayan M., altı ay önce ölmüş – bu kadını diğer temizlikçiler Bayan M.'nin görümcesi olarak tanıyor.

Niçin?

Kim?

50-60 yaşlarında bir kadın – elleri nasırlı – ayakları pedikürlü – iç çamaşırları kaliteli.

Bayan McGinty Öldü

A. Bayan M. temizlikçi kadın. Araştırılınca geçmişi olmadığı görülür – eski temizlikçi kadına rüşvet verip yerini almış – referansları sahteymiş – Norton Sokağı 17 Numara, Birmingham – bir ikamet adresi. Eleanor Lee'nin bürosunda ne yapıyor... Şantaj için kanıt mı arıyor?

B. Bayan M. temizlikçi kadın – Remington ailesi için çalışıyor. Postane yakınında küçük bir evde yaşıyor – evine kiracı alıyor – (James McBride), para kumbarası açılmış ya da başına vurulmuş – James'in giysilerinde kan lekesi – kazanda yakmaya çalışıyor.

C. Bayan M. ~~ihtiyar~~ orta yaşlı kadın – yaşlı kocası James McGinty ile birlikte yaşıyor. Ölü olarak bulunmuş – J.M. çok tuhaf bir öykü anlatıyor (Wallace gibi) ya da mirasını alan yeğeni. Aslında genç adam onunla dostluk kuruyor, ona iltifat ediyor – öyle bir biçimde öldürüyor ki, şüpheler J.'nin üzerinde toplanıyor. Niçin?

H.P. Fikirleri (Bayan McGinty)

Evde dört ya da beş kişi var – biri tehlikeli – P.'nin tek ipucu – içlerinden biri P.'yi yarışta atın ayağının altına ya da trenin altına vs.'ye doğru itiyor. Bayan McGinty – (kâhya mı?) ayrılıyor ve gönderiliyor – niçin? Daha sonra kadını buluyor – kadın ölmüş.

C notundaki adı geçen Wallace, 1931 yılında Liverpool'da işlenen ünlü Julia Wallace cinayetine gönderme. Tanığı asla kanıtlanamayan kocası ci

nayetten tutuklanmış ama sonra tahliye edilmişti. Tıpkı Bayan McGinty gibi Julia Wallace de kendi salonunda başına aldığı ölümcül yaralardan sonra ölü bulunmuştu.

Kitaptaki mürekkep şişesi ve mektup çok önemli bir hatayı içeren gazete kupürü, kahve fincanı, şeker kesicisi ve partide Maureen Summerhayes'in çok cesur sözleri gibi ipuçlarının tümü 43. Defter'de karşımıza çıkıyor.

Ölen kadının parmağında mürekkep lekesi. Postaneden o gün öğleden sonra bir şişe mürekkep almış – mektup bulunamadı. Gazete *Daily Newshound* ya da *Evening Paper.*

Şeker kesicisi – yargıçla karısı onları geri getirdi – kilise satışları.

Gerçek ipucu Robin
E. Kane adını Hope'a çevirdi – Evelyn Hope – kız – ama kız değil- erkek. Robin'in annesi aslında annesi değil – adını mahkeme kararı ile almış – adını ona vermesi için kadına para ödemiş – daha sonra kadını öldürüyor – geçmişinin öyküsünü anlatmasını istemiyor.
Robin'in ikinci cinayet yöntemi – kahve fincanında kalıntılar ve ruj lekesi.
Gazetedeki hata – çocuk henüz doğmamış, bu nedenle cinsiyeti bilinmiyor.
"Evlat edinilmek istemem, sen ister misin?" diyor. (Maureen Summerhayes partide söylüyor.)

Christie bunun ardından şüphelileri gözden geçiriyor...

Şimdi olabilecek ev halkını düşün
1. Otuzlu yaşların sonlarında evli çift – çok belirsiz – R. ve A. gibi (Rosalind ile Anthony, Christie'nin kızı ve damadı) – sebze yetiştiriyorlar – (X'in oğlu ya da kızı) (belki de Summerhayes'ler).

2. Oğluyla birlikte yaşayan yatalak kadın – oğlu ressam – ya da mobilya boyuyor ya da yazar (dedektif öyküleri?) (Bayan Upward ile Robin).
3. Vaughan'lar – güvenilmez koca (bankacı ya da avukat) sessiz, kendi kendini yetiştirmiş kadın – ya çocuklar?... – biri (oğlan) kadının eski kocasından?
4. ~~Zengin kadın çok gösterişli~~ - İki genç adam birlikte yaşıyorlar – (biri X'in oğlu) aptal zengin kıza Rus Grand dükünün oğlu olduğunu söylemiş.

Katilin suçlarla dolu geçmişini gizleme dürtüsüne yol açan eski olaylar romanda olduğu kadar defterde de görülmüyor:

Edith Kane (Eva Kane / Evelyn Hope)
O gün dışarı çıkmış – adam karısını zehirlemiş – şu masum çocuk hakkında gazetede birçok şey yazılıp çizilmiş... aldatılmış – kadın ve çocuğu – çocuk daha sonra doğmuş – babasının adını asla öğrenemeyen küçük bir kız. Edith Kane için yeni bir yaşam başlıyor, Avusturalya'ya gitti ya da Güney Amerika'ya, yeni bir dünyada yeni bir yaşam kuracak.
Kadın gitti – evet – ama yirmi beş yıl önce geri döndü.
Janice Remington – kocasını öldürmek suçundan beraat etmiş ya da Madeleine Smith gibi sevgilisini öldürmek suçundan (Janice Courtland).
Küçük Lily Waterbrook halasını bıçakladığı için – gözetim altında – yalnızca on beş yaşında – sonra serbest bırakıldı – Harris? (Lily Gamboll)
Greenwood olayı – kız evlat adını değiştirdi – ifadesi babasını kurtardı – otuzlarında.

Gazetedeki şüpheliler – Şimdiki yaşları
55 Eva Kane (? Adını Hope olarak değiştirdi – yabancı ülkeye gitti oğlu ya da kızı var.

45 Janice Crale – ya da trajik eş – kocası morfinden ölmüş – ya da banyoda – sevgilisi yapmış – sevimsiz adam – sapık – uyuşturucu kullanıyor (Janice Courtland).
30 Lily Gamboll – halasını öldürdü.

"Madeleine Smith" 1857 yılında Glasgow'da sevgilisi Emile L'Engelier'i zehirlemek suçuyla yargılanmıştı. Jüriden Smith lehine karar çıkınca beraat etmişti. Yukarıdaki Wallace vakası gibi bu olay da hâlâ ciddi tartışmaların odağıdır.

43. Defter'in tek bir sayfasında gözümüze çarpanlar konu iyice ilerledikten sonra eklenmiş olmalı. B noktası dışındakiler 13. ve 14. Bölüm'de karşımıza çıkıyor:

Üzerinde çalışılacak noktalar
A. Bayan Upward fotoğrafı görüyor – gördükleri tanıdık yüzlermiş gibi geliyor.
B. O gece Bayan Rendell, Bayan Upward'ı görmek için aşağıya indi ama sesini duyuramadı.
C. Maureen evlet edinilmekten söz ediyor.
D. Bayan O., Maureen'in yaşını ve görünümünü kısaca anlatıyor.
E. Bayan Rendell, P.'ye imzasız mektubu soruyor – gerçek değil.
F. Bayan O., Poirot'ya gerçekte Doktor Rendell olduğunu söylüyor.

Özellikle C Noktası katili suçlayan ana ipucunu ama çok belirsiz kullanıldığından okurların pek azı bunu fark edecektir. Bayan Upward, Poirot ile çok tehlikeli bir oyun oynarken, A Noktası Broadhinny'deki ikinci cinayeti hazırlayacaktır.

Şahidin Gözleri
3 Kasım 1958

Jacko Argyle üvey annesini öldürmek suçundan hapishanede öldü. Cinayetin işlendiği gece bir tanığı olduğu iddiası şimdiye dek kanıtlanamadı. Arthur Calgary ailenin evine gelir ve Jacko'nun tanığını teyid eder. Böylece gerçek katil hâlâ aile ile birlikte yaşamaktadır ve tekrar öldürmeye hazırdır.

Bu romanın notları, 28. Defter'de yaklaşık kırk sayfa tutuyor. 1 Ekim 1947'de Agatha Christie, Edmund Cork'a mektup yazıp, cinayet saatinde B kişisiyle birlikte olduğunu iddia etmesine karşın, üvey annesini öldürmekle suçlanan ve hapse atılan A kişisinin yasal durumunu araştırmasını istiyor. B kişisi bulunamamış ve A kişisi altı ay sonra hapishanede ölmüş. Bir yıldır ülke dışında olan B kişisi döner ve polise gidip A'nın öyküsünü teyid edip tanıklık yapar. Christie bu durumda özel aftan yararlanarak dosyanın yeniden açılıp açılmayacağını öğrenmek istiyor. Gecikmeden vereceği yanıtın, yeni projelendirdiği kitap üzerinde büyük bir gayretle çalışmasına olanak tanıyacağı konusunda Cork'a güvence veriyor. 28. Defter'in 6 Ekim tarihini taşıyan yirminci sayfası, romanın, yayımlanmasından bir yıl önce planlandığını ve yazıldığını gösteriyor.

"Christie'nin Poirot ve Marple markasını taşımayan en iyi romanı diyebiliriz... *Masum*, o tarihte kullanılan adı, klasik dedektif öyküsüyle çağdaş cinayet romanı kavramının çok başarılı bir karışımı sayılabilir. En son Christie romanının Collins Yayınevi'ne geldiği 1 Mayıs 1958 tarihinde bu yorum yapılmıştı. Yayınevinin editörü kitapta biraz kısaltma yapmanın yararlı olacağını ve Agatha Christie'nin de bunu önerdiğini belirtmişti. Başka bir çekincesi ise isim konusundaydı ve *Viper's Point*, *A Serpent's Tooth*, *The Burden of Innocence* ve ileriye dönük bir tahminle *Cat among*

the Pigeons (*Kapı Tekrar Vuruldu)* gibi çeşitli seçenekler sunmuştu. Son seçeneğin ertesi yıl çıkacak kitabın adı olacağını henüz kimse bilmiyordu.

The Listerdale Mystery kitabına alınmış olan "Sing a Song of Sixpence" adlı kısa öyküyle bu roman arasında belirgin benzerlikler var. Tıpkı kısa öyküde olduğu gibi dışarıdan bir araştırmacı akrabaların birbirinden şüphelendiği kurbanın evine gelir ve katilin, ailenin, yaşlı hizmetlisiyle duygusal bağı olduğunu ortaya çıkarır. Kısa öyküdeki "oğlu" karakterini "sevgili" ile değiştirince, Arthur Calgary'nin Argyle'ların evine geldiği *Şahidin Gözleri*'ndeki Kirsten Lindstrom ile Jacko'nun arasındaki benzerlikler hemen göze çarpıyor. Gerçi kısa öykü neredeyse otuz yıl önce 1929 aralığında yayımlanmıştı ama *Şahidin Gözleri*'nde yabancı dedektif, para uğruna dövülerek öldürülen aile reisi yaşlı kadın, beyinleri kemiren şüphe ve güvensizliğin şüphelenilmeyen duygusal ve suç ortaklığı gibi paralelliklerin rastlantı olamayacak kadar fazla oluşu dikkati çekiyor.

Şahidin Gözleri son dönem Christie romanlarının en iyilerinden biri olmayı sürdürüyor. Klasik bir dedektif öyküsünden çok farklı olarak doğruluk ve adalet, suç ve masumiyet inançlarına dayanarak tam bir cinayet ormanı olarak karşımıza çıkıyor. Yalnızca son yirmi sayfasındaki biri sonuçlanmış diğeri girişim olarak kalmış iki baştan savma cinayetin ortaya çıkışı başarısını biraz gölgeliyor. Romanın sonuna doğru ortaya çıktığından, ne katilin kapıldığı paniği sergileyen ne de şüpheler arttıran bir olgu olarak pek de inandırıcı olmuyor. Buna karşılık defterler bu cinayetlerin kitaba katılması hakkında bazı bilgiler veriyor.

Her zamanki ustalığıyla Agatha Christie yasal adalet ile ahlaksal adaletin dikenli sorusuna çözüm getiriyor. *Şahidin Gözleri* yazıldığı dönemde yaşamın birçok yönü, daha sonra aldığı biçime oranla çok daha kesin sınırlıydı. Herhangi bir Christie romanında bir karakterin katil olduğu anlaşılınca okurlar onun cezasını çekeceğinden emin olurlardı. Jacko işlemediği bir cinayet nedeniyle hapishanede ölünce, Christie adalete zarar vermekle suçlanabilirdi. On beş yıl önce *Beş Küçük Domuz* romanında Caroline Crale haksız yere tutuklanmıştı ama daha önceki ufak bir suçu için yapılan gizli anlaşmayla cezasını çekmiş oluyordu. O da yine hapishanede ölmüştü. *Bayan McGinty'nin Ölümü* romanında sevimsiz James Bentley de haksız yere tutuklanmış ama idam edilmeden önce Poirot onu kurtarmıştı. Ne var ki, *Şahidin Gözleri* romanında ölümcül darbeyi indiren kendi eli olmasa bile, Jacko'nun ahlaksal açıdan sorumlu olduğu sonunda anlaşılıyor.

Romanın başlangıcı 28. Defter'deki notları, kayıkçıya ödenen para miktarına kadar tıpatıp aynı. Arthur Calgary'nin bindiği feribot bugün hâlâ Dame Agatha'nın yazlık evinin görkemli kapısının önünden, Greenway Sokağı'nın kıyısından geçiyor.

Arthur Calgary – feribotla geçmeye başlıyor.
Tekne dolgu oluşturan çakılların üstünde gıcırdayarak duruyor
– A. C. dört peni ödeyip sahile atlıyor.
İşte böyle – hâlâ geri dönebileceğini varsayıyor vs.

28. Defter'in ilk sayfalarından biri doğrudan doğruya cinayetle ilgili. Bir kum torbası yerine demir bir çubuk kullanılması ayrıntısı dışında her şey aynen kullanılmış. Kitaptaki Jacko karakteri bu defterde hâlâ Albert olarak geçiyor:

'Albert ile Bayan A arasında şiddetli bir tartışma oluyor – adam kadına saldırıyor – kadın neredeyse ölecek – K. adamı bir tanık bul-

maya gönderiyor. Saat 08.00'de yine kadının yanında ve onu öldürüyor ya da bıçaklıyor – kadın ayağa kalkıyor, onun hakkında konuşuyor.

Gerçek olayların olası gidişatı
Albert – Bayan Argyle'den para sızdırmak için Lindstrom'a yaranmaya çalışıyor. Lindstrom ile evlenmek istiyor – kız kabul ediyor – Bayan A. ona yardımcı olmuyor – Leo da yardım etmiyor – kadını ikna ediyor – kapının önündeki kum torbası – saat 08.15'te kadının anlamadığı bir belge – Bayan A. eğiliyor, K. ona torbayla vuruyor.

Aile bireylerinin isimleri değiştirilirken Bayan Argyle, Kirsten ve Maureen kitapta aynen kullanılmış. 1958'de yazılan notlar Tina'nın yaşının hesaplandığını gösteriyor:

Tina melez kız. (1940'da beş şimdi ise yirmi üç) yörenin postacısıyla evli? İnşaat ustasıyla? Çiftçiyle
Linda'nın evlendiği adam daha sonra felç oluyor – orada yaşıyor (Mary)
Johnnie – Plymouth'ta çalışıyor, sık sık geliyor.
Albert kötü karakter – güvenilmez biri. Bayan Argyll'i öldürmek suçundan tutuklanmış (Jacko).
Bay Argyll – düşünür.
Bay Argyll – (ya da Bay Randolph) Randolph Argyle mı? Ambrose Randolph mu?
Zayıf – nazik – kitaplara gömülmüş.

Kirsten?
Çirkin bir surat - minicik ev - ~~burun~~ boyalı permalı saçlar
Bir rahibenin saçı ve başörtüsünden ne kadar güzel? – Dalgın rahibe adayı değil – sizi konuk salonuna almadan önce kapı deliğinden inceleyen tipte biri ya da başrahibenin yanına almadan...
Calgary gidip görüyor – Maureen – (onunla evli mi?) Sıradan küçük bir kız – ama kurnaz – adam tutuklanınca aileye gidiyor – ~~kadının~~ adamın evli olduğunu bilmiyorlarmış.

Mary – New York'ta sosyal konut – her şeyden nefret – anne sokakta – araba geçiyor – Bayan A. – evlat edinme – ardından otel yaşamı – çocuk yuvasında büyüme – onun için planlar – Philip ile tanışma – geçmişi yok – gidip onunla evleniyor – adam iş kuruyor ve başarısız oluyor – ardından çocuk felci – Bayan Argyle – onları yanına çağırıyor – adam gitmeye hazır – hastaneye yatıyor – Mary Sunny Point'e gidiyor.

Sonradan iki kurban daha düşünülmüş. Ne var ki, aşağıdaki notlar ilk önce Philip *ya da* Tina'nın kurban olmasının hedeflendiğini gösteriyor:

Kim öldürülüyor? Philip zehirlenmiş – uyanmıyor ya da Tina bıçaklanmış – kadın Kirsty'den Mickey'e yürüyor – yere düşüyor.

Philip'in zehirlenmesi yerine bıçaklanması yeğlenmiş. Katilin acele ettiğinden, bu yöntem hem daha uygun hem de karakteri bıçaklamaya daha yatkın. Tina üzerindeki başarısız cinayet girişiminin romana katılmasının bir nedeni de suça delil olarak bir tanığın sağlanmasıdır. Bıçaklandığı halde yürüyen Tina'nın durumuna şüpheyle bakan okurlar için, Christie'nin belgeleri arasında bu gibi olayları anlatan *British Medical Journal* dergisinin 28 Ocak ve 18 Şubat 1956 tarihli iki nüshası bulunuyor. Üstelik her iki makale de işaretlenmiş. Son derece cüretkâr olan 22. Bölüm'ün dikkatle okunması aldatmaca suçlamalarının yanıtlanması için yeterlidir.

Ayrıca 28. Defter'in sayfalarından öteye gidememiş bazı fikirler de var:

Sahte vasiyetnameyle – gerçek katilin lehine sahtekârlık yapılmış – ama çok kötü bir sahtecilik bu. Ya da Albert yararına çok kötü sahtekârlık yapılmış.
Koca karısından hoşlanmıyor ve çocuklardan nefret ediyor. Başka biriyle evlenmek istiyor mu? Ya da kendi öz oğlu var.
Vasiyetnamesinde bir değişiklik yaparak her şeyi yetimler yurduna bırakacak – kocası açıkta kalacaktı.

Son olarak da aynı tema üzerine çeşitlemeler olan ilgi çekici iki fikir...

Ya da Albert onun (örneğin Bayan Argyle'ın) oğlu

Kirsten acaba Albert'in gerçek annesi mi?

İki fikir de işe yarayabilir ve psikolojik bir anlamda taşıyabilir. İlk fikir senaryoyu derinden etkilerken, ikincisi herhalde kitapta kullanılandan daha fazla Kirsten için etkili bir gerekçe sağlamış olurdu ("Sing a Song of Sixpence" öyküsünde benzer roldeki karakter için olduğu gibi). Ne var ki, kabul edilmemiş ebeveynlik olasılıklarının bir konu unsuru ve bir gerekçe olarak *Noel'de Cinayet, Esrarengiz Sanık, Bayan McGinty'nin Ölümü* ve *Ölümün Aynası* kitaplarında ele alındığı düşünülünce, belki de tekrardan kaçınmak istenmiştir.

Uyuyan Ölüm
11 Ekim 1976

Gwenda Reed'in yeni evi tedirgin edici anılar, uyandırır ve *Malfi Düşesi* oyununu izledikten sonra çocukken orada bir cinayete tanık olduğu şüphelerinin doğrulandığını fark eder. Miss Marple'ın uyuyan ölümlerin uyandırılmaması konusundaki öğütleri göz ardı edilir ve bir katil tekrar saldırmaya hazırlanır.

Agatha Christie'nin ölümünden on ay sonra yayımlanmasına karşın, *Uyuyan Ölüm* İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazılmıştı ve tıpkı *Ve Perde İndi* gibi ancak yazarın ölümünden sonra yayımlanması için kasaya kilitlenmişti. Daha doğrusu defterler ortaya çıkıncaya dek böyle olduğunu varsayıyorduk...

Uyuyan Ölüm notlarının 17., 19., 33., 44., 63. ve 66. Defter'e dağılmış olması zor anlaşılır başlangıcının bir işareti. Başlığı en az iki kez değiştirilmiş. Öykünün geçmişi *Şeytan Dönemeci, Zarif Bir Cinayet Gecesi* ile bu roman bağlantılı. Defterler ayrıca çeşitli zamanlarda *Ölü Harlequin* adlı Bay Quin öyküsünün motifi olan yerde yatan ölüye tepeden bakan insan fikrinin konuya katılmasının düşünüldüğünü gösteriyor. Kolayca bir Poirot romanı olabileceği gibi daha da şaşırtıcı bir biçimde bir Tommy ve Tuppence romanı da olabilirdi. Hava harekâtı sırasında yazılmış olmasına karşın defterler yaratılışının çok farklı bir zaman çizelgesini ortaya koyuyor.

19. Defter'in ilk sayfasının başlığı şöyle:

Kadının Yüzünü Ört
Müteveffa Bayan Dane
Bunu Aynalarla Yaparlar

Umut verici bir başlık olan *Müteveffa Bayan Dane* üzerinde çalışılmamış, ama bu isim *Esrarengiz Sanık* ve *Cinayet Alfabesi* romanlarının ilk taslaklarında geçiyor. *Kadının Yüzünü Ört* ise bir zamanlar *Uyuyan Ölüm* romanının başlığıydı. Başlangıçta *Mazideki Cinayet* adının kullanıldığı elimize ulaşan taslakların birinde görülüyor ve romanın 5. Bölüm'ü bunu vurguluyor. Amerika'daki yayınevi *Beş Küçük Domuz* romanı için 1942 yılında bu adı kullanınca, muhafaza edilen taslağın adı *Kadının Yüzünü Ört* olarak değiştirilmiş. P. D. James bu adı 1964 yılında yazdığı ilk dedektif öyküsünde kullanıncaya kadar her şey yolunda gitmiş. Agatha Christie ise 1972'de temsilcisine yazdığı mektupta *Genç Ölen Kadın* adını önermiş. Sonunda Miss Marple romanı 1976'da *Uyuyan Ölüm* adıyla yayımlanmış. Aşağıdaki alıntının tanıdık ev, duvar kâğıdı, kapı gibi ayrıntılarından rahatça anlaşılacağı üzere, bu roman için *Kadının Yüzünü Ört* adı sık sık defterlerde kullanılmış:

Kadının Yüzünü Ört
Ev – anımsama – kapı – merdiven vs. – Poirot ile kız Malfi Düşesi öyküsünde – kadının öyküsü.

Kadının Yüzünü Ört
... trende – ardından ev – tanıdığını hissetme – bu odadaki duvar kâğıdı – (dolabın içi) ~~kapı~~ ama onu gerçekten şok eden kapıydı.

Bu romanın karmaşık geçmişinin en iyi örneği 63. Defter'deki kısa alıntıdır:

Helen – Evle başla ve kız ve Tuppence (?) ya da bir arkadaş – Raymond West ile karısı – her şey teker teker oluyor – ardından tiyatro – Malfi – bir T. ve T. öyküsü? Bir Miss Marple öyküsü? Bir H. P. öyküsü?
Helen Rendall – intihar – kendini asarak intihar etmiş, kocası evi satıp yabancı ülkeye gitmiş.
Onu kim öldürdü? Erkek kardeşi – tanınmış cerrah ya da doktor? – Kocası? Savaş sarsıntısı – kızın kocası? H., P'nin ikinci karısı, genç havai – bir sevgili – Fergus, şoför ya da sevgili.

Bunca taslak çalışması arasında tek kesin nokta bir kızın çocukluk yıllarının anılarını taşıyan bir evi satın almasıydı ve yukarıdaki alıntıda gördüğümüz gibi Christie hangi dedektifin öyküsü – Miss Marple, Poirot ve hatta Tommy ile Tuppence! – olacağına karar verememişti. Bunun dışında olayların nasıl ilerleyeceği hakkında hiçbir işaret yok ve seçtiği dedektife göre tamamen farklı bir konu ve farklı bir roman ortaya çıkıyor. Dedektifler arasında kararsız kalışı bu romanın Miss Marple'ın son öyküsü olarak yazılıp yazılmadığı sorusunu gündeme getiriyor. Eğer son öyküsü olarak yaratılsaydı, daha ilk baştan Miss Marple'ın adı geçerdi.

17. Defter ilk dört bölümün konusunun ana hatlarını açıkça ortaya seriyor. Kadın kahramanın daha sonra Gwenda olarak değiştirilen adı burada Gilda olarak geçiyor, ama kocasının adı değişmiyor:

Gilda – genç evli kadın Plymouth ya da Southampton'a gelir – hastalanır – geceyi orada geçirir ve bir araba kiralar – yavaş yavaş Güney İngiltere'yi dolaşır. Eve geldiği duygusuna kapılır – akşamüzeri – vadiye iner – ilan tahtası – emlakçıyı ziyaret – (eski sahipleri?). evi satın alır – kocasına mektup yazar (mobilyalı mı, boş mu alır?)

Olaylar – patika – kapı – duvar kâğıdı – Londra'ya telgraf çeker – Giles'in halası Miss M. mi? Ya da Giles'in kuzeni, Miss M. onun halası – ya da Crest'lere – tiyatro – bazı genç insanlar vs. Kadının yüzünü ört – dışarı koşar ve eve gider. Joan ona sorar – Miss M. sıcak su şişeleri, sıcak kahve ve şekerle gelir. Ertesi sabah...
Gilda ona her şeyi anlatır – Helen vs.

66. Defter'de aynen 17. Defter gibi başlıyor, ama *Malfi Düşesi* fikrine geri dönmeden önce kısaca başka bir fikre doğru sapıyor. Bu notlar arasında işlediği ya da işlemediği bir cinayet nedeniyle akıl hastanesinde yatan baba kavramı var ve bu fikir *Uyuyan Ölüm* romanında karşımıza çıkıyor.

Kadının Yüzünü Ört
Kız ve arkadaşı ile başla (kadın) ev bulur Sidmouth'ta – tuhaf şeyler vs.
Kocası gelir (ya da gelecek) – A.'nın korkusu – yörenin doktoruna danışır – gerçekten sahtekâr mı? Doktor kadına çevreden uzaklaşmasını öğütler – daha sonra saksı kadının üstüne düşer – "ev benden nefret ediyor" tiyatro – Malfi Düşesi vs. – vs. – Helen. Acaba babası genç karısını öldürdüğünü düşündüğü için mi akıl hastanesinde?

44. Defter bir askerden ve Poirot'dan söz ederek bu konuyu biraz daha karmaşıklaştırıyor:

Tiyatro grubu
Malfi Düşesi – Kadının Yüzünü Ört – kız çığlık atar ve dışarı çıkartılır – nişanlısıyla eve gitmez – genç asker – Poirot ile gider. Ölen birine yukarıdan bakan bir adam, tek eli olan adam – yalnızca bu değil – tanıdık ev – daha önce hepsini görmüş.

33. Defter ise olası Harlequin bağlantısını gösteriyor:

Harlequin ve Helen'in devamı mı?
Kız (Anne) merdivenden aşağıya iner – ölmüş kızı ve üzerine eğilen erkeği/kadını görür (gri eller) Helen.

Sonunda konu üzerinde iyice yoğunlaşılır ve Miss Marple dedektif olarak seçilir ve Christie alfabetik planlamasını izler:

A. Musgrave'e yazılmış aşk mektubu büroda mı? (17. Bölüm iii'de Erskine söz ediyor)
B. Eski uşak gazetedeki ilanı görür (12. Bölüm)
C. Uşak 1? 2? H.'nin birinden korktuğunu duymuş (14. Bölüm)
D. Üç uşak – birinci hemşire havai – o gece dışarda... (O kız C (yukarıda)
  2. Aşçı – Bayan F.'nin uşağı – o tarihte çok genç.
  3. Lily – o tarihte çok genç – galiba orta hizmetçi
  si – giysileri yanlış – pencereden bir şey mi gördü?
  (14. Bölüm)
E. Fane büroda – nazik, kontrol altına alınmış – hiç evlenmemiş – annesi baskıcı (13. Bölüm)
F. Miss M. ile annesi Jackson'ın oğlunu öğrenir – ayrıca dışarı çıkan adamı öğrenir – Albay M. (16. Bölüm)
G. Jackson (Affleck) – şüphede bırakılmış (Fane'in bürosunda mı?) Durumu iyi bir muhasebe firmasında – ikinci cinayet – Lily? Hemşire? (21. ve 22. Bölüm)
H. Binbaşı ve Bayan Musgrave (Erskine) – Gwenda adamla konuşur. Sevimli kız – evet, ben o kıza âşık oldum – karım –çocuklar küçük – sanırım doğrusunu yaptım. Kızın eskiden nerede yaşadığını görmek için Dilmouth'a geldim (17. Bölüm).
I. "Ceset her zaman istediğiniz yere konabilir," diyor Miss M. Bahçede J.'yi izliyor (23. Bölüm).
J. Doktor Kennedy ile G. Gil ve Miss M. – üç erkek – hangisi? Ardından sonraki yaşamları – Miss M. böyle bir durumda bir erkeğin neler hissedeceğini sorar? Yalnızlık – konuşmak istemek (en yakın benzerlik 23. Bölüm'de).

Oldukça donuk olan olayların geçtiği kitapta Lily Kimble cinayetinin tanığı Christie'nin ustalığının üstün bir örneği olarak parlıyor. Ana hatları 17. Defter'de çizildiği biçimde kitapta yer alıyor. Her zamanki gibi Christie basite indirgemeyle oynuyor:

Lily'nin Öldürülmesinin Koşulları
Doktor K'ya yazıyor (kocasının öğütlerinin aksine) – Giles ile Gwenda'ya görmeye gelen adam Marple ile karşılaşır – kadının mektubunu getirir – kadına salı günü 16.30 treniyle Dillmouth Junction'da aktarma yaparak gelmesini söylediğini anlatır – G. ile G. oraya 16.30'da varırlar. Aslında ona 14.30 treniyle gelmesini söylemiştir – iki mektup – birbirinin aynı, yalnızca saatler farklı.

Bütününe bakınca *Uyuyan Ölüm,* 1940'ların başında yazılan *İskemlede Beş Ceset, Ölüm Oyunu* ya da *Cesetler Merdiveni* romanlarıyla aynı sınıflamada değil. Defterler sayesinde artık bir nedeni olduğunu biliyoruz.

14. Defter bu kitapla bağlantılı bir tarih olarak 1947 eylülünü işaret ediyor.

Planlar Eylül 1947

Harlequin Ölüyor
Kadının Yüzünü Ört (Helen)
Bitti

Bu tarih, kitabın ortaya çıkış tarihi hakkındaki tüm kuramlarla çelişkiye düşüyor. *Kadının Yüzünü Ört (Helen)* tanımına uygun başka bir roman olmadığından *Uyuyan Ölüm* adıyla bilinen romandan söz edildiğini düşünüyoruz. Kısa notlardan dolayı 1947 eylülünde planlamanın başlarında olduğu anlaşılıyor ve romanın yazılışı varsayılan tarihten çok sonraya geliyor.

Bir sonraki sayfada bir yıl sonranın tarihinin bulunması ve konunun yalnızca ana hatlarının çizilmesi bu karmaşıklığı ortaya koyuyor.

Planlar Kasım 1948

Kadının Yüzünü Ört
Genç kızın (ya da evli genç kadının) bazı anıları var – geri gelir – işaret eder – Helen merdivenin altında ölmüş yatıyor – gri parmaklar... – Helen, Gilliat için verilen ilan (adı bir kitapta bulunmuş) – Doktor Gilliat "Estetik cerrah... kız kardeşi miydi?" diye cevap verir.

Buradaki bazı noktaların (adı bir kitapta bulunmuş, Doktor Gilliat, "Estetik cerrah," diye cevap verir.) *Uyuyan Ölüm* ile hiçbir bağlantısı yok ama "gri parmaklar" ve "eli olan adam" son yüzleşme sahnesinde yer alınca, bu referensların ne kadar önemli ve tedirgin edici olduğu açığa çıkıyor. Planlama aşamasına daha çok ihtiyaç olduğu ortada. Yani yazılış tarihini 1950'lere biraz daha yaklaştırabilir ve varsayılan 1940'lı yıllardan on yıl öteye götürebiliriz.

Üstelik bu kitabın savaştan yıllar sonra yazıldığını ifade eden başka işaretler de var. 19. Defter'den yapılan alıntıda (Kızın tiyatrodayken dışarı koşması açıkça *Uyuyan Ölüm* kitabını işaret ediyor.) "Savaş yıllarında" sözcükleri sık sık geçiyor. Bu tanım ancak savaş sona erdikten uzun bir süre sonra yazılmış olmalı.

> Jimmy Peterson, Val'i aramak (savaş yıllarında oradaydı) için ABD'den gelir. Kız tiyatroda – dışarı koşar - genç adam onu izler.

Uyuyan Ölüm romanının savaş sırasında yazılmadığı kuramını destekleyen iki nokta daha var. Miss Marple'ın ilk uzun öyküsü *Ölüm Çığlığı* 1930 yılında yayımlanmışken ve *Cesetler Merdiveni* ancak 1942'de yayımlanacakken, 1940'ların başında "son" öyküsünü yazmanın bir anlamı var mı? *Uyuyan Ölüm* 24/i'de Müfettiş Primer "Lymstock yakınlarındaki zehirli kalem sorunu"ndan söz ederken 1943 yılında yayımlanmış olan *Cinayet Reçetesi* romanına gönderme yapıyor.

Yapıtın bütününe bakacak olursak, *Uyuyan Ölüm* Miss Marple'ın meslek hayatının en iyi dönemini yansıtmaktadır. İyi bir dedektif romanı olmasına karşın bir yıl önce yayımlanmış olan *Ve Perde İndi, Poirot'nun Son Olayı* kitabının teknik açıdan sergilediği üstün güç gösterisine sahip değil ya da *Cinayet İlanı* Miss Marple'ın mesleki açıdan en iyisi olduğunu göstermektedir. Varsayılan tarihten çok sonra yazılmış olma olasılığını açıklamaya yetmiyor.

KANIT E:
N VEYA M? – ROMAN İSİMLERİ SINAVI

Bir öykünün iki temel unsuru adı ve konusudur – gerisi
yalnızca hazırlık çalışmasıdır. Bazen yapıtın adı okuyucuyu
kendiliğinden konuya götürür ve böylece yol dümdüz gider.
Ama bu kez romanın adı sayfanın üstünü süslerken, konunun
bir kırıntısı bile ortaya çıkmıyordu.

"Bay Eastwood's Adventure"

Aşağıdaki sıralanmış isimler Christie'nin bazı kitapları için düşünülmüş ama sonradan vazgeçilmiştir. Defterlerden, elyazmalarından, daktilo edilmiş taslaklardan, yayınevi editörlerinin raporlarından ve mektuplardan toparlanmıştır. Romanların, kısa öykülerin, oyunların ve bir Mary Westmacott imzalı yapıtın bulunduğu listede bazı adlar açıkça tahmin edilebiliyor.

John Curran

1. Tragic Weekend *(Trajik Hafta Sonu)*
2. Post Mortem Justice *(Ölüm Sonrası Adalet)*
3. Retrospective Death *(Mazideki Ölüm)*
4. In Memoriam *(Anısına)*
5. Death of a Games Mistress *(Spor Öğretmeninin Ölümü)*
6. The Innocent *(Masum)*
7. Aftermath *(Sonrası)*
8. Blood Feast *(Kan Ziyafeti)*
9. The Hand (El)
10. A Death has been Arranged *(Bir Ölüm Düzenlendi)*
11. Operation Deadline *(Kör Hat Operasyonu)*
12. Return Journey *(Dönüş Yolculuğu)*
13. Death is Folly *(Ölüm Saçmadır)*
14. Easeful Death *(Kolay Ölüm)*
15. Viper's Point *(Yılanın Dili)*
16. 2nd Innings *(İkinci Atışlar)*
17. The Tangled Web *(Karmaşık Ağ)*
18. Laura Finds a Body *(Laura Ceset Buluyor)*
19. The Flowing / Incoming Tide *(Akış / Gelen Dalga)*
20. A Serpent's Tooth *(Yılan Dişi)*
21. Cat among the Pigeons *(Kapı Tekrar Vuruldu)*
22. The Soul in the Window Seat *(Pencerenin Önündeki Ruh)*
23. The Spider's Web *(Sevimli Örümcek)*
24. The World's Forgetting *(Dünya Unutuyor)*
25. The Manor House Mystery *(Manor Konağı Gizemi)*
26. Shadow in Sunlight *(Güneşteki Gölge)*

Yanıtlar yan sayfada.

Yanıtlar

1. *The Hollow* (Ceset Katilini Arıyor)
2. *Five Little Pigs* (Beş Küçük Domuz)
3. *Five Little Pigs* (Beş Küçük Domuz)
4. *Sparkling Cyanide* (Şampanyadaki Zehir)
5. *Cat among the Pigeons* (Kapı Tekrar Vuruldu)
6. *Ordeal by Innocence* (Şahidin Gözleri)
7. Sanctuary
8. *Hercule Poirot's Christmas* (Noel'de Cinayet)
9. *Sleeping Murder* (Uyuyan Ölüm)
10. *A Murder is Announced* (Cinayet İlanı)
11. Fiddlers Three
12. *The Hollow* (Ceset Katilini Arıyor)
13. *Dead Man's Folly* (Sonuncu Kurban)
14. *The Halloween Party* (Elmayı Yılan Isırdı)
15. *Ordeal by Innocence* (Şahidin Gözleri)
16. *N or M?* (N veya M?)
17. *The Moving Finger* (Cinayet Reçetesi)
18. *Spider's Web* (Sevimli Örümcek)
19. *Taken at the Flood* (Şeytan Dönemeci)
20. *Ordeal by Innocence* (Şahidin Gözleri)
21. *Ordeal by Innocence* (Şahidin Gözleri)
22. The Rose and the Yew Tree
23. *The Moving Finger* (Cinayet Reçetesi)
24. The House at Shiraz
25. *Three Act Tragedy* (Üç Perdelik Cinayet)
26. *A Caribbean Mystery* (Ölüm Adası)

8

Bilinmeyen Hedef: Yabancı Ülkede Cinayet

Her şey her gün aynı – hiçbir şey olmuyor. Her an bir şeylerin olduğu St. Mary Mead'e hiç benzemiyor.

Ölüm Adası, 1. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Ölümle Randevu (oyun) • The House at Shiraz • *Kahverengi Elbiseli Adam* • *Gece Gelen Ölüm* • Triangle at Rhodes

Agatha Christie meslek hayatı boyunca "yabancı ülke" arka planını çağdaşlarından çok daha fazla kullanmıştır. *Dersimiz Cinayet* adlı üçüncü kitabında Poirot'yu Fransa'ya göndermişti. İlk on yıl içinde yazdığı *Kahverengi Elbiseli Adam, Büyük Dörtler* ve *Mavi Trenin Esrarı* adlı üç romanı da yabancı ülkelerde geçiyordu. 1964 gibi geç bir tarihte ise Miss Marple örgü şişlerini Karayip Adaları'na taşıyordu. *Bağdat'a Geldiler, Bilinmeyen Hedef, Frankfurt Yolcusu* gibi dedektif romanlarının çoğu da benzer ortamlarda geçiyordu. Poirot en ünlü vakalarını Whitehaven Malikânesi'nden uzakta çözmüştü: *Nil'de Ölüm, Doğu Ekspresinde Cinayet, Gece Gelen Ölüm* ve *Ölümle Randevu.* Bu durum Christie'nin yaşamı boyunca süren yolculuk sevgisinin yansımasıydı.

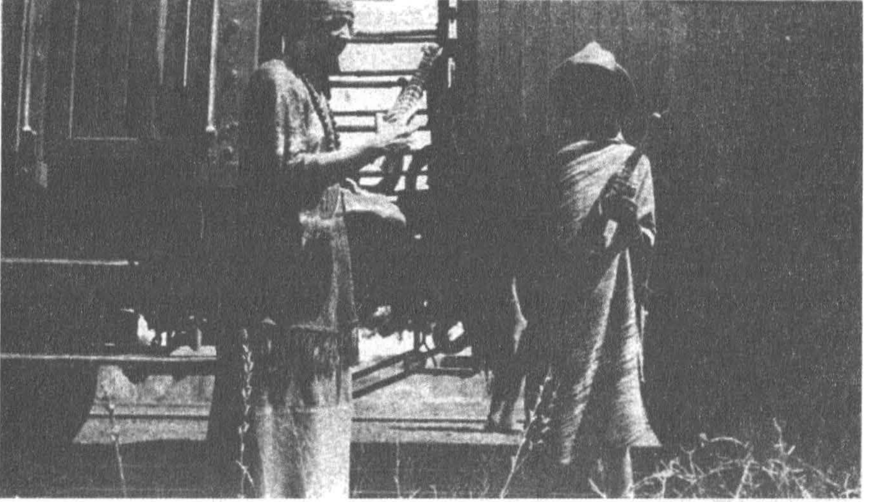

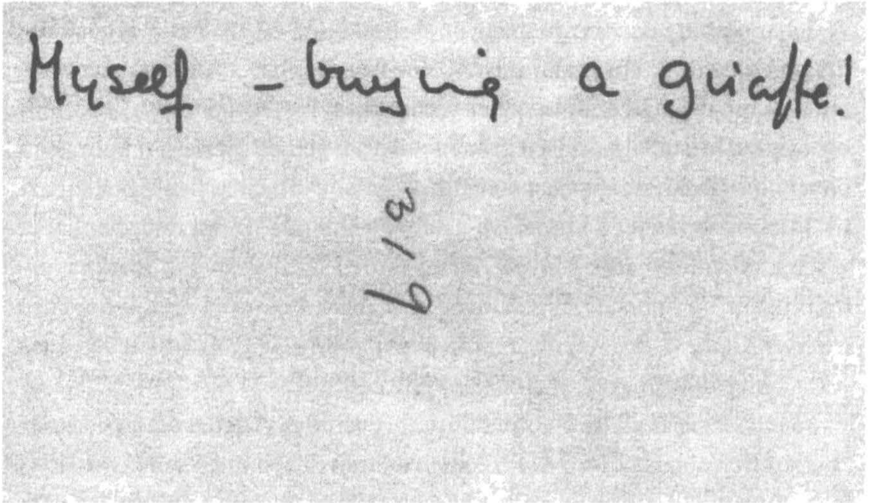
Kahverengi Elbiseli Adam
22 Ağustos 1924

Birdenbire yetim kalınca Londra'ya gelen Anne Beddingfeld, bir metro istasyonunda şüpheli bir ölüme tanık olur. Terk edilmiş Mill Konağı'ndaki ölümün ardından Anne araştırması gerektiğini düşünerek Güney Afrika'ya giden bir gemiye biner ve gittiği yerde soluk kesen bir maceraya karışır.

Christie'nin dördüncü romanı ilk kocası Archie ile dünyayı dolaştıkları 1922 yılındaki deneyimlerine dayanmaktadır. Gerçi öykü İngiltere'de başlıyor, ama büyük bir bölümü Güney Afrika'ya giden bir gemide geçiyor ve Johannesburg'da zirveye ulaşıyor. Aslında tam bir dedektif öyküsü değil ama yine de "katil kim?" unsurlarına sahip. Cinayet, çalıntı mücevherler, usta bir katil, gizemli mesajlar ve karşılıklı ateş açma içeren heyecanlı bir öykü, Christie'nin polisiye romancı olarak gerçek mesleğini bulmadan önceki bir çıraklık çalışması denebilir. Christie'nin en şaşırtıcı hokkabazlık hilesini son derece kurnaz ve usta bir yöntemle iki yıl önceden haber vererek önemli bir rol oynuyor. Ayrıca birden fazla anlatıcı kullanma tekniği ilk kez bu romanda uygulanıyor ve bu teknik meslek yaşamı boyunca *Cinayet Alfabesi, Beş Küçük Domuz* ve *Ölüm Büyüsü* gibi birbirinden farklı romanlarda çeşitli biçimlerde karşımıza çıkıyor.

Gerçek yaşamda Archie'ye dünya turu için bir yönetici olarak iş veren Binbaşı Belcher, kendisini de bir roman kahramanı yapması için Christie'yi ikna etmişti. Üstelik herhangi bir karakter olmakla yetinmiyor ve bir cinayet romanının en ilginç karakteri olarak gördüğü katil rolünü üstlenmek istiyordu. Hatta romanın adını bile önermişti: kendi evinin adı olan *Mill Konağının Esrarı.* Christie, *Hayatım...* adlı otobiyografisinde, Belcher'in bazı özelliklerini kullanarak Sir Eustace Pedler karakterini yarattığını, ama bu karakterin tam olarak Belcher olmadığını açıklıyor.

1922 yılında Archie ile dünyayı gezerken çekilen ve yayımlanmamış olan bu fotoğraf, tıpkı Kahverengi Elbiseli Adam *romanının kahramanı Anne'in 23. Bölüm'de yaptığı gibi, Agatha Christie'yi bir trenin yanında ahşap zürafa satın alırken gösteriyor.*

Yine *Hayatım...* adlı yapıtında *Kahverengi Elbiseli Adam* romanının dizi hakkını *Evening News* kuruluşuna sattığı zaman adını "*Anne the Adventuress* / Maceraperest Anne" olarak değiştirdiklerini söylüyor. Bu adın "şimdiye dek duyduğu en saçma başlık" olduğunu ekliyor, ama 34. Defter'in birinci sayfası yine de *Maceraperest Anne* ismini taşıyor.

34. Defter'deki on iki sayfalık notlar öykünün gidişini yansıtıp kurgunun geri kalanını bizlere açıklıyor. Yayımlanan romanla tıpatıp benzeşmesi daha önceki bir özetin ve ilk taslak notlarının varlığına işaret ediyor, ama Chrisite bu romanın notlarını Güney Afrika'da tutmaya başladığından elimize geçmemiş olması mantıklıdır.

1. Bölüm: Anne ve babasıyla yaşamı – babasının arkadaşları... babasının ölümü- A parasız kalıyor... avukatla görüşürken doksan beş sterlin miras kaldığını öğreniyor.
2. Bölüm: Metroda kaza – Metrodaki adam – Anne eve geliyor.
Gazetede "Bilgi isteniyor" ilanı – Scotland Yard avukatı tarafından – Müfettiş Anne ile görüşmek için geliyor – Anne çok sakin – küçük kafalı – doktor değil. Dedektif olduğunu söylüyor, naftalin kokan bir kâğıt çıkarıyor, kâğıdın, 17 Ocak 1922'de ölen adamdan alındığını fark ediyor.
3. Bölüm: Editörü (Lord Northcliffe) ziyaret – holden etkili bir kart alıyor – kızın karşılanması – eğer başarılı olursa. Seyretme emri – Acaba kız bir şey buluyor mu? Belki bir film rulosu?
5. Bölüm: Walkendale Şatosu – kızın araştırmaları – Arundel Şatosu – Anne geçişini yapıyor.
4. Bölüm: Albay Sir Eustace Puffin (Pedler) – kamaralar değişiyor – 13'ten 17'ye – genel karmaşa – Eustace, Anne ve Doktor Phillips ve Pratt aynı kamarayı istiyor.
Ya da adam yardım istemek için dışarı fırlıyor – daha sonra gelen kadın kamarot adamın omzundan bıçaklandığını görüyor – Doktor giriyor, "İzin verin bakayım," diyor. Kız ondan şüpheleniyor – doktor gülümsüyor, sonunda adam doktorun kamarasına götürülüyor ve gemi doktoru onu tedavi ediyor.

Ünlü gazeteci Lord Northcliffe'den söz etmesi Christie'nin 5. Bölüm'de Anne'in iş istemek için görüşmeye gittiği Lord Nasby karakterini onun üzerine yapılandıracağına işaret ediyor. Kamaraların değiştirilmesini ve bıçaklanan adamı içeren iki alternatif senaryo da romanda yer alıyor.

The House at Shiraz

Haziran 1933

Lady Esther Carr niçin kendini İran'daki evine kapattı? Hizmetçisine ne oldu? Parker Pyne araştırıyor.

Parker Pyne Investigates adlı kitapta yer alan bu kısa öykü önemli olmayan bir Christie yapıtıdır ama yine de *Cinayetler Kulübü* kitabındaki *Sekreter* öyküsünde kullanılan ve daha sonra *Cinayet İlanı* romanında geliştirilen kurgu unsurunu içeriyor. 63. Defter'de şaşırtıcı bir biçimde oyun uyarlamasına ait notlar yer alıyor ama öykü senaryolaştırılmıyor. Sahneye uyarlanması olası gibi görünmüyor ama *Beklenmeyen Şahit* öyküsü de aynı durumdaydı! Burada Christie öyküyle bağlantısı olan çeşitli başlıklar üzerinde oynuyor:

Dünyalar Unutuyor (Oyun? *Şiraz'daki Ev*)
Çöldeki Hanımefendi

Uyarlamanın notları iki perde ve üç sahnenin taslağını kapsıyor:

Otel – oradan buradan atlamalar – Lady Esther Carr ile onunla yaşlı bir bey ya da bir hanım arasında geçen sahne – annesinin dünyayı dolaşan arkadaşı – şoför – kadının öfkesi – o adamla kaçıyor – adam onu terk ediyor – eski dost adamın deli olduğunu söylüyor.

Lady E. ile kız arasında konuşma – Muriel iyi, normal bir kız – ya da çocuk yuvası dadısı – kız nişanlı – şoför, bir pilot – inatçı genç adam. Görüşmede adam öteki kızla konuşuyor – kızdan hoşlanıyor ve dostluk kuruyorlar.

II. Perde: Çöl'deki ev – yerli hizmetçiler – Lady E. – herkes Arap giysileri içinde. Adamı Şam'a bir iş için yolluyor – bir ay uzakta olacak – sonra kölesine dönüyor ve kıza Alan'i görmeye izin verilmeyeceğini söylüyor, M. sert yanıt veriyor – ona düşman oluyor – senin kadar uzun boylu ve güçlü – geri geri yürüyor ve düşüyor. Yeni İngiliz konsolos ziyarete gelecek – kadın kahvaltı tepsisini atıyor – yüzüğünü takıyor – adamı eve alıyor – Lady E. olarak adamı karşılıyor.

Öykü ile önerilen uyarlamanın arasındaki en büyük fark, öyküde Pyne ile İngiliz konsolosu arasında geçen konuşmada bizlere aktarılan bilgilerin sahnede oynanması. Birinci perde öykünün arka planını hazırlıyor ve ikinci perde kılık değiştirmeyi hızlandıran kazayı gösteriyor. Böylece izleyiciler öykünün sonunda ortaya çıkan açıklamayı daha önceden öğreniyorlar. Ama son perde için hiçbir not olmadığından, Christie'nin aklında başka bir sürpriz olup olmadığını öğrenemeyeceğiz.

Problem at Pollensa Bay
Kasım 1935

Bayan Adela Chester, Parker Pyne'den oğlu Basil'i uygun görmediği kız arkadaşı Betty'den ayrılmaya ikna etmesini ister.

20. ve 66. Defter'de bu neşeli Parker Pyne öyküsünün kısa notları var. Tek sorun olayın nerede geçeceğiydi. Cinayet içermeyen komedi öyküsü büyük bir olasılıkla dergi piyasası için yazılmıştı:

> Heyecanlı kadın M. P. P.'den, oğlunun bir kızla evlenmesini engellemesini ister çünkü ona göre mutlu olamayacaklardır ve oğlan P.P.'e kendisine yardımcı olup olmayacağını sorar.
> Korsika mı? Mayorka mı?
> Bir anne ve oğlu – oğlanın hoşlandığı kız – ebeveynleri – pantalon – Madeline gelir – bu sahne de oğlanın dikkati dağılır.

Triangle at Rhodes
Mayıs 1936

Hercule Poirot, Rodos'ta tatil yapmaktadır. Kahramanları uyarmasına karşın kaldığı otelde cinayet işlenmesini önleyemez.

Bu kısa öykünün başlangıcı karmakarışıktır. ABD ve İngiltere baskılarıyla ilgili çeşitli metinler var ve sahne uyarlamasıyla ilgili çok sayıda not bulunuyor. Ayrıca *Ölüm Oyunu* romanı için genişletilip değiştirildiğinden

notların bir kısmı çakışıp kesişiyor. Defterleri kesin olarak tarihlemek olanaksız, ama 20. Defter'deki alıntı konuyu yeterince özetliyor:

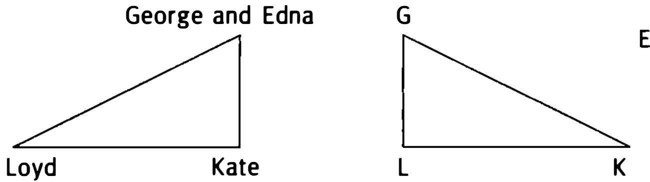
Üçgen – Komutan C. ve Douglas Golding, Valerie C.'yi seviyor.

Bildiğimiz hale gelinceye kadar birkaç değişikliğe uğramış. Bu notlar ve Christie'nin çeşitli bitmez tükenmez üçgen çizimleri "Problem at Pollensa Bay" notlarının iki tarafında yer alıyor. İşleri biraz daha karıştırmak için tamamen birbirinden farklı iki mekân ve karakter listesi bulunuyor:

Sovyet Rusya

Oteldeki oda –
Trende –

Üçgen

Anna ve Ivan
Gordon'lar, Lloyd ve Jessica
Rodos – deniz banyosu – Emily Renault (Joan Heaslip)
Courtney'ler – güzel sararıp solmuş – boş kafalı.
Golding'ler gelir – adamın ve– gösterişsiz karısının – balayında olduklarını öğrenmek şok yaratır – adamın Bayan C.'ye hayranlığından – şaşkına dönmüş – C. ile arasında düşmanlık herkes akşam yemeğinde çıkan tartışmadan söz ediyor.
Sessiz kadın P. P.'ye gelir... ne yapması gerekir? Pyne hemen adadan ayrılmasını söyler, "Tehlike altındasın," der. (P. P. kadını nerede görmüş olduğunu kendine sorar – cinayet davasının anımsanışı). Lee eczacı, Golding her zamanki içkisini alır – cin ve zencefilli tonik – Bayan Golding kocasının içkisini içer ve ölür.

Belki de 1931'de Ur kentinden dönerken kısaca gezdikleri ülkeden etkilenerek Sovyet Rusya'yı kullanmayı tasarlamıştı ve hem kendisi hem de o dönem için dedektif romanın geçeceği mekân olarak olağandışı sayılırdı. Herhalde bu nedenle bu taslağın üzerinde daha fazla çalışmadı. Öteki senaryo yayımlanmış kitaba daha yakındı, ama yine de üzerinde bazı ince çalışmalar yapacaktı. Çok önceden tasarlanmış taslağın bir Parker Pyne öyküsü olarak hazırlandığına dikkat edin.

Sonunda 66. Defter'de "gerçek" haline ulaşıyoruz. *Cinayet Alfabesi* notları arasındaki bu kısa konu özeti, her iki romanın yayımlanma tarihiyle çakışıyor. En önemli romanlarından birinin ön hazırlığını yaparken, diğerinin konusunun ve mekânının birdenbire tamamen şekillenmiş olarak ortaya çıkması Christie'nin yaratıcı üretkenliğinin başka bir örneğidir.

> Poirot öyküsü – Chantries – kadın güzel, boş kafalı, erkek sessiz güçlü karakterli – Golding'ler... G. Bayan C.'ye tutkun – Bayan G. umarsızlıkla Poirot'ya gelir ve, "Tehlike altındasın," der. Kitabın çeşitli sahneleri – aslında Chantries ile Bayan G. sevgili – cin ve tonik – Gold aslında C.'yi öldürmek istemektedir, Bayan C. içkiyi içer – ve ölür.

Küçük karalamanın tam ortasındaki "kitabın çeşitli sahneleri" sözcüklerine dikkat edin. Herhalde bu durumun büyük bir genişletme potansiyeli olduğunu düşünmüştü. Ve birkaç yıl sonra konuları çok farklı olmasına karşın bu genişletmeyi *Ölüm Oyunu* romanında gerçekleştirmişti. Her ikisi de sahildeki bir ilişki üçgenini içerir ve üçgenler hiç de okurların beklediği gibi değildir, cinayetlerin gerekçeleri farklıdır ve sonsuz üçgen teması daha sonraki kitapta daha da farklı bir görünüm kazanır. Yirmi beş yıl sonra yazılan *Kırık Ayna* romanında katilin kullandığı zehirleme yöntemiyle bu kitaptaki yöntem benzerlik gösterir.

Aşağıda 58. Defter'den yapılan alıntı "Triangle at Rhodes" öyküsü için kabataslak notlar gibi görünürse de, aslında *Ölüm Adası* romanının tam ortasında yer alıyor:

Üçgen Fikri (Rodos)
Güzel çekici kadın – kocası ona sadık, esmer, alaycı - minik kahverengi farecik, sevimli kadın, karısı çirkin, aptal esmer kocasının aslında fareyle ilişkisi var. Güzel kadını yok etmeyi planlıyorlar – aptal kocadan şüphelenilecek.

İki yapıt arasında egzotik sahil ortamında ikişer çiftin bulunması gibi bir benzerlik var. Ama bu defterdeki notlar Christie'nin Karayip Adası'ndaki dörtlü için düşündüğü olasılıkları kapsıyor.

Gece Gelen Ölüm
6 Temmuz 1936

Amy Leatheran, bir kazı alanında sinir hastası Bayan Leidner'ın bakımını üstlendiği zaman onun bir süre sonra cinayete kurban gideceğini ve soruşturmaya katılacağını bilemezdi. Ama katil, sürekli gözetim altında olan odaya girip kurbanına nasıl ulaştı?

Max Mallowan ile evlendikten sonra Christie, Irak'taki arkeolojik kazılarda her yıl ona eşlik etti. Bu yolculuklar ona yabancı ülkelerde geçen romanlar yazması için yeterli altyapıyı sağladı ama kendi deneyimlerine en yakın olanı *Gece Gelen Ölüm* romanında ortaya çıktı. Arkeolojik kazı alanında geçen roman dedektif öyküsünün yanı sıra Chirsite'nin kendi deneyimlerine dayanan gündelik yaşamın ayrıntılarını da içeriyor.

Elimize geçen notlar dört deftere yayılmış en fazla on beş sayfa kadar. 66. Defter'de ocak 1935 tarihinin altında tek bir satır yazı var. Christie romanı o yıl tamamladı ve ciltli baskısı 1936 haziranında piyasaya çıktı.

Kazı cinayetinde birinci kişi hemşire?

20. Defter'deki karakter listesi yayımlanan romanla örtüşüyor, ama erkeklerin bir kısmı kesin olarak tanınamıyor. Listeyi izleyen temel ortamın anahatları da romanla uyum sağlıyor.

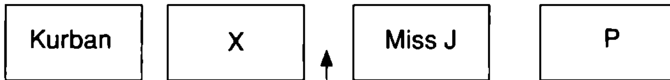
İnsanlar

1. Doktor L(eidner)
2. Bayan L(eidner)
3. Mimar B. otuz beş yaşında az konuşan yakışıklı adam (Richard Carey)
4. Yazıt okuma uzmanı P. karamsar adam – hastalık hastası ya da rahip (gerçek rahip değil!) (Fr. Lavigny).
5. Genç adam R. kavgacı ya da saf (David Emmott).
6. Miss Johnson – orta yaşlı – L.'ye sadık.
7. Evli bir kadın – arkeolojiye ilgisi yok, güzel, uçarı (Bayan Mercade).
8. Asık suratlı bir genç adam G. (Carl Reiter).

Evli kadın – çok tuhaf – bilgisi dışında ilaç mı veriliyor? Atmosfer zamanla yoğunlaşır – her an bir bomba patlayabilir.

Özellikle Christie'nin bir sonraki alıntının başında kendine hatırlatma için aldığı notların ışığında, konu mekânizmasının daha ayrıntılı notlarının bulunmaması aslında çok yazık.

Pencere fikrini işleyebilir miyiz?

Tencereleri yıkayan küçük Arap çocuk

"Pencere fikri" Christie'nin hiç şüphesiz en yaratıcı ve orijinal hilelerinden biri ve tüm başarılı hileleri gibi geriye dönüp bakınca çok basit oldu-

ğunu görüyoruz. Buna karşın 23. Bölüm'de çatıda duran Miss Johnson'ın, "Dışarıdan birinin nasıl gelebileceğini ve hiç kimsenin bunu tahmin edemeyeceğini gördüm," demesi tam olarak doğru değil. Aslında, "Birinin bu cinayeti nasıl işleyeceğini ve hiç kimsenin bunu tahmin edemeyeceğini gördüm," demesi daha doğru olurdu. Katil dışarıdan gelmedi, zaten oradaydı ve Miss Johnson'ın çatıdan ayrılmadan adamın cinayeti nasıl işlediğini fark etmesi aynı şey değildi.

Çok önemli "pencere fikrinin" vurgulanmasına karşın eşlik eden çizim temelinde araştırma ekibi evinin giriş katı planına uygun değil ve yayımlanan romanda daha farklı bir çizim yer alıyor.

Gerçi Christie diğer olası katiller üzerinde de kısaca durmuş, ama önde gelen isim daima sonunda maskesi düşürülen kişi olmuş.

Olası oyunlar – Bayan L.'nin geçmişi – birileri onun birini yaraladığını söyler – kocasına ya da birine ihanet etmiş – bu yüzden o kişi ondan nefret etmiş – kovalamış – gittikçe daha sinirli oluyor.

Gelişme
A. Bayan L. öldürülüyor.
B. Onun yerine başka biri yanlışlıkla öldürülüyor – aslında cinayeti o tasarlıyor ve işkence öyküsünü uyduruyor.

Doktor L. Bayan L.'yi öldürüyor.
Ardından ikinci cinayet – bir şeyler bilen biri – Miss Johnson?

Miss Johnson eski eş – intikam mı?
Ya da – eşi bir öykü uyduruyor – ve kocası öldürülüyor?
Ya da Doktor L. kötü adam.

Gece Gelen Ölüm, Poirot'nun açıklaması sırasında hiç şüphelenilmeyen bir ilişkinin ortaya çıkmasının inandırıcı olmaması nedeniyle birinci sınıf bir Christie romanı olma özelliğini kaybediyor. Cinayetin kurgusu inanılmaz derecede yaratıcı, mekân ve karakterler her zamankinden daha iyi çizilmiş ve katilin kimliği büyük bir sürpriz oluşturuyor. Ama Christie'nin (ya da editörünün) bunun uygun, hatta inanılır bir senaryo olduğunu düşünmesini hayal etmek bile güç. Yarattığı tatminsizliğin dışında, Christie'nin "olanaksız cinayet" girişiminin pek az örneğinden birini de bozuyor. Dedektif öykülerinin bu alt türünde ilginç olan nokta yalnızca katilin kimliği değil, cinayeti işleme yöntemidir. "Olanaksız cinayet" öykülerinde, kurbanlar hiç ayak izinin bulunmadığı karla kaplı bahçelerde, bu romanda olduğu gibi sürekli gözetim altında tutulan odalarda ya da tüm kapı pencereleri içeriden kilitli odalarda ölü olarak bulunurlar. Christie'nin çağdaşı ünlü yazar John Dickson Carr, "kilitli oda ustası" olarak bu öykü türünü yüceltmişti. Bu nokta, bir Christie kitabında bulununca, asla konunun ana noktası olmuyor, sonradan düşünülüp eklenmiş bir unsur halini alıyor. Christie bu unsuru birkaç kısa öykü ve *Gece Gelen Ölüm* dışında yalnızca *Noel'de Cinayet, Ceset Dedi ki!* ve *Ve Perde İndi* romanlarında kullanmıştır.

47. Defter Christie'nin *Gece Gelen Ölüm* romanını bir oyunun temeli olarak kullanmayı düşündüğünü açıklıyor. Ne var ki, Bayan Leidner karakterini andıran "sorun çıkaran çekici kadın" karakteri dışında, roman karakterlerini ve konuyu temel olarak kullanma fikrini reddetmişti.

> Kazı alanı oyunu? *Gece Gelen Ölüm* romanından olası karakterler: Amerikalı müdür – ~~sorun yaratan karısı~~ – sorun yaratan çekici bir kadına âşık – bir mucidin dul karısı – ya da bir atom bilimcinin – komünist faaliyetleri nedeniyle hapsedilmiş – (Hiss fikri gibi mi?) On yıl önce – adam hapiste – kadın onu boşamış. Deirdre'ye

> âşık mı? Onunla evli – ~~aslında~~ orta yaşlı mimarla ilişki kurmak üzere – Bağdat'taki tıp konferansına katılan iki doktor gelir – biri kazı ekibinin arkadaşı – diğeri estetik cerrah – cerrah öldürülür – sonra kadın ölür.

Alger Hiss, 1950 yılında casuslukla suçlanıp yalancı tanıklık nedeniyle tutuklanmış bir ABD Dışişleri Bakanlığı görevlisiydi. 1992'de ölen Hiss'in suçlu ya da masum olduğu hâlâ tartışmalıdır.

Yukarıdaki özet bir sahne oyunu için pek de uygun bir konu gibi görünmüyor, ama bu fikirlerin bir kısmı daha sonra *Bilinmeyen Hedef* romanında kullanılmıştı.

Ölümle Randevu
2 Mayıs 1938

Korkunç Bayan Boynton, Petra'da tatil yaparlarken bile ailesini korkutuyor. Kamp yerinde ölü bulununca bundan ötürü memnun olanların sayısı bir hayli fazladır. Aileye sempati duyan Hercule Poirot'nun katili bulmak için 24 saati vardır.

Bu yapıtın hem roman hem de oyun uyarlaması için alınmış notlar var. Oyunun altmış sayfadan fazla tutan notları dört deftere yayılırken, romanın yirmi sayfalık notları 61. Defter'de *Noel'de Cinayet* romanının ilk hazırlık notları ile *Akhnaton* oyununun genişletilmiş notlarının tam önünde yer alıyor. Kitap olarak 1938 mayısında yayımlanmıştı, ama aynı yılın ocak ayında *Daily Mail* gazetesinde *Ölümle Buluşma* adıyla tefrika edilmiş ve bir yıl önce ABD'de piyasaya sürülmüştü. Tefrika edilmenin habercisi olan makalede Christie olayın üç noktasının Poirot'ya çekici geldiğini açıklamıştı: yirmi dört saatlik zaman kısıtlaması, ölen kadının psikoloji-

si ve gerçeklere ulaşmayı tıpkı kendisi kadar seven Albay Carbury tarafından olayı araştırmasının istenmesi.

Ölümle Randevu romanında Christie kendine teknik açıdan farklı bir sınav yaratıyor. Gerçi olayın gerçekleşmesi daha uzun sürüyor ama soruşturma yalnızca yirmi dört saat içinde tamamlanıyor ve Scotland Yard'ın olanaklarından çok uzakta, Petra kentinin soluk kesici ortamında yapılıyor. Burada parmak izleri, yabancılar ve Hastings yok, yalnızca Hercule Poirot ile şüpheliler var. Çözümün bazı kısımlarının ancak yüce güçlerin işe karışmasıyla açıklandığı iddia edilebilir, örneğin Poirot katilin daha önceki yaşamını nereden biliyordu? Christie bu yapıtı sahneye uyarlarken sonunu tamamen değiştirmiş ve izleyicilere daha inandırıcı ve psikolojik açıdan daha zorlayıcı bir çözüm sunmuştu.

61. Defter'in birinci sayfası "Petra Cinayeti" başlığını taşıyor. Başlığı izleyen karakter listesi ve kısa tanımlarının öncüleri *Nil'de Ölüm* notlarında (bkz. 6. Bölüm) kolayca görülebiliyor. Boynton adı henüz ortaya çıkmadığından aile şimdilik Platt adıyla biliniyor.

Karakterler
Roy – genç, sinirli (26?)
Nadine (22?)
Lucia – Bayan P.'nin kendi kızı?
Jefferson – en büyük oğul
Prunella (karısı – temiz, gür saçlı)
Sarah Grant (Sybil Grey) genç bir doktor – zihinsel psikolojiye ilgi duyuyor. (Sarah King)
Lady Westholme parlamento üyesi (Gelecekte başbakan olabilir.)
Doktor Gerard (Fransız?)
Bayan Gibson (çok şaşkın, geveze)? (Miss Price)

"Ölümün Aynası", *Esrarengiz Sanık* ve *Ve Perdi İndi* için notlar aldıktan altı sayfa sonra Christie tekrar dönüp karakterlerini gözden geçirmiş. Her zamanki gibi bazılarının adı sonradan değiştirilmiş, bir kısmı romana hiç girmemiş ve sahneleri harfle sıralama işine başlamış. A harfinden L

harfine kadar tereddüt etmeden gitmesi, bu konu üzerinde başka yerde çalıştığını işaret ediyor; ama sıralama zaman içinde epey değişiklik gösteriyor. Tüm Christie romanları içinde en dikkat çekici ilk cümle olan "O kadının öldürülmesi gerektiğini anlıyorsun, değil mi?" notlarda L sahnesine kadar ortaya çıkmıyor. Poirot'dan bu cümleyle bağlantılı olarak söz edilmesi herhalde sahnenin öne çekilmesine yol açmıştı.

Petra Cinayeti
Platt ailesi Mensa Konağı'nda – sonra Filistin'e giden gemide
İnsanlar
Bayan Platt (Bayan Boynton)
Jefferson Platt (Yerini Lennox alıyor.)
Karısı Nadine
Marcia (Carol)
Lennox (Romanda Raymond oluyor.)
Ginevra
Sarah Grey (Sarah King)
Amos Cope (Nadine'e âşık, romanda Jefferson Cope oluyor.)
Lady Westholme parlamento üyesi
Doktor Gerard – Fransız bir doktor
Sir Charles Westholme (romanda yok)

A. Sarah Grey ile Gerard, Bayan Platt'ı tartışıyor – S. sadist olduğunu söylüyor (1. Kısım, 6. Bölüm)
B. Marcia ile Lennox aralarında konuşuyorlar: "Böyle devam edemez – Niçin devam etmesin? Hep böyle oldu – O, bir gün ölecek – Bize yardım edecek kimse yok." (1. Kısım, 1. Bölüm)
C. Bayan Platt ile Ginevra – "Bu gece yorgunsun hayatım, galiba hastasın," diyor. Onu hasta olmaya zorluyor (1. Kısım 4. Bölüm)
D. Nadine ile Amos: "Sen niçin buradasın? Her şeyi bırak." (1. Kısım, 5. Bölüm)
E. Nadine ile Jefferson – kadın ona yalvarır – erkek Sakın beni terk etme, diye ağlar. (1. Kısım, 8. Bölüm)

F. Nadine ile Bayan Platt – Kadın kendini büyülenmiş gibi hissetmiyor (1. Kısım, 8. Bölüm)
G. N. ile Marcia konuşmayı duyar. Eğer gitseydin seni suçlamazdım.
H. Amos ile Bayan P. – P. hasta olduğunu söyler, yalnızca kendi ailesini alabilir – bir hakaret (1. Kısım, 5. Bölüm)
I. Marcia ile Sarah Grey (1. Kısım, 7. Bölüm)
J. Lennox ile Sarah – adama gitmesini söyler. Adam, "Yapamam, ben zayıfım. Sana layık değilim (1. Kısım, 9. Bölüm)
K. Sarah ile Gerard – Sarah adama âşık olduğunu itiraf ediyor. (1. Kısım, 9. Bölüm).
L. Lennox ile Marcia: "Onu öldürmek zorundayız, bu gerçekleşirse hepimiz özgürlüğümüze kavuşuruz – H.. P. son cümleyi duyar. (1. Kısım, 1. Bölüm)

Ölümle Randevu ve altı ay sonra yayımlanan *Noel'de Cinayet* romanlarının Christie'nin en canavar karakterleri olan sırasıyla Bayan Boynton ile Simeon Lee'yi sergilemesi çok ilginçtir. Her ikisi de ailesine zorbalık yapar ama öldürülmelerinin nedeni zorba oluşları değildir. *Ölümle Randevu*'nun sahneye uyarlanması için önerilen alternatif çözüm baskıcılığı yazarı zirvelere çıkarır. Bu roman aynı zamanda Doktor Sarah King karakteriyle Christie'nin benliğindeki meslek sahibi genç kadının ilk örneklerinden birini karşımıza çıkarır. Daha önceki romanlarda da Tuppence Beresford dışındaki bağımsız genç kadınlar *Sittaford Malikânesi'nin Gizemi*'nde Emily Trefusis, *Ceset Dedi ki!*'de Frankie ve *Kahverengi Elbiseli Adam*'da Anne Beddingfeld karakterleri vardı, ama Doktor King kendi mesleğinin ilk örneğiydi.

Cinayet yöntemiyle bağlantılı olarak notlar üzerinde epey düşünülmüş olması, bu romanın konudan çok karakter üzerinde yoğunlaştığını gösteriyor. Ayrıca sahneye uyarlanırken farklı bir katilin maskesinin düşürülmesinin yanı sıra, farklı bir cinayet yönteminin uygulanmış olması da

önemli bir noktadır. Göreceğiniz gibi, dijitoksin kullanmaya karar vermeden önce Christie birkaç zehir üzerinde de düşünmüş:

> Cinayet Yöntemi vs.
>
> Sarah'nın ilacı çalınır.
>
> Abrisin – Sarah'dan çalınan – Bayan Platt'ın aniden çıkan şiddetli hastalığı.
> Amonyak ruhunda asit prusik?
> Dijitalin
> Öğle yemeğinde uyuşturucu
> Bir uşak hakiki içeceği (çay?) alır – sahte çayı Lady M. alır.
> Eğer zehirse – konien – dijitoksin – koramin
> Eğer konien ya da koramin ise – Lady MacMartin ile Miss Pierce gidip onunla konuştular mı? – Kadın yanıt vermez.
> Eğer insülin ise Bayan P. kendine enjekte etmiştir.
> Konien (ya da Koramin) kas felçi
>
> Yaşlı kadın oturur, tüm aile üyeleri gidip onunla konuşur – hepsi ölmüş olduğunu görür, ama kimse bunu söylemez.

Sahne uyarlaması sonuç bölümüne kadar hemen hemen romanla aynı. Ne var ki diğer bazı oyunlarda – *Ceset Katilini Arıyor, Nil'de Ölüm, Beş Küçük Domuz* ve *Briç Masasında Cinayet* (Christie tarafında oyunlaştırılmamıştı.) – olduğu gibi Poirot karakterinden vazgeçilmiş. Aradaki en önemli fark yeni sonuç, ama aynı zamanda II. Perde, Sahne I.'de Bayan Boynton'ın bir gardiyan olarak eski mesleği tartışılıyor. Her iki nokta da defterde karşımıza çıkıyor. Christie açıklayıcı konuşmanın ana hatlarını çizerken, çözüme giden yaşamsal öneme sahip bilgiyi veren kişinin, sözde önemsiz gibi görünen Miss Price olduğunu ortaya çıkarıyor.

> Biliyor musun? – Belki sen kurtarma çalışması yapmışsındır? Bir gardiyan. Miss P. tedirgin – kalkıp gider. Yakında oturan Sarah – lafa karışır: "Bu, çok şeyi açıklıyor, sen evlendiğin zaman mesleğini bırakmadın, devam ettin. Baskı yapma gereksinimi vs."

Uyuşturucu bağımlısı olmak aile için çok üzücü.

S.: "Miss Pierce siz ne söylüyorsunuz."

Miss P.: "Hiçbir şey – hiçbir şey değil."

S.: "Bayan Boynton'ın uyuşturucu aldığını mı söylüyorsunuz?"

Miss P.: "Ben fark ettim – tesadüfen – elbette. Daha da kötü olduğunu biliyordum."

S.:"Ama bunun anlamı... Bayan Boynton'ın uyuşturucu bağımlısı olması."

Miss P.: "Evet hayatım, biliyorum."

S.: "Anlatın bana, bana anlatmalısınız!"

Miss P.: "Hayır, hiçbir şey anlatmayacağım. Zavallı kadın öldü ve..."

S.: "Ne gördüğünüzü ya da duyduğunuzu bana söyleyin." Miss P. gördüklerini anlatır – çubuğun içine uyuşturucu koyduğunu söyler." Sarah, Albay Carbury'yi çağırır – hepsi gelir – bulduğu şeyi çubuktan çıkarır.

Ölüm Adası
16 Kasım 1964

Batı Hint Adaları'nda tatil yaparken Miss Marple, Binbaşı Palgrave'in bitmek bilmeyen anılarını dinlemek zorunda kalır. Adamın ölümünün ardından, tanıdığı bir katilden söz ettiği zaman daha dikkatli dinlemediğine pişman olur. Aynı katil St. Honore Adası'nda başka bir cinayet planlıyor olabilir mi?

Ölüm Adası romanında Christie birkaç yıl önce Barbados'ta yaptığı tatilin anılarını kullanmıştı. Gerçi Christie *16.50 Treni* romanına başlarken onu yabancı ülkeye göndermeyi düşünmüştü, ama *Ölüm Adası* Miss Marple'ın yabancı bir ülkedeki tek macerası olarak kaldı.

Miss Marple bir yerlere yolculuk yapıyor ya da deniz kenarında.

Ölüm Adası romanının notları on dört deftere dağılmış, ama bir kısmı Christie'nin 1963'te yazmaya başladığı zaman sınıflandırdığı birbiriyle bağlantısız fikirlerden ileri gitmemiş. 4. Defter'de ilk fikirleri ve 48. Defter'de ise iki çift üzerindeki düşünceleriyle karşılaşıyoruz:

1961 Projeleri

Karayipler – Miss M. hastalıktan sonra – Raymond ile karısı – Kızı ya da oğlu? Sahte Binbaşı Taylor kurbağa gibi gözlerini kısıyor.

Fikir A: Lucky ve Greg ile Evelyn ve Rupert (Edward) çiftleri. Greg çok zengin bir Amerikalı – Lucky genç adamla evlenmek istiyor, ne var ki Rupert'le evlenmek ister gibi davranıyor ve onunla ilişki kuruyor. R. Greg'i öldürüyor ya da Evelyn yanlışlıkla R. yerine G.'yi öldürüyor. Aslında genç adam Greg'i öldürüyor.

Yayımlanan romanda aynı isimleri taşıyan iki çift bulunmasına karşın, burada düşünülen çeşitli değişimler ve bileşimler *Ölüm Adası* romanına girmemiş. 35. Defter'de üç roman biçimini alacak bir liste hazırlamış, ama alfabetik sıralama biraz garip görünüyor. Belki bu sırayla yazmayı düşünmüştü, ama romanlar aşağıdaki sıraya göre yayımlandı:

Üç Kitap için 1962 Notları
Y. Saatler (?)
Z. Karayip Esrarı
X. Çingene'nin Toprağı

Christie'nin çeşitli defterlere yazdığı notların bir kısmı –kurbağa suratlı binbaşı, cinayet hakkında uzun öyküler anlatan adam, sanrıya neden ilaçların verilmesi ve birkaç kez karısını "kurtaran" ama son aşamada "başaramayan" adam– romanda yer alıyor. Ayrıca *Hercule'ün On İki Görevi* kitabında yer alan "Girit Boğası" öyküsü ve sanrıya neden olan ilaçların kullanımını birkaç kez kendine hatırlatmış.

Kızılderili kadınların kocalarına verdiği tatula zehirlenmesini araştır – ve "Girit Boğası"nı tekrar oku.

Girit Boğası fikri hakkında kitap – Belladonna verilerek çıldırmasının sağlanması.

Oyun veya kitap "Kolay Cinayet" ya da "Girit Boğası" anafikrine dayanarak – her şey zamanla tek bir kişi çevresinde gelişiyor, başka biri tarafından tasarlanıyor.

Bir adamın karısı kendini asıyor – adam tam zamanında ipi kesiyor. Aslında adam karısını intihara sürüklüyor... Bu durum doktorun ya da başka bir vakayı bilen görevlinin hatırladıklarıyla bağlantılı oluyor mu? – Aynı adam
Kendini asan kadın hakkında öykü – kocası tam zamanında ipi kesmiş ve olayın üstü örtülmüş.

Defterlerin ortaya koyduğu bir gerçek, *Ölüm Adası*'nın ne kadar farklı bir öykü olabileceğini gösteriyor. 3. Defter'deki ilk taslaklarda üzerinde çalışılmamış garip bir fikir tohumu görüyoruz ve 18. Defter'de bunun biraz geliştirildiğini fark ediyoruz. Başlangıçta Hercule Poirot'nun romana alındığı da dikkatlerden kaçmıyor ama daha Miss Marple'ın lehine Poirot'dan vazgeçilmesini artık yarattığı karakter kadar yaşlı bir kadın olan Christie'nin Karayipler'de mutlu bir tatil geçirmiş olmasına bağlıyorum.

(Mutlu fikir) Batı Hint Adaları kitabı – Miss M.? Poirot –
çocuk felcinden sakat kalmış kız, sevdiği genç adamdan ayrılmış – yanında hemşiresiyle birlikte balayı için gitmeyi planladıkları yere gider – oldukça karanlık bir karakter, mutlu olan herkesi öldürür.

Batı Hint Adaları
Miss Marple ve Jean Brent olabilir. Çocuk felci kurbanı ve bir hemşire Doran Watson (evli mi bekâr mı?)
Kızla başlayabilir – Jean sakat kendisinden vazgeçmesi gerektiğini nişanlısına söyler – adam itiraz eder – herkes kızı takdir eder – sonra kız oradan uzaklaşmak istediğinden ona bir yolculuk ar-

mağan ederler. Raymond belki de ihtiyar Bay Van Dieman (zengin) ile giden Bayan Watson ile bir anlaşma yapar (Yaşlı adama her gün masaj yapacak?)...
Başkalarının mutluluğunu görmeye dayanamayan sakat Jean eğer katil ise cinayeti nasıl işler? Zehir mi? Uyuşturucu mu? Sakinleştirici mi? Benzer hapların değiştirilmesi – hangi ilaç?
Çocuk felçli Jean ile (ya da trafik kazası) kurbağa suratlı binbaşı fedakârlığını birleştir (Batı Hint Adaları).

3. Defter'in üç ardışık sayfası *Ölüm Adası* öyküsünün üç önemli unsurunu içeriyor:

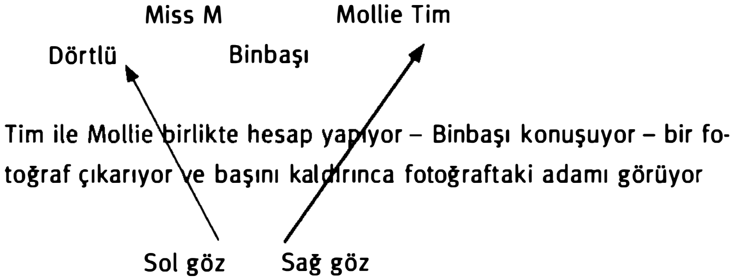
Girit Boğası fikri hakkında kitap – Belladonna verilerek çıldırmasının sağlanması.
İki çift karıkoca – B. ile E.'nin birbirine bağlı olduğu açıkça görülüyor – aslında B. ile G.'nin (Georgina) yıllardır bir ilişkisi var. G.'nin kocası Brian gerçekten bunu bilmiyor mu? Aslında farklı bir ilişkileri var – Adam karısının katili. İhtiyar "kurbağa" binbaşı biliyor, adamı daha önce görmüş – binbaşı öldürülür.

18. Defter'de gerçi sık sık sözü ediliyor, ama yanlış yönlerdirmenin ana kaynağı olan camgöz fikrini öğreniyoruz:

Binbaşı P.'den farklı bir öykü – camgözü kimin üstünde? (1)?
(2) ama aslında Jean ile hemşire Boscombe'un üzerinde.

Daktiloyla yazılmış orijinal taslakta 23. Bölüm'ün sonunda "Kem göz.. Göz... Göz" ipucundan sonra bir cümle daha var: "*Miss Marple yutkundu.*" Belki de çok cesur olacağı düşünülmüş ve yayımlanan kitaba alınmamış. 23. Defter'de Miss Marple'ın omzunun üzerinden bakan binbaşının bulunduğu çok önemli sahnenin kabataslak bir çizimi var. Burada Christie belki kendi açısından açıklığa kavuşturmak için binbaşının öyküsünü dinleyen ve bakışlarını yanlış yorumlayan Miss Marple'ın konumunu çizmiş:

Öğle yemeğinden sonra Miss Marple binbaşıyla konuşur – Veranda basamakları

58. Defter'de hâlâ temel karakterler ve Binbaşı Palgrave'in anlattığı biraz farklı öykü üzerinde duruluyor. Burada, cinayetleri araştırmış olan CID(*) görevlisi öyküyü doğrudan doğruya Miss Marple'a anlatıyor. Planlamanın bu aşamasında henüz otel sahiplerinden söz edilmiyor, yalnızca dörtlü grubun varlığı ortaya çıkarılıyor. Ama şüpheli sayısı bu kadar az olmasına karşın, kitap için uyarlanmadığı halde tipik bir Christie düğümü de işe katılıyor.

Karayip Esrarı (Ölüm Adası)

Arkadaş dörtlüsü
Bay ve Bayan R. Rupert ile Emily – İngiliz – uzun yıllardır arkadaş – bu çift çok sadık görünüyor – bir gün karısıyla yalnız kalınca birbirleriyle konuşmadıklarını itiraf ediyor, kocası (kıza) harika bir yaşamları olduğunu söylüyor, acaba hangisi yalan söylüyor?

CID görevlisi İngiltere'nin County bölgesinde – adamın telefonu bozulmuş – doktor bulmak için kasabaya yürüyor (arabası garajda) – birlikte geri dönüyorlar – karısı ölmüş – kalp mi? Adam çok üzgün. CID görevlisi kaygılanıyor – adamı daha önce bir yerlerde görmüş hatırlıyor – Fransa'da – ve adamın karısı ölmüş – aynı şey Kanada'da – sonra bir Amerikalı kadınla evleniyor Tobago'ya geliyor – CID görevlisi ölü bulunuyor.

(*) Cinayet Araştırma Dairesi

Ama gerçekte kadındı ve ölen köpekti.
Yanlış erkek ya da yanlış kadın kalp hastalığından ölüyor ve siz yanlış çiftten şüpheleniyorsunuz aslında geçici hevesleri ve hastalıkları olan Bayan Rupert – onun adamla ilişkisi var.

Son olarak da binbaşı ile anlattığı öykü üzerinde ne kadar durulduğunu görüyoruz. Ayrıntıları üç ayrı defterde yer alıyor:

Binbaşı P. sorunu
Noktalar binbaşı katili niçin daha önce tanımadı?
Adaya yeni gelen kimse yok. Edward, Greg, Van D. Jackson'ı tanıyor.
Miss M.'nin yanıtı? Binbaşı adamın bizzat kendisini görmemiş – kendisine anlatılan öyküymüş– yalnızca fotoğrafa bakmış ve ilginç bir nesne olarak saklamış. Miss M'ye göstermek için çıkarırken şöyle bir göz atıyor, başını kaldırıyor ve birdenbire fotoğraftaki adamı görüyor, aceleyle cebine tıkıyor.

Olasılıklar:

(1) Binbaşının yolculuk sırasında biriktirdiği birçok cinayet öyküsü var.
(2) Miss M. – (ya da Esther) yanlış anlamış olabilir mi?
(3) (Desteklenmiyor!) Esther niçin yalan söyledi?

Katil öyküsü farklı – katil bir erkek ya da bir kadın olabilir.
Acaba Kelly, Miss M.'ye söylüyor mu? Palgrave'in kendisine anlattığı öyküyü. – Bu, bir kadına işaret ediyor.

Miss M. ile Jenny Batı Hint Adaları'nda
Kurbağa suratlı binbaşı – dedikoduları –camgözü– gördüğünden farklı bir yöne bakıyormuş gibi – üç karıkoca kullanılabilir. Chuck ve Patty (ilişki) Greg ve ~~Sarah~~ Evelyn.

Bir kez daha Christie'nin üretken hayal dünyasının elimizde olandan çok daha farklı bir romanı nasıl yaratabileceğini görüyoruz.

9

Karanlık Sularda: Bilinmeyen Christie

"...bu UN Owen demektir. Ya da hayal gücünü biraz zorlarsan: UNKNOWN"

On Küçük Zenci, 3. Bölüm

Agatha Christie'nin bilinen bunca yapıtının yanı sıra ancak en sadık hayranlarının bildiği başka yapıtları da vardır. Radyo ve sahne oyunlarının senaryoları ya yayımlanmış ya da oynanmıştır. Üstelik bunların tümü – bir kısmı ise ayrıntılı – olarak defterlerde yer alıyor.

Agatha Christie halen aynı derecede başarılı bir oyun yazarı olan tek dedektif romanları yazarıdır. Gerçekten de *Fare Kapanı* adlı oyun başarısının en görkemli anıtıdır diyebiliriz. Yazdığı oyunların büyük bir kısmı oldukça iyi tanınıyor, ama yine de birkaç sürpriz var.

Cinayet öyküsü olmayan 1937 tarihli *Akhnaton* senaryosu Mısır firavunu Akhnaton'un yaşamı üzerine kuruludur. Pek az tanınan *Rule of Three* ise tümüyle birbirinden farklı üç adet tek perdelik oyun içermektedir ve Christie'nin bu alandaki tek çalışmasıdır. Bu bölümde değineceğimiz *Fiddlers Three* ise yazdığı son oyundur. Her ikisi de ilginç malzeme içerdiği halde pek fazla yüreklendirici eleştiri almamıştır.

Personal Call, Butter in a Lordly Dish ve *Chimneys* adlı oyunları hiç bilinmemektedir. İlk ikisi doğrudan doğruya radyo için yazılmışken, *Chimneys* oyunu 1925 tarihli *Köşkteki Esrar* adlı romanın kendisi tarafından sahneye uyarlanmasıdır. Günümüzde her üçüne de ulaşmak olanaksızdır.

Rule of Three
20 Aralık 1962

Meslek yaşamına başladıktan kırk yıl sonra, *Rule of Three* Londra'da Duchess Tiyatrosu'nda ilk kez sergilenirken, Christie hâlâ denemeler yapmaya devam ediyordu. Ne var ki eleştiriler pek iyi değildi ve hiçbir zaman West End tiyatrolarında sergilenmeyen *Fiddlers Three* oyunu dışında, Christie'nin tiyatro oyunlarının altın çağı üzerine perde indi. Artık bu oyun bilinmeyen bir Christie yapıtı sayılabilir, çünkü o tarihten bu yana pek az sahneye konmuştur. Ama *Rule of Three* oyunu, yaşamı boyunca izleyicilerinin gözlerini boyadıktan sonra bile onları şaşırtabildiğini ve eğlendirebildiğini gösteriyor. Bu üç oyun Christie'nin üç ayrı yönünü temsil ediyor ve üstelik bunlar ondan hiç beklemediğimiz ve alışılmışın dışındaki yönleri. *Afternoon at the Seaside* oyunu Agatha Christie'nin kaleminden çıkması beklenen en son oyun sayılır, *The Rats* bir polisiye roman değil, ama klostrofobi yaratan "bir acaba yaptıkları yanlarına kâr kalacak mı öyküsü," *The Patient* ise Christie'nin benliği.

İlk kez sahnelenmesinden yedi yıl önce, 1955'te Christie 3. Defter'de *Rule of Three* adını "Projeler" listesine almıştı. Aynı listede daha sonra *16.50 Treni* adını alacak olan (Miss M. için yeni kitap?) roman ve sonunda *The Burden* başlığını taşıyacak olan Westmacott adıyla yazdığı roman da yer alıyor. Bu aşamada projelendirilen üç oyun varolan ve karşılıklı çelişkiler içeren öykülerin uyarlaması olacaktı. "Accident" ve "The Rajah's Emerald" öyküleri *The Listerdale Mystery* ve "S.O.S." öyküsü *Kanatların Çağrısı* "The Hound of Death" kitaplarında yer alıyordu. Sahilde kaybolan mücevherler üzerine kurulmuş "The Rajah's Emerald" öyküsünün sonunda *Afternoon at the Seaside* oyunuyla tematik bir bağlantısı olduğunu unutmamak gerekir. Üstelik her ikisi de eğlendiricidir. "Accident" acımasız bir zehirleme öyküsü, zaten 1939 yılında Margery Vosper tarafından *Tea for Three* adıyla oyunlaştırılmıştı.

Genel Projeler 1955

Angle of Attack Mary Westmacott

Beklenmeyen Misafir Üç perdelik bir oyun

Üç Oyun (Rule of Three?)

1. Accident?
2. Rajah's Emerald?
3. S.O.S.?

Yeni Kitap Miss M. mi? P. mi?

24. Defter, C ve B sıralarındaki başlıkların üzerinde çalışılırken, "S.O.S." oyununun (bir soru işaretiyle birlikte) üçüncü başlık olarak düşünüldüğünü gösteriyor. Her nedense sayfada ters alfabetik sıralama kullanılmıştır ama sahnelendiği zaman önce *The Rats*, ardından *Afternoon at the Seaside* ve son olarak da *The Patient* oynanmıştı.

Rule of Three üç tane bir perdelik oyun P. S. için

C. The Patient

B. Sahil de tatil – deniz kenarında olmaktan hoşlanıyorum.

A. S.O.S.?

Madalyon

Noel Gülleri

Yeşil Boya ya da Telefon

"P. S." kısaltması uzun zamandır çalıştığı yapımcı Peter Saunders demekti. Geri kalan referenslar anlaşılmıyor, ama ikinci listedeki "telefon" herhalde farelerin içine çekildiği kapanı kuran telefon üzerine kurulmuş olan *The Rats* oyununun temelini oluşturuyordu. "Yeşil Boya" da *The Patient* oyunu için düşündüğü son çözümün şifreli bir referansı olabilir.

The Rats

Birbirini aldatan sevgililer Sandra ile David'e ortak bir dostlarının evine davet telefonları gelir. Eve gelince bir anda içeri kilitlendiklerini fark ederler ve sedef kakmalı sandıkta bir ceset vardır.

Gerçi *The Rats* tipik bir polisiye öykü değildir, ama oyunun sonunda açıklanan birkaç gizemli ölüm vardır. Poirot'nun "Bağdat Sandığının Esrarı" öyküsü ve daha sonra yanımlanan daha genişletilmiş biçimi olan "İspanyol Sandığının Esrarı" öyküsüyle büyük bir benzerlik gösterir. Öyküde şüphelenilen koca, karısını ve sevgilisini suçüstü yakalamak için bir sandığa saklanır. *The Rats* oyununda ise Sandra ile David dostlarının evine kandırılarak çağrıldıklarını fark edince benzer bir tuzaktan şüphelenirler. Ne var ki, oyun daha ürpertici bir biçimde ilerler. Öyküde Poirot'yu "şiddetle düşünmeye" iten sandığın altındaki küçük talaş yığınının oluşturduğu ipucu oyunda da kullanılır. 24. Defter'de yaklaşık beş sayfalık notlar var:

The Rats

Daire Torrance'lara ait – oldukça boş – tam ortada sedef kakmalı bir sandık – tavana kadar yüksek – gömme dolaplar – perdeler vs. ile örtülmüş koyu renkli divan – uzun kontrplak masa, birkaç modern iskemle, bir ya da iki İran işi çömlek, Arap işi uzun sivri ağızlı kahve demliği.

Ceset ~~dolapta~~ Bağdat sandığında Oh! Aman Tanrım, Robert bu! Polis gelecek – kadınla adam, kadının kocasının cesedini bulur, Alec gelir – Mischa benzeri bir insan kendisine telefon geldiğini söyler.

Daha önceki Christie eserlerinde de eşcinsel karakterler yer alıyordu (*Cinayet Reçetesi*'nde Bay Pye, *Cinayet İlanı*'nda Murgatroyd ile Hinchcliffe ve "Greenshaw's Folly"de Horace Bundler), ama *The Rats* oyunundaki Alec

en belirgin ve basmakalıp örnek olduğu gibi, *Fare Kapanı*'ndaki Christopher Wren'den çok daha kötü bir karakterdir. Senaryoda "homo kılıklı, çok şık, eğlenceli, hain" olarak tanımlanır ve Sandra'nın eski kocasına duyduğu aşk açıkça tartışılır. Yukarıdaki Mischa referansı bulmaca gibidir.

Afternoon at the Seaside

Bir ailenin plajda geçirdiği öğleden sonra, bir mücevher hırsızının yakalanması, bazı beklenmedik açıklamaların yapılması ve ertesi yıl tatili başka yerde geçirme kararı alınmasıyla son bulur.

Rule of Three adıyla sahnelenen üç oyundan *Afternoon at the Seaside*, Agatha Christie tarafından yazılması beklenmeyen bir yapıttır. Açık saçık bir İngiliz sahil kartpostalıyla kıyaslanan oyun, tamamen sahilde geçiyor ve hatta bir kadın karakter sahnede giysilerini değiştirip mayosunu giyiyor. Christie'ye göre konu çok basit ve ara ara zorunlu mizah yapılmış gibi. Adeta Christie otomatiğe bağlanmış gibi görünüyor, ama yine de eski bir Christie teması üzerine çeşitleme getiren bir sürpriz var. Defalarca tekrar içeren notların neredeyse kırk sayfa tutması oldukça ironik. İki aileye ve plaj kulübelerine isim bulunması üzerinde epey çalışılmış. "Whiners" olarak tanımlanan aileye önce çok uygun olan Bay ve Bayan Sour adı verilmiş ve sonradan Bay ve Bayan Crum olarak değiştirilmiş:

Deniz Manzarası	(Benim Evim)	Minik Kulübe
Bayan Montressor	Bay ve Bayan Wills	Genevieve Batat
Deniz Kenarında		
Iniskillen	Minik Kulübe	Benim Evim
Bay Sour	Wilkinson	~~Arlette~~
Çocuk	~~Bay Robbins~~	~~Incognita~~
Bayan Sour	~~Bayan Robbins~~	Yvonne
(Whiner'lar)	Wilkinson	

Notları okumaya devam edince Polisiye Romanlar Kraliçesi'nin katilden önce polisin, daha doğrusu kadın polisin maskesini düşürdüğünü görüyoruz.

Gazetede okumuş – Aga Han'da hırsızlık – zümrütler / safirler...

Plaj
Mon Desir
Kadın polis Alice Jones vamp rolü oynuyor.
Genç adam ve sevgilisi tartışır – başka bir gençle birlikte şezlongları aşağıya indirirler.

Bu kısacık ve alışılmadık çalışmasında bile bazı fikirler eski Christie'yi çağrıştırıyor. Ayrıca bir tema üzerine çeşitlemeler yapma yeteneğini yitirmediği de görülüyor. "Pantalonların değiştirilmesi" fikri *The Listerdale Mystery* kitabındaki "The Rajah's Emerald" öyküsünün yansımalarını taşıyor:

Dedektif gelince – kulübeleri arıyor mu? Zümrütleri buluyor mu?
Yoksa ihtiyar Grubb onları kovada mı buluyor?
Ya da çocuk bir kum yığınını tekmeliyor ve Grubb zümrütleri buluyor.
Tanrı yardımcım olsun.

Mantıklı olası fikirler
Ya da pantalonların değiştirilmesi – Percy yanlış pantalonu giyer.
Somer'ler (zayıf ve beyefendi, aslında duvara tırmanıp eve giren hırsız tipi)
Ya da sahte para
Ya da yanlış kulübeye konmuş
Percy'ye bir deniz topu çarpıyor mu?
Ya da şantaj

John Curran

The Patient

Bayan Wingfield evinin balkonundan düşüp felç geçirmiş. Doktoru onunla iletişim kurmanın yolunu bulmuş ve ailesinin önünde bunu gösterecek. Ama o talihsiz öğleden sonrası hakkında konuşmasını istemeyen biri var.

Çok az sayıda Christie hayranının *The Patient* oyununu bilmiyor olması çok yazık, çünkü birçok açıdan – kapalı mekân, sınırlı sayıda şüpheli aile üyesi, kuşkunun kurnazca dağıtılması ve her şeyin kırk dakikaya sığması gibi unsurlar – Christie'nin özünü gözler önüne seriyor. Ayrıca en ustaca gizlenmiş ipuçlarından birini de içeriyor. Bu üçlemedeki diğer iki oyundan farklı olarak tamamen bir dedektif öyküsü ve izleyicilerin aklını başından alan bir son cümlesi var. Evet biraz yapmacık (hareketsiz yatan ve elektrik düğmesine evet için bir kez, hayır için iki kez basan bir hasta) ama aralarında Christie'nin en başarılı romanlarının da bulunduğu çoğu dedektif öyküsü de aynı biçimdedir. Oyunun notları 22. ve 24. Defter'de karşımıza çıkıyor:

The Patient

Bakımevi... doktor ile hemşire (Hasta orada mı? Yoksa daha sonra sedyeyle mi getirilir?)
İletişim yöntemini kuran hemşire mi?
Müfettişin propaganda konuşması – mücevherler kaybolmuş
Bayan X çok kötü yaralanmış, felç olmuş, konuşamıyor – zeki hemşire parmaklarına bastırır – kırmızı ampullü aygıt – hasta sedyeyle getirilir.
Hasta sedyeyle getirilir, yanında hemşire (Bond) ya da stajyer doktor.
Sorular cinayete işaret eder.

Ayna

Banyo

Birini gördü Evet

Tanıdığınız biri Evet

O kişi şimdi odada mı? Evet

İsmini heceleyelim A – B

B – Evet

Bayıldığını hemşire mi rapor eder? Stajyer doktor mu?

Maskeni çıkar! Senin kim olduğunu iyi biliyorum.

Perde iner: "Tanrım, sen!"

Alternatif son – eldivenler fosforlu boyaya bulanmış.

"Ellerini yukarı kaldır!" Işıklar söner – Suçlu Eller!

Yukarıdaki notların gösterdiği gibi oyun yazarlığının bu kadar ileri bir aşamasında Christie hâlâ denemeler yapıyordu. Katilin maskesinin düşürülmesinden önce perdenin inmesini ya da ışıkların kararmasını istemesi inanılmazdı. Eğer böyle devam etseydi en üstün Christie hilesi olacaktı, ama şoku hafifletmek için banda kaydedilmiş kendi sesiyle izleyicilere kimin katil olduğunu düşündüklerini soracaktı.

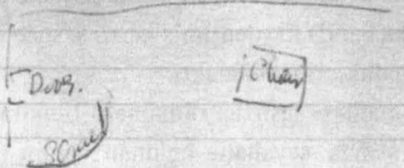
Bu fikrin pek tutulmaması şaşırtıcı olmamalı. Londra öncesi Aberdeen'de sergilenmesi sırasında, seyahatte bulunan yazara çekilen telgraf yağmurundan sonra bu fikirden vazgeçildi. Çok parlak tiyatro başarılarıyla geçen uzun yıllar sonrasında bu sonu kullanması oldukça garip geliyor, romanlarından birini okuyup son bölümün olmadığını fark etmeye benziyor.

The Patient —
Room in Nursing Home Subject of doctors
(relations?). Psychological — nothing organic
Nurse — her conviction that patient is
conscious — (black nurse?)
N — says she thinks —
S.O.S. idea — man (relation? police)
notices that she thinks
S.O.S. He asks her — one for
Yes — two for No —

Or
Possible ending.
A nurse introduced — really Police woman —
apparently gullible.

Possible scene

Patient lies immobile —
Others by him.

N. Is a Nurse who really was
relation of killed husband.

The Patient *oyununun 64. Defter'deki notları ve çizimi. Olağandışı bir iletişim yöntemi içeren* Kanatların Çağrısı *kitabındaki* "S.O.S." *öyküsüne gönderme yapılmasına dikkat edin.*

Fiddlers Three
3 Ağustos 1972

İşadamı Jonathan Panhacker'ın ayın on sekizi çarşamba gününe kadar yaşaması çok önemlidir, çünkü oğluyla yaptığı mali anlaşmaya göre Henry o gün 100.000 sterlin mirasa konacaktır. Beklenmedik bir anda ölünce üç dolandırıcı, onun birkaç gün daha yaşadığını kanıtlamak için işbirliği yaparlar.

Agatha Christie'nin yazdığı son oyun, West End tiyatrolarında sahnelenmeyen tek oyunudur. Son derece parlak geçen ve rekorlar kıran oyun yazarlığı mesleğinin sonunda bu yapıtı hüzünlü bir perde inişidir. Bundan önceki *Rule of Three* oyunu da pek başarılı görülmediğinden tekrar bir oyun yazmayı ancak on yıl sonra denemiştir. *Fiddlers Three* iki perdelik komedi gerilim idi, ama ne yazık ki her ikisinin başarılı bir bileşimi olmamış ve huzursuz iki aşırı uç arasında kalmıştır. Geçmişi oldukça karmaşıktır. İlk olarak 7 Haziran 1971'de *Fiddlers Five* adıyla sahnelenmiş, ertesi yıl 3 Ağustos'ta tekrar düzenlenerek *Fiddlers Three* adıyla bir kez daha sahneye konmuştur. Aradan geçen bir yıl içinde Christie dolandırıcıların sayısını azaltmak için bazı karakterleri birbirine karıştırmıştı.

Oldukça yalın bir konu. Eğer Jonathan Panhacker ayın on sekizi çarşamba gününe kadar yaşarsa, oğlu Henry ile yaptığı 100.000 sterlinlik anlaşma yürürlüğe girecektir. Buna karşılık Henry de bu parayı Sam Fletcher ve Sam Bogosian ile bir iş kurmak için kullanmaya söz vermiştir. Jonathan aniden ölünce, Henry, Sam ve sekreteri Sally yani üç dolandırıcı, onu ayın on sekizine kadar yaşatmak için bir komplo hazırlarlar. Bunu başarmak için çifte kişilik taklidi, sahte ölüm belgesi ve daha önceki bir cinayetin açıklanması gerekir. İkinci perdede, Jonathan'ı tanıyan bazı kişilerin saklandıkları otele gelip onu görmek için ısrar etmeleri üzerine karışıklık çıkar.

Christie'nin ilerleyen yıllardaki daha zayıf yapıtlarından bazıları gibi çok iyi fikirler içerir, ama bunları sonuna kadar kullanma dehası sanki onu

terk etmiştir. Eğer bu oyunu yirmi yıl önce yazmış olsaydı konuyu daha inandırıcı bir biçimde geliştirebilirdi. İhtimal dahilinde olmayan katilin maskesinin düşürülmesi öncesinde ilaç şişeleriyle inandırıcı olmayan birtakım işlemler ve yine hiç benzemeyen taklitler yapılır. Son dönemde yazdığı *Sevimli Örümcek, Beklenmeyen Misafir, Verdict, The Rats* ve *Fiddlers Three* oyunlarının "yaptıkları yanlarına kâr kalacak" durumunu sergilemesi, ama çoğu zaman da katilin kim olduğunu açıklaması herhalde rastlantı değildir.

Yapımcısı Peter Saunders'in belki de kötü eleştiriler alacağından çekinerek bu oyunu West End tiyatrolarında sergilemeye pek hevesli olmaması şaşırtıcı gibi gelmiyor. Yerel basının da pek nazik olduğu söylenemez. "Eğlendirici, neşeli ama bu zoraki olarak yapılmamış çok hafif mizah, neredeyse kaba komedi" ve "konu tahmin edilebilir, zekâ yoksunu ve sığ" cümleleri eleştirilerde sık sık yer almıştı.

1958 ekimi gibi erken bir tarihte oyunun ilk tohumları 15. Defter'de atılmıştı, ama ciddi olarak üzerinde çalışmaya başlaması için aradan on iki yıl geçmesi gerekecekti. Anlaşılan meslek yaşamının son döneminde bile kullanabileceği fikirler bulmak için sadık defterlerini sık sık ziyaret ediyordu.

Ekim 1958

Projeler

Bir Oyun – neşeli (sevimli örümcek tipi) nerede, ya kızlar okulu?

Ya da ölümü atlatma partileri? Bir ölüm varmış gibi gösterme? Ya da doğal nedenlerle ölen kişiyi kaçırma – sadık, gösterişli sekreter? – aptal sekreter bilinçli olarak mi seçilmiş? Yönetim kurulu odası - K. hem karısı hem de ceset rolünü üstlenir – peruk vs. müthiş karmaşa çıkar.

"Kızlar okulu" fikri ertesi yıl yayımlanan *Kapı Tekrar Vuruldu* romanında kullanılmıştı. "Ölümü atlatma partileri" fikri üzerinde aşağıda alıntı yapıldığı gibi 39. Defter'de çalışılmıştı. "Doğal nedenlerle ölen kişiyi kaçırma" fikri ise *Fiddlers Three* oyununun temelini oluşturmuştu.

4. Defter'de kurgu sürecinin büyük bir bölümü var, ama son yıllarda yazdığı kitap notlarının çoğu gibi oldukça belirsiz ve dağınık, buna karşın karakter listesi doğru. Bu oyunun önemsiz bir gizemi iki ana karakterin adında saklı, tüm Christie yapıtları arasında Panhacker ve Bogosian kullanılan en olağandışı adlar.

Sahne – bir büro
Bay Willis Stanley biraz rahatsız – öykü
Arkadaşı Bay Bogosian
Nellie (M.) sadık, oldukça konuşkan ve zihni dağınık

Çatı katının sahibi – Batı Hint Adaları'nda yaşayan zengin bir adam.
Oğlu ~~ya da yeğeni~~ – İngiltere'deki tüm servetini üzerine alır.
Finans sektörüne girecek – yalnızca iki haftası var
Öğle yemeğinden sonra yukarı çıkar – ya da asansör bozuk – yani buraya gelir – öteki odada oturur ve sonra ölü olarak bulunur.

M. kocası ya da erkek kardeşi olduğunu söyler – Git bana bir soğan al (ağlatması için).
Jeremy ~~Brooker~~ Brown

Her şey yolunda – yaşıyor olması gerekir. Geraldine – şeylerle birlikte yukarı çık!

Gina
Sally Lee
Sam Fletcher
Jan Bogosian
Henry Panhacker
Solomon Panhacker
Bir havayolu hostesi
Dedektif Müfettiş Wylie
Bay Moss

Çeşitli adlar üzerinde düşünülmüş ve *This Mortal Coil* başlığı eski bir taslakta görülüyor:

This Mortal Coil
Operation Deadline
Sixpence Off
Deadline
Fiddle de Death

39. Defter'de gizemli "M. ve J. Oyunu" başlığı altında bir "veraset vergisi" oyunu için iki girişim görüyoruz. Birinci skeç ilk kez ağustos 1924'de yayımlanan ve on yıl sonra *The Listerdale Mystery* kitabına alınan "Jane in Search of a Job" öyküsünün yansımalarını taşıyor.

Veraset vergisi – kız ölmüş – ona büyük bir servet kalacaktı – bir hafta daha yaşıyormuş gibi görünmesi gerekir fikri. Adam genç bir kız için ilan verir – 1.70 boyunda, açık renk saçlı, zayıf yapılı, mavi gözlü vs. Birinci sahnede ilgi gösteren kızlar elenir – ölen kızı taklit etmesi için biri seçilir – J

İkinci çalışma sonunda seçilen konuya daha yakın, ama ancak 4. Defter'de *Fiddlers Three* olarak algılanacak kadar geliştirilmiş.

Veraset Vergisi – doğal nedenlerle ölmüş birinin cesedi bir hafta saklanmak zorunda – M. ya da J. tarafından taklit edilir – cenaze işleri görevlisi yardımcı olur. Büro – M. ve iki patronu
Bay Leonard iri yapılı, coşkulu, sıradan
Bay Arkwright – melankolik – sıkıntılı
Kötü durumlarda – ne yapmalılar?
Sally!

Akhnaton

Yayın Tarihi 14 Mayıs 1973

On altı yılı kapsayan oyun genç Kral Akhnaton'ın Mısır'a yeni bir din tanıtma çabalarını sergiliyor. Başarısız olması kendisi, kraliçesi ve sonunda Mısır için bir trajedi olacak demektir.

Çoğunluğu 61. Defter'de olmak üzere bu oyunun notları neredeyse elli sayfa tutuyor. Christie'nin kocası Sir Max Mallowan'ın "yazdığı en güzel oyun" diye tanımladığı yapıt, Mısır'da MÖ 1375 yılında yaşamış olan gerçek firavun Akhnaton üzerine kurulmuş. 1937 yılında yazılmasına karşın ancak 1973 yılında Agatha Christie'nin kendi yazdığı arka kapak yazısıyla yayımlanmıştı. Tamamladıktan sonra Christie oyunu daha sonra Sir unvanı alacak olan aktör John Gielgud'a göndermişti. Gielgud'un oyuna hayran kaldığını, ama sahnelenmesine katılmak istemediğini belirten cevabını Christie saklamış. Aslında *Akhnaton* profesyonel anlamda hiç sahnelenmedi, yalnızca 2001 yılında Westcliff Agatha Christie Tiyatro Festivali'nde seyirciyle buluştu. İlk ve son kez sahnelenmesinde çok az miktarda dekor ve aksesuvar kullanıldı ve ayrıntılı bir okuma gösterisi oldu.

Aslında tipik bir Agatha Christie oyunu olmamasına karşın zehirle öldürmek, masum birini kullanan hiç şüphe çekmeyen kötü adam tarafından her şeyin düzenlenmesi gibi Christie'ye özgü unsurlar içeriyor.

Bu oyunun kırk sayfaya yayılan notları geniş kapsamlı arka plan malzemelerini ve oyunun kendisi için çizimleri içeriyor. Notların birinci sayfası karakter listesiyle başlıyor. Yayımlandığı zaman Nefertiti'nin kız kardeşinin adı Mutnezmet'ten Nezzemut'a çevrilmişti. Karakter listesini açılış sahnesinin taslağı izliyor:

Kraliçe Tyi
Horemheb
Eye
Nefertiti
Mutnezmet
Tutankhamun
Tyi'nin babası
Tyi'nin annesi
Amon başrahibi
Re başrahibi
Ptah rahibi

I. Perde, Sahne II.

Görkemli Amenhotep ölüm döşeğindedir – Mitanni kralı hastalığına neden olan kötü ruhları tanrıçanın çıkarabileceği umuduyla Niniveh'li Ishtar imgesini Mısır'a gönderir (aynı şey ikinci kez oluyor). Tanrıça sahneden geçer. ~~Horemheb konuşur~~ Tyi'nin annesiyle babası konuşur. Yabancı biriyle evlenmenin kötülükleri hakkında Ammon başrahibi Horemheb ile konuşur – Kraliçe Tyi oğluyla birlikte sahnede görünür.

61. Defter'in ilk sayfaları birinci perde için yedi, ikinci perde için dört ve üçüncü perde için iki sahne gösteriyor. On sayfa sonraki düzeltmeler, oyunu birinci ve ikinci perdelerde üçer sahne ve üçüncü perdede son sözle birlikte dört sahne içeren şekliyle yayımlanan yapıta yaklaştırıyor. Notlar, son sözün oyunun son sahnesi olduğuna işaret ediyor.

Taslaklar arasında çeşitli konularda notlar var.

Hoşgörüler – kâtipler tarafından satılan beraat kararları – bağışlanan isimler boş yerlere doldurulmuş.
Kalp bir bokböceği – "Oh yüreğim bir tanık olarak bana karşı çıkmasın!"
Armağan olarak altın yakalıklar...

Wallis Budge'un *From Fetish to God* kitabından daha ilk sayfada söz ediliyor ve notlar boyunca sık sık yapıta değiniliyor. Christie kendisine ithaf ettiği *Yılan İçini Döktü* romanını yazarken yaptığı gibi, Stephen Glanville'in ödünç verdiği kitaplardan araştırma yapıyor (bkz. 7. Bölüm):

> A.'nın hükümdarlığının on ikinci yılında Tyi'nin ziyareti – giysilerin betimlemesi s. 155
> Armağan? – Getirilişini gösteren bir sahne s. 151
> Sahne için saray betimlemesi s. 138

Bu kitaptan alındığı varsayılan alıntılardan biri, ufak tefek değişikliklerle oyunun son cümlesi olarak kullanılmış. Akhnaton'un son izleri siliniyor ve yerini "Tanrıların Kralı yüce Amon" alıyor:

> O Tanrı'nın (Amon) armağanlarını bilenlerin servetleri ne kadar bereketlidir. Onu tanıyan kişi bilgedir. Ona hizmet edenler kayırılır, onun peşinden gidenlere koruma sağlanır.

KANIT F:
DÜŞTEKİ EV: KULLANILMAYAN FİKİRLER

"Fikrimi bir yere not almazsam uçup gidebilir."
Bayan McGinty'nin Ölümü, 24. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

16.50 Treni • Jewel Robbery at the Grand Metropolitan • Miss Marple Bir Öykü Anlatıyor

Belki uydurma olan kısacık bir anekdot, polisiye roman yazarı Nicholas Blake'in (gerçek yaşamda ünlü şair Cecil Day Lewis) Christie'den bazı fikirler satın almak istediğini ama onun hepsini kullanacağını söyleyerek bu isteği reddettiğini anlatır. Defterler bulundukları sayfadan ileri gitmemiş böyle fikirlerle dolu. Birbirine benzemeyen ikizler, oda hizmetçisi, sanatçı dostlar gibi bazı fikirler herhalde hiç aklından çıkmadığından sık sık tekrarlanmış.

İkizler – benzer değiller – Tek yumurta ikizi – biri tren kazasında ölür?
Tek yumurta ikizleri – davacı, kız kardeşinin kimliğine bürünür (kardeşi tren kazasında ölmüş) – zengin dul

Bu örnekler defterlere yayılmış ikizler üzerindeki on çeşitlemeden yalnızca ikisidir. Tren kazası ve sahte kimlik fikirleri *Gece Gelen Ölüm* romanının pek önemli olmayan unsurlarıdır. İkiz kız kardeşler *Filler de Hatırlar* romanında karşımıza çıktığı gibi daha neşeli bir şekilde Tommy ve Tuppence'ın *Suç Ortakları* öykülerinden birinin sonucunu oluşturur.

Aynalar
Erkek ya da kadın – kadına mektup gelir ya da başka bir kadınla yakınlaşır – birlikte otele gelirler.
Birinin geçmişi iyidir – katedral kasabası vs. Hava saldırıları sırasında beraber olmuşlardır – erkeğe tanıklık ederler.

"Aynalar" başlığı *Kırık Ayna* romanının ne kadar karmaşık bir geçmişi olduğuna işaret ediyor. Romanla pek alakalı olmayan tek bağlantı birine tanıklık etmektir.

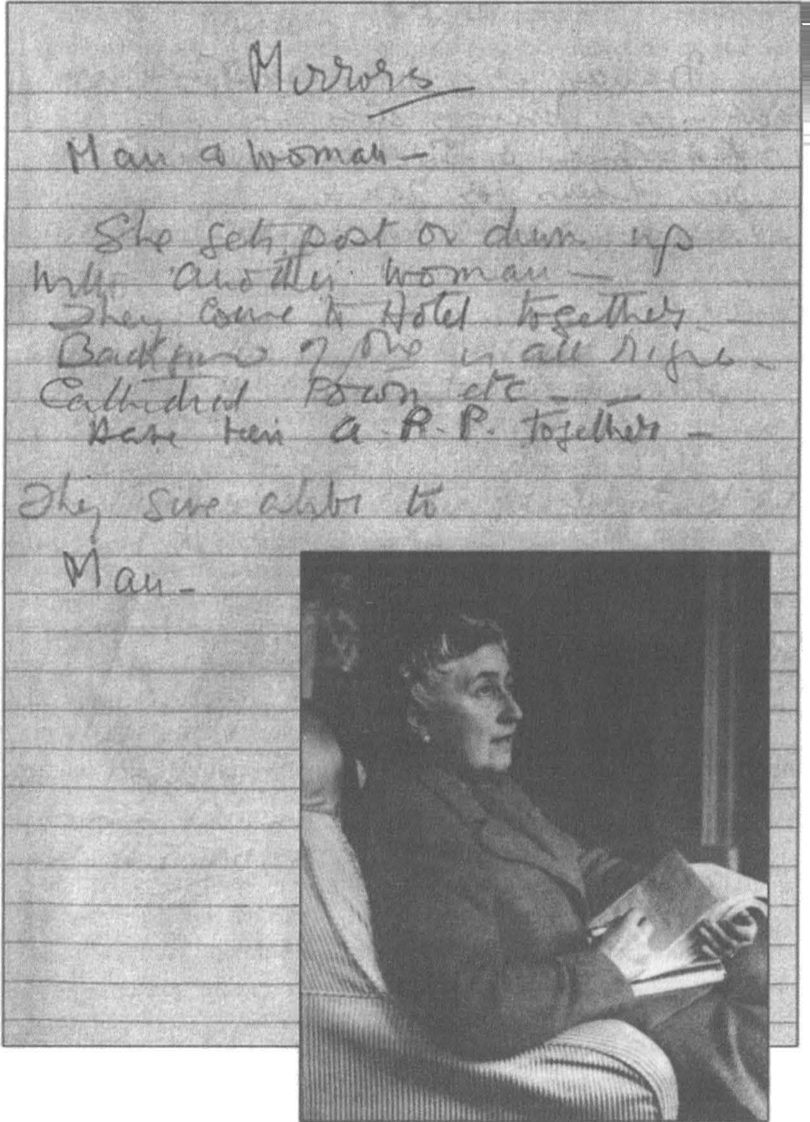
Nitro benzen – önemli nokta – bardağın dibine çöker – kadın bir yudum içer – ardından kocasına verir.
Kapsülde kâfuru
Rujla cinayet – önce dudak yanar – sigaranın ters ucu ağzına verilir.
Striknin ya da ciltten emilen ilaç.
Grip yayan virüs – Çalınmış mı? Kabinedeki bakan mı?
Lanolin zehri mi? Striknin? Her şeyi sarıya boyayan zehir elbiseye uygulanır – başka bir kızın sarı elbisesi olduğundan okuyucuyu yanlış yönlendirir (1931)
Lanolin cilde sürülür.

Bunlar Christie'nin yazarlık yaşamında en sevdiği cinayet yöntemi olan zehirleme çeşitlerinin yalnızca birkaç örneğidir. "Rujla öldürme" özellikle geniş hayal gücüne işaret eder.

Oteldeki oda hizmetçisi adamın işbirlikçisi – kanıt her seferinde kabul edilir ve olayı perçinler.
Oda hizmetçisi öyküsü – bir otel – Torquay? Riviera? İspanya? Mayorka? İngiltere daha iyi.

Yukarıda iki örneği verilen "oda hizmetçisi" fikri, defterlerde on defadan fazla karşımıza çıkıyor. "The Jewel Robbery at the Grand Metropolitan" ve "Miss Marple Bir Öykü Anlatıyor" öykülerinde kullandığı dürüst olmayan oda hizmetçisi fikri, anlaşılan Christie için büyük olasılıklar taşıyordu. Ama yukarıdaki örnekler her iki öykünün kurgu unsurlarına uygun düşmüyor. Hele ikincisi hiçbir öyküye uygun olmayacak kadar belirsiz.

Mirrors

Man & woman –

She gets [illegible] or [illegible] up with another woman –
They come to Hotel together
Background of [illegible] is all right –
Cathedral town etc –
Have been a R.P. together –

They give alibi to
Man –

19. Defter'deki bu sayfanın "Aynalar" *başlığını taşımasına karşın notların, adında* "Aynalar" *geçen hiçbir kitapla bağlantısı yok. 1946 yılında çekilen fotoğrafta Christie'nin kucağında bu sayfa açık olarak görülüyor.*

Bacaksız adam – bazen uzun boylu – bazen kısa boylu.

"Bacaksız adam fikri" on defterde bulunduğu halde hiç kullanılmamış. Bu fikrin ardında, kişinin görünümünü çok fazla değiştirmesi nedeniyle kimliğinin saptanmasını zorlaştırması düşüncesi yatıyor. Christie'nin çağdaşı polisiye roman yazarı John Dickson Carr bu unsuru 1938 tarihli *The Crooked Hinge* adlı romanında ayrıntılı olarak kullanmıştı.

Şapka iğnesiyle gözünden vurulmuş.

Son derece ürpertici fikir hiç de tipik bir Christie fikri değil, ama belki ölüm nedeninin çok zor anlaşılması çekici gelmiş olabilir. Bu fikir üç defterde daha yer alıyor.

İzotop fikri – Karbon 14 – hipoterm(*) enjektör (tifo için?) normal işlem. Adam (?) yabancı ülkeye gidiyor – yerel doktorla randevu – doktorun yerini alan sahtekâr sözde tifo aşısı yapar.

1960'lı yıllarda Amerika'da bir laboratuvarı ziyaret ettikten sonra esinlendiği bu fikir, bir hastayı zehirleyen sahte doktor karakteriyle *İskemlede Beş Ceset* romanına güçlü bir biçimde yansıtılmıştı.

Komite cinayeti – Bay Llewellyn – sıkıcı kadın – konuşma yapar – bir bardak su içer.
Bir bardak su – Doktor Haydock... imzasız mektup nedeniyle intihar mı? Harton Pavra'da öğretmenlik yapan asık suratlı kadın – rahibin kız kardeşi – köy bakkalından sebze satın alır – mektupları tezgâha bırakır – kız gizlice onların arasına bir mektup koyar.

Aynı defterdeki bu notların birincisi Miss Marple kısa öyküleri listesinde yer alıyor ve tam da Miss Marple'a uygun gibi görünüyor. *Cinayet*

(*) Deri altına uygulanan.

Reçetesi romanının tohumları "imzasız mektup nedeniyle intihar" fikrinde görülebilir ve masum mektup destesinin arasına bir mektup sıkıştırma yöntemi bu romanın on üçüncü bölümünde karşımıza çıkıyor.

Aktrisin kayboluşu – baş bahçıvanın garip davranışı.

Bu harika fikirlerin bulmacayı andıran bileşimi 65. Defter'de *On Küçük Zenci* notları arasında bulunuyor ama Christie'nin meslek yaşamının çok daha erken döneminden kalmış. Üzerine şüphe çeken baş bahçıvan tipik bir Miss Marple karakteri olarak *Cinayetler Kulübü* kitabındaki "Altın Külçeleri" öyküsünde yer alıyor.

Bir milyonerin sarışın kızı genç bir adamla evlenebilmek için kaçıyor.

Defterlerde üç kez karşımıza çıkan bu fikir her seferinde özellikle sarışın bir suçluya işaret ediyor. Cinayetdışı gibi göründüğünden belki de Tommy ile Tuppence'ın "A Pot of Tea" gibi ilk maceralarından birine benzeyen eğlenceli bir öykü için düşünülmüş olabilir.

Tom, Dick ya da Harry briç oynamaya geliyor – nokta – aslında hiçbiri yok!

Bu notların *Briç Masasında Cinayet* ile bağlantılı olduğunu düşünmek çok kışkırtıcı ama "Fikirler 1940" başlığı altında yer aldığından bu kitaptan dört yıl sonra yazıldığı anlaşılıyor. Christie'nin aklından nelen geçtiğini kestirmek olanaksız.

Kızılötesi fotoğraf

Belki de Sir Max Mallowan ile arkeolojik kazı alanlarında yaptığı çalışmalar sırasında fotoğrafçılığa ilgi duyması bu olağandışı fikre esin kaynağı olmuştu. Miss Marple öyküleri listesinde yer alıyor ama Miss Marple bu konuya yakın gibi görünmüyor.

Arabadan tehlikeli ilaçlar çalınmış – doktor çok üzgün – köyde heyecan
Doktorun arabasından tehlikeli ilaçlar çalınmış – X arabayla dolaşmaya çıkıyor – yabancı bir kentte bir doktoru takip ediyor – ya da doktorun kendisi suçlu – daha sonra ölen hastasının karısı ya da kızıyla evleniyor.

Kendi başına bir kurgu unsuru gibi ortaya çıkmadığı halde bu senaryo, *Üç Yanlış Üç Ceset* romanında zehiri ele geçirme yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Eski dostumuz doktor (istatiksel olarak Christie açısından en fazla cinayet işlemeye yakın meslek) burada tekrar karşımıza çıkıyor ve bu not 1930'ların sonuna doğru yazılmış olduğu halde ikinci not belki de *16.50 Treni* romanındaki Doktor Quimper karakteri için esin kaynağı olmuş olabilir. Beş ayrı defterde bu fikirle karşılaşıyoruz.

Sahte Hercule Poirot –yanmış bıyıklarını uzatırken bir otelde öğle yemeği yiyor – her yerden uzak ıssız bir yer

"Her yerden uzak ıssız bir yer" belki İsviçre'de bir dağın karla kaplı tepesinde yer alan "Erymanthian Yabandomuzu" öyküsünün mekânı olabilir, ama bıyıklarını tekrar uzatma fikri iki ayrı defterde daha yer almasına karşın üzerinde hiç durulmamış.

10

Sığınak: Tatil Cinayetleri

"Şey, açıkça söylemek gerekirse – suçlardan uzaklaşmak isteğiyle bir yere gelince tam tersine cesetler karşınıza çıkıyor mu?"
"Benim başıma geldi, evet; hem de birden fazla."
Ölümle Randevu, II. Kısım, 1. Bölüm

FİNALİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Cinayetler Oteli • *Ölüm Oyunu* • *Elmayı Yılan Isırdı* • *Noel'de Cinayet* • *Cesetler Ağlamaz* • *Esrarengiz Sanık* • *Sıfıra Doğru*

Tatiller ve bayramlar Christie'nin birçok öyküsüne arka plan oluşturmuştur. Örneğin *Cesetler Ağlamaz* Poirot'nun yaz tatilini kesintiye uğratırken, *Noel'de Cinayet* Noel tatilini yarıda kesmiş, "Cadılar Bayramı" ile "Guy Fawkes Günü" cinayetler için çok uygun dramatik fon yaratmıştı. Poirot'nun daha egzotik tatilleri... örneğin *Ölümle Randevu*'da Petra, *Nil'de Ölüm*'de Mısır kenti sırasıyla 6. ve 8. Bölüm'de irdelenmiştir. Miss Marple'ın Karayip Adaları'nda yaptığı tatilden de 8. Bölüm'de söz edilmektedir. "Afternoon at the Seaside" adlı aile tatili öyküsü ise 9. Bölüm'de ele alınmıştır.

Cesetler Ağlamaz
7 Şubat 1932

Poirot ile Hastings St. Loo'da tatil yaparken End House'un yoksulluğa düşmüş sahibi Nick Buckley ile tanışırlar. Bayan Buckley onlara üç kez ölümle burun buruna geldiğini anlatınca Poirot araştırmaya başlar ama End House'da gerçek bir trajediyi engelleyemez.

Atlas Okyanusu'nun her iki yakasında 1932 şubatının başlarında yayımlanan *Cesetler Ağlamaz* romanı bu tarihten birkaç ay önce tefrika edilmişti. Böylece 1930'un sonu veya 1931'in başı gibi yazılmış olmalıydı. Romanın konusu 59. ve 68. Defter'de yer almaktadır. Cep boyu küçük bir defter olan 68. Defter'de, Stockport'tan Torquay'a giden ayrıntılı tren tarifesinin dışında yalnızca bu romanın notları bulunuyor. 59. Defter'de ise ayrıca ilk kez 1930 nisanında yayımlanan *Ölümün Tam Zamanı* kitabında yer alan "Kırık Kanatlı Kuş" öyküsüyle 1930 mayısında yayımlanan hazine avı öyküsü / yarışması "Manx Altınları" (bkz. 5. Bölüm) öyküsünün ayrıntılı notları yer alıyor.

Cesetler Ağlamaz polisiye romanların altınçağının muhteşem bir örneğidir. Christie'nin en başarılı romanları tartışmalarında hiçbir zaman yer almamıştır, ama olgun çağındaki polisiye romanların tüm özelliklerini içerir: Açıklıkla anlatılmıştır, kolayca okunur ve ipuçları verme konusunda dürüst ve adildir. Okurların doğru çözüme ulaşmak için gerek duyduğu tüm gerçekler üstün bir el çabukluğu ile verilmiştir. Tüm başarılı polisiye romanlarda olduğu gibi konunun sırrını (isimlerde yapılan hata) bildiğiniz zaman çok basittir. 59. Defter'in üçüncü sayfasında Christie amacı olmayan sohbet tabirini kullanarak daha önce otelin bahçesinde Poirot ile Hastings arasında geçen konuşmayı işaret ediyor. Meslek yaşamının bu döneminde, tüm romanlarında tüm sohbetlerinin bir amacı vardı: Çok önemli bir karakter özelliği nitelendirilir (*Briç Masasında Cinayet*

romanında ipek çorap olayı), gerekçe hakkında bir ima yapılır (*Sittaford Malikânesi'nin Gizemi* romanının birinci bölümünde Binbaşı Burnaby bulmacaları ve akrostişleri hırçınlaşarak tartışır), önemli bir ipucu verilir (olağan koşullarda yarı boş olan *Doğu Ekspresi*'nde bir yataklı kompartıman bulmanın zorluğu 2. Bölüm'de saptanır) ya da daha önce şüphelenilen bir doğru teyit edilir (*Ölüm Oyunu* romanındaki piknik). Gerçi Christie amacı olmayan bir sohbeti işaret ediyor, ama notların kastettiği konuşmada kayıp bir havacıdan (gerekçe) söz ediliyor.

Cesetler Ağlamaz yalnızca kendi özelliklerinden dolayı değil, Christie'nin daha sonraki yapıtlarında kullandığı birçok tema ve fikri içinde barındırdığı için ilgi çekicidir.

* *Cesetler Ağlamaz* romanındaki cinayet bir havai fişek gösterisi sırasında işlenir ve fişeklerin gürültüsü mermi sesini bastırır, bu fikir 1936 tarihli *Murder in the Mews* adlı kısa romanında çok önemli bir kurgu unsuru olarak kullanılmıştır. Daha doğrusu bu yapıtın orijinal versiyonu olan "The Market Basing Mystery" yapıtına eklenen inceliklerden biridir (aşağıya bakınız).
* İsimlerin okurları şaşırtmak için kullanılması ilk bu romanda ortaya çıkmıştır. Daha sonra *Sessiz Tanık, Bayan McGinty'nin Ölümü, Cinayet İlanı* ve uluslararası bir hile olarak *Doğu Ekspresinde Cinayet* romanlarında kullanılacaktır.
* Hastanede yatan bir hastaya zehirli çikolata yollayarak onu öldürme yöntemi, üç yıl sonra *Üç Perdelik Cinayet* romanında talihsiz Bayan de Rushbridger'i öbür dünyaya yollamak için yeniden kullanılacaktır.
* Kurbanın ölümünden kısa bir süre önce postaladığı mektuptaki önemli ve dokunaklı bir ipucu, mektubu alan kişi tarafından Poirot'ya aktarıldıktan bir yıl sonra, *Lord Edgware'in Ölümü* romanında daha da yaratıcı bir biçimde tekrar karşımıza çıkacak.

* 1930'lu yılların yüksek sosyetesinin kokain kullanması, *Ölüm Diken Üstünde* romanında Lady Horbury'nin makyaj çantasında kokain bulunmasıyla yeniden gündeme gelecektir.
* Yukarıda sözü edilen mektup, ipucu dışında *Lord Edgware' in Ölümü* romanıyla arasında güzel ve acımasız bir kadının Poirot'yu kendi çıkarları için olayın içine çekmesi gibi çok yakın benzerlikler içeriyor.
* Vasiyetnamelerle ilgili hile *Esrarengiz Sanık, Cinayet İlanı, Şeytan Dönemeci* ve *Elmayı Yılan Isırdı* romanlarının da önemli bir unsurudur.

Her zaman olduğu gibi bazı isimler bu romanda da değiştirilmiştir. Lucy Bartlett, Maggie Buckley adını alırken, Walter Buckhampton, Charles Vyse olmuş, Curtis'lerin soyadı Croft'lar haline gelmiştir, ama notların büyük bir kısmı romanla çeliştiğinden daha eski tarihli notların elimize geçmediği şüphesini uyandırmaktadır. 59. Defter'de Nick Buckley karakterine Egg adı verilmesi ilginçtir, çünkü *Üç Perdelik Cinayet* romanında, Gore'un Mary Lytton lakabı yine Egg olacaktır. Bu arada Tommy ile Tuppence için zaten kullanılan Beresford soyadının seçilmesi ise oldukça tuhaftır.

Poirot ile Hastings Imperial Otelinde otururlar – H. gazeteden "Kutup Gezisi" haberini okur – içişleri bakanından Poirot'ya bir şeyler yapması için yalvaran bir mektup gelir. H. istenileni yapması için ısrar eder – P. reddeder – ün kazanmak için artık hevesi kalmamıştır. Bahçede kız – biri "Egg," diye seslenir – Poirot merdivenden inerken düşer – kız onu kaldırır – kızla Hastings ona verandaya kadar yardım ederler – P. kıza teşekkür edip bir kokteyl içmeyi önerir, H. içkileri almaya gider – dönünce ikisini sıkı dost gibi bulur.

Bu öyküdeki kişiler

Egg Beresford: End House'un sahibi

Kuzen Lucy: Uzaktan akraba – ikinci ya da üçüncü kuşaktan kuzen – Lucy Bartlett

Egg'in kuzeni Walter Buckhampton: Annesinin kız kardeşinin oğlu – St. Loo'da bir avukatın bürosunda çalışıyor – Egg'i seviyor.

Bay ve Bayan Curtis: Yan evde yaşayan eski dostlar – üç yıl önce oraya gelen adam yatalak hasta – sevimli ve neşeli gibi görünüyorlar.

Freddie (Frederica Rice): Bir arkadaş – Egg'den yararlanan ve bunu dürüstçe itiraf eden bir asalak.

Lazarus: Büyük bir arabası var – oraya sık sık geliyor – Londra'da bir antikacı şirketine ortak.

Poirot ile Hastings'in oturduğu otel, gerçekte verandası Torquay Koyu'na bakan Imperial Oteli'dir ve kitapta St. Loo'da Majestic Oteli olarak hayal edilmişti. Karakterlerin geri kalanı tanınır durumda ve kitabın başlangıcı yukarıdaki planı aynen izlemektedir.

68. Defter'de biraz daha geliştirilen konunun aşağıdaki sahnelerinin geçtiği bölümleri işaretledim:

End House'da konukevi ile kulübeyi geçerler – adam bahçeyle uğraşıyor – kel kafalı, eski moda gözlüklü – onlara bakar – End House'a giriş yaparlar – Nick'i beklerler – eski fotoğraflar – kasvet – rutubet – çürüme. Nick biraz şaşırmış bir halde gelir – Poirot onunla konuşur – ona mermiyi gösterir (2. Bölüm)

Otele geri dönerler – Freddie Rice, Poirot ile konuşur – Nick'in inanılmaz derecede yalancı olduğunu ima eder – bir şeyleri uydurmaktan hoşlanır. Poirot ona baskı yapar – şey gibi – arabasının frenlerinden söz eder (2. Bölüm).

P. ona bir kadın arkadaşını çağırıp çağırmayacağını sorar – kadın, "Kuzenim Maggie" der. Önümüzdeki ay yanıma gelecekti, hemen

gelmesini söyleyebilirim – aslında ikinci kuzenim – onların ailesi çok kalabalık – Maggie ikincisi – iyi bir kız – ama belki biraz aptal." (3. Bölüm)

Bay Vyse aranır – hukuki bilgi konusunda – P. adamı dün saat on ikide aradığından söz eder – ama Bay Vyse dışarıdaymış – Bay Vyse kabul eder (6. Bölüm).

Havai fişekler – Point'e giderler – Nick ve Maggie arkadan gelecek – uzun zaman orada kalırlar – gösteriyi izlerler. Poirot ile H. geri döner – koyu kırmızı şala sarınmış cesede ayakları takılır, sonra Nick'in geldiğini görürler – ölen kişi Maggie'dir ve Nick gözyaşlarını tutamaz (7. Bölüm).

Murder in the Mews / The Market Basing Mystery
Aralık 1936 / Ekim 1923

Tüylü bir kalem, bir tuvalet çantası, bir golf oyunu ve bir kol düğmesi bir araya gelince, Hercule Poirot'nun Guy Fawkes gecesindeki intihardan şüphe duymasına yol açar.

İntihar süsü verilmiş cinayet Christie'nin "Murder in the Mews" öyküsünün hilesi olarak klişeleşmiş bir konuya değişiklik getirme yaratıcılığının ilk örneklerinden birini sunuyor. Bu unsur ilk kez on yıl önce "The Market Basing Mystery" adlı kısa öyküde kullanılmıştı. 1930'ların ortasında yapıtı genişletmeye karar verince, orijinal fikri tekrar kullanmış ve birkaç ince ayrıntı katmıştı. Ana ipucunun okurlara defalarca sunulduğu polisiye roman yazma tekniğinin el kitabı olma özelliğini hâlâ koruyor.

Defterlerin açıkladığına göre 5 Kasım tarihli arka plan çok daha farklı bir konu ortaya çıkaracaktı. Aralarında *Esrarengiz Sanık*, "Triangle at

Rhodes" ve "Problem at Sea" notlarının da bulunduğu 20. Defter'de aşağıdaki fikirleri görüyoruz:

> Katil cesedi (resmen) bulamadan önce yanından ayrılır. İki saat önce öldüğü için katilin tanığı vardır
> 5 Kasım – havai fişekler atılıyor. Kitap?

Bu notların içinden yalnızca Guy Fawkes törenindeki havanın fişeklerin mermi sesini bastırması unsurunu "Murder in the Mews" öyküsünde kullanmış. Dört yıl önce yazılan *Cesetler Ağlamaz* romanında kullanılan aynı kamuflaj burada da yankılanıyor. Kurgu süreci notlarının çoğu 30. Defter'de karşımıza çıkıyor:

> Market Basing Mystery Öyküsünün Uyarlaması
> Bayan Allen – Mews'te yaşayan genç bir kadın – nişanlı – evlenmek üzere – arkadaşı Jane Petersham – sessiz, esmer bir kız.
>
> Mews Cinayeti
> P. ve Japp, Guy Fawkes Günü – küçük oğlan Japp'ın odasına geri dönüş – bir telefon gelir – genç kadın – Mayfair'de vurulmuş. Bayan Allen – Bayan Jane Plenderleith – daha o sabah eve gelmiş – arkadaşını ölü olarak bulmuş.
>
> Kilitli dolap içinde (golf sopaları) tenis topları – birkaç boş bavul. Elindeki silahı çok gevşek tutuyor – saati sağ kolunda takılı – kurutma kâğıdı yırtılmış – iki farklı sigara izmariti

Defterin tümüne yayılan bu sayfalar, arka planı British Museum ve National Gallery olan bir falcının ölümü öyküsüne ait fikirlerin ve *Sessiz Tanık* romanı planlamasının arasına dağılmış. Kısa roman orijinal öyküden alt kat daha uzun olduğundan, yukarıdaki fikirlerin çoğu yeni ve yalnızca kol saati ile sigara izmaritleri eski öyküden yeniye taşınmış. Ayrıca iki yapıtın karakterleri ve arka planları da tümüyle birbirinden farklı.

Noel'de Cinayet
19 Aralık 1938

Simeon Lee ailesine eziyet etmekten keyif alan zengin, kötü bir ihtiyardır. Noel için tüm ailesini bir araya toplayınca kendi ölümüyle sonuçlanacak olan olaylar zincirini başlatmış olur. Şans eseri polis müdürü ile birlikte kalan Hercule Poirot araştırmaya başlamak için hazırdır.

Bir ay önce Atlas Okyanusu'nun iki yakasında tefrika edilen ve ilk kez Noel haftasında yayımlanan bu roman Christie'nin en yaratıcı öyküsüdür. Ustalıkla yanlış yönlendirme, dürüst ipuçları verme ve hiç beklenmedik bir katil gibi unsurlar bir araya gelince tüm zamanların klasik romanlarından biri ortaya çıkmıştır. Başlığına ve yayımlanma tarihine karşın cinayet öncesinde bile bir Noel atmosferi yoktur. Her açıdan daha alt düzey bir yapıt olan, *Noel Kekinin Gizemi* "The Adventure of the Christmas Pudding" öyküsü daha eğlencelidir. Daha önceki *Üç Perdelik Cinayet* romanına 3. Kısım'da değiniliyor; "Aralık 24" öyküsünün ve *Zarif Bir Cinayet Gecesi* romanının öncüleri IV. Kısım'da karşımıza çıkıyor. İki sayfa sonra yer alan Kutsal Kitap'taki Jael referans ise *Butter in a Lordly Dish* öyküsünün temelini oluşturuyor.

61. Defter'in iki sayfasındaki notlar *Noel'de Cinayet* romanı haline geliyor. Bu notların hemen ardından gelen sayfalarda ise altı ay önce yayımlanmış olan *Ölümle Randevu* romanının notları yer alıyor:

Kanlı Ziyafet
Müfettiş Jones – ihtiyar Silas Faraday Chamberlayne'ı görmeye geliyor – Güney Afrika'dan elmas kralı.

Karakterler
Şöyle bir aile
Arthur: İyi, evcimen.
Lydia: Zeki, sinirli eşi.

Mervyn: Hâlâ aynı evde yaşayan oğlu – amatör ressam.
Hilda: Çok genç karısı – bayağı bir tip.
David: Çok acımasız ama duyarlı
Dorothy: Açık sözlü karısı.
Regina: Kocasından ayrılmış – mutsuz kadın
Caroline: Onun kızı – büyüleyici biri – kötü olduğu söylenir.
Edward: Sadık kocası – kötü adam.

Gerçi Lydia, Hilda, David isimleri aynıdır, ama kişilik özellikleri romandaki karakterlere yansıtılmamıştır ve listedeki son üç ismin romanda karşılığı bulunmuyor. Polis memurunun ismi değişiyor, ama Simeon Lee'nin servetini Güney Afrika'da yaptığı gerçeği aynen kalıyor.

Elimize geçen altmış beş sayfalık notların çoğu 21. Defter'de bulunuyor. Christie açılışa belki de başlık olarak düşündüğü Shakespeare'in *Macbeth* adlı tiyatro yapıtından bir alıntı ile başlıyor ve Lee ailesini tanıtıyor. Ara verip daha sonra *Ve Perde İndi* ile *Esrarengiz Sanık* romanlarını oluşturacak notları almaya başlıyor ve tekrar *Noel'de Cinayet* taslağına geri dönüyor. Romanda yer almayan hemşire dışındaki karakterlerin ilk taslağı tanıdık gelecektir.

A. Kimin aklına gelirdi (ihtiyar adamın bu kadar çok kanı olacağı)?
İhtiyar Simeon Lee – korkunç ihtiyar adam.
Alfred – iyi çocuk ama – (ukala) babasının canını sıkıyor.
Lydia – Alfred'in zeki iyi yetişmiş haşin karısı – bahçeyle uğraşıyor
Harry – mirasyedi oğul – eve geliyor ve ihtiyar ondan hoşlanıyor.
Stephen Fane – Güney Afrika'dan gelen genç bir adam – Simeon'un ortağının oğlu – (ortağı onu aldatmış!) S. aslında Simeon'un oğlu.
Juanita – Simeon'un torunu (Pilar) – İspanya'dan geri dönmüş, Simeon'un kızı bir İspanyol'la kaçmış ve J. aslında onun torunu değil, torunu devrimde öldürülmüş – J. onun arkadaşıymış.
Hemşire – ihtiyarın bütün parasını kendisine bırakacağını söylüyor ve onunla evlenmek istemiş. Kadın zaten evliymiş – kocası Yeni Zelanda'da.

Öykünün gidişatı aşağıdaki alıntıda çiziliyor ve roman bu özetle uyuşuyor.

Öykünün olası gidişi

1. Stephen Midcourt'a giden trende – şu iç karartıcı insanların sabırsızlığı – geldiği yer güneşli – sonra ilk kez Pilar'ı görüyor – egzotik – farklı – ~~etiketi okuyor~~.
2. Pilar trende – düşünceli – heyecanlı – sinirli – yakışıklı erkek İspanya ve savaş hakkında sohbet ediyor – erkek sonunda etiketi okuyor.
3. Alfred ile Lydia sohbet ediyorlar – kadın bir tazıyı andırıyor – bahçelerinden söz ediyor – telefon geliyor – Patterson, Horbury, Lydia bu adamdan hoşlanmıyor.
4. George ile Magdalene ya da David ile Hilda güçlü anaç kadın. Eğer G. ile M. olursa – adamın kendini beğenmişliği ve dürüstlüğü – karısının sabırsızlığı – kadının bir mektup hakkında kaçamak davranışı (bir sevgilisi var) – Adam, "Babam ölünce durumumuz düzelecek," diyor – İhtiyar adamı gücendirmemek çok önemli, Noel için gitmek zorundalar – babası Noel'de tüm çocuklarını yanında görmek istediğini yazmış – oldukça duygusal görünüyor.
5. David ve H.
   David mektup alır – sinirli – duygusal, annesine tutkuyla bağlı – eve gitmeyecek – bilge ve anaç kadın onu ikna eder – gidip gürültüyle piyano çalar.
   Harry Hugo gelir – ihtiyar Patterson'a neşeli sözler söyler – mirasyedi oğul bir içki içmek ister – Lydia onu selamlar – ondan hoşlanır.
7. İhtiyar adamın kendisi –Horbury– ailesi hakkında soru sorar, sonra gidip elmasları getirir – yüzünde şeytansı bir sırıtış.

Alfred ile görüşme

Harry ile görüşme

Mirasyedi oğul hakkında Horbury ile konuşma

Metine eklenecek başka önemli ipuçları daha vardı ve bu arada Christie ölüm saatini saptamak için çeşitli karakterlerin cinayetin işlendiği odadan gelen "çığlık" tanımlamalarına kulak veriyordu ya da biz böyle düşünmeye yönlendiriliyorduk.

Eklenecek Sahneler
(A) İhtiyar Lee'nin portresi, P. birinin bulduğu resme bakar.
(B) Pencereden atılan pasaport
(C) Girintilerdeki heykeller
(D) P. bıyık satın alır.
(E) Balon

Çığlıklar
Alfred ölümcül acı çeken bir erkek.
Lydia cehennemdeki bir ruh gibi
Harry öldürülen domuz gibi
David cehennemdeki bir ruh gibi

Gerçi planlama romanın gidişatını birkaç sapmayla yakından izliyor, ama Christie yine de işbirliği içindeki hemşire ya da katil karıkoca gibi bazı çeşitlemeler de deniyor. Bu aşamada araştırmayı sürdüren görevli Sugden'in ilk örneği hâlâ "Drew" ama henüz onun polis olduğundan söz edilmiyor:

Katil Kim?
Hemşire – otuz ~~yaşlarında oldukça güzel genç bir kadın~~ ~~(aslında adamın kızı)~~ – ~~kızın intikam alma arzusu~~.
Katil Drew – niçin? gayrimeşru oğlu? Hemşire onun kız kardeşi – cinayeti ikisi birlikte planladı.
Ya da –Macbeth gibi– bir erkekle karısı bunu yapar – daha önceki evlilikten olan oğlu mu?
Belki ikinci evliliği resmi değildi – hazırladığı vasiyetnameyle servetini meşru olmasa bile ikinci evliliğinden olma çocuklarına bırakıyor – bu vasiyetname yok edilmiş – hemşirenin ortaya çıkardığı serveti ona bıraktığını gösteriyor.

Yeni bir fikir – hemşire oğullarından biriyle evli mi? – Eşcinsel mirasyedi oğul? – Oğlan tam zamanında torpil yaptırmayı beceriyor.

Fikrin üzerini karaladığına göre Christie hemşire karakterini bu kitapta kullanmadı, ama katil hemşire iki yıl sonra *Esrarengiz Sanık* romanında ortaya çıkacaktı.

Ölüm Oyunu
9 Haziran 1941

Hercule Poirot'nun tatil yaptığı Smuggler's Adası'ndaki görkemli otelde kalan güzel vamp kadın Arlena Marshall öldürülür. Poirot, bir daktilo, bir şişe güneş yağı, bir yumak yün ve bir paket mumdan oluşan ipuçlarını içeren cinayeti araştırır.

1938'de yazılan *Ölüm Oyunu,* Edmund Cork tarafından 17 Şubat 1939 tarihinde okunmuştu. İlk kez 1940'ın sonlarına doğru ABD'de tefrika edildi. İlk bakışta *Ölüm Oyunu* ile "Triangle at Rodes" öyküsü (bkz. 8. Bölüm) aynı gibi görünür. Her ikisinde de dedektif olarak Hercule Poirot, mekân olarak deniz kenarı ve ana karakter olarak iki çift yer alır. Yine her ikisinde de çiftin biri bir vamp kadın ve sessiz kocasından, diğeri ise bir çapkın ile bir "fare"den (Christie'nin kendi tanımıyla) oluşur. İki öykü de Christie'nin konu yaratma üretkenliğinin kusursuz örnekleridir. Önemli benzerliklerine karşın katiller ve sonuçlar birbirinden tamamen farklıdır. Okurlar tamamen yanlış ve çok farklı bir üçgen hayal etmeye yönlendirilir. Özellikle romanda doğruya giden ipuçlarının sayısı yüksek olmasına karşın, ustaca yapılan sahne yönetimi okurların yanlış yöne bakmalarına neden olur.

Altmış sayfa tutan notlar sayesinde Christie'nin en yaratıcı romanlarından birinin çalışma ayrıntılarını rahatça görebiliyoruz. Romanın geçtiği Burgh Adası gerçekte Devon açıklarındadır ve oradaki otelde birkaç kez kalmış olan Christie çevreyi yakından tanır. Günde iki kez denizin yükselmesiyle adanın anakarayla bağlantısı kesilir ve ulaşım ancak bir deniz römorkuyla sağlanır. Christie adını coğrafi koşulların kusursuz tanığı yaratmak için amacına en uygun biçimde kullanmış.

Kurgu unsurları deposu olan *Cinayetler Kulübü* kitabı yine bu romanın temelini oluşturuyor. Bir katil ile bir tanığı (burada Miss Marple'ın kendisi) içeren "Bir Noel Faciası" öyküsünde daha ölmeden bulunan ceset, katilin suçsuz olduğunu kanıtlamak için kusursuz bir tanık olur. Kısa öyküde ceset doğal nedenlerle iki saat önce ölmüş birine aittir ama romanda katilin işbirlikçisi olarak karşımıza çıkar. Her ikisinde de büyük ve kamuflaj yaratan bir şapka (ayrıca *Sonuncu Kurban* romanında da kullanılmıştı) bulunuyor. Roman yazılırken karakterlerin sayısı artırılmış, bir üçgen durumunun karmaşıklığı eklenmiş, otel odası yerine ölüm saati konusunda akıl karıştıracak sıcak bir kumsal ve katil için daha ayrıntılı bir tanık geliştirilmiştir. Ama temelinde konu aynıdır.

39. Defter'in birinci sayfasından itibaren Christie konuyu, ana karakterleri ve mekânı daha geliştirmiş gibi görünüyor. Belki de daha önce bir kısa öykü hazırlamış olması buna yol açmıştı. Gerçi isimler değişiyor ama aşağıdaki tanımlama romanın temelini oluşturuyor:

> Deniz Kenarı Gizemi
> H. P. kumsalda – her tarafta cesetler olduğundan söz ediyor, eski moda birkaç kelime söylüyor. Cinayetin anafikri – G sıradan, oldukça basit, fazla kullanılmış güzel bir kadın tarafından serseme çevrilmiş bir erkek. Karısı bu konuda mutsuz, kıskançlığını açıkça belli ediyor. Adamın bütün sabahı kiminle geçirdiğine dair tanığı var (H. P. ile birlikte), kadınla yürüyüşe çıkıyor ve güzel kadının cesedini buluyor – çok belirgin mayo – bir Çinli şapkası – kı-

zıl kahve bukleli saçlar. Kadına cesedin yanında kalmasını öneriyor – kadın irkiliyor, erkek cesedin yanında kalıyor – ve kadın polis çağırmaya gidiyor. "Ölü kadın" rolünü yapan karısı mı, yoksa ilgilendiği kadın mı? Kadın yardım çağırmaya gidince diğer taraftan güzel kadın geliyor – adam onu öldürüyor (boğazını mı sıkıyor?) ve aynı şekilde yatırıyor.

Bu Nedenle Karakterler Şunlar:
George Redfern – sessiz banka müdürü vs.
Mary Redfern – beyaz tenli / güneşte yanmamış.
Gloria Tracy – çok zengin güzel bir kadın – erkek delisi.
Edward Tracy – kocası.
Rosemary Weston – Edward'a âşık.

Sahne adadaki otel – Bigbury (Burgh Adası)

Roman yayımlandığı zaman Redfern'lerin isimleri Patrick ile Christine olurken, Gloria ile Edward Tracy, Arlena ile Kenneth Marshall adlarını alıyor. Rosemary Weston ise Rosamund Darnley oluyor. Yine de farklılıklar tanınmalarını önleyecek kadar önemli değil.

Birkaç sayfa sonra başka ayrıntılar çıkıyor ortaya:

Başlangıç
Ev – bir kaptan yaptırmış yazlıkçılar gelince satmış.

Hercule Poirot kiminle birlikte?
Ölümle Randevu'daki Amerikalı (Jefferson Cope)
Binbaşı Blount (Barry) ya da Miss Tough (Brewster) herkese bakıyor.
Arlena King kızıl saçlı güzel – kocası kitap ve oyun yazarı – Arlena'ya bir, iki yıl önce miras kalmış.
Jean (Linda) – kızı – sporcu – üvey annesinden nefret ediyor.
Orta yaşlı kız kurusu – Arlena'nın kocasının kız kardeşi – onun kötü biri olduğunu söylüyor.

İnsanlar?

Kenneth ~~Leslie~~ Marshall

Arlena ~~Leslie~~ Marshall

Linda ~~Leslie~~ Marshall

Patrick ~~Desmond Redfern –~~

Chirstina " ya da McGrane

Bay ve Bayan Gardiner (Amerikalılar)

Ya da Bev (Desmond'la gitmiş) muhtemelen Gardiner'ların uzak-taki kızı Irene.

Rosemary Darley

H. P.

Ya da Bayan Barrett (kullanılmamış)

Muhterem Stephen Mannerton (Lane)

Horace Blatt (kırmızı yüzlü büyük patron)

Miss Porter (Miss Brewster)

Bayan Springfelt (kullanılmamış)

Binbaşı Barry

Yukarıdaki notlarda *Ölümle Randevu* romanından söz edilmesi oldukça şaşırtıcı, çünkü *Ölüm Oyunu* romanında bu kitaptan hiç söz edilmediği gibi Hercule Poirot dışında ortak bir karakter de bulunmuyor. Belki Christie, daha önce yazdığı romanın Jefferson Cope karakterini buraya almayı düşünmüş ve okurların *Ölümle Randevu* romanından aldığı keyfi bozmamak için vazgeçmiş olabilir. Gardener adıyla yarattığı Amerikalı karakterler roman boyunca neşeli bir rahatlama sağlamaya yeterli olmuştu.

Alfabetik sıralamayı bu çalışma için kullanırken konuyu geliştirmek yerine kısa karşılaşma sahnelerini ele alıyor. Gerçi sıralamayı tıpatıp izlemiyor ve romanda E sahnesi kesinlikle yer almıyor. Çok önemli olan B sahnesinde Poirot 11. Bölüm ii'de söylenmiş olan beş önemli sözü anımsıyor:

Başlangıç

A. Ev inşa edilmiş vs. (1. Bölüm i)

B. H. P. insanlara bakıyor – Bayan Gardiner Beverly'den söz ediyor – kocası, "Evet, hayatım," diyor – Bay Barrett, Miss Porter ve Miss Springer. Arlena deniz yatağıyla uzaklaşıyor.
Albay Barry – şu kızıl saçlı kızlar – Poonah'dan anımsıyorum (1. Bölüm ii e iv.)
C. Marshall'lar geliyor – Kenneth ve Rosemary – bir karşılaşma.
D. Linda düşünür – yüzünü – kahvaltı (2. Bölüm ii)
E. Miss Porter ve Miss Springer – Springer arkadaşına duyduklarını anlatır. Sen, Desmond, Cristina, H. P. ve Bayan Kane ile birlikteydin.
F. Rosemary ve H. P. – kadınlara karşı zevkleri (2. Bölüm i)
G. Christine Redfern ile Desmond
H. Rosamund ile Kenneth (3. Bölüm i)

Bu notların en ilginç yönü Christie'nin karakterlerin çoğu için sağlamaya çalıştığı karmaşık tanıklardır. Defalarca denemiş, üstünü karalamış, ayrıntılarını değiştirmiş ve sonunda hoşuna giden hale ulaşmıştı. En sevdiği ve kullanmadığı iki fikir olan yalancı, işbirlikçi oda hizmetçisi ve iki "sanatçı" dost üzerinde yine çalışmış ve "kullanılmayanlar" sınıfına yollayıp başlangıçta saptadığı fikirlere geri dönmeden önce başka çözümleri de denemişti:

Alternatif Plan
Arlena ölür, Christine kaybolur.
Desmond ile Christine bir deniz yatağıyla gider – erkenden – ya da tekneleriyle – Japon güneşlik. "Bunda bir şey olmadığını söylediğim zaman bana inanıyorsun sevgilim," der. Geri döndüklerini hiç kimse görmez.

Alternatifler
A. Desmond, Christine'i öldürür.
Önce cesedi hazırlar, sonra onu suda boğar – öteki kadından kurtulur – C'nin cesedini kayalardan düşmüş gibi bir gece önce taşla (garip renkli filan vs.) işaretlediği yere yerleştirir.

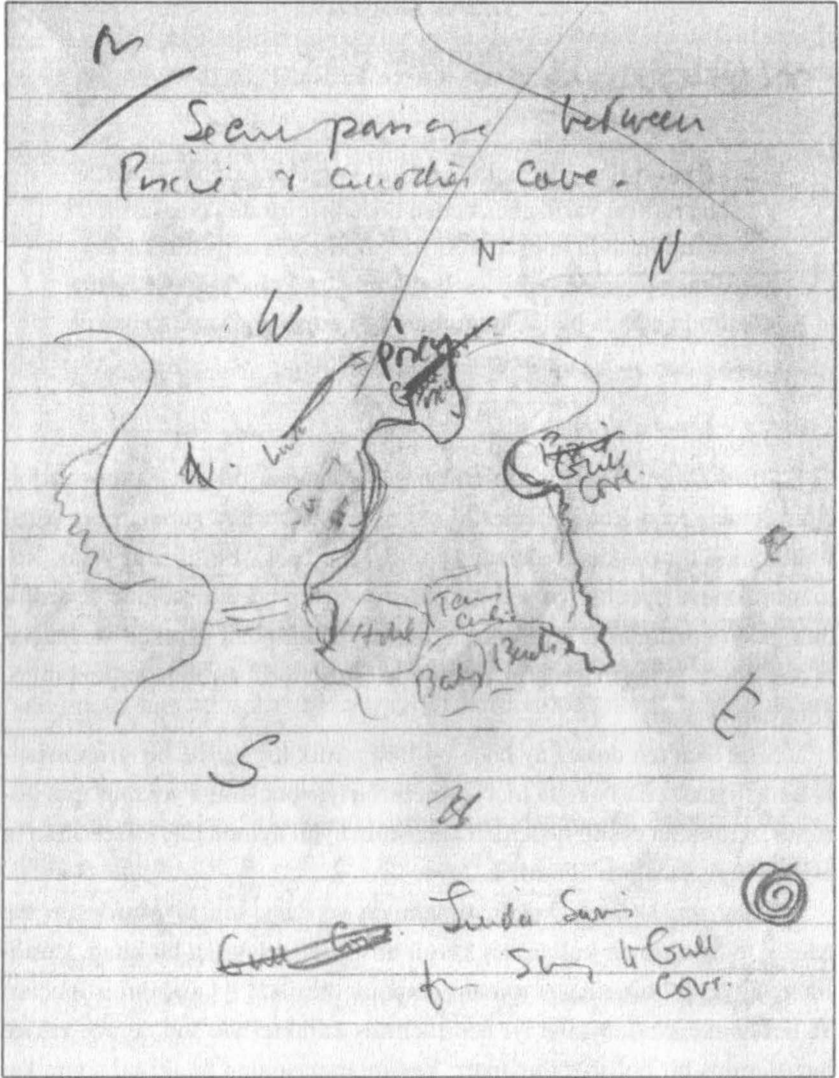
B. Desmond ve Gladys Springett cinayeti işler – (Christine belki yalnızca nişanlıdır?). Gladys ile arkadaşı Gull Mağarası'nda – arkadaşı resim yapar – sürekli çiçek (ya da deniz kabuğu?) arar. Mağaradan geçer – "ceset" gibi hareketsiz durur ve geri gelir.
C. Christine ile Desmond sahtekâ bir çift. Para kadının adına bankaya yatmış – polis tarafından sorgulanınca şantaj öyküsü ortaya çıkar.
D. Oda hizmetçisi Desmond'un karısı mı? Şantaj hakkında TÜM anlattıkları yalan – Christine'i görmek hakkında vs. – Linda'nın saatinin ayarını değiştirir.

Herkes Nerede?
Blatt –teknede – daha sonra yelkenleri bir mağarada bulunur.
Binbaşı Barry – arabasıyla Lostwitch'e gider – işi vardır, pazar kurulmuştur, ama tezgâhlar erken kaldırılır – sahilde çok insan var.
Gandiner'lar – sahilde (kadın yün almak için gider ya da kocası gidip alır).
Babcock – kiliseye gider – kitabı imzalar – ama bir gün önce imzalamış olabilir.
Kenneth? Odasında daktilo yazar.
Rosamund? Denizde mi? Deniz yatağında
Tenis – Christine, Rosamond, Kenneth, Gardiner

Hiç kimsenin yaptığını itiraf etmediği banyo, mumlar, güneş yağı şişesi gibi romanda karşımıza çıkan ipuçlarının çoğu notlarda görülüyor:

Linda hakkında – bir paket mum, takvim – başka şeyler anımsar – yeşil mi?
Banyo mu?
Kenneth orta masada daktilo yazıyor.
Pencereden atılan şişe.

39. Defter'deki çizim anakarayı, adayı, aralarındaki yolu pusula noktalarıyla birlikte gösteriyor. Otel, tenis kortu, plaj, Pixy Mağarası ve Gull Mağarası da işaretlenmiş. Son iki yer konusundaki fikir değişikliğine dikkat edin.

Sıfıra Doğru
3 Temmuz 1944

Bir cinayet Lady Tressilian'ın Gull Point'teki evindeki hafta sonu tatilini yarıda kesmeden önce birbirinden çok farklı bir grup insanla tanışırız. Sıfıra yaklaştıkça hepsinin kaderi çözülmez biçimde birbirine bağlanmıştır. Polis Müdürü Battle çözümün açıkça belli olduğu bir olayı araştırır. Ama acaba çok fazla açık değil midir?

Sıfıra Doğru Christie'nin en iyi yapıtlarından biridir. Konusu birbirinin içine geçen Rus bebeklerini çağrıştırır. Okurlara sunulan bir çözümün içinde bir başkası ve onun ardında yine başka bir çözüm yatar. Romanın konusu "yanlış" çözümün ortaya çıkarılıp çürütüleceğine ve ardından gelen çözümün ortaya çıkacağına dayandığından gerekçe ve ipuçları çok ustaca yerleştirilmiştir. Üstelik bu çözümlerin ardında başka bir çözüm daha vardır.

Sıfır Saat'ten dokuz ay önce bir dizi minik hikâye ile bir grup insanla tanıştırılırız. İlk bakışta hiçbirinin birbiriyle bağlantısı yokmuş gibi görünür. Ardından çeşitli nedenlerle hepsinin eylül ayında Lady Tressilian'ın evinde toplanacağını öğreniriz.

Yıllar önce *Ölüm Çığlığı* romanında ve daha sonra "Murder in the Mews"te öyküsünde kullanılan kurgu unsurunu paylaşan bu kitap, karanlık ve duygusal bir cinayet romanı olmanın ötesinde iyi gizlenmiş ipuçları ve her zamankinden daha iyi betimlenmiş karakteriyle son derece zekice hazırlanmış bir polisiye romandır. Yayımlanmasından on iki yıl sonra katil aynı kalmasına karşın sonucu biraz değiştirilerek sahneye uyarlanmıştı, ama Christie'nin en büyük sahne başarılarından biri sayılmazdı.

Romanın konusunun on sayfası 63. Defter ve geri kalanı 22. Defter'de bulunuyor. Notlar yayımlanan kitabı yakından izlediğinden ve neredeyse

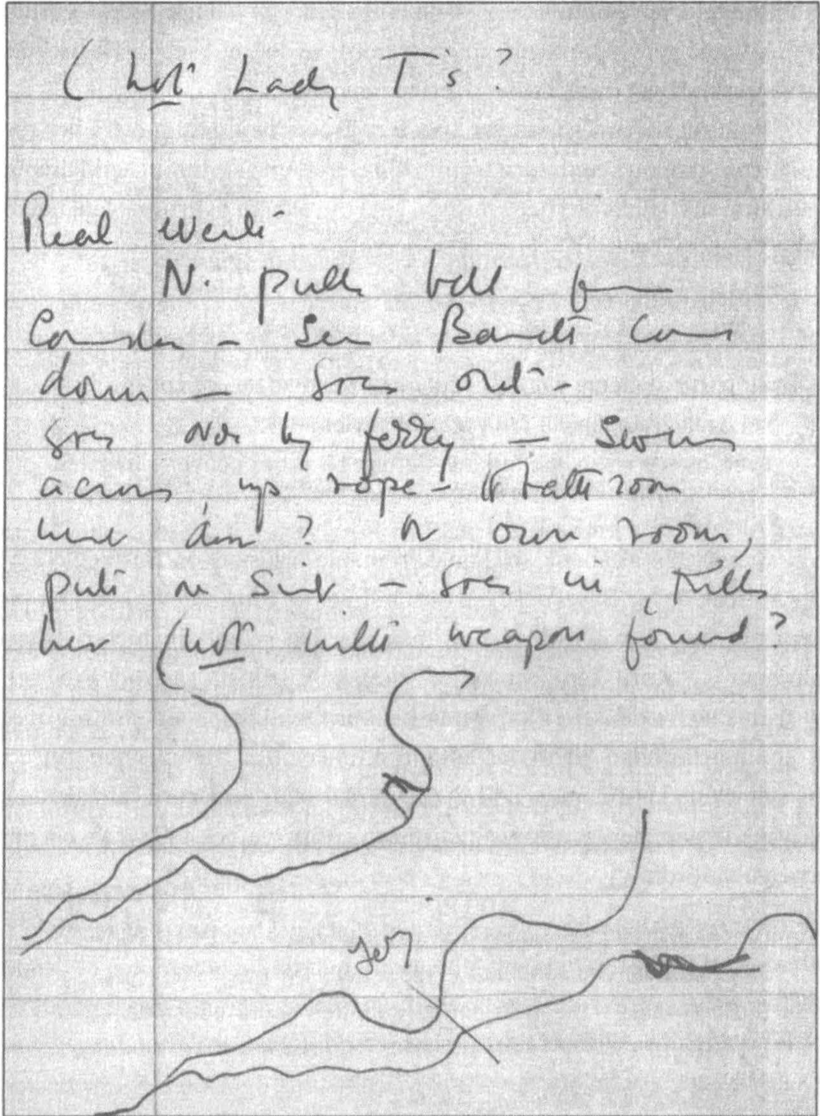
tümü kitapta yer aldığından başlangıcının sancısız olduğu açıkça görülüyor. Aşağıda göreceğiniz gibi notlar ayrıntılı ve doğru. Yine de Christie kitapta yer almayan bazı fikirler üzerinde oynamış.

Notların ilk sayfasında yer alan Bay Treves'in anlattığı öykü her şeyi anlatıyor. Ana karakterlerden birinin cinayet işleme eğilimini açıklamanın yanı sıra, tüm şüphelilerin paylaştığı, ama (ne olduğu belirtilmeyen) önemli bir "fiziksel özelliği" içermesi de önemlidir:

> İki çocuk hakkında öykü – yaylar ve oklar – biri ötekini öldürür – ya da ateşli silah?
> Bir çocuk deneme yapmış – anlatıcı – yaşlı adam – o çocuğu fiziksel özelliği nedeniyle tanıyacağını söyler.
> Evet, bunca insan çok farklı yerlerden bir araya geliyor – hepsi Sıfıra Doğru.

Sahnelerin alfabetik sıralaması romanla örtüşmüyor. Başlangıçta bir Sir Marcus ile bir Bay Trevelyan düşünülmüş ve romanda iki karakter birleştirilip Bay Treves'e dönüştürülmüş. Partiye gelenlerin hiçbiri listeye alınmamış. "Kuru Temizlemeciler" listesi ilk bakışta şaşırtıcı gibi geliyor, ama sonra elbiseleri karıştıran bir kuru temizleme şirketinin gizemli ana ipuçlarından birini sağladığını anımsıyoruz. Temizleyicilerin açılış sahnesine katılmaması çok yazık, çünkü okurların kuru temizlemeciyi yapboz parçaları arasına sıkıştırmaya çalışması çok eğlenceli bir bulmaca olabilirdi.

> A. MacWhirter – intihar etmiş – uçurumdan düşerken – ağaca takılıp durmuş – kurtarılmış.
> B. Sir Marcus – müşterisinin beraatinden sonra odasında açıklama yapıyor.
> D. Katil – aklı – tarih.
> E. Polis Müdürü Battle
> F. Bay Trevelyan – otel broşürlerine bakıyor.
> G. Kuru Temizlemeciler

(Not Lady T's ?

Real weather
N. pulls bell for
Condon - sees Barrett come
down - goes out -
goes over by ferry - swims
across, up rope - bathroom
used ? or own room,
puts on suit - goes in, kills
her (not with weapon found ?

32. Defter'in bu sayfası Sıfıra Doğru *romanındaki cinayet gecesinde Neville'in davranışlarını ve yöre coğrafyasını ortaya koyarken mazeret oluşturan yüzme sahnesini de içeriyor.*

Karakter listesi romanla çok uyuşuyor. Yine de her zamanki gibi bazı isimler değiştirilmiş, ama diğer romanlara oranla değişiklikler fazla değil. Nevil, Judy ve Clare/Audrey Crane karakterleri; Nevile, Kay ve Audrey Strange adlarını almışlar:

İnsanlar
Lady Tressillian
Mary Aldin ya da Kate Aldin
Barrett (hanımefendinin hizmetçisi)
Thomas Royde
Adrian Royde
Nevil Crane – tanınmış bir tenis oyuncusu ve atlet.
Judy Crane – eski adı Judy Rodgers
Ted Latimer – aylak – zekâsıyla geçiniyor.
Clare Crane ya da Audrey Crane eski adı Audrey Standish
MacWhirter

Sıfıra Doğru
Nevill (ya da Noel) Crane – tenis oyuncusu – atlet
Audrey ilk karısı "Pamuk Prenses" – donmuş – içkici – üzücü çocukluk dönemi vs.
Judy ikinci karısı – gösterişli kız – etrafa neşe saçıyor – pagan(*) – Rose Red

Ölümcül gecenin olayları üzerinde çalışılıyor:

Trajedinin Yaşandığı Gece
Neville ve Lady T.'nin aralarındaki tartışmayı uşak duyar – sonra erkek gider – Barret (yaşlı hizmetçi) için zili çalar. Erkek, hizmetçinin sütüne uyuşturucu koymuştur – hizmetçi onun dışarı çıktığını görür – yanına gittiği Lady T. zili çaldığını inkâr eder. Hizmetçinin aklı karışır, yatağına geri döner ve bayılır. Ertesi sabah Lady T. bulunur.

(*) İdollere tapan

Romanda yer almayan ilginç fikirler bazı ayrıntıların pek de açıkça belli olmadığını gösteriyor. Aşağıdaki "kurbanın" aslında gerçek kurban olmadığını ve bu karmakarışık konunun sonuçlanması için yalnızca bir araç olduğunu unutmamak gerekir. Gerçi ayrıntıların hiçbiri ana hatların verdiği gibi görülmüyor, ama romanın başındaki tarihli minik hikâyeler dizisi geriye dönüp bakınca, sonra ortaya çıkan tanıkların betimlemeleri gibi görünüyor. Judy / Kay ve Audrey ile bağlantılı olmayan kurban evli olmadığından, romanın sonunda bir aşk ilişkisinin yolunu açıyor.

Sıfıra Doğru

Çeşitli kişiler için minik hikâye dizisi – son bölümde yer alan cinayet davasının tanıkları mı?

Kurban kim? Judy'nin üvey annesi mi? Babası çok zengin olan adam parasını, ikinci karısına (kabare yıldızı ya da tezgâhtar) bırakmış, artık zengin – Judy bu parayı istiyor.

Audrey hemen silik doktoruyla tekrar evlenir – bir biyolog ya da arkeolog – yoksul ama mutlular – Audrey araştırma için üvey annesinin parasını istiyor.

63. Defter'deki en baştan çıkarıcı notlardan biri *Sıfıra Doğru* romanı için "yeni bir sonuç" içeriyor. Sayfa numaraları herhalde yayıncının ön baskısına işaret ediyor ve romanda tüm olayları yaratan McWhirter olmasına karşın notlarda her şey Thomas Royde'un üzerinde görünüyor. Ne yazık ki orijinal taslağın nasıl olduğunu asla öğrenemeyeceğiz. Defter bundan sonra romanda "Sıfır Saati" bölümünün hemen öncesindeki olayların listesini içeriyor:

Sıfır için Yeni Son, başlangıç s. 243

Thomas ile küçük kızın tanışıklığı – Köpek ve balık – kuru temizlemeciye gider – (kayıp makbuz) elbise için tartışma çıkar – Royde – çok üzgün – "Sizin Boyd dediğinizi sanmıştım," der. Easthampton Oteli – elbiseyi alır, eve götürür – omzunda bir koku var – geri

götürür ya da telefon eder. Easthampton Oteli'ne gider – orada Boyd adında birinin kalmadığını öğrenir – tepeye tırmanır – Audrey – asılmaktan korkuyor.

s. 255. polis gelir. Battle diğerleriyle ve en son Royde ile konuşur, sonra eve gider. Mary ya ona tavan arasında rastlar – Ya da Kay? Islak ip...

269? Royde özel olarak B. ile konuşur – B. dışarı çıkar – A. götürülür – sonra B. evi arar – ipi bulur – Mary ya da Kaye? Adamı orada bulur – bir erkeği asacak kadar sağlam!

1956 eylülünde Gerald Verner ile Christie tarafından sahneye uyarlanıp Londra'da sergilendi. Uyarlamaya ait bazı notlar defterlerde göze çarpıyor, ama pek kapsamlı değil ve genelde hiçbir ayrıntı olmadan sahne listelerini içeriyor. Ama 17. Defter'deki açılış sahnesi oyunla çok benziyor.

I. Perde
Royde sahnede yalnız – pencereden bakıyor. Audrey'in resmini eline alıyor – bakıyor – yerine bırakıyor ve pencereye doğru yürüyor – Kay huzursuzca (tenis raketiyle) içeri koşuyor – Audrey'in resmini alıyor – resmi şömineye atıyor – Royde arkasını dönüyor – Audrey suçlu bir çocuk gibi görünüyor.
Oh! Sen kimsin? Kim olduğunu biliyorum... Malay'daki adam
R. Evet ben Malay'daki adamım.

Cinayetler Oteli
15 Kasım 1965

Miss Marple'ın yeğeni Londra'daki Kral Edward dönemine ait Bertram's Oteli'nde kalmasını sağlar. Otelin eski moda ve biraz da şüphe çeken güzelliğinin keyfini çıkarırken Miss Marple kendini bir kayboluş, bir soygun ve bir cinayetin ortasında buluverir.

Cinayetler Oteli yıllar sonra kaleme alınmış ikinci Miss Marple öyküsüdür ve birinci öykü olan *Ölüm Adası* romanında olduğu gibi, baş sayfada "Agatha Christie tarafından yaratılan Orijinal Miss Marple karakterini içeriyor" hatırlaması yer alıyordu. Margaret Rutherford'un beyazperdede taklit karakter canlandırmalarının sonucu olarak bu bilgiye yer verilmişti.

Romanın mekânı tipik bir Christie ve Marple ortamı olurken, çözüm bölümünde *Doğu Ekspresinde Cinayet* romanından daha da soluk kesici bir komplo ortaya çıkınca beklentilerimiz karmakarışık oluyor. Notlar üç deftere dağılmış durumda. 27. Defter'de "30 Ekim" ve "17 Kasım" tarihlerini taşıyan iki sayfa var. 36. Defter'in ilk sayfası "Ekim 64" tarihini taşıyor. Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi 23. Defter'deki notlar diğerlerinden daha önce hazırlanmış.

Bertram's Oteli

Mayfair Sokağı vs.'nin betimlenmesi – Kral Edward dönemi konforu – şömineler, kapıcılar, çay ve küçük kekler – "Küçük kekler yalnızca Bertrams'ta yenir." – Otel hakkında notlar – "toprak sahibi kişiler" grubu – Miss Marple eski tarz olduğuna işaret ediyor – oraya buraya bırakılmış "torbalar" aslında böyle birileri kalmadı – Hayır, Bertrams Oteli iki Amerikalı'ya ait – ama ortalarda hiç görünmüyorlar. Doğru atmosferi sağlamak amacıyla grubu ye-

niden yaratmak için (düşük fiyatla) bilinçli olarak yatırım yapıyorlar – Amerikalılar ve Avusturalyalılar vs. daha yüksek para ödeyerek buraya geliyorlar.

Meg Gresham (Bess Sedgwick) – mesleği ne, zengin bir aileden mi geliyor? İrlandalı seyisle kaçmış. Sonra Parker Whitworth ile evlenmiş – çok iri yapılı bir adam – sonra Nottingham Dükü – ardından Kont Stanislaus Vronsky – Dirk Chester –film yıldızı– ya da opera şarkıcısı.

Bunları kurbağa suratlı yaşlı binbaşı Ronnie Anstruther ve Miss Marple ile birleştir – bir hafta Londra'da kalıyor. Adam cinayetten söz ediyor, aynı kişi adamı tekrar görüyor – adı farklı – aynı şekilde ölüm – sağlık görevlileri tatmin olmuş gibi görünüyor – oldukça iyi – yalnızca yine farklı ad – Gelen bir kişiye doğru bakıyor.

Kurgunun geneli romanla aynı, ama "kurbağa suratlı binbaşı"dan (Belki bu alaycı tanım olmaksızın Bess'in kızı Elvira'nın vasisi Albay Luscombe'un bir öncüsü olabilir.) söz edilmesi ve binbaşının daha önceki bir cinayeti gündeme getirmesi 1964 yılında *Ölüm Adası* romanında kullanılmıştı. Bu nedenle bu notlar daha önce yazılmış olabilir. Ya da belki Christie emekli askerleri böyle betimliyordu! Buna karşın konunun büyük bir bölümü doğru tasarlanmış. Yine de her taslak en azından üç kez yinelenmiş olduğu halde, her tekrar bir öncekine fazla bir şey katmadığından, konuyu çeşitleyerek dokuma yeteneğinin azalmakta olduğunu gösteriyor.

Fikirler

Betram's Oteli – bir suç organizasyonu karargâhı – çoğunlukla banka soygunları? Tren soygunları? Aşırı şiddet yok – Para gösterişli bavullarla Betram's Oteli'ne taşınır. Belirli insanlar parayı burada alır – daha önce prova edilmiş – genellikle aktörler – belirli insanların dublörlüğünü yapar – Canon Penneyfather, General Lynde, Fergus Mainwaring –taşralı kız– Bay ve Bayan Hamilton Clayton? Kontes Vivary – Ralph Winston.

Öykünün özeti

Bess Sedgwick tehlikeli yaşamı seven bir kanun kaçağı – Direniş – yarış arabası yabancı suçlunun eline düşer – yakışıklı, çekici Stan Lasky. Bess, onunla işbirliğine girer ve büyük soygunlar planlar – bu işler uzun zamandır sürüyor (5 yıl ya da daha uzun?) İşin merkezi paranın el değiştirdiği Bertram's Oteli – Otele çok büyük para harcanmış ve çete üyeleri otele sızdırılmış. Denetleyici beyin Henry ve Bess onun ortağı – Amerikalılar otelin görünürde sahipleri – aslında Henry için bir paravan – bir otobüs servisi var – mücevherler ya da paralar eski moda "müşteriler", yaşlı kadınlar, memurlar, avukatlar, amiraller ve albaylar aracılığıyla Bertram's Oteli'ne getirilir – ertesi gün başka bir yere gönderilir, zengin Amerikalılar aracılığıyla Avrupa kıtasına

Bess Sedgwick'in geçmişinde önemli yer tutan Bertram's Oteli'nin kapıcısı Michael Gorman'ın öldürülmesi hakkında defterlerde fazla not yok, ama eski dostumuz oda hizmetçisi bir kez daha ortaya çıkıyor. Gerçi bir otel, oda hizmetçisi fikri için kusursuz bir mekân oluşturur, ama doyurucu çözüm yolu bir kez daha onu dışarıda bırakıyor.

Cinayetin Koşulları Neler?

Meg – yatağın yanında kahvaltı tepsisinde böbrek, mantar, jambon, çay – oda hizmetçisi – kanıt – Meg ile kocası (Chester? Stanislaus?) arasındaki konuşma – acaba bir terslik mi var? Kadın mektupları açıyor. "Yoo, hiçbir şey yok!" – Bu kanıt kocayı temize çıkarır – ayrıca oda hizmetçisi garson yerine tepsiyi alır.

Bertrams Noktaları

Cinayet – kadın yatakta – oda hizmetçisinin ifadesine göre kahvaltısını yatakta yapmış – o saate kadar (sabah saat dokuz) hiçbir şeyi yok, ceset saat 12.00'de bulunur – aslında saat 8.30'da öldürülmüş. Garson kılığında erkek (gece kıyafetiyle) kahvaltı tepsisini içeri getirir – kadını boğar ya da bıçaklar veya vurur? Sonra aşağıya iner ve dışarı çıkar. Oda hizmetçisiyle Richards işin içindedir.

Elmayı Yılan Isırdı
10 Kasım 1969

Lucilla Drake'in gençlik partisinde elma yakalama oyunu ters gider. Konuklardan biri olan Bayan Oliver arkadaşı Hercule Poirot ile konuşur ve Woodleigh Common'ı ziyaret eden Poirot soruşturma sırasında hem Cadılar Bayramı'nda işlenen hem de çoktan unutulmuş başka bir cinayetin katilini ortaya çıkarır.

Elmayı Yılan Isırdı notları kesin bir başlama ve bitiş tarihi taşıyan notların en açık örneğini oluşturuyor. 16. Defter'in birinci sayfası "1 Ocak 1969" tarihini taşıyor ve kırk beş sayfa sonra karşımıza bitiş tarihi çıkıyor:

7 Haziran *Elmayı Yılan Isırdı* tamamlandı.

1 - 21. Bölüm son iki yüz seksen sayfa H(ughes) Massie'ye götürülecek ya da yollanacak. 1-9 diktafon kasetlerindeki üç ya da dört bölüm Bayan Jolly'ye (Christie'nin yazılarını daktiloya çeken kişi) gidecek. İki yüz seksen birinci sayfadan başlayarak düzeltmeler yapılacak ve H. M.'ye gönderilecek.

Bu tarihte Agatha Christie yetmiş sekiz yaşındaydı, gerçi uzun bir roman için altı ay fazla uzun sayılmaz, ama yılda iki ya da üç romanı tamamladığı 1930'lar ve 1940'lar çok geride kalmıştı. 1966 yılında Sir Max Mallowan'ın Amerika gezisine eşlik ederken rast geldiği, bu ülke için önemli bir gün olan, Cadılar Bayramı belki bu romanın tohumlarını atmıştı. Önce Cadılar Bayramı yerine genç yeniyetmeler için on bir yaşına basma partisi fikriyle oynamıştı. Ama temel kurgu unsuru daha başından saptanmıştı. Christie'nin son yazdığı bir düzine romanın dördünde olduğu gibi yine Bayan Oliver karşımıza çıkacaktı. Ayrıca *Bayan McGinty'nin Ölümü* ve *Şeytan Dönemeci* romanlarından tanıdığımız Spence adlı polis ortaya çıkıyordu. Üstelik Spence üç yıl sonra *Filler de Hatırlar* romanında da rol alacaktı.

Daha önceki romanların temaları, fikirleri ve konuları bolca kullanılmış. *Sonuncu Kurban*'dan çok güçlü yankılar var. İki romanda da öldürülen bir çocuk, daha önceki bir cinayetin tanıklarının o ana kadar kendini güvende hisseden katile tehlike teşkil etmeleri ve güzel bir mezar –birinde bir süslü anlamsız yapı, diğerinde bir bahçe– karşımıza çıkıyor. Göreceğimiz gibi otuz beş yıl önce yazdığı "How Does Your Garden Grow?" adlı kısa öykü de Christie'nin aklından geçmiş. *Sonuncu Kurban, Bayan McGinty'nin Ölümü* ve *Hercule'ün On İki Görevi* romanlarına sırasıyla 4, 5 ve 11. bölümlere gönderme yapılıyor ve "Butter in a Lordly Dish"in esin kaynağına 11. Bölüm'de değiniliyor. *Kapı Tekrar Vuruldu* romanının kahramanı Miss Bulstrode 10. Bölüm'de anımsanıyor ve 16. Bölüm'ün sonuna doğru kısa bir ima iki yıl sonra yazılacak olan *Ölüm Meleği* romanının belki de temelini oluşturuyor. 10. Bölüm'de merdivenden aşağıya bakan Bayan Drake, *Kırık Ayna* romanındaki Marina Gregg ile benzerlik gösteriyor. 17. Bölüm'ün açılış cümlesi neredeyse "Kusursuz Hizmetçi" öyküsünün başlangıç cümlesine tıpatıp benziyor.

Son kitaplarının çoğu gibi *Elmayı Yılan Isırdı* romanının notları ve kitabın kendisi dağınık ve odaksız. Eski romanlardan alınmış olanların yanı sıra bazı yeni fikirler de var, ama uzayıp giden sohbetlerin sayısı oldukça fazla. Bu huzursuz karışım tutarlı ve ustalıkla işlenmiş bir polisiye roman oluşturmuyor. Poirot'nun bir şüpheli ölümü araştırmak için küçük bir kasabaya geldiği *Sonuncu Kurban, Şeytan Dönemeci* ve *Bayan McGinty'nin Ölümü* gibi daha eski romanlarla karşılaştırınca, *Gece Yarısı Cinayeti* ve sonrasındaki romanların sıradan hale geldiğini görebiliyoruz. *Frankfurt Yolcusu* dışında 1967'den sonraki romanların tümü geçmişe yolculuk yapıyor ve hepsi bir öncekinden daha güçsüz kalıyor. Yine de hepsi zoraki bir temel fikir üzerine inşa ediliyor.

İsim değişiklikleri dışında aşağıdaki alıntılar temel durumun ana hatlarını çizip konuyu harekete geçiriyor. Bu arada Miranda'nın (notlardaki adı Mifanwy) Joyce yerine kendisinin orijinal tanık olduğunu niçin daha önce itiraf etmediğini sormak gerekir. Ayrıca çocuk sahibi olduğunun romanın sonuna doğru açıklanması pek inandırıcı gelmiyor.

Jenny Butcher –Bayan Oliver'ın eski arkadaşı Yunan adaları gezisinde – dul ve kocası lösemi ya da çocuk felci kurbanı – yabancı ülkede hastalanmış – düşünür? Zeki adam – Mifanwy on bir ya da on iki yaşında – babası Efes'te mi ölür? Felç mi geçirir?

Cinayeti gören Mifanwy mi? Babasının öldürülmesi ya da babasının Jenny'nin sevgilisini öldürmesi mi? Ya da babası ya da annesi veya annesinin kız kardeşi hâlâ hayatta ve Woodlawn Common'da yaşıyor ve erkek kardeşini öldürüyor (ya da zihinsel özürlü). Her neyse Mifanwy bir cinayete tanık olur – yaşça büyük arkadaşı Joyce'a anlatır. Joyce partide – kendi macerasını anlatıyormuş gibi bu konudan bahsederek böbürlenir. Mifanwy partide yok – o gün hasta – nezle?

Bayan Oliver partide – bir arkadaşına yardım ediyor – arkadaşı Jean Buckley? Ya da Gwenda Roberts?

Aile Üyeleri: Kızı on dört yaşında, ikiz erkek çocukları Henry ile Thomas ise on iki – kocası doktor ya da pratisyen hekim.

Elma – yakalama oyunu mu? Ayna mı? (Müstakbel koca) Aslanağzı(*) – Bu rituellerin kökenleri hakkında konuşma – aslanağzı – aslında Noel olmalı.

16. Defter'deki bu önemli alıntı neredeyse kelimesi kelimesine 1. Bölüm'de yer alıyor. Daha eski bir cinayetin imalarıyla okurları kışkırtan ve dalga geçen eski Christie'den yansımalar görüyoruz:

Joyce: "Aaah! Ben eskiden bir cinayet görmüştüm."
Yetişkin: "Saçma şeyler söyleme, Joyce."
Beatrice: "Gerçekten mi, gerçekten ve cidden mi?"
Joan: "Elbette görmedi – yalnızca uyduruyor."
Joyce: "Bir cinayet işlendiğini gördüm – gördüm – gördüm."

(*) Kaynayan kaynaktan kuru üzümleri toplayarak oynanan bir çeşit Noel oyunu.

Ann: "Öyleyse niçin gidip polise anlatmadın?"
Joyce: "Çünkü o zaman cinayet olduğunu bilmiyordum."

Her zamanki isim değişikliklerini yaparak –Mary Drake, Rowena; Sonia Karova ise Olga Seminoff oluyor – bir karakter listesi sunuyor:

Olası Karakterler

Mary Drake – partiyi veren kişi (?)
Joyce'un annesi ya da üvey annesi (Bayan Reynolds).
Alistair Drake – açık tenli, yakışıklı, anlaşılmaz biri.
Sonia Karova – dört, beş yıl önce Barrets Green'e gelen çocuk bakıcısı kız.
Drake – yaşlı Bayan Kellway, onlarla yaşayan bir teyze – aniden ölür – parasını Sonia'ya bıraktığını belirten bir vasiyetname yazar – eski vasiyetname paranın Alistair'e bırakıldığını gösterir.
Kız kaçar – asla bulunmaz ya da kızın cesedi bulunur ya da çocuk bakıcısı kız kaybolur – genç bir adamla kaçar.
Bir öğretmen – Miss Emlyn'nin cesedi bulunur – bir adamla görülmüş.

Tutarlı bir kurgu yakalamak için defalarca uğraşması Christie'nin uzun süre istediği konuya ulaşamadığını gösteriyor:

Bayan Llewellyn Browne'un taşocağından yarattığı bahçe – bahçelerle uğraşmaktan büyük zevk alan ilginç yaşlı kadın – Kuzey İrlanda'da görmüş – çok para harcamış.

David McArdle genç, sanatkâr peyzaj mimarı – yaşlı kadınların gözdesi olduğu dedikoduları var – onlardan para koparmaya çalışıyor.

Ayrıca çocuk bakıcısı kız Alenka – ihtiyar kadına bakmış – David'e düşkün "Cornish Mystery" öyküsüne gönderme – kocasının kendisine arsenik verdiğini düşünüyor.)

Çocuk bakıcısı kız – yaşlı Bayan Wilberforce'e bakmış – Teyze ölür ve vasiyetnamesi Çin kavanozuna saklanmış ya da halının altına – para Olga'ya bırakılmış – A sözde onun tarafından yazılmış, ama aslında sahte.

Mary Drake – zengin mekânı yönetiyor – kocası – Julian – çocuk felci kurbanı mı? Güçsüz – hastanenin yönetim kurulunda çalışıyor, güzel çizim yapıyor – sahtekârlık – ya da Bay Drake onun ikinci kocası – birincisi çocuk felci kurbanı – İkincisiyle evlenmek için kocasını öldürdü mü?

Sonunda hoşuna giden senaryoyu belirliyor ve "20 Mayıs" ve "31 Mayıs" (1969) tarihli sayfalarda aşağıdaki notları buluyoruz:

Fikir – Sonia (Olga) (Katrina) John Leslie Ferrier ile arkadaştı – adam sahtekârlıktan hapse girip çıkmış. Michael, vasiyetnamenin sahtesini yapması için Leslie'yi ikna eder – para teklif eder – sonra Leslie öldürülür (Michael onu bıçaklar) ya da bir araba vurup kaçar. Kocası öldürüldüğünde (araba vurup kaçtığında) Mary onunla birlikte. Kısa süre sonra adama miras kalır – arabadaki adam – araba yirmi beş kilometre öteden itilmiş, Michael Londra'da toplantıda.

Sıralama

A. Bayan L. B. vasiyetname yazar ya da vasiyetnamesine bir şeyler ekler – Michael bunu (Olga'dan) öğrenir.
B. Sahte ek vasiyet yapması için Leslie'yi ikna eder – para öder – kıskanç kızların arasındaki kavganın sonunda adamı bıçaklar.
C. Bayan L. B.'nin ölümü (aşırı dozda ilaç).
D. Çocuk felci geçiren yeğenin ölümü – karısı ona hayrandı – Bayan Mary'nin briç oynayan konukları var.
E. Bayan L. B. vasiyetnamemin ek taslağını yazmıştı. Yazmıştı ya da kıza göstermişti – sonra yerini değiştirmiş (ayrıntıları işle). Kütüphanede olabilir.

Fikirler ve Önemli Noktalar, 31 Mayıs

A. Temizlikçi kadın vasiyetname ekini görme konusunda Bayan Oliver'a gider.
B. Poirot mektubu açar – Bosna Hersekli Macar arkadaş Olga Seminova aileyi ziyaret etmiş – Olga'nın evleneceği genç adam.
C. Poirot ve Michael Wright – ormanda – adam Miranda ile berabermiş.
D. Miss Byways ve engeller – doktorun ecza dolabı – sahte reçete hazırlamış – küçük ilaç şişesi
E. Leonard ya da Leopold, Michael ile Miranda'nın yakınında – sinsi – bir şeyler biliyor – küçük iğrenç bir kulak misafirliği – bir sonraki kurban Leopold mu? Leopold – bilimsel çarpıtma – kulak misafiri – belki genç şantajcı ya da kız kardeşi Ann.

Christie'nin işlediği konu buydu, ama Bayan Llewellyn-Smythe'ın vasiyetnamesine niçin bir ek yazdığı ve sakladığı romanda tamamen açıklığa kavuşmuyor. On bir yaşındaki Leopold'un iki cinayet işlemiş bir katile şantaj yapıp bir sonraki kurban olması akla yakın mı?

Aşağıdaki alıntının işaret ettiği gibi "How Does Your Garden Grow" adlı kısa öykü bu romanın üzerinde dolanıp duruyor. Her ikisinde de yaşlı bir hanım servetini yabancı birine bırakmak için ailesini göz ardı ediyor ve sonunda mirası alan kişi günah keçisi oluyor. "Deniz kabukları" sözcükleri, strikninin bir istiridyenin içine saklandığı ve kabukların bahçede göz önünde dekorasyon olarak kullanıldığı daha önceki bir öykünün konusuna gönderme yapıyor:

Joyce ne gördü? Mary Drake arka kapıdan dışarı çıkıyor – deniz kabukları – patikanın kenarına yerleştiriyor.

11

Poirot Kanıt Peşinde: Hercule'ün On İki Görevi

...gerçeklere ulaşma tutkusu. Tüm dünyada gerçek kadar ilginç, meraklandırıcı ve güzel şey yoktur...
Üç Perdelik Cinayet, III. Perde 5. Bölüm

FİNALLERİ AÇIKLANAN ROMANLAR

The Affair at the Bungalow • *Cenazeden Sonra* • *Ölümle Randevu* • *Cinayetler Oteli* • Sekreter • *Ölüm Diken Üstünde* • *Filler de Hatırlar* • *Doğu Ekspresinde Cinayet* • Kır Evi • *Mavi Trenin Esrarı* • *Şampanyadaki Zehir* • *Şeytan Dönemeci* • *Üç Perdelik Cinayet* • Hercule'ün Görevleri öykülerinin birçoğunun konu ayrıntıları da açıklanıyor.

Hercule'ün On İki Görevi

8 Eylül 1947

Hercule'ün On İki Görevi yalnızca Agatha Christie'nin en başarılı kısa öykü seçkisi değil, aynı zamanda polisiye roman tarzının da en büyük koleksiyonlarından biridir. Kavram, tasarım ve uygulama olarak inanılmaz derecede parlaktır. Bir kez daha emeklilik yaşamını planlamaya ve kabak yetiştirmeye başlayan Poirot'ya, son bir başarı olarak birkaç iyi se-

çilmiş olayı araştırma fikri çok çekici gelir. Yalnızca mitolojik öykülerdeki adaşının yaptıklarını andıran olayları kabul etmeye karar verirken eşdeğerli mecazlar olması şartını koşar.

Biri dışında öykülerin tümü neredeyse bir yıl boyunca *The Strand* dergisinde yayımlandı. "Nemea Aslanı" 1939 kasımında okurla buluştu ve kitaptaki sırayı izleyen öyküler 1940 eylülünde "Hesperidlerin Elmaları" ile son buldu. *The Strand* dergisinde yayımlanmayan "Kerberos'un Yakalanması" adlı son öykünün geçmişi oldukça karmaşıktır ve bu kitabın Ekler Bölümü'nde orijinal versiyonu ile ele alınmaktadır.

1948 ağustosunda Penguin Books aynı günde Agatha Christie'nin kitabının 100.000 baskısını çıkartarak 1.000.000 kitaba ulaşıp yayıncılık tarihine imza attı. Bu girişim öylesine başarılı oldu ki, beş yıl sonra yinelendi. Bu kez Agatha Christie yayımlanacak kitapları kendi seçti ve her birine arka planını anlatan özel bir önsöz yazdı. *Hercule'ün On İki Görevi* seçilen kitaplardan biriydi ve önsözünde Christie, bu öyküleri yazmak için Poirot'nun adından esinlenmiş olduğunu açıkladı. Ayrıca "Hydra Ejderi" ve "Girit Boğası" adlı öykülerin Poirot'nun çözümlediği tipik köyde cinayet olayları olduğunu belirtti. Buna karşılık "Erymanthian Yabandomuzu" ve "Hippolyta'nın Kemeri" adlı öykülerin kendisini zora soktuğunu ve "Kerberos'un Yakalanması" öyküsünün neredeyse yenilgiye uğrattığını da ekledi.

Öykülerdeki mecazlar da esin kaynağıdır. Dedikoducu diller "Hydra Ejderi" öyküsündeki çok başlı ejderi temsil ederken, pis bir resimli gazete hiç temizlenmeyen Augias'ın Ahırlarını simgeler ve "Hesperidlerin Elmaları" Cellini'nin paha biçilmez bir kadehi üzerinde yer alır. Konuların geniş yelpazesi "Hydra Ejderi"ndeki ev içi gizemden "Arkadia Geyiği"ndeki bir Christie kurnazlığı içeren nostaljik aşk hikâyesine, "Erymanthian Yabandomuzu"ndaki acımasız gerilime kadar değişir. Poirot'nun İrlanda'nın batısındaki bir otelde acı çektiği eğlendirici sahnelerden, ustura sallayan bir katil karşısında umarsız kaldığı ürkütücü sahnelere ve ölümcül hasta bir balerini gerçek aşkına dönmesi için ikna ettiği dokunaklı sahnelere kadar değişiklik gösterir.

Öykülerin çoğunda Christie ana simgeselliğin dışında ikinci bir simge örneği katmayı da başarmıştı. Karlı bir mekândaki tehlikeli katili anlatan "Erymanthian Yabandomuzu" öyküsü, fiziksel ortamı olduğu kadar mecazi olarak hayvanı da yansıtır. "Girit Boğası" öyküsü mükemmel bir fiziğe sahip bir erkek karakterin yanı sıra kan göllerini de içerir. "Hesperidlerin Elmaları" öyküsünde muhbir Atlas tıpkı adaşı gibi Poirot'nun yükünü omuzlar, "Hippolyta'nın Kemeri" öyküsünün sonundaki gürültücü kız öğrenciler, efsanedeki amazonları çağrıştırır. Orijinalde Herkül'ün pirinç çıngırakları "Stymphalia Kuşları" öyküsünde çağdaş telgraf ile yer değiştirir, "Arkadia Geyiği" öyküsünde altın boynuzlar Katrina'nın altın rengi saçları gibi görünür. Efsanede Herkül geyikleri öldürmeyip güvenli bir şekilde geri götürdüğünden, Hercule Poirot da Ted Williamson'ın sevgilisine aynı biçimde davranır.

Bu yaratıcı seçkinin notları oldukça fazla Christie'nin kısa öykülerinin notları genellikle çok az olduğundan, bu durum bile olağandışı sayılır. Herhalde öyküleri yazarken orijinallerini uzun uzun araştırmak ve her zamankinden daha fazla ayrıntıya yer vermek zorunda kalmıştı. Ayrıca bunlar süreli yayınlar için tek başına yazılan öyküler değil bir seçki için hazırlanmış öykülerdir. Notların çoğu gerçi 44. Defter'de bulunuyor, ama 28, 29, 39 ve 62. Defter'de de ufak tefek notlar karşımıza çıkıyor.

44. Defter Christie'nin öykülerinin temeli olarak kullandığı Yunan efsanelerinin arka planını içeriyor:

> Lernea'lı Hydra – dokuz kafası alevler içinde yanmış, sonuncu kafa kesilip gömülmüş.
> Bronz Toynaklı Geyikler – altın boynuzlu, ayakları bronz – Artemis'e armağan edilmiş kızı bulmak için bir yılı var.
> Erymanthian Yabandomuzu – Centaur Pholus'u(*) ile birlikte – karlı sarp kayalarda kapana kısılmış ve canlı olarak ele geçirilmiş.
> Augias Ahırları – duvardaki çatlaktan nehir akmış.

(*) İnsan başlı at biçimindeki mitolojik yaratık. İkicinsli yaratık.

Stymphalia Kuşları – av kuşları insan eti yiyor. H., onları pirinç çıngıraklarla dışarı çıkarıyor ve vuruyor.

Girit Boğası – deli boğa

Diomedes'in Atları (kısrakları) – yabanıl, yemliklere zincirlenmiş – H. onları ehlileştirir.

Hippolyta'nın Kemeri – Hera dedikodu yayar ve amazonlar saldırıya geçerler.

Geryoneus'un Sığırları – üç bedenli ya da üç kafalı dev iki kafalı köpek Orthrus ve çoban Eurytion tarafından korunuyor.

Hesperidlerin Elmaları– Atlas elmaları alırken H. – gökyüzünü tutar – A. masa ister, sonra H. omzunu dayamak için yastık ister – A.'ya geri verir ve gider. Altın elmaları Immo düğün için Jupiter'e vermiş – elmalar teslim edilir – Hesperid'lere geri verirler.

Kerberos – yeraltı dünyasına iniş – silah yok – Kerberos yeraltı dünyasına geri döner.

Ciddi olarak konu üzerinde çalışmaya başlamadan önce bazı fikirlerle oynamış ve bunların birçoğunu öykülere katmıştı. Sekiz öykü birkaç ufak değişiklikle bu notları yakından izlerken "Diomedes'in Kısrakları" öyküsüne Christie bazı değişiklikler getirmiş. Kendisine sorun çıkardığını itiraf ettiği "Erymanthian Yabandomuzu" ile "Hippolyta'nın Kemeri" öykülerinin oldukça fazla değiştiğine ve "neredeyse yenilgiye uğratacak" olan "Kerberos'un Yakalanması" öyküsünün ise yayımlanan kitapta tümüyle farklı olduğuna dikkat edin:

Nemea Aslanı – kaçırılan Pekinuva köpek

Lernean'lı Hydra– Zehirli kalem – ya da taşrada skandal – altında bir kişi var.

Lernean'lı Hydra – kocasını öldürmekle suçlanan kadın (Mahkeme kararı kaza olduğunu gösterir!)

Arkadia Geyikleri – ortadan kaybolan dansçı – genç adam – acaba P., o kızı bulabilir mi?

Erymanthian Yabandomuzu – takip edilip tutuklanan katil – ırk çetesi mi?
Stymphalia Kuşları – iki kadın tarafından şantaj yapılan genç adam...
Augean Ahırları – siyasi skandal – H. P. dikkatleri dağıtacak – tıp öğrencisinin sahte cinayetindeki cesedi ortaya çıkarmasını sağlar mı? Parti fonları ya da arkeolojik soygun.
Girit Boğası – çılgın katil mi?
Diomedes'in Kısrakları – çocuklarını terbiye etmesi – ya oğlanlar? Çocukları polislerin çalışma biçimiyle tanıştırarak.
Hippolyta'nın Kemeri bir başöğretmen mi? Oxford dekanı mı? Paha biçilmez bir elyazması mı?
Geryoneus'un Sığırları – garip mezhep – liderin maskesi düşürülür – belki bir rahip ile cemaati, yeni bir tarikat – ateşli din taraftarı Geryon Doğu'lu – Doğu dini
Hesperidlerin Elmaları – bir manastırdaki hazine – yıllar önce yok olmuş – çalınmış – hırsız tarafından manastıra verilmiş.
Kerberos – bir köpek öyküsü mü? Ya da ölen biri tekrar canlandırılır ya da öldürülmüş?

Nemea Aslanı

Bir Pekinuva cinsi köpeğin kaçırılması Poirot'nun ilk görevine çıkmasını sağlar.

Görüldüğü gibi bu öykünün notları çok geniş kapsamlı ve yayımlanmış biçimiyle çok benzer. Belki de dizinin ilk öyküsü olduğundan Christie üzerinde çok fazla çalışmıştı. 39. Defter'deki tek bir not bu konuya işaret ediyor, gerçi yayımlanan öyküye pek benzemiyor, ama Bayan Carnaby'nin eski patronundan kendisine miras kalan Pekinuva cinsi köpek her ikisinde de görülüyor:

Hizmetçiye Pekinuva bırakılmış – orta hizmetçisi olarak çalışıyor – farklı yerlere farklı isimler veriyor? Kadın ve arkadaşı – arkadaşı ödülü alıyor.

44. Defter'deki notlar yayımlanan öykünün bir özeti niteliğinde.

Joseph Hoggin H. P.'yi çağırıyor – yaşlı adam çok üzgün – karısı Pekinuva cinsi köpeğini kaybetmiş – 200 sterlin fidye istenmiş, kadın ödemiş ve köpek geri getirilmiş. H. P., Bayan J. ve Miss Carnaby ile görüşüyor – hizmetçi aptal geveze bir kadın. Gerçekler şöyle: Amy, Ching'i parka götürdü – Amy, arabasında bir bebek gördü – dadıyla konuşurken Ching yok oldu – tasması kesilmiş – tasmayı getirir – H. P. kesildiğini teyit eder, kadın ona soluk almadan bakar – sonra mektup gelir – para bir sterlinlik banknot olarak gönderilecek.
Sonunda P. Georges'a belirli sınırlar içinde bir kat bulması için talimat verir– adam Sir J.'ye sorar – Liege'de sarışın sekreteri ile evlenmek için karısını zehirleyen adamı anımsatır. Poirot evi ziyaret ettiğinde Bayan A. izin günündedir, Augustus havlayarak içeri girmesini önlemeye çalışır. Yatalak kız kardeş – P. her şeyi bilir – savunmasını yapar – kadının emekli maaşı yok – yaşlı, evi yok, eğitimsiz – bir sendikaya bağlı. Ching evde bırakılmış – Augustus alınmış – her zaman için evinin yolunu bulabilir. Ne kadar sık? On kez.

Öykü ilk bakışta göze çarpandan daha fazla derinliğe sahip. Amy Carnaby neşeli ama acınacak bir kişi. Yaşlıca, eğitimsiz, ihtiyarlığında umutsuz bir geleceğin onu beklediği hizmetçinin durumu *Cinayet İlanı* romanında Bayan Blacklock'ın kurtardığı Dora Bunner'ın durumuna benziyor. Ne var ki, Miss Carnaby'nin suça yatkın beyni en önemli varlığı ve Poirot, "Geryoneus'un Sığırları" öyküsünde onu "karşılaştığı en başarılı suçlulardan biri" olarak tanımlıyor. Yirmi sayfalık kısa öykünün konusu da oldukça zengin. Ana konu Pekinuva köpek / Nemea Aslanı çevresinde gelişirken, alt konu yirmi yıl önce Belçika'da hapis yatmış bir sabun üre-

ticisini anlatıyor. Köpeklerin değiştirilmesi fikrinde iki yıl sonra yayımlanacak olan *Ölüm Oyunu* romanının ilk belirtilerini görmek pek zor değil. Ayrıca Poirot bu olaydan *Ölüm Saatleri* romanının on dördüncü bölümünde de söz ediyor.

Hydra Ejderi

Çirkin dedikodular doktorun karısının ölümünü araştırmak için Poirot'nun küçük bir köye gelmesine yol açar.

Bu öykünün konusu 44. Defter'in iki sayfasında yer alıyor ve yalnızca hemşire Carpenter'ın adının Harrison olarak değiştirildiği görülüyor:

Doktor P.'ye gelir – utanmış – polise gitmenin yararı yok – karısı ölmüş – dedikodular – hasta sayısı azalıyor – nasıl mücadele edeceğini bilemiyor. P., "Bu kadın kim?" diye sorar, Doktor kızar, çekip gider. P. gerçeğe ulaşması gerektiğini söyler. Eczacı kalfası kız onunla evleneceğini itiraf eder – karısı yatalak bir kadın – bulgular arsenik zehirlenmesinden ölmüş olabileceğini gösteriyor. P, doktoru uyarır – gerçeğe ulaşacağını söyler. P. kızla görüşür – dürüst, açıksözlü – ihtiyar Miss L.'nin en kötüsü olduğunu söyler. P. Miss L. ile görüşür bir vs. vs. – Hemşireye kadar iz sürer – güzel orta yaşlı kadın – hemşire Carpenter? – O yapmış. Poirot hemşireyi bulur – Meryem Ana suratlı – kadına baskı yapar – otopsi – Kadın, "Hayır," der – gerçekten hayır – kadın öldürülmüş – morfin hapları. Ve on sayfa sonra...

Hydra Ejderi devam

P., İçişleri Bakanlığı'ndan söz eder – Kadın, "Evet," der. Çünkü Bayan O, öldürülmüş. P., onların nişanlandıklarını ilan etmelerini sağlar ve Jean'e küfürlü mektup gelir. Morfin hapları ya da afyon hapları – doktor arar ve Jean'in verdiği afyon haplarından sipariş eder.

Aradaki sayfalarda diğer dört öykünün notları ile olası zehirlere ait olduğu düşünülen iki sayfalık kimyasal formüller dikkati çekiyor. Notlar genellikle yayımlanan öyküye yakın, ama ikinci alıntıdaki nişan ilanı ile ardından gelen küfürlü mektup fikri kullanılmamış. Birçok açıdan diğer on iki görev öyküsü arasında bu öykü tipik bir Christie ürünü. Poirot gizemli bir ölümü, karısının ölümü nedeniyle zanlı durumundaki doktoru araştırmak için küçük bir köye gider. "The Cornish Mystery", "How Does Your Garden Grow" öyküleriyle *Sessiz Tanık* ve *Bayan McGinty'nin Ölümü* romanları benzer kurgulara sahip. Ayrıca bu öyküyle, *Cinayetler Kulübü* kitabında yer alan daha eski tarihli "Mavi Sardunya" öyküsü arasında çok belirgin paralellikler var.

Arkadia Geyiği

İki sevgiliyi çok geç olmadan tekrar bir araya getirmek için
Poirot bir taklitçilik olgusuna sızar.

Arkadia'da geçen içinde cinayet olmayan zarif bir köy öyküsüdür. "Arkadia Geyiği"nde ilk alıntının son sözcüklerinde tipik bir Christie hilesi vardır ve bunu birkaç kez sinsi amaçlarla başka yapıtlarında da kullanmıştır. *Ölüm Diken Üstünde, Ölümle Randevu, Üç Perdelik Cinayet, Şampanyadaki Zehir, Filler de Hatırlar* ve *Cinayetler Oteli* romanlarından farklı olarak oda hizmetçisi, uşak, garson, hostes gibi bir hizmetlinin taklidi bu öyküde cinayet dışı nedenlerle kullanılmıştır. Tam tersi olarak bir hizmetlinin "gerçek kişi" rolüne bürünmesi ise *Şeytan Dönemeci, Mavi Trenin Esrarı, Cenazeden Sonra* ve *Doğu Ekspresinde Cinayet* romanlarının bir unsurudur. *Cinayetler Kulübü* kitabındaki "Kır Evi' ve "Sekreter" ile *Poirot Kanıt Peşinde* kitabındaki "The Mystery of Hunter's Lodge" öyküleri de bu oyunu kullanır.

Öykünün açılış sahnesi için hazırlanmış taslaklardan ikincisi daha ayrıntılı. Her ikisi de doğru, ama ilk taslakta Ted'in sevgilisi Mary Brown

adını taşırken, ikincisinde daha romantik olan Marie adını almış ve sonunda "Nita –Incognita– Juanita" olarak değiştirilmişti.

Köyde genç bir adamın arabası bozulur ve ondan yardım ister – sevgilisi Mary Brown'ı bulmasını ister – Londra'ya gitmiş ve ortadan yok olmuştur – eğer kızın başı dertteyse yardım edecektir. M. B. zengin bir kadınla birlikte orada mıydı? M. B. hizmetçi miydi, dansçının ta kendisi miydi? (Lord Masterfield'ın metresi mi?) ya da Amerikalı zengin polo oyuncusunun karısı mı? P. kadını görür – sert ifadeli genç bir kadın – kadın ona hizmetçinin adresini bilmediğini söyler. Hizmetçi, kasabalı tipinde bir kız. P. onun kızın kendisi olduğunu biliyor.

"Affınıza sığınırım efendim," diyor. Genç adam sıradan – yakışıklı, inatçı. *Tatler* dergisindeki resminden H. P.'yi tanır, çünkü böyle bir bıyık başkasında olamaz – P. yumuşar. P. handa akşam yemeği yer – genç adam oraya gelir, – kızı bulur – Marie onun diğer adını bilmiyor. İsviçre – kız onu pek hatırlamaz – çok değişmiş – kadının hizmetçisi – evet – hatırlar – "Ötekisi Juanita mı demek istediniz?" der – Diğeri yokken hizmetçinin yerini almıştı. – P., "Evet," der. O kıza ne oldu? – genç öldü – Arkadia. P. hizmetçinin gizemini açıklar. – Sir George'a şantaj – karısı – Nita – Incognita – Juanita.

Erymanthian Yabandomuzu

Vahşi bir cinayet ve her yerden uzak bir mekân dördüncü görevi çok tehlikeli biçime getirir.

Kaynağıyla örtüşürken görevlerin en kanlı olanı birçok açıdan Christie'ye hiç de uymayan bir öyküdür. İsviçre'de dağın tepesinde bir randevu ayarlayan gangster onun yapıtlarında sık rastlanan bir karakter değildir. Lop yumurtalar ve siyah frenküzümü şurubu seven ünlü dedektifinin

yatağından fırlayıp, biri onları uzakta tutarken üç haydutun silahlarını alması görüntüsü, pek de Hercule Poirot imajına uygun düşmüyor. Yine de yirmi sayfalık öyküye çok sayıda kişi taklidi sığdıran karmaşık konulu bir çalışma. Ayrıca defterlerde sık rastladığımız, *Uyuyan Ölüm, Çarpık Evdeki Cesetler* romanlarının kullanılmayan notlarında ve *Gece Gelen Ölüm* romanının sahneye uyarlanması çalışmasında da birçok kez karşımıza çıkan estetik cerrah fikrini de kullanıyor.

Aşağıdaki notlar oldukça karmaşık bir öykünün gidişini biraz da şifreli bir biçimde yansıtıyor:

İsviçre – H. P. World's End'den ayrılır, Zermatt'a gider ve tepedeki otele çıkar – dağ trenine bir şey olur. H. P. önce bir telgraf alır ya da bir not – onu görmüş olan M. Belex'ten – kötü diye adı çıkmış Marascaud'un orada olduğu varsayılıyor. Müfettiş Drouet – belirli kişiler onunla birlikte dağ trenine binmiş.
Schwab – yalnız Amerikalı
Doktor Karl Lutz (~~sinirli doktor~~) ya da Avusturyalı Yahudi doktor – estetik cerrahı.
At suratlı üç adam – hilekâr kumarbazlar
Sinirli İngiliz doktor
Daha şimdiden orada mı?
Garson Gustave, H. P.'ye kendini Müfettiş Drouet olarak tanıtır.
Müdür – çok sinirli – Gustave ona rüşvet vermiş.
Gizemli hasta
Marascaud profesyonel müşterek bahisçi – nakit para almış, ıssız bir yerde paylaşıyor. "Gustave onlardan biri," diyor. Geceleyin G.'ye saldırılmış – doktor onu tedavi ediyor – P. ile konuşur. P. onu yüzü bandajlarla sarılı olarak görüyor. Kim saldırdı? Üç sarhoş adam P.'ye saldırır, Schwab – tabancasıyla onu kurtarır.

Augias'ın Ahırları

Beşinci görev Poirot'ya meslek yaşamının en olağandışı olaylarından birini sunar.

Bu öykünün 62. Defter'de özetlenen konusu Christie'nin ilk çalışma notlarının bazı unsurlarını içerirken "ölü adam" fikrini kapsamıyor:

> Hercule Poirot ile başbakan – P. ona bakar – yaşlı İskoç kimya profesörünün dediği gibi iyi bir adam. Dagmar'ın niçin daima babasından nefret ettiğini P. açıklar – Augias'ın ahırlarını temizlemek – P. Bayan N. P.'yi görür – hâlâ güzel bir kadın – kadının tepkisi – P. ona bazı şifreli şeyler söyler.
>
> P. ile Dashett (genç gazete muhabiri) – Thames Nehri'nin yönünü değiştirip, "Parlamento binalarını temizlemelisiniz," der. *Bu Haftanın Çöpü* dergisinin editörü sevimsiz adam Sydney Cox – H. P. onlara gelir – rica eder – tehdit eder – sonunda yalvarır. Paragraf – Bal Arısı – Little Bedchester'de – metroda – Bayan N. P. İskoçya'ya gitmek için Londra'dan ayrılır. İftira davası – Miss Greta Handersohn – Kopenhag'taki bir kafede garson – bir gazeteci ona yaklaşmış. P., "Çok eski fikir," der. Kraliçe'nin Gerdanlığı – Marie Antoinette'yi karalamak.

Öykü bu notları yakından izliyor, ama başbakandan söz ederken "NP" harflerinin kullanılması çok şaşırtıcı. Öyküde adı bu harflerle başlayan kimse olmadığı gibi başbakanın adı da Edward Ferrier olarak geçiyor. Esin dolu simgeselliğiyle keyifli bir öykü, ama öykünün mekanizması ve sonucu pek mantıklı değil. Christie'nin 1926'daki kayboluşunun ardından, yaşadığı bazı kötü deneyimlerin boyalı basın sektörüne bu tokadın atılmasında rol oynayıp oynamadığını insan düşünmeden edemiyor. *İskemlede Beş Ceset* romanının "Kızlar Mutfakta" başlıklı bölümünde bu olaydan söz edilirken Poirot, bunun çok zekice olduğunu söylüyor.

John Curran

Stymphlia'nın Kuşları

İyi bir iş, yurtdışındaki masum biri için dehşet verici sonuçlara sahip olur.

Yurtiçinde geçen ilk taslak yayımlanan kitapta yer almıyor ama iki kadın, kötü davranan bir koca, yardım etmesi için duygusal şantaj yapılan bir genç adamdan oluşan daha sonraki fikrin tohumlarını görebiliyoruz:

Bayan Garland ve Bayan Richardson – ikincisi evli – kocasından ödü patlıyor – bir silah çıkarıyor – genç kadın Gary'nin evine yerleşiyor – adam genç, evli, avukat. Koca geliyor ve adamın gözünü korkutuyor – boşanmakla tehdit ediyor – kadınsı bir yaratık ya da anne de rica ediyor – yaşlanmakta olan bir kadın.

Poirot'nun son dört sayfada ortaya çıktığı ikinci taslak neredeyse aynı şekilde kullanılmış. Öykünün Herzoslovakia adlı *Köşkteki Esrar* romanı da burada geçiyor, kurgusal bir ülkede geçmesi diğer öykülerle uyum sağlıyor:

Harold'ın – Nora Raymond ile arkadaşlığı – iki kadın Polonyalı, kuşa benziyorlar. Kocası mimar olacak – kadının annesi kaygılı, huzursuz. Adamın odasına geliyor – yardım istemek için – kocası içeri dalıyor – kadına bir şey savuruyor. Kadın başını eğiyor – dışarı kaçıyor – adam, onu – kadının odasına kadar kovalıyor – kadın ateş ediyor – adam düşüyor – adamı odadan çıkartıyor – biri gelebilir. Annesi geliyor – öldüğünü söylüyor – H. P.'ye danışıyorlar – H. P. adamla konuşuyor ya da otel müdürüyle – konu kapatılıyor – adam dışarı çıkıp para istemek için telgraf çekiyor – parayı onlara veriyor – polisler geliyor – her şey örtülmüş – sonra anne yine ıstırap içinde – yan odadaki kadın duymuş olabilir.

Burada bile bazı farklılıklar var. Yayımlanan öyküde Nora Raymond adı geçmediği gibi, notların aksine (kadın ateş ediyor – adam düşüyor) cinayet silahla değil bir kâğıt ağırlığıyla işleniyor. Öykü bir otelde geçtiğinden silah sesi dikkati çekip kurguyu işe yaramaz hale getirebileceğinden bu değişiklik çok mantıklı.

Girit Boğası

Poirot'nun yedinci görevi yalnızca kötü bir kalıtım olgusu mu, yoksa daha ürkütücü bir şey mi?

Yedinci görevin notları oldukça az. Anlaşılan en büyük sorun hangi zehirin kullanılacağına karar vermekti ve Christie sonunda atropinde karar kılmıştı ve aynı zehir *Cinayetler Kulubü* kitabındaki "Aziz Peter'in Parmak İzi" öyküsünde de kullanılmıştı. Bu öykü "Erymanthian Yabandomuzu" öyküsüyle birlikte "çılgın katil" fikrini paylaştığından kan üzerinde alışılmadık bir vurgulama var. Ayrıca *Noel'de Cinayet* ya da *Büyük Dörtler*'deki "The Importance of a Leg of Mutton" öyküsünde olduğu gibi bu unsur da konunun önemli bir parçasının oluşturuyor:

> P. çağırılıyor – taşra beyefendisi ve eski dostu, beyefendinin oğlunun çıldırdığından korkuyor – ailede delilik var – oğlan donanmaya katılmış (ayrılmış) – beyefendi karısının ölümünü asla atlatamamış – tekne kazası ya da araba kazası.
> (Arkadaşının arabanın üzerinde oynadığını düşündüğüne göre H. P. bunu soruşturuyor mu?) Son anda karar veren karısının da birlikte geldiğini söylüyor – sorunca arkadaşı yaygara koparıyor – bunu ilk kez duyduğunu söylüyor – şüpheli gibi gözükmesine yol açıyor. Oğlan çok yakışıklı – oradaki kız ona âşık – oğlan deli olduğuna inanıyor – uyuşturucu – gözler? Skopolamin – hiyosiyamin atropin ya da akonit – sürülen merhem – sanrılar. Kızı öldürmek için son girişim.

Bu öykü *Ölüm Adası* romanıyla bir kurgu unsurunu paylaşıyor vc daha sonra yayımlanan romanın hazırlığı sırasında bu noktadan söz ediliyor. Yukarıdaki alıntıdaki en ilginç sözcükler hiç şüphesiz "Şüpheli gibi gözükmesine yol açıyor." cümlesidir. Christie meslek yaşamını bu strateji üzerine kurmuştu; öyküyü sunma biçimi masumların suçlu, suçluların ise masum gibi görünmesini sağlıyordu. Okurların çok azı George Frobisher'in kötü adam olduğunu düşünecekti ve Christie de işte bunu amaçlamıştı.

Diomedes'in Kısrakları

Poirot uyuşturucu satıcıları belasının hakkından geliyor.

Sekizinci görev için iki farklı not grubu var. Diğer görevlerin "doğru" notları 44. Defter'de bulunmasına karşın, bu öyküyle ilgili notlar 62. Defter'de karşımıza çıkıyor.

P. uyuşturucu çetesinin peşinde – taşra (belde değil) – zengin üreticiler vs.
Yaşlı General Boynton – gut hastası, öfkeli, bacağı şişmiş. Kızları çılgın kızlar – biri başını derde sokuyor – kızı değil mi yoksa?
Çete – İhtiyar delikanlı çetenin lideri – kızlar onu ihbar ediyor.

Stillingfleet – Poirot'yu ziyaret eder – uyuşturucu çetesi – düzgün insanları yabanıl hayvanlara çeviriyor – "Gözlerimi açık tutmamı söylemiştiniz," diyor. Kız ateşin ortasında– ahırlar – haşhaş – kızı buradan kurtarmış. Öteki kız kardeş – eskiden düzgün çocuklardı – babaları yaşlı bir general. P. onları görür – asık suratlı kız – kaşarlanmış – Stillingfleet'in iyi biri olduğunu söyler. P. kızın babasını arayacağını söyler – kızın gözlerinden panik içinde olduğu belli. P. düşünceli davranacağını söyler.

Stillingfleet ile P. onun çok genç olduğunu söyler – on sekiz – daha iyi yetiştirilmemiş olmaları çok yazık – P. Norfolk'a gider – general gut hastası – sinirli – kızları için kaygı duyuyor. P. "Onların arkadaşları kim?" diye sorar.
Dalloway – ata benzeyen bir adam – ağırkanlı vs. Bayan Larkin – kadının evinde P. ötekileri görür – hedef tahtası vs.
Hylda – kaypak bir kız – Cummings – genç doktor, yaşlı adamın yardımcısı – sandviç kutusu (Dalloway'e ait) koridorda – P.'ye not gelir (sandviç kutusuna bak) – bakar.

"The Dream" öyküsünde ve *Üçüncü Kız* romanında yer alan Doktor Stillingfleet'in Doktor Stoddart olması, sandviç kutusunun avcı matarası haline gelmesi gibi bazı küçük değişiklikler yapılmış ve hedef tahtasından hiç söz edilmemiş.

44. Defter'deki bu öyküyle ilgili notlar çok farklı ve bir yerinde oldukça saçma düşünceler var.

Diomedes'in Kısrakları
İhtiyar yarışçı adam – "kızları" çok çılgın – P. ne yapabilir? Bloomsbury – kızlardan biri birini, vurur (Bayan Barney'i mi?) – ikiz fikri gibi değil – kadın hizmetçi onlardan biri. HAYIR!!!
YA DA
P. genç bir adamın onlardan biri tarafından "öldürüleceğini" söyler ya da gizli servis tarafından – Jacinta?

Birinci alıntıdaki "yaşlı general ve çılgın kızları" fikri (bu arada ilk hazırlık notlarında "erkek" olarak geçen çocuklar burada "kız" olarak değiştirilmiş) kullanılmış, ama Poirot'nun herhalde bir aldatmaca olarak birine kendisinin öldürülmesi için para vermesi gibi oldukça tuhaf bir fikirden vazgeçilmiş. Üzerine gönderme yapılan Bayan Barney ise 1932 mayısında Londra'nın çok bilinen cinayet vakasında sevgilisi Michael Scott Stephen'ı vurmak suçundan yargılanıp beraat eden Elvira Barney'dir.

Efsanede insan etiyle beslenen atların güçlü simgeselliğinin, iğrenç uyuşturucu satıcılarına dönüşmesi açıkça görülüyor. Ama öykünün öğüt vermeye çabalaması bir bakıma konunun değerini düşürüyor. Öyküde sözde klasik emekli asker tipini kullanarak, Christie bir kez daha yanlış algılama alışkanlığımız üzerinde oynuyor. Üstelik emekli asker karakteri, *Ölüm Çığlığı*'nda Albay Protheroe, *Şeytan Dönemeci*'nde Binbaşı Porter, *Ölüm Adası*'nda Binbaşı Palgrave, *On Küçük Zenci*'de General Macarthur ve *Sittaford Malikânesi'nin Gizemi*'nde Binbaşı Burnaby olarak romanlarında sık sık karşımıza çıkıyor. Daha başka örnekler de var elbette. Ama bu karakterlere her zaman güvenilmiyor...

Benzemeyen ikizler fikri tüm defterlerde (bkz. "Düşteki Ev" sayfa 276) defalarca karşılaşılan bir tanımlama. Sürekli ortaya atılması Christie'nin bu fikri başarıyla kullanamadığını ve bu öykü notlarının da farklı olmadığını gösteriyor. Kendine not olarak yazdığı "HAYIR!!!" sözcüğü bıkkınlığının bir ifadesi olmalı.

Hippolyta'nın Kemeri

Bir sanat eseri hırsızlığı ve kayıp bir kız öğrenci gibi birbirinden çok farklı iki olay dokuzuncu görev öyküsünde bir araya getiriliyor.

"Başöğretmen" fikrinin izleri hâlâ görülebildiği halde ilk tasarısından sonra önemli ölçüde değişen bu öyküde, Christie inanılmaz yaratıcılığının dizginlerini elinden bırakmış gibi görünüyor. Hem öykünün gelişmesi, hem de orijinal mitolojik öykünün yorumlanması için oldukça fazla sayıda çalışma yapılmış ve bir elyazması, bir arkeolojik buluntu ve bir tablo fikirleri üzerinde düşünülmüş. Tablo fikrini kullanmaya karar verdikten sonra bile Christie başka senaryoları da gözden geçirmiş.

P. Oganis ya da Lestranges'te – iyi bir kız okulu – ürkütücü Miss Beddingfeld.

Oradaki kız gerçekten sahtekâr mı? Yoksa milyoner babanın her yerde aranan kayıp kızı mı?

Değerli bir elyazması mı? Bir tablo mu? Arkeolojik bir buluntu mu? Çalınan bir tablo mu? Kızlardan biri (sahtekâr) tablonun üzerine başka resim yapmış ve başöğretmene vermiş – tabloyu doğru ülkeye götürmüş – gümrük geçişi vs.

Kaçırılan öğrenci kız yeni gelmiş – Miss Nortress'e emanet edilmiş aptal örgülü (saç örgüsü mü?) – dişlerinde tel var – acınası sıska yaratık – Paris'e giderler, kız trende kaybolur – aslında tuvaletten çıkar ve adamla buluşur – makyajlı – artist gibi – vizon manto giymiş. Öğle yemeğinden dönüşte gizlice tuvalete girer – adam dışarı çıkar – şapka tren yolunda bulunur. Kız bir gün sonra Amiens'te bulunur – zarar görmemiş, şaşkın.

Ünlü bir tablonun çalınması. Kaçak olarak Fransa'ya sokulacak, oradaki satıcıya mı? – Sahtekâr? Aktris "büyük abla"nın yanında işe başlar – çocukla karşılaşır – kızı, Victoria'ya götürür – bayıltıcı ilaçlar – sahte aktris çocuk rolü oynar – Fransa'ya girince giysilerini tuvalette değiştirir – adamla birlikte gelir – çok akıllı.

Sergideki resimlerde öteki kızlarla çalışma – P. hokkabaz olarak – terebentin ile siler – Hippolyta'nın Kemeri tablosu ortaya çıkar.

Öğrenci kızın kaybolması ile bir tablonun çalınması gibi birbirinden farklı görünen iki fikir bu öyküde düzgün bir şekilde bir araya getirilmiş. Yirmi yıl sonra yazacağı *Kapı Tekrar Vuruldu* romanında kullanacağı değerli bir eşyanın öğrenci bir kızın bavulunda saklanması fikrine çok benziyor. Bir yetişkinin genç bir kız rolü oynaması fikri de aynı romanda olduğu gibi "The Regatta Mystery" öyküsünde de kullanılmış.

Geryoneus'un Sığırları

"Nemea Aslanı" öyküsünün bir kahramanı, Poirot'nun bir dizi garip ölümü soruşturmasına yardımcı olmak için geri döner.

"Geryoneus'un Sığırları" dizinin en zayıf öyküsü ve notların azlığı bunu yansıtıyor. Var olanlar ise herhangi bir biçimde geliştirilecek kadar belirsiz. 44. Defter'den alınan aşağıdaki notlarda sözü edilen tarikat başlangıç noktalarından birini oluşturuyor:

> P.'yi Miss (Amelia) ziyaret eder? Geliri düşük – başkalarının köpeklerini gezdiriyor – Almanca kitap okuyor – suça eğilimi var – arınma. P. için çalışabilir mi? Bir olay – kızın arkadaşı – garip bir tarikat – Devon'da. Genç milyonerin oğlu orada mı? Ya da çok zengin adamın orta yaşlı kızı? Ya da zengin adamın dul karısı?

Öyküdeki simgelerde belirgin bir yaratıcılık yok. Ancak "Nemea Aslanı" öyküsündeki girişimci ve eğlendirici Amy Carnaby'nin varlığı öyküyü kurtarıyor. Notlarda Carnaby adının geçmemesi ise çok garip. Bayan (Amelia) belki Christie'nin kendince yazdığı steno olabilir (pek de kısa sayılmaz!) ya da belki daha önce kullandığı ismi kontrol etmek için *The Strand* dergisi o anda elinde yoktu. Öyküde Hitler'e kısa bir gönderme var (ayrıca bkz. Ekler Bölümü'nde "Kerberos'un Yakalanması").

Hesperidlerin Elmaları

Issız bir yer, Poirot'nun aslında yüzyıllarca önce başlamış olan bir olayın son ipucunu bulmasını sağlıyor.

Görev öyküleri dizisinde en az not bu öyküye ait. Konu karmaşık değil ve ana ipucu olan rahibe saptandıktan sonra planlama kolayca ilerlemiş. Ana hatlarıyla yayımlanan öyküyü yansıtıyor:

> Milyoner – altın kadeh ondan çalınmış – ipucu yok. P. Amerikalı dedektifle konuşur – Pat Ryan – çılgın bir adam – karısı düzgün – ama adamın düzgün yaşamasını sağlayamamış, İrlanda'ya geri dönmüş ya da kızı bir rahibe. İrlanda – manastır – P. oraya ulaşır – brendi şişesiyle bir serseri – dünya benim ellerimde.
>
> İrlanda'daki barda küçük muhbir... takma adı "Atlas" – H. P. ona benzemediğini söyler (arkası at – coğrafyadaki Yunan kahramanlardan "Dünya"). "Dünya"yı yukarıda tutmalısın – yalnızca Hercule Poirot.

Bazı küçük ayrıntılar farklı – sözü geçen arkasında at olan notlarda daha fazla ayrıntı yerine Herkül daha iyi tarif edilmiş ve bir serseri yok.

Daha önceki "Erymahthian Yabandomuzu" gibi bu olay da Poirot'yu bu kez İrlanda'nın batı kıyısındaki ıssız ve güzel bir mekâna götürüyor. *Elmayı Yılan Isırdı* romanının on birinci bölümünde sözü edilen İrlanda bahçelerine bir otobüs turu dışında, Poirot'nun tek İrlanda ziyareti bu öyküde yer alıyor ve bazı nedenlerle belleğinden silinmiyor.

"Nemea Aslanı"ndaki Sir Joseph Hoggin gibi bu öyküdeki Emery Power da Poirot'nun soruşturmasının sonucunda parasal kayba uğruyor, ama buna karşılık ruhsal açıdan zenginleşiyor. (Poriot'nun ona, "Rahibeler sizin ruhunuz için kutsama ilahileri söyleyecek," diye vaat etmesinde bir hata var. Rahibeler ilahi söylemezler ve ruh için kutsama ilahilerinin söylenmesi ancak kişinin ölümünden sonra gerçekleştirilir.) Atlas Okyanusu'nun kıyısındaki ıssız manastırda geçen son sahnedeki bilgelik içeren etkili konuşma oldukça dokunaklıdır.

John Curran

Kerberos'un Yakalanması

Kontes Vera'nın gece kulübü zararsız eğlencenin ötesinde bir şeylerin geçtiği yer mi?

Aşağıdaki alıntılar 1948 yılında *Hercule'ün On İki Görevi* adlı kitapta yayımlanan öyküye aittir (yeni keşfedilen öykü için Ekler Bölümü'ne bakınız). Hercule'ün son görevinin ikinci bir alegorik yorumunu ortaya çıkarması Christie'nin konu üretkenliğinin başka bir kanıtıdır. Orijinal Yunan efsanesinde Herkül kapıyı koruyan vahşi köpekle başa çıkıp cehenneme geçmek zorundadır, Poirot'nun görev yeri cehennem, giriş holünde büyük bir köpek duran bir gece kulübüdür. Kulübe inen merdivende, "Cehenneme giden yolun taşları iyi niyetlerle döşenmiştir." özdeyişinin eğlenceli yorumları olan "Ben iyi niyetliydim" ve "İstediğim anda vazgeçebilirim" sözleri göze çarpar. Başlangıçta bir gece kulübü "numarası" olarak tasarlanan köpeğin öyküde önemli bir rolü vardır.

Çok sık rastlandığı gibi yine isimler değiştiriliyor, ama aşağıdaki taslak yayınlanan öyküye birebir yansıyor.

Kerberos

Baskın – iki dakika karanlık oldu mu? Ve J., P.'ye söylüyor mu? Baştan aşağıya araştırmış – mücevherler – hayır, uyuşturucu – hayır mücevherler ama beş ya da altı kişi orada olmadığını fark etmiş.
Gizli çıkış kapısı – ızgara kısmı yerinden oynuyor – yandaki ev – Kabine bakanı vs.
Biz temize çıktık – Jimmy Mullins aranıyor – Battersea katili – mekâna ün kazandırmış.
Ama bu kez başarmak zorundayız.
P. köpekli adamla konuşur.
Talihsiz gece – P. orada mı? Ya da başkasından mı dinler?

Adam duvarın üstünden geliyor – ışıklar sönüyor vs. – kaç kişi dışarı çıkıyor?
Bay Vitamian Crusoe
Miss Sylvia Elkins
~~Giuseppe~~ Martacendi – aşçının oğlu
Paul Varesco
İki paket var – birinde zümrütler, ötekinde kokain.

Yayımlanmayan ilk öyküden farklı olarak efsaneyi daha eğlenceli hale getiren, gece kulübünün adını veren ve aşağıya inen merdivenleri neşeli biçimde kullanan bir yorum daha var. Ayrıca son satırlarda Miss Lemon'ın daha önce aklımıza gelmeyen kadınlık önsezilerine de bir göz atıyoruz. "Talihsiz gecede" Poirot da gece kulübünde ama erken ayrılıyor ve Christie, ayrıntıları Japp'ın ona anlatması fikrini (ya da başkasından mı dinler?) kullanıyor. Öykünün başında yer alan Poirot'nun kontesle Londra metrosunda buluşması, ardından kulübünü ziyaret etmesi notlarda karşımıza çıkmıyor.

KANIT G:
ZEHRİ KİM VERDİ?: ESİN KAYNAKLARI

"Ben asla konu bulmakta sıkıntı çekmem."
Briç Masasında Cinayet, 4. Bölüm

FİNALLERİ AÇIKLANAN ROMANLAR
Kusursuz Hizmetçi • *Sittaford Malikânesi'nin Gizemi*

Bu kısacık karalamalar Christie'nin en küçük bir fikir tohumunu hayal dünyasında yeşertip olgunlaşmış bir bitkiye dönüştürmesinin ve her zamanki sağduyusuyla aynı fikri birkaç kez kullanmasının kusursuz örnekleridir. Bu fikirler çoğunlukla benzer fikirlerin bulunduğu listelerde karşımıza çıkıyor, ama bazen de esinlendiği anda başka bir romanın notlarının tam ortasında yer alabiliyor. Üstelik hepsi de sonunda yer aldıkları öykünün çalışmalarının dışında ortaya çıkıyor.

* Zavallı küçük zengin kız – tepedeki ev – lüks aygıtlar vs. ilk sahibi

Miss Marple öyküleri için listelenen bir düzine fikrin arasında bu satır yer alıyor. N veya M? ve *Ve Perdi İndi* romanlarının notları arasında bulunduğuna göre, herhalde İkinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinden kalma. Bu fikir ilk kez 1942 ocak ayında yayımlanan "Kâhya Kadın" öyküsünde kullanılmıştı. Yirmi beş yıl sonra ise öykünün büyük bir kısmının üzerinde tekrar çalışıp 1967'de yayımlanan *Gece Yarısı Cinayeti* romanına dönüştürmüştü.

* Hargreaves olayı – genç adam ile kız – kızdan şüphe duyuluyor – adama masum olduğuna dair yemin ediyor – adam onu uyarıyor – masum olduğu kanıtlanıyor – ardından kız suçlu olduğunu itiraf ediyor.

Christie'nin en başarılı kısa öykü ve ardında sahne uyarlaması olan *Beklenmeyen Şahit* adlı yapıtına yansıyan bu fikir, haziran 1944 tarihini taşıyan sayfadan iki sayfa sonra karşımıza çıkıyor. Bir karıkocanın ahlak sorunları üzerine kurulu bir oyunla ilgili fikirlerin arasına karışmış.

* Cinayet davasında tanık oldukça önemsiz – yabancı ülkede görev teklif ediliyor ya da sahte bir teklif olduğunu dolaylı yoldan duyuyor – uşak ya da aşçı?

1940'lı yılların başına ait "Fikirler A-U" başlığını taşıyan listede bulunan bu unsur, "Gökyüzündeki İşaret" adlı temmuz 1924'te yayımlanan "Mr. Quin" öyküsünde ve daha kısa olarak *Ceset Dedi ki!* romanında kullanılmıştı. Ayrıca *Büyük Dörtler* romanının ilk taslaklarında bu oyun Poirot'nun üzerinde oynanmıştı.

* Görünmeyen mürekkep – yazılmış (vasiyetname?) ya da farklı bir belge basılmış.

Cinayetler Kulübü kitabındaki "Maksat ve Fırsat" ve *Poirot Kanıt Peşinde* kitabındaki "The Case of the Missing Will" öyküleri bu fikri içeriyor. Ama bu öyküler ilk kez 1920'li yıllarda yayımlandığından, 1930'ların sonundan kalma bu not onların başlangıç noktası olamaz. Bu satır daha sonra *Hercule'ün On İki Görevi* adıyla yayımlanacak öykülerin notlarından birkaç sayfa önceki uzun bir listede yer alıyor.

* Benzemeyen ikizler – bir kız kardeş iki olduğunu iddia ediyor – tümüyle farklı görünen bir kadın – (yatalak) hizmetçi rolü oynuyor – aslında onlar 2 tane

Benzemeyen ikizler fikri defterlerdeki kullanılmış ve kullanılmamış fikirler listelerinde defalarca karşımıza çıkıyor. Bu çeşitlemesi ise ikisi aynı defterde olmak üzere dört kez not edilmiş. Yukarıdaki taslakta görüldüğü gibi bu kurgu unsuru "Kusursuz Hizmetçi" öyküsünün ana noktası.

* Muzip Uşak

Bu fikri tarihlendirebilmek çok zor ama Tommy ile Tuppence'ın *Suç Ortakları* maceralarından biri için düşünülmüş olabilir. Ne var ki 65. Defter'in geri kalanı *On Küçük Zenci* romanı çalışmalarıyla doldurulmuş. "The Listerdale Mystery" adlı 1925'in aralık ayında yayımlanan kısa öykü "bir muzip uşağı" konu ediyor, ama bu not herhalde bu kadar erken tarihteki bir öyküyle bağlantılı değil. Böyle bir uşağın yer aldığı başarılı bir roman olan *Üç Perdelik Cinayet* ile bağlantılı olabilir.

* Ya da Japp – D. P. P. ile mutlu değil – Bir olay – mutsuz – Poirot'ya araştırıp araştırmayacağını soruyor. Genç adam haşin – zorlu.

Eylül 1947 tarihli sayfanın hemen önünde gözümüze çarpan bu not sonunda *Bayan McGinty'nin Ölümü* romanına girdi, ama (çok önceden ortadan kaybolan) Japp yerine *Şeytan Dönemeci* romanındaki Başmüfettiş Spence ortaya çıktı. Haşin genç adam ise tutuklanan James Bentley.

* Kısa Marple Öyküleri. A. Zehirli Kalem – yüce gönülü kız.

Bu satır, *Şampanyadaki Zehir* ile *N veya M?* romanları arasında sıkışmış oldukça uzun benzer şifreli fikirler listesinde yer alıyor. *Cinayet Reçetesi* romanının başlangıcı olduğu anlaşılıyor, ama sonunda bir "yüce gönüllü kızın" maskesi düşürülmüyor.

* ...dişleri ileri çıkık, rengi bozulmuş ya da beyaz ve düzgün (kısa öykü için daha iyi).

Cesetler Merdiveni romanında kütüphanedeki cesedi inceleyen Miss Marple'ın ilk dikkatini çeken anormallik kurbanın dişleridir.

* Pul fikri – adam serveti fark eder – eski bir mektuba koyar – Fiji'den gelen mektupta bir Trinidad pulu.

"Pul fikri" ufak tefek değişikliklerle en az sekiz kez karşımıza çıkıyor. Miss Marple'ın "Tuhaf Bir Şaka" adlı öyküsünde ve *Sevimli Örümcek* romanında kullanılıyor.

* Bir iğne görüp alırsan bütün gün şansın yerinde olur (terzi zaten böyle – tekrar gelir – kadın ölmüş).

"Köyde Cinayet / Mezura Olayı" öyküsünün temelini oluşturan bu satır aynı zamanda "The Under Dog" öyküsünde Poirot'nun bir hilesi. Katilin geri gelip cesedi bulması fikri *Sittaford Malikânesi'nin Gizemi* romanında da yer alıyor.

* Trendeki yaşlı kadın / kıza (ya da adama) Scotland Yard'a gideceğini söyler – bir katil işbaşında – kadın bundan sonraki kurbanın rahip olacağını biliyor – Kız köyde işe girer vs.

1935 ocak tarihli bir listedeki bu not *Zehri Kim Verdi?* romanının temelini teşkil ediyor, ama öldürülen bir rahip ya da köyde işe giren kız karakterleri yok. Bu roman, hakkında hiçbir not bulunmayan birkaç yapıttan biri.

12

Cesetler Merdiveni: Alıntılardan Cinayetlere

Upuzun, tüyler ürpertici bir iç çekişin ardından iki ses sırayla konuştu. Çok garip, ama ikisinin de sözleri alıntıydı. David Lee, "Tanrı'nın değirmenleri ağır ağır öğütür..." dedi. Lydia'nın sesi telaşlı bir fısıltı gibi geldi: "İhtiyar adamın bedeninde bu kadar çok kan olacağı kimin aklına gelirdi?"

Noel'de Cinayet, III. Kitap

FİNALLERİ AÇIKLANAN ROMANLAR

Nil'de Ölüm • *Gece Yarısı Cinayeti* • *Ceset Katilini Arıyor* • *Kahverengi Elbiseli Adam* • *Kırık Ayna* • *Roger Ackroyd Cinayeti* • *Ölüm Sessiz Geldi* • *Ölüm Büyüsü* • *Esrarengiz Sanık* • *Şeytan Dönemeci*

Yaşamı boyunca Agatha Christie doymak bilmeyen bir okur oldu. Çocukluğu kitapların arasında geçmişti ve *Kader Kapısı* adlı romanında okuduğu kitaplardan uzun uzadıya söz etmişti (*The Cuckoo Clock, Four Winds Farm, Winnie the Pooh, Little Grey Hen, The Red Cockade, The Prisoner of Zenda*). Defterlerinde polisiyelerin dışında Graham Greene, Alan Sillitoe, Muriel Spark, Rumer Godden, John Steinbeck ve Nevil Shute gibi yazarların yapıtlarının da yer aldığı çok sayıda liste bulunuyor. Bu nedenle

Mary Westmacott adıyla yazdıkları da dahil olmak üzere birçok kitabında Shakespeare, Flecker, Tennyson, Blake, Eliot gibi çeşitli kaynaklardan alıntılar yapması şaşırtıcı olmamalı. Kitap adlarının dışında alıntılar birçok yapıtında karşımıza çıkıyor ve özellikle *Kırık Ayna* ile *Ölümle Randevu* romanları konuya çok uygun alıntılarla çok dokunaklı bir şekilde sona eriyor.

Esrarengiz Sanık
4 Mart 1940

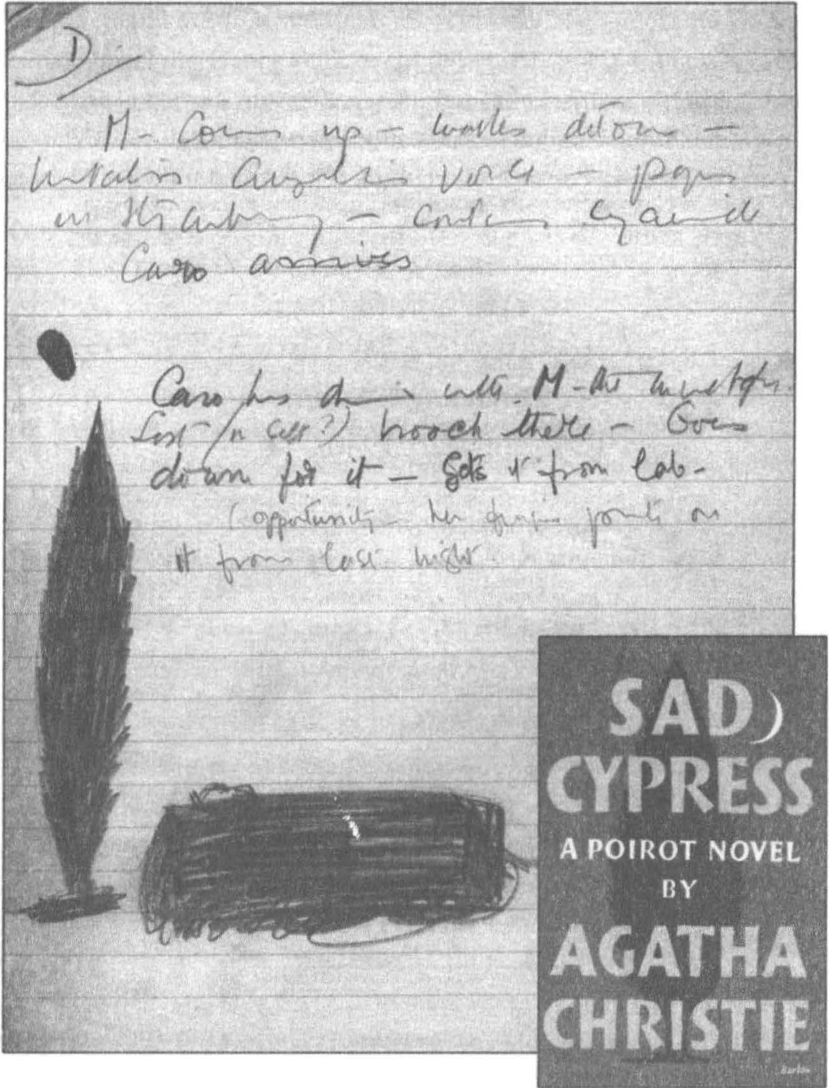
Buraya gel, buraya ölüm,
Ve bırak bir hüzünlü servi altında yatayım.
Uç uzaklara nefes, uç uzaklara!
Güzel, zalim bir kız beni öldürdü.
Shakespeare, On İkinci Gece

Elinor Carlisle, Mary Gerard'ı öldürme suçundan yargılanır. Ölümcül yemekte zehiri verme yöntemine, gerekçesine ve fırsatına sahip olduğundan ona karşı açılan davanın kaybedilmeyeceğinden herkes emin gibidir. Doktor Lord gözle görünenden daha fazlası olduğunu düşünerek Hercule Poirot'dan yardım ister.

1940 martında yayımlanan *Esrarengiz Sanık,* ABD'de önceki yılın sonlarında tefrika edilmişti. Karakterler birçok romana oranla daha özenle biçimlendirilmişti, özünde çok zekice bir kurgu unsuru vardı; ama ipuçları, zaman çizelgeleri ve küçük ayrıntıları aydınlatmak üzerinde fazla durulmamış gibiydi. Başka yorumcuların da işaret ettiği gibi konunun gidişinde bir hata olması ikinci bir sorun yaratıyordu.

Bu çizim anlaşılmaz bir biçimde 35. Defter'de Beş Küçük Domuz *romanı planlaması arasında (1943) yer alıyor, ama* Esrarengiz Sanık *romanının (1940) kapak çizimi olduğu kesin. Ağacın yanındaki şekil herhalde bir tabut ve alıntıda olduğu gibi acaba servi ağacından mı yapılmıştı?*

20. Defter *Esrarengiz Sanık*'ın kurgu unsurunun bir çeşitlemesini sergiliyor ve 66. Defter'de kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlatılıp tarihlenmiş. 1935 tarihli bu not katilin kadın olduğu belirtiliyor.

Dikensiz gül – ön kapının yanında dikensiz beyaz gül – daha sonra katilin kendisi ona apomorfin enjekte ediyor.

Ocak 1935
A. Ön kapının yanında dikensiz gülden söz edilmiş, daha sonra kadın katil ona apomorfin enjekte eder, sapındaki deliği dikenden oluşmuş gibi gösterir.

Aynı defterde dört sayfa sonra, planlama sürecinin iki yıl sonra bile sürdüğünü gösteren başka bir not karşımıza çıkıyor:

Şubat 1937
A. (Önceki gibi)
A. Evlilik dışı kız evlat – hastane hemşiresinin ~~ihtiyar~~ zengin kadına bakmasıyla başlar (Sözde bahçıvanın kızı olan kızın varlığını öğrenir.) ve yeğeninin gönderdiği şekerlerle hastasını öldürür – daha sonra yeğen ile Mary bir genç adam yüzünden birbirine düşman olur – hemşire Mary'yi zehirler – bunu Evelyn'in (yeğen) yaptığı düşünülür.

21. Defter bazı ayrıntılar ekliyor ve 66. Defter'deki alfabetik listenin G maddesi tamamen farklı bir ortamda benzer bir kurgu unsuru sergiliyor:

Emekli hemşire – apomorfin olayı · Evelyn Dane'e – teyzesinden miras kalır – Mary aslında kızıdır, aslında can yoldaşı – Jeremy önceleri Evelyn'i, şimdi Mary'ye âşık olan kuzen – Hemşire, Bayan D.'nin fotoğrafını görünce şaşırmış gibi davranır – aslında çocuğunun doğumuna katılmış vs.

Zehir – adam bir yemeği paylaştıktan sonra apomorfin katar – üzerinde morfin olan küçük tüp sonra bulunur – aslında apomorfin. Aile toplantısı – yaşlı baba öldürülür – kim öldürdü? Baba çay yerine viskiyle soda içmiş, diğerleri çay içmişler – ~~yeni hazırlanmış~~ çay

İkinci alıntıdaki aile toplantısı değiştirilmiş, ama zehiri taze demlenmiş çayda gizleme fikri kullanılmış.

Diğer bazı çalışmalar gibi defterler bitmiş romandan pek az farklılık gösterdiği için, elimize geçmeyen çalışmalar bulunduğu şüphesi destekleniyor. Roger'ın Roddy, Bayan Dacres'ın Bayan Welman ve birinci hemşirenin O'Brien adını alması dışında notlar neredeyse romanın tüm ayrıntı ve gidişini gösteriyor.

Başlangıç
Elinor Londra'da – imzasız mektup – gereksiz etki suçlaması – Elinor neredeyse mektubu yırtacak – sonra Roger'ı arıyor.

Yaşlı Bayan Dacres ağır hasta – hemşireler onun bakımıyla ilgileniyor – ~~Bayan~~ Hemşire Chaplin hakkında dedikodu – yörenin hemşiresi – hemşire Hopkins'le konuşurlar – Bayan D. Lewis imzalı bir fotoğraf ister – kocasının adı ~~Roger~~ Henry idi.

Yaşlı kadının ani ölümü – morfinin şüphe çekici yok oluşu? – Hemşirelerin ne olduğu konusunda bir fikri yok, emin değil – kadın vasiyetname hazırlamadan ölür.

Önceki taslaklarda yerine oturtulan karakterlerin isim değişiklikleri dışında farklılıkları görünmüyor. Sonsuz üçgen de ilk baştan tanımlanmış:

Evdeki ilişkiler
Mary Dane (Gerrard) – bahçıvanın kızı – can yoldaşı gibi davranır
Yeğeni Evelyn gelir – ve Roger Dacres – evlilik yoluyla yeğen
Kadın gerçek bir karakterdir - parasız, büyüleyici – Mary ile arasında düşmanlık

Roger, Mary'ye âşık olur – Eve, Mary'ye yüklüce para verir – Mary yaşama geri döner – hemşire Chaplin vasiyetname hazırlamasını önerir.
Doktor Lord – yakışıklı genç bir adam – Elinor'a âşık olur mu?

Hemşireler – Moira O'Brien evde yaşar – hemşire Hopkins köyden gelir – yardım etmek için her sabah gelir. Hemşire C. giderken

> Mary ona eşlik eder – Avusturalya'daki teyzesinin bir hastanede hemşire olduğunu söyler.

Mary'nin ölümü? Kulübede – Elinor öğle yemeğe için eve gelmesini söyler – soğuk yemekler, sandviçler – hemşire çay demlemeyi önerir – (apomorfin mutfakta) – sandviçler – Mary Katolik olduğundan somonlu sandviç alır – önce heyecanlanır ardından uykusu gelir – hemşire Hopkins görünüşünden hoşlanmaz – doktor çağırır – doktora ulaşmak zor – morfin zehirlenmesi

Esrarengiz Sanık romanının hatalarından biri de ölüme götüren öğle yemeğinde Mary ile birlikte Elinor Carlisle'in zehirli çayı içmeyeceğini, katilin nereden bilmiş olacağıdır. 21. Defter'deki "Mary, Katolik olduğundan somonlu sandviç alır." notu yalnızca hedeflenen kurbanın zehiri almasını garantilemek için ilk çözümlerden biri olduğuna işaret ediyor. Mary'nin yalnızca bir çeşit sandviç yiyebileceği fikri, zehirleme yönteminin böyle olacağı konusunda yanılgıya düşmeye yönlendiriyor. Ne var ki, cinayet bir perşembe günü (7. Bölüm) işlendiğine ve kırmızı et yeme yasağı yalnızca cuma günleri uygulandığına göre, Mary'nin sandviç seçeneği sınırlı değildi. Ayrıca bu öğle yemeğindeki sandviçleri de katilin kendisi hazırlamadığından, olayı istediği yöne çekemezdi. Böylece bu konuda kesin bir sorun varmış gibi görünüyor.

Ama başka bir sorun daha var. Elinor'un Mary ile birlikte kendisini de kulübeden eve öğle yemeği için çağıracağını hemşire Hopkins nereden biliyordu? Üstelik apomorfin ve enjektörü niçin yanına almıştı? Poirot'nun son bölümde varsaydığı gibi Hopkins'in ilk planının, Mary'yi kendi kulübesinde zehirlemek olduğu fikri de soruyu yanıtlamaya yetmiyor. Çünkü bu senaryoya Elinor dahil olsa bile öylesine akıldışı ki, şüphe bile uyandırmıyor. Ne yazık ki, Christie'nin bu zorluğu düşünüp düşünmediğine dair defterlerde hiçbir iz yok.

Cinayetin etkileri bitmiş, romandan çok az bir farkla 21. Defter'de yansıtılıyor:

> Yaşlı kadının ölümü – vasiyetname yok – en yakın akrabası olarak serveti Elinor'a kalıyor.

E. ve Roger – biraz gerginlik – "Kadın paranın hangimizde olacağı önemli değil," diyor. Adam aralarında bir soğukluk olduğunu hissediyor.

R. ile Mary – yeni başlamış aşk ilişkisi – kadın memnun – Mary'nin genç sevgilisi Edmund öfkeli – kavga ederler.

Elinor onları birlikte görür – R. ona telefon eder.

Elinor, Mary'ye 1000 sterlin verir, Mary kabul eder.

Ve sonunda...

Doktor Lord, Poirot'ya gelir – katilin o kadın olamayacağında ısrar eder. Olamaz – Hopkins'in sandviçlerle ilgisi olmadı – yalnızca birlikte içtikleri çayı demledi – ocağın altında içinde morfin olan küçük bir kâğıt parçası – mutfak açıktı – ötekiler konukevindeyken herhangi biri gibi oraya bırakmış olabilir.

Cinayet Reçetesi
14 Haziran 1943

Hareket eden parmak yazar ve yazdıktan sonra ilerler...
Ömer Hayyam *Rubailer*

Jerry Burton ile kız kardeşi, şirin bir köy olan Lymstock'a taşındıktan sonra, bir dizi imzasız mektup köy halkını dehşete düşürür ve bölge avukatının karısı olanlar üzerine Miss Marple'ı çağırmaya karar verir.

Bir erkeğin anlattığı romanların başka bir örneği. Hastings romanları dışında, *Roger Ackroyd Cinayeti, Ölüm Çığlığı, Cinayet Reçetesi, Çarpık Evdeki Cesetler, Gece Yarısı Cinayeti* bir erkek tarafından anlatılır. *Ölüm*

Büyüsü ile *Ölüm Saatleri* kısmen erkek anlatıcı kullanırken, yalnızca *Gece Gelen Ölüm* ve kısmen *Kahverengi Elbiseli Adam* kadın anlatıcıya yer verir. Bir kadın yazarın erkek olarak yazması olağandışı değildir ve belki de Christie meslek yaşamının başlangıcında Poirot'nun olay kayıtçısı olarak Hastings karakterini yarattıktan sonra öyküyü erkek tarafından anlatma fikri alışkanlık haline gelmişti. Poirot'nun birlikte yaşadığı ve olaylarını paylaştığı yakın bir kadın arkadaşı olması olağandışı bir durumdu. Üstelik farklı nedenlerle olayların karısı tarafından anlatılması da eşit derecede akıl almaz olacaktı! *Cinayet Reçetesi* romanında Jerry Burton'ın kendi ya da kız kardeşinin geçmişi hakkında bizlere hiçbir şey açıklamadan tüm öyküyü anlatması biraz tuhaftır. Jerry'nin pilot oluşu ve kız kardeşinin hareketli bir sosyal yaşamının olması dışında onların hakkında başka bir şey öğrenemiyoruz.

Cinayet Reçetesi ABD'de bir yıl önce yayımlandığı gibi Amerikan ve İngiliz baskılarının birbirinden çok farklı olduğu ancak 1950'lerin ortasında gün ışığına çıkmıştı. *Penguin Books* kitabı 1953'te yayımlayınca mektup yağmuru Edmund Cork'un dikkatini bu farklılıklara çekti. Kendi elindeki kopya savaşta yok olduğundan, yeni baskı için yayınevine ABD baskısının bir kopyasını vermişti. 1953 temmuzunda bu tutarsızlığın açıklanması için Christie'nin ABD'li menajerine başvurduğunda bile, hatanın nereden kaynaklandığını çözmek mümkün olmamıştı. En akla yakın açıklama, Amerikan yayınevinin daha önceki romanı tefrika ederken biraz "kısaltan" *Colliers Magazine* dergisinin kullandığı kopyayı kaynak olarak almış olmasıydı. Bu hata o tarihten sonra da devam etti. Öykünün temeli aynıdır, ama ABD baskısında bazı önemsiz karakterler yoktur ve açılış sahnesi de dahil olmak üzere bazı bölümler önemli ölçüde farklıdır. Var olmayan bazı karakterlere yapılan bulmaca gibi göndermelerin şaşırtıcılığının yanı sıra, ABD baskısı daha kısa bir romandır.

Aynı durum ve açıklama belki, *Zehiri Kim Verdi?* romanı için de geçerli olabilir.

Romanın dedektifi olarak Miss Marple daha başlangıcında saptandığından, İngiltere baskısının 10. Bölüm'e kadar ortaya çıkmaması da garip geliyor. On sayfa kadar süren kısacık görüntü neredeyse ünlü detektif için özel bir rol gibi algılanabilir. Buna karşılık Lymstock, Agatha Christie ile özdeştirilecek tipik bir İngiliz köyü olduğu gibi tam da Miss Marple'a göre bir mekândır. Christie'nin romanlarında adı geçen, St. Mary Mead dışındaki benzer köyler, neredeyse tümü böyle ortamlarda yer alıyormuş gibi gözükmesine karşın aslında şaşırtıcı derecede küçüktür.

Cinayet Reçetesi tüm Christie romanlarının en olağandışı çözümüne sahipttir. Katilin kim olduğunu Miss Marple'ın açıklamasından önce öğreniriz. Katilin başka bir cinayet girişiminde bulunmasını izlerken tuzağa nasıl düşürüleceğini okurlar açıkça algılar. Okurların tuzak kurbanının kim olacağını fark etmediği *Cesetler Merdiveni, Briç Masasında Cinayet* ve *Sıfıra Doğru* romanlarındaki benzer aldatmacaların bir çeşitlemesidir.

Cinayet Reçetesi romanına ait toplam on beş sayfa notun çoğunluğu başka defterlerdeki birkaç ufak tefek karalama dışında 62. Defter'de yer alıyor. Fazla teknik sorun çıkarmadığı ve konunun düzgün biçimde ilerlediği anlaşılıyor. Ve Christie her zamanki gibi sahneleri alfabetik sıralamaya alıyor.

Notların başlangıcı kesin olmasa bile 1940 tarihini gösteriyor:

> Fikirler (1940)
> Zehirli kalem – köyde mektuplar – "baskı altındaki kız kurusu" belirtilmiş – aslında onu gözden düşürmek için başkası komplo kurmuş –Miss Marple (becerikli bir anne mi?)

Gerçi katilin umduğu gibi Lymstock'ta imzasız mektupların kaynağı olarak "baskı altındaki kız kurusu" tartışılıyor, ama "gözden düşürmek" fikrinden vazgeçilmiş. Belki de katilin işlediği cinayetlerin, kurbanları ortadan kaldırmak için çok güçlü gerekçeleri olan esas hedefi şüphe odağı haline getireceğini düşündüğü *Zehiri Kim Verdi?* romanını fazla çağrıştırdığı için vazgeçilmiş olabilir.

Başka bir notun işaret ettiği gibi Christie bu roman üzerinde ertesi yıl çalışmaya başlamış ve genel kurgu 62. Defter'deki taslağı yakından takip ediyor. Tipik bir yanlış yönlendirme unsuru olarak, imzasız mektuplar gibi önemsiz bir suç daha önemli bir suç olan cinayetleri kamufle etmek için kullanılıyor. *Cinayet Alfabesi* romanında da katil aynı kamuflaj yöntemini kullanıyor, ama bu kez belirli bir cinayeti gizlemek için bir dizi cinayet işleniyor. Köy, karakterler, isimleri, olaylar ve birinci cinayet yayımlanan kitapta defterlerdeki düzenle yer alıyor:

> İmzasız mektup – bilinçli – mektupların sonucu olarak kadın intihar eder – aslında öldürülür (kocası tarafından?).
> Kitaplar 1941 Miss M. mi? Ya da anlatıcı birinci tekil şahıs mı?
> Zehirli kalem – köyün her tarafında – mutsuzluk vs. avukatın karısına (?) bir mektup gelir – kendini öldürür – aslında kocası öldürmüştür – sonra adam mektubu karısının cebine koyar – mektubun anlattıkları doğru değil.
> Mektupları yazdığından şüphe duyulan – Rahibin ~~kız kardeşi~~? Karısı – okul öğretmeni – doktorun ~~karısı~~ kız kardeşi? – Samimi kız kurusu – orta hizmetçisi – bundan sonra orta hizmetçisi öldürülür çünkü bir şey görmüştür ya da biliyordur.
> Köyün betimlemesi – ticaret kasabası daha iyi günler geçirmiş – kulübeye gelirler – mektuplar gelir – kız kardeşi değil – böyle şeylerin çok olup olmadığını merak eder – ya da rasgele bir atış hedefi on ikiden vurursa?
>
> Karşılaştıkları Kişilerin Özeti
> Doktor Thomas'ın – kız kardeşi – esmer, hiddetli, "erkek görünüşlü" bir kadın – ufak tefek Bay P.'ye – rahip – karısı – eve gidince Bayan Symmington'ın aradığını öğrenir.

Bu romanın notları yine sahneleri alfabetik sıralamaya soktuğunu gösteriyor, ama bu kez yeniden düzenlemeye dair bir işaret yok:

İlerleme Cinayet Reçetesi Noktaları

A. Jerrry din kitabını bulur, sayfalarını keser (9. Bölüm v)

B. Megan eve gider (7. Bölüm ii)

C. Hizmetçiler bir şeyler biliyor – Elsie Holland ile arasındaki sahne – Joanna kulak misafiri olur ve J.'ye söyler? Acaba kadın o gün öğleden sonra geri geldi mi? Gelip Partridge'den akıl aldı mı? Kadın öldürülür – münakaşa (7. Bölüm ama tam olarak burada tanımlandığı gibi değil).

D. Miss Emily ile çay – iriyarı ejderha ona sahip çıkıyor (7. Bölüm iv)

E. Rahip? Karısı – kaypak, biraz çatlak? Parmağını tam üstüne basar, zavallı Aimee çok mutsuz bir kadın (5. Bölüm i).

F. Kuruluş? Biri daktilo yazıyor – J. içeri girer, birinin çıktığını duyan Aimee'yi bulur (10. Bölüm ii).

G. J. uykuya dalar –Ateş olmayan yerden duman çıkmaz – duman – sis perdesi – savaş – kâğıt parçası küçükken dadısı öyle söylemiş vs. (8. Bölüm i)

H. Kinci bir dedikodu hakkında – Elsie iki numara olacak (9. Bölüm ii).

I. Postalanan mektuplar – Aimee'nin enstitüde yazdığı mektup – bir tanesi IT – yerine başkası konmuş – (onları düşürüp High Sokağı'nda tekrar aldı mı? Symmington orada – Emily Barton da enstitüde) (13. Bölüm ii).

Gördüğünüz gibi sıralama epey değişmiş, sayfaları yırtılmış din kitabı (sahne A) ancak 9. Bölüm'de ortaya çıkıyor ve notlardaki sahneler romana dağıtılmış. Sahne C, "bir şeyler bilen" kişi üzerinde kurnazca bir oyun ve ardından bu kişi kurban oluyor. Burada ise katil için tehlikeli olacak bir şey görmek ya da bilmek yerine hizmetçi *hiçbir şey* görmediği için bir şey biliyor. Daha doğrusu hizmetçinin *bir şey* görmesi gerekirken *hiçbir şey* görmemesi kaderini çiziyor.

Cinayet Reçetesi Christie'nin sahneye uyarlamayı düşündüğü romanlardan biri. 45. Defter'de ilk hazırlık notları, romandaki karakterlerin liste-

si ve olası mekânlar yer alıyor. Ne var ki, birçok sahnesi Lymstock evlerinde ve sokaklarında geçen roman çok hareketli. Aşağıdaki notlarda görüldüğü gibi, kullanılabilecek mekânların çokluğu bu romanın başarıyla sahneye uyarlanmasında hemen sorunlar yaratmış.

Sahne?
İki katlı ya da ikiye bölünmüş ev?
Her ikisinin ortak kullandığı bahçe
Polis karakolunda oda
Symmington'ların evi

Ceset Katilini Arıyor
25 Kasım 1946

Küçük ormanın ardındaki şu berbat oyuktan
nefret ederim
Yukarı tarlada dudakları kan kırmızı
fundalıkla renklenmiş,
Kırmızı damarlı çıkıntılar sessiz bir kan dehşetiyle akar
Ve oradaki Echo'ya ne sorsanız, "Ölüm" diye yanıtlar.

Tennyson, *Maud*

Havuz başında sırtüstü yatan adam ve elinde silahla adamın yanında duran kadın tablosu Poirot'nun hoşuna gitmez. Bu tablonun kendisi için hazırlandığını düşünür ve sonunda bir tablo olmadığını, ölmek üzere olan bir adamın ona baktığını fark eder...

Poirot 18. Bölüm'de Tennyson'ın şiirini okur, gerçi şiir romandan daha kanlıdır, ama Henrietta içindeki simgeselliği görür. Şiirin son dizesinin 3. Defter'de ekim 1972 tarihini taşıyan sayfada yer alması ilginçtir, çünkü Christie artık sonuncu romanının hazırlığı içindedir.

Ceset Katilini Arıyor romanının ilk ışıltısı, 13. Defter'deki A-Z olarak işaretlenmiş başka fikirlerin listesine bir satırda öylesine yazılmış. Poirot taşraya gitmek ister –bir ev ve gerçekdışı ayrıntılar bulur– ortaya çıkar. Poirot'nun "taşraya gitmesi" ilk ipucudur ve The Hollow adlı evi ziyaret edince kendisini karşılayan tablo, yüzme havuzunun kenarında ölmekte olan adam, yanında elinde silahla duran kadın ve tabloyu tamamlayan elinde bir sepet yumurtayla duran bir kişi ve bir sepet yıldız çiçeğiyle duran bir başkası gibi unsurlar sözü edilen gerçekdışı ayrıntılardır.

Başlangıçta hiç de heyecan verici olmayan "insanlar hakkında insancıl bir öykü" tanımı, neredeyse bu yapıtı bir Mary Westmacott romanı gibi gösteriyor. Polisiye romandan çok düz bir romanı andırıyor ve Poirot'nun yer aldığı diğer romanlara oranla ipuçları ve araştırma daha az. 1945 yılında İstihbarat Bakanlığı için hazırladığı makalede Christie, "Doğal olarak kişinin yöntemleri değişir. Yıllar geçtikçe cinayetlerin başlangıçlarına daha fazla ilgi duymaya başladım. Karakterlerin etkileşimi, kolayca yüzeye çıkmayan, derinde kaynayan ve birdenbire şiddete dönüşebilen kızgınlıklar ve tatminsizlikler ilgimi çekiyor," diye yazmıştı. İşte bu sözler *Ceset Katilini Arıyor* romanının şablonu gibi, için için kaynayan ve karmaşık duyguların cinayete yol açtığı bir hafta sonu. Bu roman için yaptığı karakter araştırması bu tarihe kadar yaptıklarının en geniş kapsamlısı. *Beş Küçük Domuz* ile *Esrarengiz Sanık* bu yolu açmış ve *Ceset Katilini Arıyor* romanında karakterleri geliştirme gücü zirveye ulaşmış, ama ne yazık ki polisiye konusu zarar görmüş. *Beş Küçük Domuz* her iki unsurun bir araya gelişinin en kusursuz örneği, *Esrarengiz Sanık* ipuçları ve tanıklarla belirgin bir polisiye roman havası taşıyor, ama *Ceset Katilini Arıyor* romanında polisiye unsurlar asgari düzeyde ve Poirot'a neredeyse hiç ihtiyaç duyulmuyor.

Birkaç yıl sonra Christie bu romanı sahneye uyarlarken Hercule Poirot'yu romandan tümüyle çıkarmıştı. Bu kararını paylaşmamak mümkün değil. Araştırdığı tüm cinayetler arasında Poirot bu olaya hiç uygun düşmüyor. Taşrada bir ev satın almış olması ve daha sonra bundan hiç söz edilmemesi de akla yakın gelmiyor. Üstelik bu olayda somut ipuçları yok

denecek kadar az olduğundan, çözümlemek için yalnızca romanın kahramanlarına dayanmak zorunda. Christie *Hayatım...* adlı otobiyografisinde, Poirot'nun bu öyküye uyum sağlamadığını söylerken haklıydı. Herhalde yayınevinin ısrarıyla bu romana katmak zorunda kaldı, çünkü üç yıl önce yayımlanan *Beş Küçük Domuz*'dan sonra Poirot başka bir romanda yer almamıştı. Romanın neredeyse yüzüncü sayfasından sonra boy gösteriyor ve daha da ilginci her zaman kullandığı Fransızca deyimler hemen hemen hiç göze çarpmıyor. Sahne uyarlamasında varlığı fazlalık olan ve yokluğu roman üzerinde hiçbir ters etki yaratmayan David Angkatell karakteri de çıkarılmış.

13. Defter'deki notların öncesinde *Yılan İçini Döktü* ve sonrasında *Şeytan Dönemeci* romanlarının notları yer alıyor ve kitaplar aynı sırayla yayımlanıyor. Bu notların ilginç bir yanı ise bu kitap için iki farklı başlığın düşünülmüş olması. Her ikisi de bitmiş romanın unsurlarını yansıtıyor. Yaşanan olaylar gerçekten trajik bir hafta sonuna neden olduğu gibi, roman boyunca karşımıza çıkan eski mutlu günlerin dokunaklı anıları çoğu karakterin yaşamını denetliyor:

Trajik Hafta Sonu
Dönüş Yolculuğu

Elizabeth Savarnake (Henrietta)
Lucy Angkatell
Gwenda – yeğeni (Midge)
John Christow / Ridgeway
Gerda Ridgeway
Veronica Cray
Edward
Henry Angkatell

Lady Angkatell sabahın erken saatinde – Gwenda – zavallı Gerda vs. (1. Bölüm)

H. P. yandaki evde

Kitabı ve çoğu karakterin yaşamına hükmeden Angkatell ailesinin Ainswick adlı evinde Greenway Konağı'nın yansımaları çok güçlü olarak görülüyor. 18. Bölüm'de "beyaz zarif ev ve yanında yükselen manolya ağacı, ağaçlı tepelerin oluşturduğu amfiteatrın arasına yerleşmiş" betimlemesi yer alıyor. 6. Bölüm'de ise "Son dönemecin ardından kapıdan geçiyor ve açıklığa ulaşana kadar ağaçların arasından yol alıyorsunuz; büyük, beyaz, sizi kucaklayan ev karşınıza çıkıyor" tanımlaması bulunuyor.

Belki de Gerda'ya benzerliği nedeniyle yeğenin Gwenda olan adı sonradan Midge olarak değiştirilmiş. Ama belki de *Uyuyan Ölüm* romanının yeni fark edilen yazılma takviminin ışığında (bkz. 7. Bölüm) bu kitabın kahramanı olan Gwenda ile arasında bir bağlantı bulunabilir. Doktor John Christow için düşünülen Ridgeway ismi üzerinde çalıştığı hastalığın adı olarak geçiyor.

Konunun göze çarpan unsurları 13. Defter'in beş altı sayfasında yer alıyor:

John danışma masasında – vites değiştirme – G.'ye sinirlenmiş – E. ve araba konusundaki harika ustalığı
E. stüdyoda
Edward – sinirli hali – sinsi, kurnaz yaratık.

Önemli Noktalar
John'un ilişkisini keşfettiği için Gerda açıksözlü
Lady A – tümüyle belirsizlik
Edward – Eliz'e âşık
Eliz (Henrietta) – zekice G.'yi korumaya çalışıyor.
Bir çömlek parçası ona işaret ediyor.
Gerda'nın Eliz'i öldürmeye çalışmasıyla son buluyor.

Daha yararlı ayrıntılar 31. Defter'de gözden geçiriliyor:

Şimdi Yalnızca Mekanizma

G. silahları alır, John'u vurur ve silahı örgü çantasına koyar ya da silahı divanın altındaki tilki kürkü pelerinin bulunduğu yere çantaya koyar. Henrietta silahı bulur ve tekrar koleksiyonun arasına yerleştirir.
Müfettiş Sir Henry'nin yanına gelir, silahı sorar. Eksik var mı?
Sir H. tereddüt eder – sonunda eksik olduğunu söyler.
Kılıfında mıydı?
Evet.
Kılıf, V.'nin kulübesinin yakınındaki yolda bulunur – çalılarda mı?
Gerda iki silah alır, ~~biriyle adamı vurur~~ kılıfını V.'nin kürkünün içine koyar ve sonra onu vurur – silahı örgü çantasına atar ve diğerini John'un cesedinin yakınına atar ya da John'u kulübeye kadar izler – kılıfı bırakır – adamın ardından havuza gelir, onu vurur – eve dönüp silahı saklar?
Soruşturmada silahı ortaya çıkarır? – Gudgeon silahı yumartaların arasından alır, çalışma odasına koyar.

Henrietta gerçekten Gerda'yı korumaya çalışıyor, ama çömlek parçası hilesine başvurmuyor. Kürk pelerine silahı saklayarak Veronica Cray'i suçlu duruma düşürme girişimi de yapılmıyor ama sahnelendiği zaman silah Veronica'nın çantasında bulunuyor. Christie her zamanki orijinal üretkenliğiyle suç unsuru silahın yok edilmesi için birkaç olası senaryo hazırlıyor ve iki tabanca, Sir Henry'nin kayıp silahı, Gudgeon ve yumurtalar gibi unsurları bir araya getirerek romana katıyor.

32. Defter'de yeniden düzenlenmiş bir alfabetik liste yapıyor, ama her nedense F, G, I maddeleri bulunmuyor ve sahneler romanda aynı sırayı izlemiyor. Bu notlarda öyküden "Echo" olarak söz edip Tennyson'ın şiirinin son dizesine gönderme yapıyor:

Echo'nun Sonu
H. P. havuz kenarındaki iskemlede / Müfettişin adamları dolaşıyor– Grant, ona geliyor ve onunla dalga geçiyor.
A. Biraz önce ateş edilen tabanca bulunmalı – Bayan C.'nin saklamaya zamanı olmadı – yakında bir yere saklamış olmalı (26. Bölüm)

B. Hepsinin nedeni var – Lady A. ile David – Edmund ve Henrietta. P. çözümün ileriye doğru olduğunu söylüyor. Grant, "Bazen hepsinin her şeyi bildiğini düşünüyorum," diyor. P. "Biliyorlar," diyor (26. Bölüm).
C. Lady A. gerçek hakkında tatmin olacak (27. Bölüm).
H. Midge nişanı bozuyor (27. Bölüm).
D. P. evde – müfettiş – silahı buluyorlar (26. Bölüm).
E. Midge ve Edward ve gaz (28. Bölüm).
J. P. ile Henrietta deri kılıfı buluyor (29. Bölüm).

Şeytan Dönemeci
12 Kasım 1948

İnsanların ilişkilerinde bir dalga vardır,
Sel gibi aktığında şans getirir...
Shakespeare, *Julius Caesar*

Gordon Cloade bir bombardıman sırasında ölür ve serveti yeni evlendiği genç karısı Rosaleen'e kalır. Gizemli bir ölüm Poirot'yu Wermsley Vale'e getirir ve paraya ihtiyacı olan Cloade ailesinin genç kadını öldürmek için iyi bir nedeni olduğunu fark eder. Öyleyse ölen niçin Rosaleen değildir?

Tıpkı *16.50 Treni* ve *Şahidin Gözleri* gibi *Şeytan Dönemeci* de başlığı sorun çıkaran bir romandı. İlk öneriler *The Incoming Tide* ya da *There is a Tide* biçimindeydi, ama Taylor Caldwell'in yeni romanının *There is a Time* adını taşıdığı anlaşılınca vazgeçildi. Belki de 13. Defter'in otuz sayfasına yayılan notlarda *Şeytan Dönemeci* ya da ABD baskısında kullanılan *There is a Tide* adlarının bir kez bile yer almamasının nedeni buydu. Yukarıdaki

alıntı ikinci kitap 16. Bölüm'de yer alıyor. Aslında başlığın ve kitabın başlangıcı çok daha karmaşıktır. Christie'nin menajeri eylül 1947 tarihini taşıyan mektubunda *Şeytan Dönemeci* romanının "düzeltilmiş" kopyasından ve "yaptığınız harika değişikliklerden" söz ediyor. Bu kışkırtıcı gönderme bir sır olarak kalacak, çünkü ne defterlerde ne de elimize ulaşan mektuplarda bu noktayı açıklayacak bilgiler var.

Şeytan Dönemeci romanının konusu Christie'nin en karmaşık çalışmalarından biridir. Öncelikle ölümlerin hiçbiri ilk başında görüldüğü gibi değildir. Cinayet olduğu varsayılan ilk ölüm bir kazadır, intihar olduğu düşünülen ikinci ölüm gerçekten intihardır (yine de deneyimli Christie okurları cinayetten şüpheleneceklerdir), intihar olduğu varsayılan üçüncü ölüm ise cinayettir. Bu açıklamaların bileşimi Christie ürünlerinin özgün yönüdür.

Üstelik Frances ile Rowley Cloade kendi planlarıyla gerçek katilin planlarını daha da karmaşık duruma getirirler ve ikisinin planları kendi işbirlikçilerinin hunharca öldürülmesiyle sonuçlanır. Ardından birinci cesedin kimliğiyle ilgili karışıklık meydana gelir. Acaba Enoch Arden mi? Robert Underhay hâlâ yaşıyor mu? Blue Boar'da ölü olarak bulunan adam o mu? Eğer o değilse, bu kimin cesedi? Bu kurgu unsurunu *İskemlede Beş Ceset* çok başarılı, *16.50 Treni* ise pek de başarılı olmayan bir biçimde paylaşıyor.

Bu karmaşıklığın bir kısmının notlara yansımasının bir nedeni de *Zarif Bir Cinayet Gecesi* ve *Uyuyan Ölüm* notlarıyla iç içe geçmiş olmasıdır. Notlarda *Şeytan Dönemeci*'nin geçici başlığı, *Zarif Bir Cinayet Gecesi* romanını kısaca anımsatan "aynalar" ve henüz o tarihte *Uyuyan Ölüm* romanına başlık olarak seçilen "Kadının Yüzünü Ört" sözcükleri arasında kalıyor. Her biri üçer kez kullanılmış, ama her seferisinde *Şeytan Dönemeci* romanının karakter isimleri ve konusu ele alınmış. Tüm Christie kitaplarının başlıklarında olduğu gibi sözü edilen üç başlığın da özel olmadığını, birazcık üzerinde oynayarak başka bir kitaba uygulanabileceğini, buna karşılık *Doğu Ekspresinde Cinayet* ya da *Lord Edgware'i Kim Öldürdü?* gibi başlıkların başka kitaplarda kullanılamayacağını unutmamak gerekir.

19 ve 30. Defter'in ilk sayfalarında Cloade ailesinin başlangıçtaki konumunu götürüyoruz.

Kadının Yüzünü Ört

Karakterler
Cloade'lar

Nathaniel – avukat, zimmetine para geçiriyor (Jeremy).
Frances – karısı, Lord Edward Hatherly'nin kızı.
Lady Angarethick'in babası tüm ailesinin sahtekâr olduğunu söylüyor.
Jeremy – eski bir pilot, kanun kaçağı, gözüpek bir adam. (Belki de David Hunter'ın kökeni).
Jane Brown – karakterli kız Jeremy ile nişanlı? (Lynn)
Susan Cloade – (bir dul mu?) – soğuk – zeki (Adela ya da Katherine).

Rosaleen Hunter
Nathaniel Clode
Frances Clode – (aristokrat eş)
Susan Ridgeway
A Cloade – savaşta dul kalmış kadın – köpek yetiştiriyor

Her zamanki gibi isimler değişecekti. 30. Defter'den aldığımız örnekteki "Rosaleen" adı başka hiçbir yerde geçmiyor ve üstelik soyadı Cloade yerine Hunter olarak belirtiliyor. Defterlerde Rosaleen'in kısaltılmışı olan Lena adı geçiyor. Köpek yetiştiren, "savaşta dul kalmış Cloade soyadlı kadın" karakteri, belki de gerçek bir hayvansever ve ilk kocası Hubert Prichard'i savaşta kaybeden Christie'nin öz kızı Rosalind'den esinlenmiş olabilir.

13. Defter, Christie'nin sık sık başvurduğu alfabetik sıralamayı gösteriyor:

A. Bayan Marchmont Lena'dan para ister (alır mı?) (1. Kitap, 5. Bölüm)
B. Frances sorar, David sözünü keser – kadının tepkisi – bir an adam korkuya kapılır.

David ile Lena pencereden dışarı bakarlar – Lynn'i görürler. Lena da görür mü?
David çıkar – Lynn ile görüşme – sonra yine Lena'nın yanında (1. Kitap 6. Bölüm)

C. Hercule Poirot – Kathie teyze – ruhsal rehberlik (Önsöz).

D. Çiftlik – Lena ve Rowley – kadına baktığı gibi o şeye bakar – (ölümünü mü planlıyor?) – kadın gider, bir yabancı gelir – Furrowtown'a giden yolu (?) sorar – önünden gelip geçmiş – yüzü Rowley'e tanıdık gibi gelir (1. Kitap, 8. Bölüm).

E. Rowley, White Hart'a gider – barmaid Beatrice – L. ile Edmund'un fotoğrafı – Frances ve Jeremy – fotoğraf – H. P.'nun adres defterini almak için (1. Kitap, 11 ve 12. Bölüm).

F. David mektubu okur – eşyalarını topla, Londra'ya git, orada kal, ben bununla ilgilenirim (1. Kitap, 10. Bölüm)

G. David ve E. A. gizli şantaj – D. buradan gitmesini söyler (1. Kitap, 9. Bölüm)

H. Para nerede ödenecek? Londra? Metro? Poirot – koltuk? vs. – Bessie bunu işitir – (David, Lena'yı görmeye Londra'ya gider – Metro – Rowley kalabalığın içinde) (kullanılmamış).

I. Rowley, Poirot'yu ziyaret eder ve Warmsley Heath'e gelmesi için ısrar eder (2. Kitap, 1. Bölüm).

J. E. A.'nın ölümü – David şüpheli – tutuklanır? – Ölen adamın elindeki düğme (2. ve 8. Bölüm).

K. Lena ve Kilise (2. Kitap, 8. Bölüm).

L. Poirot ve Lynn – insanlar hep aynı – sakın değişme (2. Kitap, 12. Bölüm)

Bu sahnelerin çoğu yayımlanan kitapta yer alırken bazı değişiklikler de yapılmış: H sahnesi kullanılmamış, D sahnesindeki Furrowtown kitapta Furrowbank olmuş ve J sahnesinden farklı olarak odada bir düğme yerine, üzerinde DH harfleri yazılı bir çakmak bulunmuş ve C sahnesi olayların öncesinde yer almış.

Rosaleen'in dini, karakterinin üzerinde önemli bir etken olmanın yanı sıra önemli bir konu unsuru. Roma Katolik inancının bir parçası olan suçluluk duygusu, David ile yaptığı tüm konuşmaları etkiliyor. Onların sahnelerini, çözümün ışığında tekrar okuyunca konuşmaların farklı bir anlam taşıdığını göreceksiniz. Üstelik kilisedeki sahne Poirot'ya ipuçlarından birini veriyor:

Lena üzüntülü, "Çok kaygılıydım," diyor. Rahibi görmek istiyor – ona soruyor – günah çıkarmaya gitmiyor.
Rahip – Lena (ya da vaiz) – günah çıkarmaya git – bağışlanmayacak günah işledim.
Lena'nın vicdanı - mektubu – ~~ölümü planlıyor~~ – kötülük – elimden geldiğince telafi etmek istiyorum.
Kız ve R(oma) K(atolik) kilisesi – P. onu görür.

Şeytan Dönemeci birkaç ilginç fikrin kullanılmadığı kitaplardan biri:

Lena Londra'da – D. ona telefon eder – istasyona gider – istasyon müdürünü görür ve tam hareket ederken ekspres trenden atlar – pencereden White Hart'a tekrar girer ve E. A.'yı bıçaklar, zaten kaybettiği bir şeyi ipucu olarak bırakır (çakmak?) – telefon kulübesine gider.

L., 09.18'de Anne'a telefon eder.
D. telefon eder (Londra seni istiyor).

Burada Hunter'ın suçsuz olduğunu kanıtlayan sahte telefon görüşmesinin kurgusunu görüyoruz. Ama "E.A."yı (Enoch Arden) bıçaklamaz çünkü yanına gittiğinden onun başına aldığı bir darbeyle ölmüş olduğunu görür. Notların büyük bir kısmında Rowley kötü adam olarak görünüyor:

Rowley (Londra'da) L.'nin intiharını düzenler, gidip bir boğayı görmesi gerekir vs.
Rowley Londra'da, Leno ile Underhay rolünü mü oynar?

Gerçi romanın sonunda suçlanmaz ama Rowley'nin vicdanını kemiren iki ölüm vardır. Bu arada Londra'da Underhay rolünü oynaması, işi biraz daha karmaşıklaştırır. Başka bir öneri ise Rowley ile Frances'in birlikte çalışması yönündedir:

Rowley, David'i kıskanır – planları var – Frances ile birlikte şantaj yapmaya karar verirler, ama Rowley mirasa konmak ister – yani Lena ölmeli.

Romanda ise Rowley ile Frances ayrı ayrı çalışırlar ve Rosaleen'i öldürme düşünceleri yoktur.

Lena'nın elbisesinin düğmesi E. A.'nın cesedinin yanında bulunabilir ya da Rowley alıp götürür. Anne, R. ve D. eve yaklaşırken silah sesi duyulur. R.'nin zaman ayarlı fünye kullanmış olabileceği önerilir.

Ölüm saatini şaşırtmak amacıyla sahte bir silah atışı için bir zaman ayarlı fünye kullanılması, *Ölüm Çığlığı* romanının bir kurgu unsurudur, ama bunun dışında Christie istediği etkiye ulaşabilmek için mekanik araçları olabildiğince az kullanmıştır. *Roger Ackroyd Cinayeti* romanı bir istisna idi ve çok şükür burada da aynı unsuru kullanmamıştı.

Gerçi öncesinde örneğin Nathaniel/Jeremy'nin şantaj ve cinayete kalkışmaması gibi bir dizi reddedilmiş fikir var, ama aşağıdaki alıntının son satırı romanın gerçek yönünü yansıtıyor. Dokunaklı bir karakter olan Binbaşı Porter yoksulluk nedeniyle yalancı tanıklık etmeyi kabulleniyor, ama daha sonra özsaygısını yeniden kazanmak için kalkıştığı son, yararsız girişimde intihar ediyor.

Kadının Yüzünü Ört
Nathaniel birçok vakıf fonundan zimmetine para geçirmiş – karısı Rose "taşralı" kurnaz kocasından hoşlanıyor ama zayıf yönünü biliyor – cesur ve batan gemiyi terk etmiyor. Sonunda, "Elbette onun bir sahtekâr olduğunu hep biliyordum," diyor – Aile üye-

lerinin hepsi sahtekâr, ama Rose dürüst, (iyi!). Enoch rastladığı en istikrarlı karakter – kulüpteki sohbet, Lena'yı sorgulaması ve şantaj yapması için Enoch'u işe alması için ilham veriyor. Enoch, ona karşı geliyor – Enoch'u öldürüyor – (A) suçu Lena'ya atmaya çalışıyor ya da (B) intihar – sonra Porter'a gidiyor, ölen adamın Underhay olduğunu söylemesini istiyor, umarsız Porter kabul ediyor.

Aşağıdaki fikir ilginç bir konu düğümü olabilirdi ama uygulaması çok zor olacaktı:

U. yaşıyor – soruşturma raporunu okuyor – Doon'a gelir ve Lena'yı görür – kadına âşık mı olur?

Bunun anlamı Underhay'in, ölmüş karısı rolünü oynayan ve böylece mirasını eline geçiren kadına âşık olması demekti.

Ama Christie'nin reddettiği fikirlerin en ilginci, kitabın olası başlığı ile ilgiliydi.

Kadının ~~gözlerini~~ yüzünü ört - benim gözlerim parladı – genç ölen kadın – David'den taşkınlık. Niçin?

İşte bu – niçin? Niçin David Hunter bu sözleri söylemiş olabilirdi? "Kadının yüzünü ört, benim gözlerim parladı, genç ölen kadın" sözcükleri *Malfi Düşesi*'nden bir alıntı ve kız kardeşin erkek kardeş tarafından öldürülmesini içeriyor. David'in bu sözleri Rosaleen'in "kız kardeşi" mi? – Ölümü üzerine söyleyeceği varsayılabilir. Şimdi *Kadının Yüzünü Ört* başlığının niçin düşünüldüğünü anlıyoruz. Ya da belki tam tersiydi. Christie bunu iyi bir kitap adı olarak görmüştü (gerçekten öyleydi) ve konuya katmaya çalışmış mıydı? Durum her neyse *Uyuyan Ölüm* romanının 3. Bölüm'deki kritik sahnesini (bkz. 7. Bölüm) yansıtıyor. Böylece *Uyuyan Ölüm* kitabının daha önceleri varsayıldığından çok daha geç bir tarihte yazılmış olabileceği çıkıyor ortaya.

Ölüm Büyüsü
6 Kasım 1961

Ve ben baktım ve orada bir Soluk At vardı,
Ve onun üzerinde oturanın adı Ölüm'dü.
Vahiy 6:8

Öldürülen rahibin üzerinden bir isim listesi çıkar ama bu isimlerin ortak noktası nedir? Esinlenerek cinayet işlemek diye bir şey var mıdır? Much Deeping'deki yaşlı kadınlar gerçekten kara büyü yaparlar mı?

Gerçi *Ölüm Büyüsü* 1960 yılında yazılıp 1961'de yayımlanmıştı, ama esin kaynağı çok eskilere dayanıyordu. Bay P. neredeyse elli yıl önce, Agatha Christie'ye ilaçları hazırlamasını ve dağıtmasını öğreten eczacıydı. Bir gün cebinden koyu renkli bir nesne çıkarıp göstermiş, kürar olduğunu açıklamış ve kendisini güçlü hissetmesini sağladığından yanında taşıdığını anlatmıştı. Christie *Hayatım...* adlı kitabında, "Melek gibi görünmesine karşın tehlikeli bir adam olabileceği aklıma gelmişti. Anısı belleğime öylesine derin kazınmış ve o kadar uzun süre kaybolmamıştı ki, *Ölüm Büyüsü* adlı kitabımı yazma fikrini geliştirirken hâlâ beni bekliyordu," diye yazdı.

Meslek yaşamının son on beş yılının en başarılı kitaplarından biri olan *Ölüm Büyüsü* romanının müthiş inandırıcı bir konusu vardır, son derece olağandışı bir zehir kullanılması ve alışılagelmiş polisiye unsurların çok üstünde bir tehdit duygusu söz konusudur. İlk bakışta sanki Agatha Christie edebiyattaki yolunu değiştirip kara büyü üzerine yazıyor gibi görünür, ama çoğu yapıtında olduğu gibi gördüğünüzü sandığınız şeyler aslında çok farklıdır.

58. Defter'de *Ölüm Büyüsü* notlarından önce iki sayfa tutan "voodoo" büyüsü notları var. "Kan Anlaşması – bir domuzun kurban edilmesi – çar-

pılmış yılan omurgası – asson ya da kutsal çıngırak – engelleri kaldıran Tanrı Legba – bir törensel haykırış Abobo" gibi cümleler not alınmış. Bu araştırmaların uygulamaları romanın 6. Bölümü'nde karşımıza çıkıyor.

Gerçi talyum zehiri yıllar önce Christie'nin çağdaşı ünlü yazar Ngaio Marsh tarafından *Tiyatroda Cinayet* / Final Curtain adlı romanda kullanılmıştı ama, 1972 haziranında Graham Young, talyumla iki iş arkadaşını öldürmek ve ikisini daha öldürmeye teşebbüs etmekten dolayı tutuklanınca İngiltere'de ün kazanan kitap *Ölüm Büyüsü* olmuştu. Mahkemede hem Agatha Christie'nin hem de romanın adı geçmişti. Young, *Ölüm Büyüsü* romanını okumadığını söylediği halde girişimci bir muhabir Christie'yi arayıp tepkisini sormuştu. Bir polisiye roman yazarı olarak, tadı ve kokusu olmayan bu zehrin kolayca fark edilemeyeceği fikri ilginç geldiğinden bu romanında kullandığını açıklamıştı.

Gerçi notlar beş deftere dağılmış ama temel konu ve bazı karakterler önceden kararlaştırılmış. Gerçi notların aksine kadın ölü olarak bulunmayıp Peder Gorman'ın uygulamalarından kısa bir süre sonra ölüyor, ama 38. Defter başlangıç sayfalarının bir taslağını barındırıyor. Talyumun cinayet yöntemi olacağı daha başından belirlenmiş. Çok önemli saç çekme olayının yer aldığı kafe-bar sahnesi notlarda ve kitapta hiç değiştirilmeden kullanılmış:

Talyum Gizemi
Bir isim listesiyle başla! Örneğin;
Sarah Montfort
Anthony West
Bayan Evershed
Lilian Beckett
Jaspar Handingly – hepsi ölmüş.

Bir kadın – hastane hemşiresi – ölü bulunmuş – etraf karıştırılmış - kadın listedekilerin öldüğünü söyler.
Hepsi Ölmüş
Başlangıç – kafe-bar – kızlar kavga eder, biri ötekinin saçından bir tutam yolar.
Polis mi? Kız mızıkçı değil, canının yanmadığını söyler.
Formül: Para ödenen ajanlar kapı kapı dolaşan kadınlar – ilaç şişeleri hakkında rapor vs. – mahallede birçok evi dolaşırlar – Ulusal Sağlık hizmetleri hakkında rapor.

Ardından Christie iyi bir tanım olan "ölüm simsarı" işinin mekanizması ve bazı olası müşterileri üzerinde çalışmış. Poirot'yu kullanma fikrine devam etmeyip ikinci olasılık olarak seçtiği "sivil polisi" kullanmaya karar vermiş. Yani bu kitap bir dizinin parçası olmayacaktı:

Kitap
Talyum? Uzun yıllara yayılan bir dizi zehirlenme olayı? Tek ortak belirti dökülen saçlar.
Poirot?
Sivil polis?
Bir "ölüm simsarı" – siz para ödersiniz – adı geçen kişi – çeşitli doğal nedenlerle ölür.
Jüriyi öldürme fikri? (ya da *On Küçük Zenci*?)
Açık bir ipucu yok – Ama bağlantı var. Ne?

Cinayet Derneği'nin Osborne tarafından ayarlanması fikri? – tuhaf çift karakterler – saygın bir aile – kötü değil – evden ayrılır mirasyedi oğul olarak geri gelir, ama orta sınıf saygınlığı ona yeterli değil – babası ölünce, para sahibi olur, üç bölgede yardımcıları tarafından işletilen şubeler açar – daima öteki yerlerde – gerçekten yabancı ülkede ikinci bir yaşamı var mı?

Ginger'in ilişkisi olduğu ileri sürülen Doktor Corrigan'ın olası bir suç ortağı olarak belirtilmesi aşağıdaki alıntıdan açıkça anlaşılmıyor, ama Osborne'un kötü adam olduğu başından beri belli. Aşağıdaki ana hatlar

yayımlanan kitapta yansıtılıyor ama yine de bazı unsurları farklı. Örneğin Doktor C. işin içinde değil (aslında polis cerrahı) ve adı ilk listede olmayan Venables romana girmiş ve üç cadının adı değiştirilmiş.

Fikirler
(1) Ginger aslında Ginger Corrigan – malların vârisi?
(a) Onu öldürecek kişi şölen partisinden – adamın karısı.
(b) Dok. C(orrigan) Osborne ile birlikte işin içinde mi? Hedef – yurtdışında büyük araştırma birimi kurmak.
(2) Osborne – iki ayrı yaşam süren karakter. Babası saygın, zengin eski tarz eczacı – öteki o çocukken evden kaçar, sahneye çıkar – taklitçi.
Düzenin nasıl işlediği hakkında kaba bir fikir – Organizasyon? Çifte yaşam – eczacı (dükkânı)

Zengin bir adam – sakat – gümüş topluyor – adı "listeye" girecek (yanlış) – suç kız ya da erkek yeğene atılacak.
Ötekiler – Birincisi işadamı – büro ya da parkta buluşur.
İkinci garip kız kardeşler – ritüel.
Üçüncü kurbanlar tarafından ilaçları vs. araştırması için işe alınan kişi – tüketici araştırması – bazı ilaçların talyum ile değiştirilmesi.

Yönetici Doktor C.? Osborne
Sahte yönetici Adem'in elması – Bay Vuillaumy (Venables) zengin ve tuhaf

Bundan sonra:
Samuel barodan atılmış avukat
Üç Garip Kız Kardeş
Thelma French – Sybil White (ya da Yunan ismi) – Alison Wilde – aşçı – köyün cadısı

Osborne, şölene Bournemouth'dan mı gelir? – ~~yanaşır~~ Mark'ın yanına gelir – Doktor Corrigan'a telefon etmiş.

Ya da polise? Adamı görmüş – tarif eder – Bournemouth'daki eczacı dükkânındaki sahne

Bu roman için ilginç bir olasılık Miss Marple'ın işin içine sokulmasıydı. İlk bakışta olduğu kadar uyumsuz değildir. Küçük bir köyde yaşayan yaşlı kadınlaran sayısı oldukça fazladır ve *Cinayet Reçetesi* romanından eski dostu Bayan Dane Calthrop da oradadır yani Miss Marple yabancılık çekmeyecektir. Christie onun rolünü kendisine çok iyi uyacak biçimde, kurbanlardan birinin komşusu ya da Mark Easterbrook'un büyük teyzesi olarak düşünmüş...

Ölüm Büyüsü Fazla Notlar

Miss Marple'ın yakınında "isimlerden" biri yaşar.
"Mark" Miss M.'nin yeğeni mi (Raymond'ın oğlu)?
Üç "garip" kız kardeş, eskiden han olan "Ölüm Büyüsü" adlı evde yaşıyorlar, içeride çerçeveli bir resim var – eski hanın tabelası – sonunda Mark (?) resmi temizler – atın üstündeki iskelet ortaya çıkar – Miss Marple Vahiy kitabından alıntı yapar.
Ölüm Büyüsü evinin sahibi Thelma Grey'in ailesi İrlanda'dan gelmiş – büyücülük – büyük büyük büyük halası cadı olduğu için yakılmış (herhalde birinin söylediği yalanlar yüzünden!). Büyücülük hakkında konuşur, ne olduğunu anlatır.

Son olarak 6. Defter'de beklenmedik bir not var:

Ölüm Büyüsü Oyunu?
Ekspresso iki kız – Andrew irkilmiş.

Hepsi bu, başka bir şey yok. Romanın başarıyla sahneye nasıl uyarlanacağını görmek çok zor. Belki *Macbeth* ve Üç Cadısı hakkındaki tartışmalar Christie'yi sahne uyarlaması için yüreklendirmişti, ama bu oyunlaştırmaya uygun bir kitap değildi.

John Curran

Kırık Ayna
12 Kasım 1962

Ağ dışarı uçtu ve uzaklara gitti;
Ayna bir baştan başa çatladı
"Lanet benim üzerime geldi' diye haykırdı
The Lady of Shalott
Tennyson, *The Lady of Shalott*

Film yıldızı Marina Gregg, St. Mary Mead köyündeki Gossington Hall adlı evinde cinayet işlemeden kısa bir süre önce gördüğü şey yüzünden donup kalır. Miss Marple'ın kıyametin görünümünü anlatmasından önce Marina'nın yaşamına karşı başka girişimler yapılır ve üç kişi ölür.

Kırık Ayna, köyde cinayet romanlarının sonuncusudur. Christie roman üzerinde çalışmaya 1961'in sonlarına doğru başlamış ve ertesi yılın ocak ayında epey ilerlemişti. Ama roman nisan 1962'de yayınevine teslim edildiğinde, temsilcisiyle yayıncılar arasında kaygılı yazışmalar yapılmış ve hatta bir ara kitabın Noel zamanı piyasa çıkıp çıkamayacağı merak konusu olmuştu. İlk taslaktaki kızamıkçık hastalığının çok büyük bir sırrın açıklaması olduğu, ama tümüyle kitaptan çıkarılmasının da haksızlık olacağı düşünülüp tekrar üzerinde çalışılması gerektiğine karar verilmişti. *Collins* Yayınevi'nde taslağı ilk okuyan kişi, daha ilk cinayet işlenmeden önce katilin kim olduğunu ve gerekçesini kolayca tahmin etmişti. Yayımlandıktan sonra öfkeli bir Amerikalı okurdan gelen, tanınmış film yıldızı Gere Tierney'nin yaşamındaki trajediye böylesine duyarsızlık gösterilmesi ve cinayet gerekçesi hakkında şikâyet eden mektup sorunun devam etmesine yol açmıştı. Edmund Cork'un, Agatha Christie'nin bu olaydan habersiz olduğunu ve ancak uzun bir süre sonra duyduğunu bildiren mektubuna karşın, aynı suçlama zaman zaman ortaya çıkmıştı.

39. Defter'in ilk altı sayfası konu fikirleri biçiminde şaşırtıcı bir zenginliği içeriyor. İlk sayfaya özgüvenle "Miss M. Kitabı" başlığı yazılmış ve ardından gelen sayfalarda *Ölüm Saatleri, Ölüm Adası, Kırık Ayna* romanlarının kurgu unsurları sıralanırken, (Doktor Haydock'ın onu "sevimli" bir cinayeti çözümlemeye yüreklendirdiği) "Kâhya Kadın" öyküsünün yansımaları ve *Kırık Ayna* romanının 2. Bölümü'ndeki sonradan çöpe atılan, "bir kızın kötü biçimde düşmesini" içeren bir sahne de yer alıyor:

Doktor Haydock - ihtiyarlıyor – Miss M. örgü öremediğinden yakınıyor – Doktor H. sökmesini öneriyor – sen her zaman cinayetlere meraklıydın ve bu işe ne kadar bulaştığını söylemeye gerek yok. Miss M.'ye bir öykü anlatmaya başlıyor.

Gelişme bölümünde pencereden aşağıya bakan kız kötü biçimde düşüyor – yanındaki adam itmiş olabilir.

Doktor H'nin öyküsü – *Ölüm Saatleri*'nin öyküsü mü? – daktilograf – kör kadın – ölü adam.

Miss M., Jenny ile birlikte Batı Hint Adaları'nda – kurbağa suratlı binbaşı – adamın dedikoduları – camgöz – farklı bir yöne bakıyor gibi görünüyor.

Sonunda "Gelişme Cinayeti" başlığına karar veriyor (notlar boyunca bu isim kullanılıyor) ve ciddi olarak konu üzerinde çalışmaya başlıyor. Çoğu insanın emekliye ayrıldığı yetmiş bir yaşındaki Agatha Christie yaratıcılığını sonuna kadar zorlayarak çalışıyor:

Jessica Knight – M. ona eczaneye gitmesini söyler? Sonra kız ayağa kalkar, mantosunu giyer ve yürüyüşe çıkar. Gelişme bölümünde yabancı bir ülkeye giriş – sohbet kırıntıları – az kalsın kaza? Adam ile kız kulübeye bakarlar – kızın düşüşü – Heather Badcock.

4. Defter'de kitabın ana kurgu unsuru olacak fikrin temel çekirdeği karşımıza çıkıyor:

Kızamıkçık fikri – cinayet nedeni – daha anne karnındayken aldığı ölümcül bir enfeksiyon nedeniyle çocuk sakat doğmuş – idolüyle karşılaşmayı kaçırmamak için çok azimli.

8. Defter bu fikri geliştirirken, ilk birkaç bölümün ilk taslağını da sergiliyor:

Gelişme Cinayeti
1. Bölüm Miss Marple ve Gelişme – Miss Marple'ın yürüyüşü – eski yer Protheroes olduğunda – Bantry'ler – ona çeşitli kişileri çağrıştıran genç kadınlar – sonra Hilda Glazebrook – şu sıkıcı coşkulu kadınlardan biri. Patience Considine, tiyatro ve sinema yıldızı – Hilda'nın savaş kahramanı – kızamıkçıkla ilgili – kötü etkisi yok – P.'nin bakışları sanki donmuş gibi.

Notların başında yer alan çok önemli "kızamıkçık hakkında" sözcükleri Christie'nin okurlara karşı ciddi derecede adil davranacağına işaret ediyor. Bunları ve benzer referansları yeniden yazarken kızamıkçıktan neredeyse romanın sonuna kadar söz etmiyor.

Bu romanın konusunun büyük bir bölümü 52. Defter'de yer alıyor, ama sahnelerin kolayca ilerlemesi, Christie'nin ne yapacağına önceden karar verdiğini gösteriyor. Gossington Hall roman için mekân olarak seçilip yeni sahibine karar verildikten ve kızamıkçık fikri saptandıktan sonra kitabın taslağı pürüzsüz ilerliyor:

Miss M. örgüyü söküyor – Marina Gregg, Bantry'lerin eski evini satın alıyor – Bayan B. konukevinde.

Kocası Arthur Rossiter (?) sessiz, zeki adam – sürpriz aday?

Heather Beasly (?) "gelişme bölgesi evinde" – Miss M. – yürüyüşe çıkar – düşer – Heather, onu kaldırır – karşılıklı çay içerlerken Marina Gregg hakkında sohbet vs.? – H.'nin kızamıkçıktan çökmesi – Bay Beasley banka memuru mu, sigortacı mı, emlakçı mı, öğretmen mi?

Marina ve Heather arasında tartışma – kocası orada (Bayan B. bunların tümünü daha sonra Miss M.'ye anlatır mı?)

H.'nin söylediği bazı saçma sözler (ilk kez kızamıkçıktan söz edilmesi?) – M. kadına yanıt vermiş, ama arada bir, iki dakika sessizlik olmuş – sanki başka bir şey düşünüyormuş gibi dalgınca – makine gibi – konuşmuş daha önce de defalarca söylemiş – ama gözleri sanki bir şey görmüş gibi – Heather'ın başının üstünde bir noktaya dikmiş – korkunç bir şey – neye bakıyor?
Merdiven boşluğu
Kim yukarı çıkıyordu?

Omzunun üzerinden bakıp şaşırtıcı, ürkütücü, hayrete düşürücü bir şey görme fikri Christie'nin birkaç romanında yer alır ve her seferinde tümüyle farklı ve inandırıcı bir durum ortaya çıkar. En erken örnek *Ölüm Sessiz Geldi* romanında görülür ve birkaç yıl sonra *Kahverengi Elbiseli Adam* romanında tekrar edilir. *Ölümle Randevu* ve *Yılan İçini Döktü* romanlarında da aynı unsur göze çarpar. *Kırık Ayna* romanından iki yıl sonra *Ölüm Adası* romanında Binbaşı Palgrave, Miss Marple'ın omzu üzerinden insanı ürküten bir şey görerek ona benzer bir bulmacayı bize sunar. Omuz üstünden bakma konusunun en cesur ve orijinal çözümü belki de aşağıdaki alıntıda yer alan Nelson göndermesidir.

Kırık Ayna ile ilgili pek de önemli olmayan bir nokta, Bayan Bantry'nin toplantıdaki tüm dramatik olayları sonradan Miss Marple'a anlatmasıdır. Niçin Christie geçerli bir bahaneyle Miss Marple'ı bu partiye dahil etmedi? Bunu kolayca ayarlayabilir ve böylece Marina'nın davranışlarını üçüncü ve bazen de dördüncü kişinin süzgecinden geçirerek yorumlamamız zorunluluğunu ortadan kaldırabilirdi. Ama belki de bu nedenle partiye katılmasını istemedi. Miss Marple birçok şeyi kolayca görebilecekti. Romanda kolun dürtülmesi, uyku ilacının bardağa damlatılması gibi olguların üstü örtülüyor zaten, bunları kurguya yerleştirmek zor olacaktı. Üstelik bu roman hayali bir zehirin özel bir ilaç içinde kullanıldığı çok az örnekten biridir.

Christie'nin ilk hazırladığı listede yer alan karakterlerin çoğu romanda karşımıza çıkıyor:

Şimdi Kişiler
Kathleen Leila Carlyn (Margot Bence) – fakir bir aileden evlat edinilmiş bir çocuk – anne mektup yazmış – sonra kendi (Marina'nın) çocuğu gelir – evlat edinilen biri kız üç çocuğa mirası bölüştürür. Lara, Cherry ile birlikte oturmaya gelir mi? – (Kız kardeşinin edindiği bir arkadaş) ya da bir yerde kuaför ya da fotoğrafçı olarak çalışır (en iyisi) mı?
Ella Schwarz (Zeilinsky) – sekreter – bir Jason'a âşık.
Heather'ın kocası Arthur
Mary Bates dul – bir kadın, kocası tuhaf bir şekilde ölmüş (araba kazasında mı?)
Carlton Burrowes – sürpriz bir konuk – eskiden Marina'yı tanıyormuş –

Merdivende Kim Vardı ya da Kim Yukarı Çıkıyordu?
Bayan Sage – tam tepemde – donuk bakışlarıyla neye ya da kime bakıyor?
A. Duvardaki tablonun konusu ne? – Nelson'ın ölümü!!!
B. Carlton Burrowes – Alfred Klein – biri arkadaş
C. Arkadaş diğerini getirmiş.
D. *Homes and Gardens* dergisinden fotoğrafçı kız
E. Ella Schwarz
F. Arthur Badcock
G. Mary Baine
H. Çok yaşlı bir adam

Kadın kendini toparlar – Heather'a her zamanki kibarlığını gösterir – Dormil, ona bardağını verir – H. bardağını bırakır (konuşmak için), M. kendi bardağını bırakır – iki kolunu uzatır – H.'nin bardağını düşürür ve, "Benim domates suyumu iç," der.

Bu romanda başka bir talihsiz rastlantı daha var inanması güç. En sadık Christie hayranları bile sıkıcı ve önemsiz bir adam olarak tanıtılan Arthur Badcock'ın bir zamanlar ünlü, büyüleyici Marina'nın kocası olduğunu kolayca kabul edemez. 8. Bölüm iii'de Badcock 'İyi ama ıslak bir parça çiğnenmiş ipliğe benziyor,' diye tanımlanıyor. Marina'nın ilk evliliğinden 3. Bölüm'de "hesaba bile katılmayan bir evlilik" olarak söz ediliyor, ama eski kocanın küçük bir köyde yaşaması, Marina'nın aynı köyde ev alması, ikisinin de bundan söz etmemesi, hiç kimsenin bu olayın farkında olmaması okurların hoşgörüsünden çok fazla şey beklemek olur. Bu karmaşıklığın kitaba niçin katıldığını açıklamak oldukça zor. Christie okurlarını, bu inanılmaz açıklamayı, çözümün bir parçası olarak kabul etmeyeceklerini bilecek kadar tanıyordu. Böylece Arthur'un kısa bir süre asla inandırıcı olmayan bir biçimde katil olarak düşünülmesi, karmaşıklığı daha da ileri götürmekten başka bir şey değildir. İnanılmazlık açısından bu rastlantı *Elmayı Yılan Isırdı* romanında Miranda'nın aile geçmişinin, *Gece Gelen Ölüm* romanında Louise Leidner'ın ilk kocasının kimliğinin ve *16.50 Treni* romanında Stodart-West'in annesinin kimliğinin açıklanmasıyla aynı düzeyde.

Homes and Gardens dergisi fotoğrafçısı Margot Bence, dört yıl önceki *Şahidin Gözleri* romanındaki evlat edinilmiş çocuklardan izler taşıyor. Daha sonra adı listede Baine olarak geçen dul Mary Bates'in öyküde hiçbir rolü yok, Carlton Burrowes ise Ardwyck Fenn'in ilk örneği olabilir.

Yukarıdaki listeye merdivendeki çok önemli tablonun konusu olarak "Nelson'ın Ölümü" sözcüklerinin (çift ünlem işaretiyle) eklenmesi ise en büyük sürprizi oluşturuyor. Romanda ise *Meryem Ana* ile *Çocuk* tablosu Marina'nın donup kalmasına yol açıyor ve Miss Marple'ın tezinin doğruluğunun kanıtlanmasını sağlıyor. Acaba henüz bu aşamada Christie kıyametin görünüşü mantığına karar vermemiş olabilir mi? Pek akla yakın

gelmiyorsa da, şu "donmuş bakışlar" için listede bulunan ve romana katılan başka seçenekler de olduğu gibi, bu konuda da böyle düşünülmüş olması gerekiyor.

Ve sonunda Miss Marple açıklıyor...

Miss M., "Çok aptallık ettim," diyor – Önündeki tıbbi bilgilerin bulunduğu kitabı kapatıyor.

Toplantı – Miss M. merdivende durmak istiyor – ışık – "Şimdi daha iyi anlıyorum," diyor.
Aşırı doz mu yutmuş? Kolayca yapılabilir ya da belki biri ona vermiştir.
Dermot'a, *"Çok basit, lanet bana geldi,"* diye bağıran Heather idi. Lanet ona bir zamanlar yaptığı bir şey nedeniyle geldi – yıllar önce – zarar vermek istememiş ama düşüncesizce davranmıştı. Davranışının yalnızca kendisi için anlamını düşünmüştü. Bunu yapmıştı, çünkü henüz kızamıkçık geçirirken Marina Gregg'i görmek ve tanışmak için bir gösteriye gitmişti.

Gece Yarısı Cinayeti
30 Ekim 1967

Her gece ve her sabah
Bazıları sefalete doğar
Her sabah ve her gece
Bazıları güzel keyiflere doğar
Bazıları güzel keyiflere doğar
Bazıları sonsuz geceye doğar

Blake, "*Auguries of Innocence*"

Beş parasız Michael Rogers kur yapıp çok zengin Amerikalı mirasyedi Ellie ile evlenir. Taşrada bir düş evi inşa ederler ama mutlu yaşamları sevimsiz olaylar zinciriyle yıkıntıya dönüşür. Ardından ölümcül bir kaza gelir ve canavarca bir plan zaman içinde açığa çıkar.

Collins Yayınevi'nin editörü 23 Mayıs 1967 tarihli raporunda, *Gece Yarısı Cinayeti* romanını "okunması olağanüstü heyecanlı" olarak nitelendirmişti. Öykünün atmosferi daha başından lanet yüklüdür ve tüm ufak tefek hileler ve süsler bu etkiyi yükseltmeye yöneliktir. "Göz kamaştırıcı el çabukluğu", "büyük bir özgüvenle yaratılmış" ve "Bayan Christie her zamanki gibi çok zeki" cümleleri raporda sıklıkla yer alır.

Yayımlanmasından bir ay sonra *The Times* dergisiyle yaptığı röportajda Christie, "Daha önce yazdıklarımdan oldukça farklı, daha ciddi, aslında bir trajedi," diye itiraf etmişti. "Bazı ailelerde bir çocuk yanlış yola sapmak üzere dünyaya gelir... Ben genellikle bir kitap yazmak için üç ya da dört ay çalışırım, ama *Gece Yarısı Cinayeti* romanını altı haftada yazdım. Eğer bu kadar çabuk yazabiliyorsanız, genellikle beklenmedik bir sonuç ortaya çıkar. Mike olmak zor değildi." Kitabın ilk taslağını 1966 yılının sonlarında Sir Max ile birlikte çıktığı Amerika'daki konferans turunda hazırlamaya başlamıştı.

Gece Yarısı Cinayeti Agatha Christie'nin son zaferiydi. Yazacağı son büyük romandı ve meslek yaşamının son yirmi yılının en büyük başarısıydı. Upuzun ve parlak meslek yaşamının sonunda yetmiş beş yaşındaki bir yazarın ortaya çıkaracağı şaşırtıcı bir kitaptı. Şaşırtıcı olmasının çeşitli nedenleri var: ileri yaşta üst sınıfa mensup bir kadının işçi sınıfından genç bir erkeğin sesini yansıtması, en ünlü hilesini ilk kez ortaya attıktan kırk yıl sonra tekrar kullanması, şimdiye dek yazdıklarından tümüyle farklı olması, *On Küçük Zenci* ve *Yılan İçini Döktü* romanlarının çeşitli ölüm senaryolarına bir kez daha dönmesi. Kitabın sonunda ana karakterlerin tümü –Ellie, Greta, Bayan Lee, Santonix, Claudia Hardcastle– ölür ve Michael ömür boyu kalmak üzere demir parmaklıkların ardına atılır.

Romanın konusu daha önce en az dört değişik fikrin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Birinci benzerlik, anlatıcı Michael Rogers'ın kötü adam oluşu nedeniyle *Roger Ackroyd Cinayeti* romanıyla kıyaslanmaya yol açmasıdır. Agatha Christie'nin çok uzun zaman önce 1924 yılında anlatıcı-katil karakterini *Kahverengi Elbiseli Adam* romanında kullanmayı denediğini de unutmamak gerekir. Sir Eustace Pedlar kötü adamın maskesini düşürmeden önce romanın bir kısmını günlüklerinden alıntılarla anlatır. Bu unsur 1926 yılında *Roger Ackroyd Cinayeti* romanıyla meyvesini verdi ve Poirot'nun şantajcı ve katil olarak maskesini düşürdüğü o bölgenin doktoru, köydeki cinayet öyküsünün anlatıcısı rolünü üstlendi. Kırk yıl sonra Christie *Gece Yarısı Cinayeti* romanında buna bir düğüm daha ekledi.

Roger Ackroyd Cinayeti tam bir "katil kim?" öyküsüdür, ama *Gece Yarısı Cinayeti* kesinlikle aynı türde değildir. Uzun bir süre tehdit edici fısıltıları olan bir roman gibi sürüp gider ve ancak son bölümünde özenle planlanmış bir cinayet romanı olduğu anlaşılır. Bu nedenle Agatha Christie'nin daha önce yazdıklarından tümüyle farklıdır ve Ackroyd öyküsündeki hilenin yineleneceği olasılığı kimsenin aklına gelmez. Böylece hilenin etkisi daha da güçlü olur. Hiç kimse Christie'nin kırk yıl önceki göz kamaştırıcı oyununu yinelemesini beklemiyordu doğrusu. Ama Agatha Christie'nin meslek yaşamını, hiç kimsenin beklemedikleri üzerine kurduğunu unutmamak gerekir.

İkincisi, bu romanın konusu *Nil'de Ölüm* romanıyla tıpatıp aynıdır. İki sevgili cazip bir kötü adamı, zengin bir mirasyedi kadının hayatına sokmak için işbirliği yapar; yapılan plan önce evlenmek ve sonra kadını öldürmektir. Sevgililer ciddi bir kavga yaşar gibi görünürler ve herkes onların birbirine düşman olduğunu düşünür. Gerçi iki romandaki cinayetlerin işlenmiş biçimleri tümüyle farklıdır, ama benzerlikler göz ardı edilmeyecek kadar açık olduğundan rastlantı olduğu düşünülemez. *Gece Yarısı Cinayeti* romanında Michael talihsiz Ellie için beklenmedik duygular beslemeye başlayınca yine beklenmedik bir gelişme yaşanır.

Garip bir şekilde, Colins Yayınevi editörünün "zorlu oyunlar dürüstçe oynanmış" ve "cinayet oldukça yaratıcı ama roman eleştirmenler tarafından ince elenip sık dokunarak yıpratılabilir" yorumlarına rağmen, Christie romanı teslim ederken çok hevesliydi. Kitap hiç beklenmedik olgular sergilediğinden editör herhalde böyle düşünmüştü. Christie'nin bugüne kadar aldığı en iyi eleştiriler ortaya çıkınca editörün yanıldığı anlaşıldı: "Bayan Christie'nin yazdığı en iyi kitaplardan biri" (*Sunday Times*), "Christie mesleğinin zirvesinde" (*Evening Standart*), "Korkunç yaratıcı bir cinayet öyküsü" (*Scotsman*), "Sürprizlerle dolu bu yazarın şimdiye dek ortaya çıkardığı en şaşırtıcı sürpriz" (*Guardian*).

Üçüncü ve en açık benzerlik ise ilk kez ocak 1942'de yayımlanan "Kâhya Kadın" adlı Miss Marple öyküsüyle arasındadır. Bu öyküdeki zengin mirasyedi Louise Laxton o yöredeki beş para etmez bir adamla evlenir ve Ellie Rogers ile aynı biçimde öldürülür. (Bu öykünün iki versiyonu vardır ve yayımlanmayan ikinci versiyonu daha ayrıntılıdır.) Birçok açıdan *Gece Yarısı Cinayeti*, bu kısa öykünün genişletilmiş ama yepyeni bir roman haline getirecek biçimde anlatılmış şeklidir.

Dördüncü benzerlik, *Ölüm Sessiz Geldi* romanında da işbirlikçi bir çiftin kendilerini dinleyenlerin ve okurların birbirlerinden nefret ettiklerini düşünmelerini sağlayacak sözde büyük bir kavga etmesidir. *Gece Yarısı Cinayeti* romanındaki çift gibi, onlar da kurbanın var olan ilaçlarını değiştirerek cinayet saatinde başka bir yerde olmayı başarırlar.

Bu romanın en eski tarihli notu 1961 yılına ait ve aralarında *Ölüm Adası*, *Kırık Ayna* ve *Ölüm Saatleri* notlarının da bulunduğu listede yer alıyor:

> Koca – zengin bir kadınla evlenmek istiyor – kadından kurtulacak – kadını tehdit etmesi için birine para veriyor – kin – birkaç kez gönderilen şekerleri vs. ele koyarak kadının yaşamını kurtarıyor – kadının en sonunda korkudan ölüyor – bir "hayalet"ten kaçarken – düşüyor.

Bu karalamaların arasında *Ölüm Adası* romanının belirgin ipuçları var (birkaç kez yaşamını kurtarıyor) ama zengin bir kadınla evlenmek ve onu tehdit etmek için birine iş vermek *Gece Yarısı Cinayeti* romanının temelini oluşturuyor.

Ertesi yıl *Kırık Ayna* Collins Yayınevi'ne teslim edildikten sonra, 1963 ve 1964 için önerilen başlıklar arasında bu romanın adı da geçiyor. Yayımlanınca kullanılan başlıktan henüz söz edilmiyor ve notlarda "Çingenelerin Toprağı" olarak geçiyor. Bu başlıktan efsanenin geçtiği yerin kitabın çekirdiğini oluşturduğu anlaşılıyor. Ayrıca romanın ana unsurlarından biri olan anlatım biçiminden de henüz bir iz yok. "Çingenelerin Toprağı" adının X ile işaretlenmesi Y ve Z olarak belirtilenlerden önce üzerinde çalışılacağını gösteriyor.

> 1962
> Üç kitap için notlar
> Y. Ölüm Saatleri (?)
> Z. Ölüm Adası
> X. Çingenelerin Toprağı
>
> X Çingenelerin Toprağı
> Arazi ve yol – kafede çay – orada yaşanmış kazaların öyküsü – adam karısını öldürmeyi planlar – sahte araba kazası mı?

Yayımlanmasından iki yıl önce, romanın biraz daha genişletildiğini görüyoruz. Gerçekten de bu erken alınan notların çoğu romanda yer alıyor. Çingeneler, öykü, at, "kaza" ve ölüm notları *Gece Yarısı Cinayeti* romanında kullanılıyor.

Gece Yarısı Cinayeti'nin baş sayfası, "Çingenelerin Toprağı efsanesini ilk duyduğum kişi olan Nora Prichard'a ithaf edilmiştir," diye belirtiyor. Nora Prichard, Mathew Prichard'ın babaannesidir ve Galler Bölgesi'nde Glamorgan Vale'de Pentre-Meyrich yakınındaki gerçek "Çingenelerin Toprağı" semtinde yaşamıştır. Uzun yıllar önce yakındaki çingene kampı kaldırılınca çeribaşı toprağı lanetlenmiştir. Bölgede sayısız trafik kazası yaşanması belki de uydurma olan bu masalın destek görmesine neden olmuştur.

1 Ekim 1965
A. Çingenelerin Toprağı
Kazaların olduğu yer vs. – kocası bir kadın (çingene?) görür, insanlara sorar – daha önceden öyküyü duymuş, ama ilk kez duyuyormuş gibi davranır – biraz sinirli, şüpheci bir genç adam, ama bu nedenle daha kolay sinirlenir.
Karısı ilgi duyuyor – sinirli değil – sonra bir gün karısı çingeneyi görür – ve devam eder – işi geliştiriyor – Çingene karakteri atın yularını tutar mı? (İçine iğne batırır.) Kocası kaza yerinde – birisi pencereden görür – kadın ağır yaralı – şok – ölür – aslında morfin

Romanda kesinlikle yer almayan nokta "kuşkucu genç adam" tanımı, böyle bir tanım asla Michael Rogers'a uymuyor. Elbette "kaza geçirdiği" zaman Ellie'nin yanında değildi. Ayrıca kocanın karısının ölümünün mimarı ve öykünün anlatıcısı olduğu konusundan henüz söz edilmemesine dikkatinizi çekmek isterim.

28. Defter önemli bir kurgu unsuru katıyor ya da daha doğrusu "Kâhya Kadın" adlı öyküden ödünç alıyor:

Siyanür cinayeti – kapsüller – sakinleştirici ilaç. Biri merdivenden düşer, ölür (W) – kan pıhtısı – kalp mi? Açık bir pencere. Ölümünden iki ya da üç saat sonra cesedi bulunur. Y. arkadaşına kendi ilaç kapsüllerinden birini verir, Z. – ölmüş – Z. ile W. arasında açık bir bağlantı – bu durum herkesi yanlış yöne sevk eder.

Başlangıçta bu fikir başka bir kitapta yer alacaktı, ama aşağıda görüldüğü gibi siyanür kapsülü *Gece Yarısı Cinayeti* romanına eklendi. Bu taslak notları potasyum sinayür dumanının dağılması için cesedin açık havada bulunması ya da ölümünden ancak uzun bir süre sonra bir doktor tarafından görülmesi gerektiği gerçeğini de dile getiriyor.

Ekim 1966'da roman bildiğimiz şekilde ilerlemeyi sürdürüyor. Ne var ki Christie, Greta karakterine karar vermeden önce çeşitli kadın karakterler üzerinde denemeler yapmış, ama onları milyonlarca sterlin tutarındaki servetin mirasçısı Ellie Rogers olarak görmek çok zor:

> 1966 ekiminde – (ABD) Projeler – Çingenelerin Toprağı – Maceraperest – Jason yakışıklı bir Avusturalyalı ya da Amerikalı. Yaşlı Bayan Lee ile tanışması – hikâye – kaza Mile ya da Claire Holloway Kızlar Okulu'nda ya da kolejinde öğretmen olan eski arkadaşı Anne – Marie – Claire'in kuzeni – Jason ya da çocuk bakıcısı kız Sidonie – ağabeyi ya da Hildegarde – önemli nokta Hildegarde ile J.'nin birlikte işin içinde olmaları, tezgâhlanan kaza. H. bir Valkrie(*) kızı. Potasyum siyanür fikrini kullan – kapsül.

Yakışıklı yabancı Jason fikri, işçi sınıfından gelme serseri Michael Rogers ile değiştirilmiş. Bence yetmiş yaşındaki Christie "yabancı bir maceraperest" yerine kendi vatandaşını anlatıcı olarak daha kolay kullanabileceğini düşünmüş olmalı. Hildegarde ismini Greta ile değiştirince romandaki katil çifte ulaşmış oluyoruz. İşin doğrusu romanda Greta birkaç kez İskandinav efsanelerinde Valkyrie'lerle kıyaslanıyor.

Ama bazı fikirlerden tümüyle vazgeçilmiş ve bunlar yalnızca defter üzerinde kalmış:

> Çingenelerin Toprağı açık arttırmayla satılığa çıkarıldı. Açık arttırmanın yapıldığı pubda konuşma. Müzayede görevlisi mahallenin yabancısı – ortada her şey çok ucuza satılıyor diye imalar yapılı-

(*) Savaş alanında ölen kahramanları seçip ruhlarını Valhalla'ya götüren on iki kızdan biri.

yor – müzayede görevlisi şaşkın. Yaşlı adam ona, "Siz burada yabancısınız," diyor. – Kazalar – üzerinde şanssızlık var – yaşlı Bayan Lee.

Her kim adına hareket ediyorsan ona kötü bir şey yaptın, bu ona itibar sağlamaz ve bir yıl içinde ölür (Ucuza satın almak isteyen biri tarafından onlara para verilmiş).

Gece Yarısı Cinayeti romanının konu ayrıntılarında özellikle Claudia Hardcastle ve çingene Bayan Lee karakterleriyle ilgili bazı sorunlar var. Öncelikle, Cluadia'nın belirtilmeyen bir nedenle Çingenelerin Toprağı'ndaki süslü yapıyı ziyaret ettiğine ve Ellie'nin ilaçlarını değiştirirken (kaç tanesini?) Michael ile Greta'nın dikkatsizce düşürdüğü zehirli kapsülü aldığına inanmamız bekleniyor. Claudia kapsülü yutuyor ve ölüyor. Aynı zamanda kime ait olduğu kolayca saptanacak çakmağını düşürüyor. En hoşgörülü Christie hayranı için bile inanılmaz bir durum bu. Eğer Christie, Ellie'nin bir arkadaşına kapsül verdiği fikrini (bkz. yukarıdaki notlar) kullanmış olsaydı, durum daha inanılır olacaktı

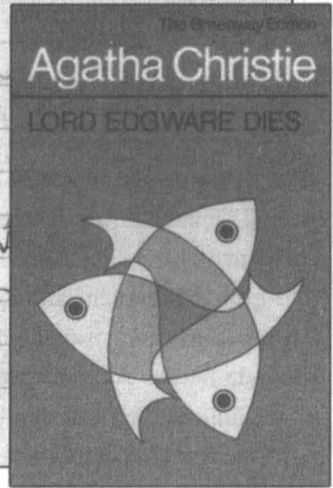
Ellie'nin öldüğü gün Greta alışverişe çıkmak üzere Claudia ile buluşmayı planlıyor (17. Bölüm). Daha sonra bunun gerçekleşmediğini, ama tümüyle rastlantı olarak Claudia'nın akrabalarının beklenmedik bir biçimde çıkageldiklerini öğreniyoruz. Janet Morgan 1984 tarihli yaşamöyküsünde, Collins Yayınevi'nin Christie'ye Ellie'nin servetini yönetenlerden birinin oynadığı rolü genişleterek polisiye unsurları arttırmasını söylediğini yazıyor. Belki de Ellie'nin öldüğü gün Cora'nın gelmesinin nedeni bu istekti. Böylece ölüm saatinde Greta'nın nerede olduğu belli olmuyor, ama bu noktadan hiç söz edilmiyor.

Bu arada Bayan Lee ne zaman öldürülüyor? Niçin Michael onun kayboluşuna dikkat çekiyor? 23. Bölüm'ün sonunda onu Michael'ın öldürdüğünü öğrendiğimize göre, bu konuda sessiz kalması kendi çıkarına olmaz mı? New York'a ulaşmasından dört gün sonra Binbaşı Phillpot'dan Bayan Lee'nin cesedinin taşocağında bulunduğunu ve

"birkaç gün önce ölmüş" olduğunu bildiren mektubu alıyor. Eğer Phillpot'un mektubu dört gün sonra eline geçtiyse demek ki Michael'ın New York'a ulaştığı gün postalanmıştı. Böylece Amerika'ya gitmek üzere yola çıkmadan hemen önce Bayan Lee'yi öldürdüğü fikri ortaya atılıyor. Öyleyse Bayan Lee kaybolma tarihiyle ölüm tarihi arasında neredeydi (21. Bölüm)?

Üzerine "Karınızı öldüren bir kadındı." yazılı kâğıdın sarıldığı taşın nasıl bir açıklaması var (20. Bölüm)? Bunun konunun bir parçası olduğu varsayılıyor (yoksa niçin söz edilsin?) ama bir daha gündeme gelmediğinden anlamsız gibi görünüyor. Ve eğer gerçekse, 18. Bölüm'de yüzü kıpkırmızı olmuş kadının söz ettiği ve 19. Bölüm'de soruşturma sırasında gündeme gelen kırmızı pelerinli kadının Greta olduğu anlamını mı taşıyor? 16. Bölüm'de Greta'nın kırmızı bir pelerini olduğunu zaten öğrenmiş bulunuyoruz.

Bu zorlukların yaşanmasının sebebi herhalde Collins Yayınevi'nin polisiye unsurların arttırılmasında ısrar etmesidir. Daha eski tarihli, önemli ölçüde farklı, daktiloyla yazılmış bir taslak; bu gelişmelerin sonraki aşamada Christie'nin elyazısıyla eklendiğini gösteriyor. Eski taslakta Bayan Lee ölmüyor, ama ülkenin başka bir yerinde farklı bir çingene grubuyla biraz zaman geçirdikten sonra Market Chadwell'e geri dönüyor. Ellie bilmeden kendisi gibi saman nezlesi olan Claudia'ya, Greta ile Michael'ın zehir kattığı kapsüllerden birini veriyor ve kırmızı pelerinle ilgili tüm noktalar kendi elyazısıyla ekleniyor. "New York'a ulaşmamdan dört gün sonra," ve "Olanaksız bir rastlantı gibi görünmüştü" diye başlayan paragraflar arasındaki kısım 22. Bölüm'e elyazısıyla eklenmiş. Ayrıca 23. Bölüm'ün sonuna doğru "İhtiyar bir kadını taşocağına atmaktan daha fazlasını istiyorum." cümlesi de elyazısıyla araya sıkıştırılmış. Bu eklemelerin, editörün romana biraz daha polisiye unsur katmak gibi yanlış yönlendirilmiş fikrini gerçekleştirmek için yapıldığından hiç şüphem yok. Ne var ki, eklemeler sımsıkı örülmüş bir konuya havada kalmış sonuçlar katmış. Polisiye Edebiyatın Kraliçesi'nin kendi istediği biçimde yazmasına izin verilmeliydi.

66. Defter'in bu sayfası Agatha'nın sık sık çizdiği birbirine geçmiş üç balık resminin bir örneğini sergiliyor. Aynı deseni Lois Hargreaves Suç Ortakları *adlı kitabındaki* "The House of Lurking Death" *öyküsünde çizmişti. Daha sonra bu çizim Agatha'nın kitaplarının Greenway Collection adıyla 1960'ların sonundan 1970'ler boyunca yapılacak tüm baskılarının kapaklarında kullanılacaktı.*

Müzayede görevlisi eve dönerken kaza geçirir mi? Edward Bolan' ınkine benzeyen kelebek gözlüklü genç adam – zeki – otel inşaatı mı? Ya da oda servisi olan apartman ya da yaşlılar için huzurevi? Ya da bu iş için eski bir ev – Fleet Evi – kız evde (Mothercare tipi) hemşire, huzurevindeki ihtiyar kadını ölü bulur.

Sonunda *Gece Yarısı Cinayeti* romanını Agatha Christie'nin tüm yazdıklarından ayıran son ve çok önemli fikre geliyoruz. Başlangıçta anlatıcının, ev inşa etmek isteyen bir mimar olmasını düşünmüş, ama romanda Ellie'nin mimarı rolü anlaşılması zor bir karakter olan Santonix'e verilmiş:

Fikir? Birinci tekil şahıs anlatıcı tarafından (mimar) anlatılıyor.
"Çingenelerin Toprağı'nı ilk kez yaşlı Simon Barlow'dan duydum," der ve ona bakar. Kusursuz ev – kızla tanışır.
"Ne istiyorsun?"
"Otuz bin sterlin istiyorum."
"Niçin?"
"Bir ev inşa etmek için."

İnandırıcı olmayan anlatısıyla bu kitap tümüyle farklı ve belki de hareketsiz bir roman olacaktı. Ne de olsa sonsuz üçgen ve bu üçgenin iki tarafının, üçüncü tarafı öldürmek için işbirliği yapması fikri ne genel olarak edebiyat alanında ne de özellikle polisiye roman alanında bir yenilik olmadığı gibi, Agatha Christie için asla yenilik değildir. Yeniliği yalnızca yazarın bunun çevresinde öreceği bundan sonraki hilelerdir. Ve mesleğinin sonunda herkes Agatha Christie'nin tüm hilelerini ortaya sermiş olduğunu düşünürken, bir kez daha herkesi şaşkınlığa uğratmıştır. Eğer *Gece Yarısı Cinayeti* üçüncü tekil şahıs anlatıcı tarafından anlatılsaydı, ezici etkisi boşa gitmiş olurdu.

EKLER

Son Yapıtlar – Son İki Öykü

KERBEROS'UN YAKALANMASI

Bu öykünün diğer "On Bir Görev" öyküsüyle birlikte *The Strand* dergisinde yayımlanmaması, açıklanmayan bir ihmal gibi göründüğünden her zaman Christie üzerinde çalışanları meraka sevk etmiştir. Şimdiye dek bilinmeyen, yayımlanmamış, tümüyle farklı bir konu ve mekâna sahip olan öykünün keşfedilmesi belki bu bulmacayı çözmemize yardım edecektir.

"Kerberos'un Yakalanması" öyküsünde bir kez daha kayıp bir kişiyi arayan Poirot'nun görevi bu açıdan "Hydra Ejderi" ve "Hippolyta'nın Kemeri" öykülerindeki görevini çağrıştırıyor. Tüm benzerlik bundan ibaret; çünkü son görevin hiç beklenmedik bir yönü var – Poirot'nun aradığı kişinin ya da avının ölmüş olması.

Collins Crime Club *Hercule'ün On İki Görevi* kitabını 8 Eylül 1947 tarihinde yayımlarken Christie'nin yazdığı önsöz de Poirot'nun on ikinci öyküsünün mantığını açıklamıştı (bkz. 11. Bölüm), ama on ikinci öykünün *The Strand* dergisinde yayımlanmama nedeni açıklığa kavuşmamıştı. 1930'larda ve 1940'larda bu dergi tüm Christie öykülerinin reklamını yapar nitelikteydi ve kapağında yazarın adının geçmesi satışları arttırıyordu. *Hercule'ün On İki Görevi* 1953 yılında Penguin Yayınevi tarafından tekrar yayımlanırken Christie önsözünde, son öykü olan "Kerberos'un Yakalanması" öyküsünü yazarken tümüyle umarsızlığa kapıldım, diye açıklıyordu. Altı ay kadar öykünün üzerinde çalışmamış, "Bir gün metronun yürüyen merdiveninden çıkarken aklıma bir fikir geldi. Heyecanla düşünürken yaklaşık sekiz kez aşağıya inip çıktım," diyor. Gördüğümüz kadarıyla bu sözleri gerçek olabilir ama gerçeğin tümü bu kadar değil...

John Curran

Öykü Ne Zaman Yazıldı?

1. İpucu

On bir öykünün birincisi olan "Nemea Aslanı", *The Strand* dergisinde Kasım 1939'da ve sonuncu "Hesperidlerin Elmaları" öyküsü eylül 1940'da yayımlandı. Edmund Cork, Christie'ye yazdığı 12 Ocak 1940 tarihli mektubunda derginin belki de on ikinci öyküyü yayımlamayacağını bildirip (bu süre içinde üç öykü yayımlanmıştı) kitap haline getirilmesi için başka bir öykü yazmasını önerdi. *The Strand* dergisi yazıldığı zaman öyküler için 1200 sterlin ödemişti ve eğer yayımlamayacaklarsa bunu Edmund Cork'a bildirmeleri gerekirdi, bu nedenle başka bir öykü daha istemeye hakları yoktu. *The Strand* dergisi kasım ayında öyküyü yayımlamadan piyasaya çıkınca, Christie 12 Kasım 1940 tarihli mektubuyla "yeni bir öykü yazmak" için "Kerberos" öyküsünün kendisine iade edilmesini istedi. Ama ikinci öyküyü ancak 23 Ocak 1947 tarihinde kitap yayına hazırlanırken teslim etti.

2. İpucu

On iki öykünün notlarının çoğu 44. Defter'de yer alıyor. Notlar okuduğumuz görev öyküleriyle paralel olduğundan ilk bakışta hepsi birlikte hazırlanmış gibi görünüyor. Ama farklı bir öykünün bulunmasının ardından ve bu yazışmaların ışığında bakınca değişik bir durum ortaya çıkıyor. Son altı öykünün notları 44. Defter'in sağ sayfalarında yer alırken, sol sayfaların boş bırakıldığı ve notların kitabın sıralamasını izlediği görülüyor. İlk yazılan ve yayımlanmayan "Kerberos" öyküsünün notları da bu modeli sergiliyor. Ama kitapta yayımlanan öykü farklı bir mürekkep, biraz farklı bir elyazısıyla sol sayfalarda "Diomedes'in Kısrakları" ile "Geryoneus'un Sığırları" öykülerinin arasında yer alıyor. Değiştireceği öykü için ilham gelince, Christie'nin ilk notlarına geri dönüp yeni fikrini orijinaline olabildiğince yakın olarak yerleştirdiğini düşünmek mantıklı oluyor. Ayrıca sonraki notlar tükenmezkalemle yazılırken ilk notların diğer öykülerin notları gibi kurşunkalemle yazılmış olduğu görülüyor.

Niçin Yayımlanmamıştı?

Dönemin politik ortamı ve iii bölümünde Adolf Hitler'in pek de iyi gizlenmemiş portresi, herhalde öykünün reddedilmesinin ana nedeniydi. Christie alışılmamış bir biçimde daha ilk sayfadan siyasi konulara değindiği gibi, yalnızca her an çıkacak olandan değil geçmiş savaştan da söz etmişti: "Dünya son derece huzursuzdu –tüm ülkeler tetikte ve gergindi. Her an bir darbe inebilirdi– ve Avrupa bir kez daha savaşın kucağına düşebilirdi." Öykünün ilerleyen sayfalarında, "diktatörlerin diktatörü, savaşçı ifadeleriyle kendi ülkesinin ve müttefik ülkelerin gençliğini harakete geçiren, Orta Avrupa'yı yakıp tutuşturan August Hertzlein..." ile tanışıyoruz. Kimliği konusunda en ufak bir şüphe kalmaması için de "yuvarlak kafalı ve küçük siyah bıyıklı" bir adam olarak betimleniyor.

1939 yılında bu sözcükler dünyanın ve insanların gerçek durumuna çok fazla yakın olduğundan, oyalanmak için okunacak bir öykü olarak kabul edilemezdi. Çalışmalarında politikayla yakından ilgilendiğini gösteren başka kanıtlar pek olmadığından Christie'nin böyle bir öykü yazmayı niçin seçtiğini asla öğrenemeyeceğiz. *The Strand* dergisi tarafından reddedilmek belki de itiraf etmek istediğinden daha fazla içine dert olduğundan, bu suikast senaryosu *İskemlede Beş Ceset* romanının "Besili Bir Tavuk" başlıklı bölümünde ertesi yıl yayımlanmıştı. Aynı romanının "Kızlar Flört Ediyor" bölümünde ise Poirot, Kontes Vera'yı özlemle anıyordu. Roman ile öykünün aynı zaman diliminde yazılmış olması gerekiyor.

1970'de *Frankfurt Yolcusu* romanı yayımlandıktan sonra İtalyan yayıncısı Mondadori için yaptığı bir röportajda Christie, "Ben politikaya hiç ilgi duymadım," demişti. Öyleyse niçin Hitler portresini biraz yumuşatıp adını değiştirmedi? Romanın 17. Bölüm'ünde kısa öykünün anafikrine oldukça geniş bir gönderme yapılmış olması da çok ironik. Reddedilmesinden otuz yıl sonra Agatha Christie'nin aynı fikri tekrar ortaya çıkarıp tümüyle farklı bir kitapta kullanmış olması mümkün mü? Bu arada *The Strand* dergisi çoktan kapanmış olduğundan son gülenin kendisi olduğunu mu düşündü acaba?

Cerberus

Raid – blackout for 2 minutes
Has it happened? And J. tells P.?
Combed the place inside out – Jewels
~~in the soup? No drugs~~ No drugs
No jewels – but 5 or 6 people
noticed were there –
Secret Trust – White-gull comes
out – house next door – Cabinet
Minister etc. We were in the
clear – Jimmy Mullins – wanted –
Battersea Murders – Has given the
place a write up –
But this time we've got to
succeed –
P. talks to Dog man –
then rings up Japp –
The fatal evening
Is P. there?
or does he hear?

"Kerberos'un Yakalanması" *öyküsünün iki farklı notlarını içeren iki sayfa. 44. Defter'in sol sayfası* Hercule'ün On İki Görevi *kitabında yayımlanan öyküye ayrılmış.*

Cerberus -

Paul & Vera Rossakoff -
Says he has found "He brings
people back from the dead -

Dr Hershaltz -
Hitler made a marvellous
speech - I am willing to die -
And falls shot - A boy -
has been [illegible] sick of him - Some-
one - revolver in hand -
The Boy was my son.
I want him brought back to life -

Father Lavallois
His convert - He planned to open
a Great Meeting - To propose
International Disarmament -

62. Defter'in sağ sayfası ise kısa bir süre önce bulunan ve Ekler Bölümü'ne alınan daha önceki versiyona ait. Aradan geçen yaklaşık on yıl içinde elyazısının ne kadar değiştiğine dikkat edin.

Defterlerdeki "Kerberos'un Yakalanması" (Yayımlanmamış Hali)

Yayımlanmamış öykünün notları 44. ve 62. Defter'de yer alıyor:

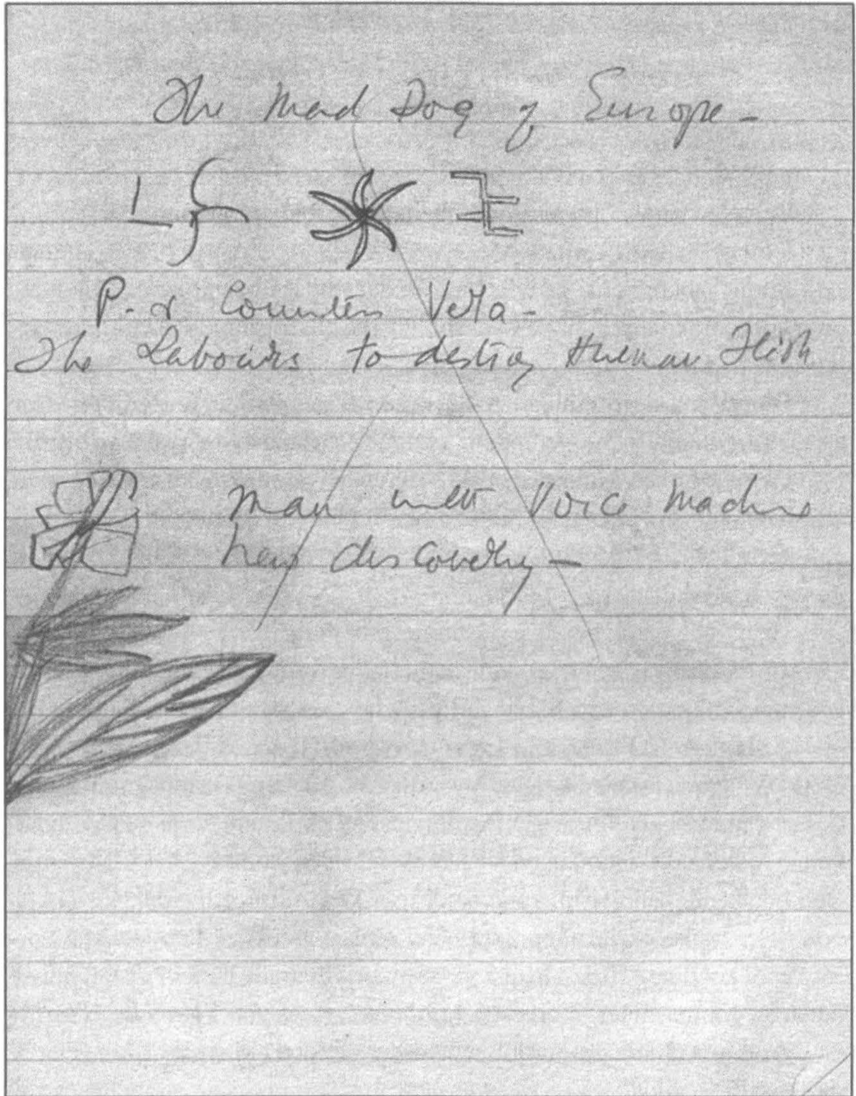
Kerberos
Poirot sözde ölmüş olan iki dostunu aramaya gidiyor mu?
~~Lenin Trotsky Stalin~~
~~II. George Kraliçe Anne~~
Silahsız gitmek zorunda (Oda öyküsündeki Max Carrados gibi).

Poirot ve Vera Rossakoff bir arkadaşına söyler, o adam ölüleri geri getirir.
Doktor Hershaltz

Hitler – "Ben ölmeye hazırım." diye harika bir konuşma yaptı. Ve mermiler – bir genci öldürür. İki yanında iki adam – onu şaşırtırlar – elinde silah. O çocuk benim oğlumdu – onun tekrar dirilmesini istiyorum.

Peder Lavallois – onun manastırı – konuşmayı planlamış – Uluslararası silahsızlanmayı önerecek – büyük bir toplantı düzenlemişler. – Doktor Karl Hansberg – Berlin'deki tıp otoritelerinden istatistikleri derliyor. – Tanıtma mektubu – görevli doktor dine dalınca işinden uzaklaştırılmış – hemşire onu engellemeye çalışır. Herr Hitler – ona bir kart verir.

Öyküde Hitler'e olan benzerlikler açıkça görülüyor, ama 62. Defter'i okuyuncaya kadar adından söz edilmediğini görüyoruz. Ama sonundaki "ona bir kart verir" cümlesi çok gizemli: diğer referansların bir kısmı da şaşırtıcı. Eğer bunlar 1939'da yazıldıysa niçin Lenin, Trotsky ve Stalin'in adları geçiyor? Lenin 1924'te öldü, ama Trotsky 1940 ve Stalin 1953'e kadar yaşadı. Yine adı geçen iki tarihi kişi de çoktan ölmüştü. Üstelik hiçbiri arkadaş olarak düşünülemezdi. 44. Defter'de tüm isimlerin üstü çizilmiş, ama niçin yazıldıkları bile açıklanamıyor. Max Carrados ise Ernest Bramah tarafından "The Game Played in the Dark" öyküsü için yaratılmış bir karakter. Bu karakter ve öyküden *Suç Ortakları* adlı Tommy ve Tuppence seçkisinde, Tommy'nin "Körebe Oyunu" adlı öyküde kör bir dedektifi taklit ederek gönderme yapıldığı biliniyor.

"Kerberos'un Yakalanması" *öyküsünün ("insan etini yok etmek" notuna ve* "Diomedes'in Kısrakları" *yansımalarına karşın) ilk planlamasını sergileyen 62. Defter'in bu sayfasında Christie'nin gamalı haç karalamaları göze çarpıyor.*

Kerberos'un Yakalanması (Hercule'ün On İki Görevi)

i

Hercule Poirot, Cenevre Gölü'ne bakarak içkisini yudumladı.[1]

İçini çekti.

Bütün sabahı hepsi de iyice gergin durumdaki bazı önemli diplomatlarla konuşarak geçirdiğinden yorgun düşmüştü. Yaşadıkları zorluklar konusunda hiçbirine yardımcı olamamıştı.

Dünya son derece huzursuzdu, tüm ülkeler tetikte ve gergindi. Her an bir darbe inebilir ve Avrupa bir kez daha savaşın kucağına düşebilirdi.

Hercule Poirot içini çekti. 1914 yılını çok iyi anımsıyordu. Savaş onun zihninde olumsuz izler bırakmıştı. Savaş hiçbir şeyi halletmemişti. Ardından getirdiği barış genellikle yorgunluğun verdiği barış olduğundan pek de yapıcı sayılmazdı.

Üzüntüyle kendi kendine düşünmeye başladı:

"Başkalarının zafer ve zorla fethetme için duydukları heves yerine, keşke biri çıkıp dünyaya barışı getirecek hevesin ateşini, yaksa."

Ardından bu fikirlerinin kazançlı olmadığını aklından geçirdi. Böyle hiçbir yere varamazdı. Heves uyandırmak asla onun yeteneği olmamıştı. Her zamanki kendini beğenmişliğiyle, çok akıllı olduğunu düşündü. Ne var ki, çok akıllı adamlar ender olarak iyi lider ya da iyi hatip olurlardı. Belki de kendi kendilerini kandırmayacak kadar dirayetliydiler.

"Her neyse, kişinin biraz felsefeci olması gerekir," dedi Hercule Poirot kendi kendine. "Tufan henüz yaşanmadı. Bu arada bu içki güzel, güneş parlıyor, göl masmavi ve orkestra hiç de fena çalmıyor. Yeterli değil mi?"

Ama yeterli olmadığını hissediyordu. Aniden aklına bir fikir gelerek gülümsedi.

"Geçen dakikanın güzelliğini tamamlamak için küçük bir şey daha gerekli. Bir kadın. *Une femme du monde – chic,* iyi giyimli, sempatik, *spirituelle!, yüksek sosyeteden bir hanım...* şık, iyi giyimli, sempatik, *espritüel!"*[2]

Çevresinde birçok güzel ve iyi giyimli kadın vardı ama Hercule Poirot için her nedense yeterli değildiler. Daha dolgun hatlar daha zengin ve göz alıcı bir çekicilik istiyordu.

Gözleri hoşnutsuzlukla terası tararken, görmeyi umduğu bir manzara karşısına çıktı. Yakındaki bir masada son derece gösterişli, gür, kına sürülmüş gibi kırmızı saçlarının üstüne, parlak tüylü minik kuşlarla çevrelenmiş siyah küçük bir şapka yerleştirmiş bir kadın oturuyordu.

Kadın başını çevirdi, gözleri bir an Poirot'ya takıldı ve irileşti, parlak kırmızı dudakları ise açılıverdi. Masada birlikte oturduğu dostuna aldırış etmeden ayağa kalktı ve Ruslara özgü atılganlığıyla yelkenleri açılmış bir kalyon gibi Hercule Poirot'ya yaklaştı.

"Ah bakın kim burada! Evet! *Mon cher Hercule Poirot!* Bunca yıldan sonra –kaç yıl oldu?– kaç yıl olduğunu söylemeyeceğiz! Şanssızlık getirir."

Poirot ayağa kalkıp Kontes Vera Rossakoff'un elini öpmek için nezaketle eğildi. Ufak tefek erkeklerin; iri yapılı, gösterişli kadınların özlemini çekmesi talihsizliktir. Kontesin kendisine karşı duyduğu büyük hayranlıktan Poirot asla kurtulmayı başaramamıştı. Şimdi artık kontes pek genç sayılmazdı. Makyajı batan bir güneşi andırıyor, kirpikleri rimelin ağırlığıyla aşağıya sarkıyordu. Bunca makyajın altındaki kadın uzun zamandır gözlerden uzak kalmıştı. Her şeye rağmen Poirot için hâlâ görkemi ve cazibeyi temsil ediyordu. Aristokrasi, erkeğin içindeki burjuvalığı heyecanlandırıyordu. Eski hayranlık benliğini sardı. İlk karşılaşmalarında kadının mücevherleri nasıl büyük bir hünerle çaldığını ve suçlandığı zaman gerçeği harika bir küstahlıkla itiraf ettiğini anımsadı.[3]

"*Madame, enchanté*" derken sözcükler adeta sıradan kibarlığın ötesine geçmişti.

Kontes Poirot'nun masasına oturdu.

"Demek burada, Cenevre'desiniz!" diye bağırdı. Niçin? Yine zavallı bir suçluyu avlamak için mi? Ah! Eğer öyleyse size karşı hiç şansı yok demektir, hiç yoktur. Siz her zaman kazanırsınız! Bu dünyada size benzeyen bir kişi daha yoktur!"

Eğer Hercule Poirot bir kedi olsaydı, mırlardı. Bunun yerine bıyığını burmakla yetindi.

"Ya siz madam? Siz burada ne yapıyorsunuz?"

Kontes gülümseyerek yanıtladı: "Sizden korkmuyorum. İlk kez ben de meleklerin tarafındayım! Burada çok namuslu bir yaşam sürdürüyorum. Kendimi eğlendirmek için çabalıyorum ama herkes çok can sıkıcı. Nichevo mu?"

Kontesin masasında oturan adam tereddüt ederek kalkıp yanlarına gelmiş, ayakta duruyordu. Kontes başını kaldırıp baktı.

"Bon Dieu!" diye bağırdı. "Sizi unuttum. Sizi tanıştırayım. Herr Doktor Keiserbach, bu da dünyanın en harika insanı Bay Hercule Poirot."

Kahverengi sakallı, keskin bakışlı, mavi gözlü, uzun boylu adam başıyla selam verdi.

"Adınızı duymuştum Bay Poirot."

Kontes Vera'nın sesi, Poirot'nun kibar yanıtını bastırdı.

"Ama onun ne kadar harika biri olduğunu bilemezsiniz! O, her şeyi bilir! Her şeyi *yapabilir*! Peşinde olduğunu duydukları zaman katiller kurtulmak için kendilerini asarlar. Size söylüyorum, o bir dâhidir. Asla başarısız olmaz."

"Hayır, hayır madam, böyle söylemeyin."

"Ama *doğru* bu! Alçakgönüllü olmayın. Alçakgönüllü olmak aptallıktır." Kontes öteki erkeğe döndü. "İnanın bana, o mucizeler yaratır. Hatta ölüleri tekrar diriltir." [4]

Gözlüklerin ardındaki mavi gözlere şaşkın bir bakış yerleşti. Herr Keiserbach, "Yani?" dedi.

"Bu arada madam, oğlunuz nasıl?" diye sordu Hercule Poirot.

"Sevgili meleğim o kadar büyüdü ki – şu omuzlara bak – çok yakışıklı! Şimdi Amerika'da. Orada inşaatlar yapıyor –köprüler, bankalar, oteller, büyük mağazalar, demiryolları– Amerikalıların istediği her şeyi inşa ediyor."

Poirot biraz şaşırmış gibiydi. Alçak sesle sordu:

"Yani bir mühendis ya da mimar öyle mi?"

"Ne önemi var?" dedi Kontes Rossakoff. "Hayran olunacak biri. Çok katı kurallar içinde yaşıyor. Bu gibi şeyleri ben hiç anlamadım ve ilgilenmedim. Ama birbirimize hayranız."[5]

Herr Keiserbach yanlarından ayrılırken, "Burada mı kalıyorsunuz Bay Poirot? Çok iyi. Öyleyse tekrar karşılaşırız," dedi.

Poirot hanımefendiye, "Benimle bir *apéritif* içer misiniz?" diye sordu.

"Evet, evet. Birlikte votka içeriz ve çok eğleniriz," diye yanıtladı.

Bu fikir Hercule Poirot'nun çok hoşuna gitti.[6]

ii

Ertesi gün akşamüstü Doktor Keiserbach, Hercule Poirot'yu odasına davet etti.

Birlikte kaliteli bir konyak içtiler ve biraz havadan sudan konuştular.

Ardından Keiserbach, "Sevgili dostumuzun dün sizin hakkınızda söylediği bir şey ilgimi çekti Bay Poirot," dedi.

"Efendim?"

"Ölüleri bile tekrar diriltir," demişti.

Hercule Poirot yerinde doğruldu. Kaşlarını havaya kaldırdı.

"Sizin ilginizi mi çekiyor?" diye sordu.

"Fazlasıyla."

"Niçin?"

"Çünkü bu sözcüklerin bir kehanet olduğunu hissediyorum."

Hercule Poirot sert bir ses tonuyla yanıtladı:

"Benden ölüleri diriltmemi mi istiyorsunuz?"

"Belki. Eğer istersem, ne söylerdiniz?"

Hercule Poirot omzunu silkti. "Ne de olsa, ölüm ölümdür, Mösyö."

"Her zaman değil."

Hercule Poirot'nun bakışları keskinleşti, gözleri yeşile döndü. "Ölmüş bir insanı tekrar diriltmemi istiyorsunuz. Kadın mı, erkek mi?"

"Bir erkek."

"Kim?"

"Bu görevden ürkmüş gibi görünmüyorsunuz?"

Poirot hafifçe gülümseyerek, "Siz deli değilsiniz. Siz aklı başında, mantıklı birisiniz. Ölüleri diriltmek cümlesinin pek çok anlamı olabilir. Mecazi anlamda ya da sembolik olarak kullanılabilir."

Doktor konuşmaya başladı:

"Bir dakika içinde anlayacaksınız. Öncelikle benim adım Keiserbach değil. Dikkati çekmeden geçebilmek için bu adı kendime yakıştırdım. Gerçek adımı herkes bilir. Daha doğrusu geçen ay çok fazla tanındı.

"Lutzmann."

Adını vurgulayarak söyledi. Gözleriyle Poirot'yu yakından inceliyordu. Poirot sertçe, "Lutzmann mı?" diye sordu. Bir an duraklayıp farklı bir ses tonuyla devam etti. "Hans Lutzmann?"

Öteki adam sert bir ses tonuyla, "*Hans Lutzmann benim oğlumdu...*" dedi.

iii

Eğer bir ay önce herhangi bir İngilize Avupa'daki huzursuzluktan kimin sorumlu olduğunu sorsaydınız, kesinlikle "Hertzlein" yanıtını alırdınız.

Bir de Bondolini[7] vardı, ama genel kanı August Hertzlein'in sorumlu olduğu yönündeydi. O, diktatörlerin diktatörüydü. Savaşçı sözleri hem kendi ülkesinin hem de müttefik ülkelerin gençlerini harekete geçirmişti. Orta Avrupa'yı ateşe veren ve ateşi canlı tutan Hertzlein idi.

Yaptığı konuşmalarla büyük kalabalıkları coşturabiliyordu. Tiz ve garip ses tonunun sanki kendine özgü bir gücü vardı.

Bilgi sahibi insanlar, Hertzlein'in merkez imparatorluklardaki en üstün güç olmadığını bilgiçlikle açıklıyorlardı. Golstamm, Von Emmen gibi başka isimlerden söz ediyorlardı. Bu kişilerin işin merkezi olduğunu söylüyorlardı. Hertzlein yalnızca bir kuklaydı. Yine de halkın gözünde büyüyen Hertzlein idi.

Umutlu söylentiler yayılıyordu. Hertzlein tedavi edilmesi olanaksız bir kansere yakalanmıştı. Altı aydan fazla yaşayamazdı. Hertzlein'in kalp kapakçığında bir hastalık vardı. Bir anda düşüp ölebilirdi. Hertzlein zaten bir kalp krizi geçirmişti ve her an bir kriz daha geçirebilirdi. Katolik kilisesine şiddetle baskı yaptıktan sonra ünlü Bavyeralı rahip Peder Ludwig tarafından dine döndürülmüştü. Kısa bir süre manastıra kapanacaktı.

Hertzlein, bir doktorun karısı olan bir Rus Yahudisi'ne âşıktı. Merkez imparatorluğu bırakıp kadınla birlikte İsveç'e yerleşecekti.

Tüm söylentilere karşın Hertzlein ne felç oldu, ne kanserden öldü, ne manastıra kapandı ne de Rus Yahudisi kadınla kaçtı. Aşırı coşkulu topluluklar karşısında kışkırtıcı konuşmalar yapmayı ve akılcı aralıklarla çeşitli toprakları merkez imparatorluğuna katmaya devam etti. Ve her geçen gün savaşın gölgesi Avrupa üzerinde çoğalmayı sürdürüyordu.

Çaresizliğe kapılan insanlar, umut dolu söylentileri daha da umutlu biçimde yinelediler ve hatta öfkeyle, "Niçin biri çıkıp da ona suikast düzenlemiyor? Eğer o, yoldan çekilirse..." diye söylendiler.

Hertzlein'in konuşma yapmadığı huzur dolu bir hafta gelip geçti ve söylentilerin getirdiği umutlar on kat arttı.

Derken şanssız bir perşembe günü Herr Hertzlein, Gençlik Kardeşliği Birliği'nin çok kalabalık bir toplantısında konuşma yaptı.

Daha sonra insanlar onun bitkin göründüğünü, hatta sesinin bile değiştiğini, gelecekteki kötü olayların yükünü taşıyormuş gibi göründüğünü söylediler. Ama her zaman böyle şeyler söyleyenler bulunur.

Konuşma her zamanki gibi başlamıştı. Kurtuluş, fedakârlıklar ve silahların gücüyle gelecekti. İnsanlar ülkeleri için ölmeliydi, eğer ölmezlerse ülkeleri için yaşayacak kadar değerli sayılmazlardı. Demokratik ülkeler –korkaklar– savaştan çekiniyorlardı, sağ kalacak kadar değerli değildiler. Bırakın gitsinler, silinip süpürülsünler! Gençliğin görkemli gücüyle silinip gitsinler. Zafer için ve dünyaya sahip olmak için; savaş ve tekrar savaş.

Hertzlein büyük bir heyecanla kurşun geçirmez camın ardından önüne geçti. Aynı anda silah sesi duyuldu ve büyük diktatör başına aldığı bir kurşunla yere yığıldı.

Dinleyicilerin arasında üçüncü sırada elinde dumanı tüten silahıyla duran genç bir adam hemen linç edildi. O genç adam Hans Lutzmann adında bir öğrenciydi.

Birkaç günlüğüne demokratik dünya hayalleri yükseldi. Diktatör ölmüştü. Artık belki de barışın egemenliği başlayabilirdi. Bu umut derhal söndü. Ölen adam bir simge, bir şehit, bir aziz oluvermişti. Yaşarken etki-

lemeyi başaramadığı ılımlıları öldükten sonra etkisi altına almıştı. Merkez imparatorluklarını savaş benzeri bir heyecan dalgası sardı. Liderleri ölmüştü ama ruhu onları yönlendirecekti. Merkez imparatorluklar dünyaya hâkim olacak ve demokrasiyi silip yok edecekti.

Barış yanlıları Hertzlein'in ölümünün hiçbir şeye yaramadığını görüp karamsarlığa kapıldılar. Tam tersine kötü günlerin gelişi hızlanmıştı. Lutzmann'ın hareketi işe yaramamıştı.

iv

Orta yaşlı biri, *"Hans Lutzmann benim oğlumdu,"* dedi.

Poirot, "Sizi anlamıyorum. Oğlunuz Hertzlein'i öldürdü..."

Cümlesini tamamlamadan sustu. Karşısındaki adam başını sallıyordu.

"Benim oğlum Hertzlein'i öldürmedi. Ben, oğlumla aynı fikirleri paylaşmıyorum. Oğlum o adama hayrandı. Ona tapardı. Ona inanırdı. Ona karşı asla silah çekmezdi. Oğlum tam anlamıyla bir Nazi[8] idi... tüm gençlik hevesiyle."

"Eğer öyleyse bunu kim yaptı?"

"Sizin bu işi çözmenizi istiyorum," dedi ihtiyar Lutzmann.

"Aklınızdan geçen bir şey var..." diye yanıtladı Hercule Poirot.

"Yanılıyor olabilirim," dedi Lutzmann boğuk bir sesle.

Hercule Poirot sakin bir ifadeyle, "Düşündüklerinizi bana anlatın." dedi.

Keiserbach öne eğildi.

v

Doktor Otto Schultz bağa çerçeveli gözlüklerini yüzüne yerleştirdi. İnce yüzü bir bilim insanının heyecanıyla aydınlanmıştı. Genizden gelen sevimli sesiyle konuşmaya başladı:

"Sanırım Bay Poirot, bana anlattıklarınıza dayanarak çalışmaya başlayabilirim."

"Bir zaman çizelgeniz var mı?"

"Elbette, üzerinde çok dikkatli çalışacağım. Gördüğüm kadarıyla planınızın başarıya ulaşması için zamanlamanın kusursuz olması gerekli."
Hercule Poirot takdir ettiğini belirten bir bakış attı ona.

"Düzen ve metot. Bilimsel bir akılla iş yapmanın zevki budur," dedi.

"Bana güvenebilirsiniz," dedi Doktor Schultz ve elini sıkarak dışarı çıktı.

vi

Poirot'nun eşi bulunmaz uşağı George usulca içeri girdi. "Başka gelen beyefendi olacak mı?" diye sordu alçak, saygılı bir sesle.

"Hayır Georges, bu giden sonuncusuydu."

Hercule Poirot yorgun görünüyordu. Bir hafta önce Bavyera'dan döndüğünden beri çok yoğundu. Arkasına yaslanıp ellerini gözlerine siper etti.

"Bu işler bitince uzun bir süre dinleneceğim," dedi Poirot.

"Evet efendim. Bence de bu doğru olacaktır."

Poirot, "Hercule'ün Son Görevi. Son görevinin ne olduğunu biliyor musun Georges?" diye mırıldandı.

"Bilemiyorum efendim, emin değilim. Ben İşçi Partisi'ne oy vermem."(*)

"Bugün burada gördüğün şu genç adamları özel bir göreve gönderdim. Dünyadan göçmüş olan ruhların gittiği yere gönderdim. Bu görev sırasında hiçbir şekilde şiddet kullanılmayacak. Her şey kurnazlıkla halledilecek."

"Benim fikrimi sorarsanız efendim, hepsi de çok becerikli görünen beyefendilerdi."

"Hepsini özenle seçtim," dedi Hercule Poirot.

İçini çekerek başını salladı.

"Bu dünya ağır hasta."

"Ne tarafa bakarsanız bakın savaş var. Herkes karamsar efendim. Ticaret berbat. Böyle devam edemeyiz," dedi Georges.

Hercule Poirot mırıldandı. "Tanrıların alacakaranlığında yaşıyoruz."

(*) Labour, İngilizcede görev anlamına gelmektedir aynı zamanda da İşçi Partisi'nin adıdır. (Ç. N.)

vii

Doktor Schultz yüksek bir duvarla çevrelenmiş arazinin önünde durakladı. Strasbourg'dan on iki kilometre kadar uzaktaydı.

Kapının zilini çaldı. Uzaklardan bir köpeğin boğuk havlaması ve bir zincirin şakırtısı kulağına geldi.

Bekçi kapıya gelince Doktor Otto Schultz kartını uzattı.

"Herr Doktor Weingartner ile görüşmek istiyorum."

"Üzgünüm mösyö, doktor bir saat önce gelen bir telgraf üzerine gitti."

Schultz kaşlarını çattı.

"Acaba yardımcısı ile görüşebilir miyim?"

"Doktor Neumann mı? Elbette."

Doktor Neumann sevimli yüzünde samimi ifade olan genç bir adamdı.

Doktor Schultz kendini tanıtan belgelerini ortaya çıkardı.Berlin'in tanınmış akıl hastalıkları uzmanının yazdığı bir tanıtma mektubu. Kendisinin de delilik ve zihinsel çöküşün bazı unsurları hakkında yayınları olan kişi olduğunu açıkladı.

Genç adamın yüzü aydınlandı ve Doktor Schultz'un yayınlarını bildiğini ve kuramlarına çok ilgi duyduğunu söyledi. Doktor Weingartner'ın burada olmaması ne kadar kötüydü!

İki erkek Amerika ile Avrupa'nın koşullarını kıyaslayarak havadan sudan konuştular ve sonunda teknik konulara geldiler. Bazı hastaları tartıştılar. Schultz paranoya tedavisindeki bazı yeni yöntemlerin sonuçlarını anlattı.

"Bu yöntemle üç Hertzlein, dört Bondolini, beş Başkan Roosevelt ve yedi Yüce Varlık tedavi ettik," dedi gülerek.

Neumann da güldü.

Ardından iki adam yukarı çıkıp hasta koğuşlarını gezdiler. Burası küçük ve ayrıcalıklı hastaların kaldığı akıl hastanesiydi. Yalnızca on iki hastası vardı.

"Özellikle sizin paranoyak vakalarınızla ilgilendiğimi anlıyorsunuz değil mi?" dedi Schultz. "Çok karakteristik, ilginç yüz hatları olan ve kısa bir süre önce buraya yatan bir hastanız var sanırım."

viii

Poirot önce masanın üzerinde duran telgrafa, ardından konuğunun yüzüne baktı.

Telgrafta yalnızca bir adres vardı. Eugenie Villası, Strasbourg. Bir de "Köpeğe dikkat edin," cümlesi eklenmişti.

Karşısındaki konuk orta yaşlı, kırmızı ve şiş burunlu, sakalı uzamış, derin boğuk sesi adeta çirkin çizmelerinden yükselir gibi gelen, çevreye güzel koku yayan bir beyefendiydi.[9]

"Bana güvenebilirsiniz patron. Köpeklerle ilgili her şeyi yaparım. Yapabilirim," dedi adam tok sesiyle.

"Bana da böyle söylediler. Fransa'ya Alsace bölgesine gitmeniz gerekecek."

Bay Higgs ilgilenmiş gibi görünüyordu.

"Orası Alsace cinsi köpeklerin geldiği yer değil mi? Ben hiç İngiltere dışına çıkmadım. İngiltere bana yeter. Ben böyle derim hep."

"Bir pasaporta ihtiyacınız olacak," dedi Poirot.

Bir belge uzattı.

"Şimdi bunu doldurun. Sizin için elimden geleni yapacağım."

Büyük bir gayretle belgeyi doldurdular.

"İstediğiniz gibi fotoğraf çektirdim. Fotoğraf çektirmeyi pek sevmem doğrusu, bizim meslekte biraz tehlikeli olur."

Bay Higgs'in mesleği köpek hırsızlığıydı ama bu konuşmada bu gerçeğin üzerinde durulmadı.

"Fotoğrafınızın arkasını bir yargıç, bir rahip ya da bir kamu görevlisi imzalayıp pasaport alabilecek düzgün bir insan olduğunuzu beyan edecek."

Bay Higgs sırıttı.

"Sık olmaz bu," dedi adam. "Hiç sık olmaz. Benim pasaport almaya uygun biri olduğumu bir aynasız kolay kolay söylemez."

"Çaresiz kaldığı zamanlarda insanlar farklı yollara başvurabilirler," dedi Poirot.

"Benim gibi mi yani?" diye sordu Bay Higgs.

"Siz ve meslektaşınız gibi."

Poirot, Bay Higgs ve kareli takım elbiseli, parlak pembe gömlekli son derece başarılı bir kedi hırsızı olan zayıf yapılı genç adam iki gün sonra Fransa'ya doğru yola çıktılar.

ix

Bedensel güç kullanmak Hercule Poirot'nun tarzı değildi ama bu kez kendi kuralını bozdu. Sabahın saat birinde üzerindeki kalın paltoya karşın hafifçe titreyerek iki adamının yardımıyla bir duvarın üzerine tırmandı.

Bay Higgs duvarın iç tarafındaki bahçeye atlamaya hazırlandı. Güçlü bir köpek havlaması duyuldu ve devasa bir yaratık ağaçların arasından ortaya çıkıverdi.[10]

"*Mon Dieu*, bu bir canavar! Emin misiniz?" diye bağırdı Hercule Poirot.

Bay Higgs büyük bir özgüvenle cebini yokladı.

"Merak etme patron. Cebimdeki iyi bir şeydir. Bütün köpekler bunun uğruna beni cehenneme kadar takip eder."

"Öyleyse cehennemden geriye de takip etmesi gerekir," diye mırıldandı Hercule Poirot.

"Aynı şey," dedi Bay Higgs ve duvardan bahçeye atladı.

"Buraya gel Fido. Gel şunu bir kokla... İşte bu kadar... Hadi şimde benimle gel..." diyen sesi duyuldu.

Ve biraz sonra sesi gecenin karanlığında kayboldu. Bahçe karanlık ve sessizdi. Zayıf genç adam Poirot'nun duvardan inmesine yardım etti.[11] Doğruca eve yaklaştılar.

"Şurada bir pencere var. Soldan ikinci," diye işaret etti Poirot.

Genç adam başını salladı. Duvarı inceledi ve rahatça tırmanabileceği boruyu fark edince gülümsedi ve sanki hiç çaba harcamadan duvarda gözden kayboldu. Pencere demirini kesen eğenin hafif sesi Poirot'nun kulağına geldi.

Zaman geçti. Poirot'nun ayağının dibine bir şey düştü. Bir ip merdivenin alt ucu. Biri merdivenden aşağıya iniyordu. Yuvarlak kafalı, küçük kara bıyıklı, kısa boylu bir adam.

Merdivenden ağır ve beceriksiz hareketlerle iniyordu. Sonunda toprağa ulaştı. Ay ışığında Hercule Poirot ortaya çıktı.

"Herr Hertzlein sanırım," dedi kibarca.

"Beni nasıl buldunuz?" diye sordu Hertzlein.

Paris'e giden trenin ikinci sınıf vagonunda yolculuk yapıyorlardı.

Poirot her zamanki gibi, büyük bir titizlikle soruyu ayrıntılarıyla yanıtladı.

"Cenevre'de Lutzmann adında bir beyefendiyle tanıştım. Sizi öldüren kurşunu sıkan ve kalabalık tarafından linç edilmiş olan kişi onun oğluydu. Ama babası oğlunun asla size ateş etmeyeceğinden emin. Anlaşılan iki yanında duranlardan biri Herr Hertzlein'e ateş etmiş, tabancayı onun eline sıkıştırmış, daha sonra her ikisi birden katil olduğunu söyleyerek onu yere yıkmışlardı. Bir nokta daha vardı. Lutzmann kalabalık toplantılarda ön sıraların son derece güvenilir destekçiler tarafından doldurulduğunu anlattı bana.

"Aslında merkez imparatorluğu hükümeti işini iyi yapar. Organizasyonları kusursuz olduğundan böyle bir felaketin yaşanması inanılmaz gibi geliyor. Üstelik iki küçük ama önemli nokta daha var. Kritik dakikada Hertzlein kurşun geçirmez camın arkasından önüne geçmiş ve o gece sesi her zamankinden farklıymış. Görünüm önemli değildir. Birinin halkın karşısında taklit yapması kolaydır ama bir sesin belli belirsiz tonlamasını kopya etmek çok zordur. O gece Herr Hertzlein'in sesi her zamanki baş döndürücü tınısından yoksunmuş. Ama konuşmaya başlamasından birkaç dakika sonra vurulduğundan birçok insan bunu fark etmemiş.

"Öyleyse konuşanın Herr Hertzlein *olmadığını* varsayalım, yani öldürülen kişi Herr Hertzlein *olamaz.* Bu olağandışı olayları açıklayabilecek bir kuram var mı?

"Mümkün olduğunu düşündüm. Gerginlik dönemlerinde çevreyi saran söylentilerin arasında en az birinin doğru temellere oturması gerekir. Ya Hertzlein'in, Peder Ludwig'in ateşli konuşmasının etkisi altında kaldığı söylentisi gerçeği yansıtıyorsa?"

Poirot ağır ağır konuşmaya devam etti.

"Ben mümkün olduğunu düşündüm. Ekselansları siz idealleri olan, vizyon sahibi olan bir insansınız, belki de birdenbire yeni bir görüşün, bir barış ve kardeşlik penceresinin insanoğluna açıldığını gördünüz ve onları bir yola sokacak kişinin kendiniz olduğunuzu anladınız."

Hertzlein hızla başını salladı. Yumuşak, boğuk, heyecanlı sesiyle yanıtladı: "Haklısınız. Gözlerimdeki perdeler kalktı. Peder Ludwig bana gerçek kaderimi gösterecek olan seçilmiş kişiydi. Dünya barış istiyor. Gençliği kardeşçe yaşamaya yönlendirmeliyiz. Dünya gençliği büyük bir barış kampanyası başlatmak için bir araya gelmeli. Ve *ben* onlara önderlik edeceğim! Dünyaya barışı getirmek için Tanrı'nın seçtiği kişi *benim*!"

Heyecanla konuşan ses kesildi. Hercule Poirot içinde uyanan duygularını süzgeçten geçirerek kendi kendine başını salladı.

Sakin bir ses tonuyla konuşmasını sürdürdü: "Ne yazık ki ekselansları sizin bu projeniz merkez imparatorluğundaki bazı yetkili kişileri memnun etmedi. Tam tersine onları üzüntüye boğdu."

"Çünkü önderlik ettiğim sürece insanların beni takip edeceklerini biliyorlardı."

"Doğru. Böylece fazla gürültü çıkarmadan sizi kaçırdılar. Ama bir ikilem vardı. Eğer sizin öldüğünüzü açıklarlarsa, yanıtlanması zor sorular gündeme gelebilirdi. Bu sırrı paylaşacak kişilerin sayısı da artacaktı. Ayrıca siz ölürseniz, uyandırmış olduğunuz savaşçı duygular da sizinle birlikte ölebilirdi. Bunun yerine muhteşem bir son hazırladılar. Çok kalabalık bir toplantıda sizi temsil edecek bir adam bulunup ikna edildi."

"Herhalde Schwartz idi. Halk yürüyüşlerinde ara sıra benim yerimi alırdı."

"Olabilir. Ama kendisi için hazırlanan sondan haberi yoktu. Siz hasta olduğunuz için yalnızca konuşmayı okuyacağını düşünüyordu. Halka ne

kadar güvendiğini kanıtlamak için belirlenen zamanda kurşun geçirmez camın arkasından öne çıkması için talimat verildi. Tehlikede olacağı aklına bile gelmedi. Ama iki asker gerekli emri almıştı. Biri onu vurdu ve ikisi birden aralarında duran genç adamın üzerine atlayıp onun ateş ettiğini haykırdılar kitle psikolojisini biliyorlardı.

"Sonuç bekledikleri gibi oldu. Bir vatanseverlik çılgınlığı ve silahlı güç programına sımsıkı bağlanma!"

"Ama beni nasıl bulduğunuzu hâlâ söylemediniz," dedi Hertz.

Hercule Poirot gülümsedi.

"Kolaydı, daha doğrusu benim zekâma sahip biri için çok kolaydı! Sizi öldürmeyip (Sizi öldüreceklerini hiç düşünmedim. Günün birinde sizin hayatta olmanız onlar için daha yararlı olacaktı; özellikle eski görüşlerinizi yeniden kazanmaya sizi ikna ettikleri zaman) nereye götürebilirlerdi? Merkez imparatorluktan çıkaracaklar ama fazla uzaklaştırmayacaklardı. Güven içinde saklayabilecekleri bir tek yer vardı, bir akıl hastanesi. Bir kişinin sabahtan akşama kadar Herr Hertzlein olduğunu bıkıp usanmadan tekrarlamasının doğal karşılanacağı tek yer. Paranoyaklar her zaman, büyük adamlar olduklarını düşünürler. Tüm akıl hastanelerinde Napoelon'lar, Hertzlein'lar, Julius Caesar'lar ve hatta Tanrı'nın kendisi bile var!

"Seni Almanca konuşan hastaların sıradan kabul edildiği Alsace ya da Lorraine bölgesinde küçük bir hastaneye yatırdıklarını tahmin ettim. Yalnızca hastane müdürü sizinle ilgili sırrı bilecekti.

"Nerede bulunduğunuzu keşfetmek için güvenilir beş altı doktor görevlendirdim. Bu adamlar için Berlin'deki tanınmış bir akıl hastalıkları uzmanının ağzından tavsiye mektupları hazırlandı. Ziyaret ettikleri tüm kliniklerde garip bir rastlantı sonucu, müdür bir saat önce gelen telgrafla yerinden ayrılmış oluyordu. Zeki bir Amerikalı doktor olan ajanlarımdan biri Eugenie Villası'nı ziyaret edince paranoyak hastaların arasında sizi gördü ve kim olduğunuzu anlamakta geçikmedi. Geri kalanını siz de biliyorsunuz."

Hertzlein bir an sessiz kaldı.

Konuşmaya başladığında sesi eski dokunaklı ve çekici tonuna kavuşmuştu.

"Tahmin ettiğinizden daha büyük bir iş başardınız. Bu Avrupa'da ve tüm dünyada barışın başlangıcı olacak! İnsanoğlunu barışa ve kardeşliğe götürmek benim alın yazım!"

'Buna amin derim..." dedi Hercule Poirot yavaşça.

xi

Hercule Poriot yanında bir gazete yığınıyla Cenevre'deki otelin terasında oturuyordu. İri, siyah harflerle yazılmış gazete manşetleri dikkati çekiyordu.

İnanılmaz haber bir orman yangını gibi dünyayı sarıvermişti.

HERTZLEIN ÖLMEDİ.

Söylentiler, anonslar, karşıt anonslar, merkez imparatorluk hükümetlerinin şiddetli yalanlamaları ortalığı sarmıştı.

Ardından Hertzlein, başkentin büyük meydanında korkunç bir kalabalığa konuşma yapmıştı. Hiç şüphe yoktu artık. Sesi, çekiciliği, gücü... insanlar çılgınca haykırıp onu desteklemeye başlayana kadar tüm hünerini sergilemişti.

Herkes yeni sloganları haykırarak evine dönmüştü.

Barış... Sevgi... Kardeşlik... Dünyayı Gençler Kurtaracak.

Poirot'nun yanında bir hışırtı oldu ve egzotik bir parfüm kokusu yayıldı.

Kontes Vera Rossakoff yanındaki koltuğa oturdu.

"Bunlar gerçek mi? Olabilir mi?" diye sordu kontes.

"Niçin olmasın?"

"İnsanların yüreklerinde kardeşlik diye bir duygu olabilir mi?"

"Kardeşliğe inanmak duygusu olabilir."

Düşünceli bir tavırla kontes başını sallayarak, "Evet, anlıyorum." dedi.

Sonra ufak bir el hareketi yaparken, "Ama onun bunu yapmasına izin vermezler. Onu öldürürler. Bu kez gerçekten öldürürler." diye sözlerini sürdürdü.

"Ama onun ünü –yeni ünü– ölümünden sonra da devam eder. Ölüm asla bir son değildir."

"Zavallı Hans Lutzmann," dedi Vera Rossakoff.

"Onun ölümü de işe yaradı."

"Gördüğüm kadarıyla siz ölümden korkmuyorsunuz," dedi Vera Rossakoff. "Ben korkuyorum! Ölümden söz etmek istemiyorum. Hadi neşelenelim, güneşte oturalım ve votka içelim."

"Memnuniyetle madam. Artık yüreklerimizde yeni bir umut olduğuna göre daha istekli olabiliriz," dedi Poirot ve, "Eğer kabul ederseniz size bir armağanım var." diye ekledi.

"Bana bir armağan mı? Ne kadar hoş."

"Bana bir dakika izin verin."

Hercule Poirot içeri girdi. Birkaç saniye sonra geri döndü. Korkunç çirkin, inanılmaz büyüklükte bir köpekle geri döndü.

Kontes ellerini çırptı.

"Nasıl bir canavar! Ne kadar sevimli! Büyük, kocaman olan her şeyi severim! Hiç bu kadar büyük bir köpek görmemiştim! Yoksa benim mi?"

"Eğer kabul etmek sizi mutlu edecekse."

"Ona tapacağım." Kontes parmaklarını şaklattı. Büyük köpek güven duyarak burnunu onun avucuna dayadı. "Bakın benim yanımda nasıl kuzu gibi! Rusya'da babamın evindeki büyük vahşi köpeklere benziyor."

Poirot biraz geri çekildi. Başını hafifçe yana eğdi gördüğü manzaradan memnundu. Vahşi köpek ile gösterişli bir kadın – evet tablo kusursuzdu.

"Adı nedir?" diye sordu kontes.

Görevini tamamlamış birinin iç çekişiyle, "Ona Kerberos diyebilirsiniz," diye yanıtladı Hercule Poirot.

Notlar

1. Kitapta yayımlanan, Londra'da yer alan öyküden farklı olarak yayımlanmamış öykünün diğer *görev* öykülerinin çoğu gibi uluslararası olma özelliği var. İlk cümleden itibaren *yabancı ülkeye* gidiyoruz fikri hâkim ve *görev* öykülerinde yine, belki de tarafsız bir ülke olduğundan mekân olarak İsviçre seçilmiş. Poirot, "Arkadia Geyiği" ve "Erymanthian Yabandomuzu" öykülerinde de bu ülkeyi ziyaret ediyor.
2. Poirot için sıra dışı ve neredeyse eşsiz bir düşünce!
3. Vera Rossakoff ile Poirot'nun aralık 1923'te yayımlanan "The Double Clue" adlı öyküde ilk karşılaşmalarında kontesin bir mücevher hırsızı olarak maskesini düşürdüğü olaya gönderme yapılıyor. Dört yıl sonra *Büyük Dörtler* romanında tekrar karşılaşmışlardı.
4. *Büyük Dörtler* romanında kontesin uzun zamandır öldüğünü düşündüğü küçük oğlunu geri getirmek için Poirot'nun yaptığı çalışmalara gönderme yapılıyor.
5. Kontesin oğlu hakkındaki bölüm, yayımlanan öykü ile kelimesi kelimesine aynıdır.
6. Poirot'nun votka içmeye çok hevesli olması garip gibi geliyor.
7. Gerçi kulağa opera dünyasından bir isim gibi geliyor ama Mussolini olduğunu düşünmek pek de zor değil.
8. Öyküdeki kaçınılmaz benzetmelere karşın Naziler'den söz eden tek cümledir.

9. Köpek hırsızının adı her iki öyküde de Bay Higgs olarak geçiyor ve *güzel koku yayan* olarak tanımlanıyor.
10. Öykünün taşıdığı siyasi tat, neredeyse öyküye adını veren köpeği unutturuyor ve yayımlanan öyküdeki köpeğe oranla çok daha küçük bir rol üstleniyor.
11. Öykü boyunca bir kadının dostluğunun özlemini çeken, votka içen ve on birinci *görev* olan "Hesperidlerin Elmaları" öyküsünde de yaptığı gibi duvara tırmanan çok farklı bir Poirot ile tanışıyoruz. Gerçekten de August Hertzlein'in takip edilmesi ve bulunması öteki öyküdeki Cellini kadehinin geçtiği sahneleri andırıyor.

KÖPEĞİN TOPU OLAYI

Bu öykü yer, zaman, mekân olarak çok bilindik, birçok açıdan tipik bir Christie romanı... küçük bir köy, zengin yaşlı bir kadın ve açgözlü akrabaları. 1937'de yayımlanan *Sessiz Tanık* romanıyla arasında çok benzerlik olduğu öykünün başlığından bile belli oluyor. Christie temel durumu muhafaza ediyor ve Pym spiritualistleri ve merdivendeki çok önemli kaza gibi, romanda genişlettiği fikirlerin tohumlarını öyküde görebiliyoruz. Örneğin "Bağdat Sandığının Esrarı" gibi daha önceki bir fikri ya da kısa öyküyü tekrar kullanırken, yaptığından farklı olarak burada her zamankinden farklı bir katil ve açıklama var.

Poirot'nun birinden yardım çağrısı alması ve konuşmayı başaramadan o kişinin ölmesi fikrini Christie daha önce de kullanmıştı. 1923 tarihli *Dersimiz Cinayet* adlı romanda Poirot henüz Fransa'ya ulaşmadan onu çağırmış olan kişi ölüyor. Daha sonraları bu kurgu unsuru "How Does your Garden Grow" ve "The Cornish Mystery" öykülerinde de kullanılmıştı.

Ne zaman yazıldı?

Eylül 1928 tarihli "Double Sin" ve ocak 1932 tarihli "Bağdat Sandığının Esrarı" dışında Poirot ile Hastings karakterlerinin yer aldığı tüm kısa öyküler 1923-1924 yıllarında yayımlanmıştı. 1932'den sonraki Poirot öykülerinde Hastings yer almıyor. Çok önce yayımlanan öykülere ait notlar defterlerde bulunmuyor ve ancak Christie'nin yeniden kullanmak ya da genişletmek için yazdığı hatırlatıcı notlar karşımıza çıkıyor. Birçok açıdan "Köpeğin Topu Olayı" öyküsü 1920'lerin başında yayımlanan *Poirot*

Investigates ve *Hercule Poirot İz Üzerinde* kitaplarında yer alan öykülere mekân ve anlatım açısından çok fazla benzerlik gösteriyor. Ama eğer gerçekten Christie'nin meslek yaşamının ilk yıllarında yazılmışsa, niçin yayımlanması için yirmi yıl beklediği sorusu ortaya çıkıyor. Temsilcisinin aldığı ve satışa sunduğu yapıtların kayıtları arasında öykünün adı geçmiyor. Daha sonra yazılmış olduğunu kanıtlamayı umut ediyorum.

30. Defter'de ve bu kitabın kapağında yer alan listede öykünün adının geçmesi, hazırlanma tarihini daha doğru olarak saptamamıza yardım edebilir.

Fikirler
A. Köpeğin Topu
B. Nil'de Ölüm
C. Cilde enjekte edilen striknin?
D. Çifte Tanık, örneğin A ile B, C'yi öldürür ama A aynı zamanda B'yi öldürmeye teşebbüsle suçlanır.
E. Sözde önemli kadın. Afrika'dan geri dönen adam.
F. İkinci Gong genişletilecek.
G. Meskalin
H. Evlilik dışı doğan kız – apomorfin fikri?
İşlenecek Fikirler
Brownie fotoğraf makinesi fikri
Üzerinde AO ya da OA yazan broş. AM. MA

Eğer Poirot'nun kendine özgü yöntemlerinden bazılarını uygularsak bir zaman çizelgesine ulaşabiliriz.

1. İpucu

Burada derhal tanınabilen birkaç öykü var: *Sessiz Tanık* ya da "Köpeğin Topu Olayı" (A), *Nil'de Ölüm* (B), *Zarif Bir Cinayet Gecesi* (D) ve *Esrarengiz Sanık* (H). "The Second Gong" (F) ilk kez temmuz 1932'de, *Sessiz Tanık* ile *Nil'de Ölüm* 1937 yılının temmuz ve kasım aylarında yayımlanmıştı. Bu nedenle listenin haziran 1932 ile temmuz 1937 arasında yazıldığını varsaymak mantıklıdır.

Ideas

A. Boris Ball.
B Death on the Nile.
C. Strychnine absorbed through skin?
D. Double alibi e.g. A & B. murder C.
but - A is accused of G & of
murder B. at same time.
E. Frightened woman. Man back from
Africa.
F. Second Gong elaborated.
G. Mescalin
H. Illegitimate daughter grown up idea?
Ideas Love in Corporated.
Brownie Camera idea.
Brown with A O or O A or il AM. MA

Wife of (Dr Stephen?) herself is thief
or murderess etc. — makes up
story that someone has stolen
drug or poison etc. + hoods
A.M. seen in glass. The Kings ...

30. Defter'in bu sayfası, yukarıda aktarıldı. Sağ üst köşede birbirine geçmiş üç balık logosuna dikkat edin.

2. İpucu

Listenin F maddesindeki "İkinci Gong" genişletildi cümlesinden farklı olarak "Köpeğin Topu" ile bağlantılı bir genişletmeden söz edilmediğine göre, o tarihte henüz kısa bir öykü olarak ortaya çıkmadığı teorisi destekleniyor.

3. İpucu

Christie'nin arşivinde temsilcisi Edmund Cork'dan gelen iki mektup var. 26 Haziran 1936 tarihli mektup *Sessiz Tanık* romanının düzeltilmiş kopyasını teslim aldığını belirtirken, 29 Nisan 1936 tarihli mektup *Nil'de Ölüm* romanının bitmiş olduğu haberine çok sevindiğini açıklıyor. Artık elimizde iki tarih var. Haziran 1932 sonrası ile nisan 1936 öncesi. Daha iyisini yapabilir miyiz? Bu mümkündür.

4. İpucu

En uzun kitaplarından olan *Nil'de Ölüm* ile *Sessiz Tanık* romanlarının yazılmasının bir yıldan fazla sürdüğünü varsaymak mantıklı olacaktır. Böylece tarih sınırımız nisan 1935'e geliyor. Yani tarih sınırlarımız haziran 1932 ile nisan 1935. Eğer denkleme iki madde daha eklersek...

5. İpucu

"Köpeğin Topu Olayı"ndan *Sessiz Tanık* romanına kadar değişim sürecinde mekân, Kent beldesindeki Little Hemel'den Market Basing, Berkshire'a taşınıyor.

Genel Plan P.'ye mektup gelir. – O. ve H. – P mektup yazar – sonra yırtar – Hayır, gideceğiz – Market Basing – The Lamb

Market Basing'in, Agatha Christie'nin yaşamış olduğu Wallingford'a benzediği herkesin kabul ettiği bir durum. Wallingford'daki evi 1934 yılında alması öykünün mekânının değişmesini açıklayabilir. Ayrıca Wallingford'daki bir gece kulübünün adı olan *The Lamb* referansı 63. Defter'de karşımıza çıkıyor. Bu bir varsayımdır ama Poirot'nun diyeceği gibi, "İnsanı şiddetle düşünmeye sevk ediyor, değil mi?"

6. İpucu

Poirot'nun yorumuna göre Miss Matilda Wheeler, ona mektubu 12 Nisan Çarşamba günü yazıyor. "Tarihleri göz önüne al Hastings" (V. Bölüm). 12 Nisan tarihi 1933 yılında çarşamba gününe rastlıyor.

Sonuç?

Böylece "Köpeğin Topu Olayı" öyküsünün büyük bir olasılıkla 1933 yılında yazıldığı sonucunu çıkarabiliriz.

Niçin Yayımlanmamıştı?

Agatha Christie artık herkesin tanıdığı bir isimdi. 1930'ların ortasında *Üç Perdelik Cinayet* romanından sonraki her romanı yayımlandığı ilk yıl 10.000 adet satıyordu; kitapları ciltsiz olarak da yayımlanan ilk yazardı, yapıtları tiyatroya ve sinemaya uyarlanmıştı. Satışlarının artacağı garantisi olduğundan niçin herhangi bir dergi yepyeni bir Poirot öyküsünün üzerine atlamamıştı? Eğer onlara teklif edilmiş olsaydı... Yine varsayımlar dünyasında geziyoruz ama bence asla yayımlanmamasının nedeni hayal kırıklığı yaratacak kadar sıradan: Christie öyküyü temsilcisine teklif etmediğinden dolayı yayımlanmamıştı. Çünkü öyküyü romana dönüştürmek istiyordu. Kanıtlara bir göz atalım.

1. İpucu

Yazdığı kısa öykülerin sayısı önceki yıllara oranla oldukça azalmıştı. 1923'te yirmi yedi, 1924'de otuz dört öykü yayımlanmışken, 1933'te altı ve ertesi yıl ancak yedi öykü yayımlanmıştı. Detection Club'ın ortak romanlarına katkıda bulunmayı reddederken söylediği gibi, bir diziyi tasarlamak için harcanacak enerjiyi birkaç roman için kullanmak daha iyi olacaktı. Belki bu kısa öykü için de aynı düşünceyi taşıdığından bunu yepyeni bir Poirot romanına dönüştürmeye karar vermişti.

2. İpucu

Edmund Cork'un yukarıda sözü edilen 26 Haziran 1936 tarihli mektubu, *Sessiz Tanık* romanının düzeltilmiş kopyasının teslim alındığını belirtiyor. ABD'de yayımlanmasını garantilemek için (kasım/aralık 1936'da *Saturday Evening Post* gazetesinde tefrika edildi.) Özgün bir İngiliz köyü ortamının eklenmiş olması "Köpeğin Topu Olayı" öyküsünün genişletilmiş biçimi olduğu fikrini destekliyor. Romanda Hastings birinci tekil şahıs anlatımına ancak 5. Bölüm'de başlıyor. İlk dört bölüm, her şeyi bilen üçüncü tekil şahıs tarafından anlatılıyor. Hastings kendi gözüyle görmediği halde anlatılanların yeterince dikkatli kaydedildiğine dair garanti veriyor. Kısa öykü ile 5. Bölüm'ün açılış sahneleri farklı aylarda geçmesinin dışında tıpatıp aynı.

3. İpucu

Satış için teklif edilmedi kuramı öyküdeki tarihler arasındaki önemli bir gözden kaçırma olgusu ile açıklanabilir. 1. Bölüm'de Poirot, "Hayır tarih kesinlikle 12 Nisan" (mektubun yazılış tarihi) diyor ama 4. Bölümü'nde Miss Wheeler'in mektubu ağustos ayında yazdığından söz ediyor. Bir temsilci ya da bir editör böylesine önemli ve konuyla böylesine ilgili bir hatayı kesinlikle fark ederdi.

Sonuç

Sonuçta "Köpeğin Topu Olayı" öyküsünün 1933'te yazılmış, asla yayımlanması teklif edilmemiş ve 1935-1936 yıllarında *Sessiz Tanık* romanına dönüştürülmüş olması mümkündür.

Defterlerdeki "Köpeğin Topu Olayı" Notları

Öykünün notları iki defterde bulunuyor ama 30. Defter'de yalnızca yukarıdaki listenin A maddesinde geçici bir fikir olarak karşımıza çıkıyor. 66. Defter'de ise romandan çok kısa öyküye daha fazla benzeyen ayrıntılar buluyoruz:

Köpeğin Topu Kişiler

Bayan Grant – tipik yaşlı bir kadın.

Miss Lawson – heyecanlı can yoldaşı.

Mollie Davidson –yeğen– güzellik salonunda çalışarak para kazanıyor.

Yeğenin sevgilisi – aylak

Gazeteci – Ted Weedon – sahtekârlık suçuyla hapse girmiş – City bürosunda amcasının imzasını taklit etmiş – kendisini para için sıkıştıran kıza borçlu – aktrist.

James Grant – ciddi... saygın bir beyefendi

Bir hemşireyle nişanlı – Miss O'Gorman

Ellen

Aşçı

Yeğenin ismi –Mollie Davidson– ve mesleği aynı kalıyor ve *Sessiz Tanık* notlarının başka yerlerinde de geçiyor. Erkek yeğenin adı Graham olarak biraz değişirken, kurban büyük bir değişiklik gösterip Bayan Grant yerine Miss Wheeler oluyor. Mollie'nin sevgilisi ile James Grant'ın nişanlısı kısa öyküde yer almazken, Ted Weedon'ın sahtekârlık eğilimi romanda Charles Arundell adıyla geçen yeğende görülüyor.

Köpeğin Topu Olayı [1]
(Yüzbaşı Arthur Hastings O. B. E.'nin notlarından)

i

Miss Matilda Wheeler olayına geriye dönüp bakınca hep özel bir ilgi duyacağım, çünkü çok az ipucundan yola çıkarak garip bir biçimde her şey çözüldü!

Son derece sıcak bir ağustos günü olduğunu anımsıyorum. Arkadaşım Poirot'nun odasında otururken Londra yerine kırlarda olmayı belki yüzüncü kez arzulamıştım. Posta henüz gelmişti. Poirot'nun yaptığı her işte olduğu gibi zarfları bir mektup açacağıyla büyük bir özenle yırtmasının hışırtısını hatırlıyorum. Mırıltılı yorumlarının ardından elindeki mektubu ait olduğu yığına bırakıyordu. Son derece düzenli, tekdüze bir işti.

Birdenbire bir farklılık ortaya çıktı. Uzun bir sessizlik, bir değil iki kez okunan bir mektup. Ötekiler gibi etiketlenip ait olduğu yere bırakılmadan alıcısının elinde tuttuğu bir mektup. Arkadaşıma baktım. Mektup şimdi dizinin üstünde duruyordu. Düşünceli bakışları odanın bir köşesine odaklanmıştı.

"İlginç bir şey mi Poirot?"diye sordum.

"*Cela dépend.*(*) Herhalde sen böyle düşünmezsin. Yaşlı bir hanımdan gelen bir mektup, Hastings ve hiçbir şey söylemiyor, hiçbir şey anlatmıyor."

"Çok yararlı," dedim alaycı bir sesle.

"*N'est-ce pas?*(**) Yaşlı kadınlar işte böyledir. Konunun çevresinde dönüp dururlar! Bir de sen bak. Ne anladığını öğrenmek isterim doğrusu."

Mektubu bana uzattı. Sayfaları açarken yüzümü buruşturdum. Sivri harflerle, titrek bir elle sık satırlarla yazılmış, değiştirilmiş, silinmiş, altları çizilmiş sözcüklerle dolu dört sayfa.

(*) Olabilir.

(**) Öyle değil mi?

"Okumak zorunda mıyım?" diye sordum üzüntülü bir sesle. "Ne hakkında?"

"Dediğim gibi hiçbir şey hakkında."

Pek de yüreklendirici olmayan sözlerin ardından isteksizce görevime başladım. Çok dikkatli okumadığımı itiraf etmeliyim. Yazısı zor okunuyordu ve içeriği hakkında tahminler yürütmekle yetindim.

Mektup, Little Hemel'deki The Laburnums adlı evde yaşayan Miss Matilda Wheeler'dan geliyordu. Uzun süre kararsız kaldıktan sonra nihayet Bay Poirot'ya yazacak cesareti bulduğunu söylüyordu. Bay Poirot'nun adını tam olarak nerede ve nasıl duyduğunu uzun uzun anlatmıştı. Little Hemel'de bu konuyu konuşabileceği hiç kimse yoktu, bu arada yanılmış olma olasılığı da vardı elbette. Belki de son derece sıradan olayları saçma bir şekilde önemsiyordu. Kapıldığı hayallerden dolayı kendini azarlıyordu, ama köpeğin topunun olayından sonra huzursuzluk hissetmeye başlamıştı. Her şeyin boş bir kuruntu olup olmadığını Bay Poirot'dan duymayı umut ediyordu. Acaba Bay Poirot ücretinin ne kadar olduğunu da bildirir miydi? Konunun çok önemsiz olduğunu biliyordu ama sağlığı kötüydü, sinirleri eskisi kadar kuvvetli değildi ve bu çeşit endişeler onun için çok kötüydü. Üzerinde düşündükçe haklı olduğuna daha fazla *inanıyordu*, ama elbette başka bir şey söylemeyi *hayal* bile etmiyordu.[2]

Mektubun özü aşağı yukarı böyleydi. Öfkeyle içimi çekerek mektubu bıraktım.

"Niçin şu kadın aklından geçenleri açıklamamış? Ne kadar saçmasapan bir mektup!"

"*N'est ce pas?* Zihinsel işlemlerde bir yöntemin başarısız olması ne kadar üzücü."

"Ne demek istediği hakkında sen ne düşünüyorsun? Pek de önemli sayılmaz ama. Sanırım bir şey köpeğinin canını sıkmış. Her neyse, ciddiye alınacak bir şey değil."

"Öyle mi düşünüyorsun sevgili dostum?"

"Sevgili Poirot, bu mektubun niçin ilgini çektiğini anlayamıyorum."

"Evet, anlayamadığını görüyorum. Mektubun en ilginç noktasını atlayıp geçtin."

"Neymiş o ilginç nokta?"

"*Tarih mon ami.*"

Mektubun en üst satırına bir kez daha baktım.

"12 Nisan," dedim ağır ağır.

"*C'est curieux, n'est ce pas?*(*) Neredeyse üç ay olmuş."[3]

"Önemli olduğunu sanmıyorum. Herhalde 12 Ağustos demek istemişti."

"Yoo, hayır Hastings. Mürekkebin rengine bir bak. Bu mektup uzun zaman önce yazılmış. 12 Nisan tarihi doğru. Ama niçin postalanmamış? Eğer yazan kişi fikrini değiştirdiyse, niçin saklamış ve şimdi göndermiş?"

Poirot ayağa kalktı.

"*Mon ami* – hava çok sıcak. İnsan Londra'da adeta boğuluyor değil mi? Öyleyse biraz kırlara doğru gitmeye ne dersin? Daha doğrusu Kent bölgesindeki Little Hemel'a gitmeye ne dersin?"

Şehirden uzaklaşmaya çok hevesliydim ve hemen araştırma gezimize başladık.

ii

Little Hemel, anayoldan ancak üç kilometre içeride olan diğer köylerde görülen değişime her nasılsa uğramamış, son derece sevimli bir köydü. The George adlı handa yemek yedik ama tüm taşra hanlarında olduğu gibi burada da yemekler kötüydü.

Derin soluklar alan yaşlı garson bize kahve adını verdiği iki fincan dolusu tuhaf içeceği getirince Poirot derhal işe başladı.

"The Laburnums adlı evi biliyor musunuz?" diye sordu. "Hani Miss Wheeler'in evi?"

"Doğrudur efendim. Hemen kiliseyi geçince görürsünüz, dikkatinizden kaçmaz. Orada üç Miss Wheeler yaşıyordu, onlar birer hanımefendiydiler, burada doğup büyümüşlerdi. Ah! Şey artık hepsi gitti ve ev satışa çıkarıldı."

(*) İlginç değil mi?

Üzüntüyle başını salladı.

"Yani Miss Wheeler'lerin hepsi öldü mü?" dedi Poirot.

"Evet efendim. Miss Amelia ile Miss Caroline on iki yıl önce, Miss Matilda ise bir iki ay önce öldü. Sormamda bir sakınca yoksa, evi satın almayı mı düşünüyordunuz efendim?"

"Bir ara düşündüm," dedi Poirot yalan söyleyerek. "Sanırım oldukça kötü durumdadır."

"Eski bir yapı efendim. Dedikleri gibi yenilenmedi. Ama durumu iyi; çatısı, olukları filan gayet iyi. Miss Wheeler tamiratlara para ödemekten çekinmedi. Bahçe de her zaman düzenliydi."

"Durumu iyi miydi?"

"Oooh! Çok çok iyiydi efendim. Oldukça varlıklı bir aile."

"Herhalde ev, içinde yaşamak istemeyen bir akrabasına miras kaldı? Bir yeğen ya da uzak bir akraba olabilir mi?"

"Hayır efendim evi can yoldaşı Miss Lawson'a bıraktı. Ama Miss Lawson artık burada yaşamak istemediği için satmak istiyor. Dediklerine göre şu sıralar ev satmak için uygun bir zaman değilmiş."

"Biri bir şey satmak istediğinde zaman hep kötüdür," dedi Poirot gülümseyerek ve hesabı ödeyip bol bahşiş bıraktı. "Miss Wheeler ne zaman öldü demiştin?"

"Mayıs ayının başında efendim –teşekkür ederim efendim– yoksa nisanın sonu muydu? Uzun zamandır sağlığı iyi değildi zaten."

"Burada iyi bir doktor var mı?"

"Evet efendim Doktor Lawrence. O da artık yaşlanıyor ama herkes onun hakkında iyi düşünür. Her zaman çok nazik konuşur ve dikkatlidir."

Poirot başını salladı ve sıcak ağustos güneşine çıkıp kiliseye giden yolda yürümeye başladık.

Kiliseye varmadan önce yolun kenarına inşa edilmiş bahçe kapısındaki pirinç tabelada Doktor Lawrence yazan eski tarz bir evin önünden geçtik.

"Harika," dedi Poirot. "Bu evi ziyaret edelim. Bu saatte sanırım doktoru evinde bulabiliriz."

"Sevgili Poirot! Doktorla ne konuşacaksın? Ayrıca nasıl bir sonuca ulaşmak istiyorsun?"

"Birinci sorunun yanıtı çok basit *mon ami* – bir şeyler uyduracağım. Çok şükür hayal gücüm çok geniştir. İkinci soruya gelince – *eh bien,* doktorla konuştuktan sonra, belki de hiçbir sonuca ulaşamayacağımı anlamış olacağım."

iii

Doktor Lawrence altmış yaşlarındaydı. Hırslı olmayan, pek de zeki görünmeyen ama ayakları yere sağlam basan biriydi.

Poirot yalan söyleme konusunda büyük ustadır. Beş dakika içinde büyük bir dostluk havasında sohbet ediyor bulduk kendimizi. Her nasılsa Miss Matilda Wheeler'in eski ve çok sevgili dostları olduğumuz izlenimini vermiştik.

"Ölümü benim için büyük bir şok oldu. Çok üzüldüm," dedi Poirot. "Beyin kanaması mıydı? Hayır mı?"

"Yoo, hayır dostum. Karaciğer atrofisi. Hastalığı yavaş yavaş ilerlemişti. Bir yıl önce kötü bir sarılık geçirmişti. Sindirim sorunları dışında kış boyunca iyi sayılırdı. Ardından nisan ayının sonunda tekrar sarılığa yakalandı ve öldü. Hepimiz için büyük bir kayıptı, gerçekten eski tarz bir hanımefendiydi."

"Ah! Evet öyleydi," diye içini çekti Poirot. "Ya can yoldaşı Miss Lawson?"

Cümlesini tamamlamadan susunca doktorun hemen yanıt vermesi bizi biraz olsun şaşırttı.

"Neyin peşinde olduğunu tahmin ediyorum, size karşı sempati duyduğumu söyleyebilirim ama eğer "nüfuz kullanma" umudunuz varsa işe yaramaz. Miss Wheeler vasiyetname hazırlayacak kapasiteye sahipti. Yalnızca hazırladığı gün değil ölene kadar aklı başındaydı. Daha farklı bir şey söylememi beklemeyin çünkü söyleyemem."

"Aman sizin sempatiniz..."

"Ben James Graham ile Miss Mollie'ye acıyorum. Her zaman için mirasın yabancılara değil aile içindekilere bırakılması gerektiğini düşündüm. Miss Lawson'ın ruh çağırma saçmalıklarıyla Miss Wheeler üzerinde üstünlük elde ettiği söylenebilir, ama bu konuyu mahkemeye taşıyabileceğinizi hiç sanmıyorum. Yalnızca büyük masrafların altına girersiniz. Benim sloganım, olabildiğince mahkemelerden uzak dur, biçimindedir. Ayrıca tıbbi olarak da size yardımcı olamam. Miss Wheeler'in aklı başındaydı."

Doktorla tokalaşıp dışarıya çıktık.

"Eeee!" dedim. "Oldukça beklenmedik bir durumdu!"

"Gerçekten. En azından bana mektup yazan kişi hakkında bir şeyler öğrenmeye başladık. James Graham ve Mollie adında iki akrabası varmış. Normal şartlarda mirasın onlara kalması gerekiyormuş. Oldukça yakın zamanda yazılmış bir vasiyetname ile servetinin tümü Miss Lawson adındaki can yoldaşına kalmış. Üstelik ruh çağırma konusu önemle vurgulandı."

"Bunun önemli olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

"Açıkça görülüyor. Her şeye kolayca inanan yaşlı bir hanım –ruhlar ona parasını belirli bir kişiye bırakmasını söylüyor– o da itaat ediyor. Böyle bir olasılık herkesin başına gelebilir değil mi?"

iv

Laburnums'a ulaştık. Gregoryen stilinde oldukça büyük, sokaktan biraz içeride bulunan, arkasında büyük bir bahçesi olan bir evdi bu. Üzerine *Satılık* yazılı ahşap bir tabela asılmıştı.

Poirot zili çaldı. İçeriden gelen şiddetli havlama sesi bizi karşıladı. Kapıyı açan düzgün görünümlü, orta yaşlı kadın uzun tüylü bir teriyer köpeğin tasmasını tutuyordu.

"İyi günler," dedi Poirot. "Anladığım kadarıyla ev satılıkmış. James Graham öyle söylemişti."

"Oh! Evet efendim. Gezmek ister miydiniz?"

"Eğer mümkünse."

"Bob'dan korkmayın efendim. Kapıya biri geldiği zaman havlar ama aslında bir kuzu kadar usludur."

Gerçekten içeri girince teriyer zıplayıp ellerimizi yalamaya başladı. Duvardan indirilmiş tabloların izleri, halıları kaldırılmış çıplak zeminleriyle bütün boş evler gibi acınası bir görüntüsü vardı. Evi gezdiren kadının tüm aile dostlarına karşı yapması gerektiği gibi bizimle konuşmaya hevesli olduğunu fark ettik. James Graham'dan söz etmekle Poirot bu izlenimi vermişti.

Rehberimiz Ellen, müteveffa hanımefendisine anlaşılan çok bağlıydı. Hastalığını ve ölümünü mensup olduğu sınıfa özgü bir keyifle anlatmaya başladı.

"Birdenbire kötüleşti ve çok ıstırap çekti! Zavallı kadın! Sonunda sayıklamaya başladı. Çok tuhaf şeyler söylüyordu. Ne kadar sürdü? Kötüleştikten sonra herhalde üç gün kadar. Ama zavallı hayatım, yıllarca hasta yattı, iyileşti, yine hastalandı yine iyileşti. Geçen yıl sarılık oldu, yiyeceklerle arası hiç iyi değildi. Her yemekten sonra sindirim ilaçları alırdı. Ah! Evet, öyle ya da böyle hep çok çekti. Ayrıca uykusuzluk çekiyordu. Geceleri kalkıp evin içinde dolaşırdı. Gözleri kitap okuyamayacak kadar bozulmuştu."

İşte bu sırada Poirot cebinden mektubu çıkardı ve Ellen'a uzattı.

"Size tanıdık geliyor mu?" diye sordu.

Gözlerini kısmış kadını inceliyordu. Ellen şaşkınlıkla bağırdı.

"Eee şimdi, şunu demeliyim! Yani mektubun yazıldığı beyefendi siz misiniz?"

Poirot başıyla onayladı.

"Şey efendim. İşin doğrusu ne yapmam gerektiğini bilemedim. Ev boşaltıldıktan sonra Miss Lawson, bana hanımefendiye ait bazı ufak tefek eşyaları verdi. Bunların arasında her zaman hayranlık duyduğum sedef kakmalı kâğıt kurutacağı da vardı. Bir çekmeceye koydum ve daha dün yeni bir kurutma kâğıdı almak istediğimde, zarfın içinde duran bu mektup gözüme çarptı. Hanımefendinin elyazısını hemen tanıdım. Postalamayı düşündüğünü ve kâğıt kurutucunun kenarına iliştirip unuttuğunu düşündüm. Zavallı bebeğim sık sık böyle şeyler yapıyordu. Çok dalgın olduğunu söyleyebilirsiniz. Şey, ne yapacağımı bilmiyordum. Ateşe atıp yakmak isteme-

dim, kendim de açamazdım. Miss Lawson'ı ilgilendirdiğini düşünmedim ve pul yapıştırıp posta kutusuna attım."

Ellen soluk almak için duraklayınca köpeğin keskin ama kesik kesik havlaması duyuldu. Öylesine keskin bir havlamaydı ki, Poirot'nun dikkati bir an için dağıldı. Burnunu şöminenin rafına doğru yalvarırcasına kaldırmış oturan köpeğe baktı.

"Gözlerini nereye dikmiş bakıyor?" diye sordu Poirot.

Ellen güldü.

"Topunu istiyor efendim. Şömine rafındaki bir kavanozun içinde dururdu ve hâlâ orada olması gerektiğine inanıyor."

"Anlıyorum," dedi Poirot. "Köpeğin topu..." Bir iki dakika düşüncelere daldı.

"Söyleyin bana," dedi sonunda. "Hanımefendiniz size köpek ve topu hakkında herhangi bir şey anlattı mı? Onu fazlasıyla rahatsız eden bir şey?"

"Bunu söylemeniz çok garip efendim. Top hakkında bir şey söylemedi ama Bob yani köpek her zaman aklındaydı, ölmek üzereyken bir şeyler söylemeye çalıştı. "Köpek" dedi. "Köpek" dedi ve sonra bir resmin aralık olduğu gibi bir şey söyledi ama hiçbir anlamı yok. Zavallı hayatım sayıklıyordu ve neler dediğini anlayamadım."

"Anlayacaksınız," dedi Poirot. "Bu mektup bana zamanında ulaşmadığından pek çok nokta karanlıkta kaldı. Size sormak istediğim bir sürü soru var."

Ellen artık Poirot'nun söyleyeceği her şeyi sıradan kabul ediyordu. Ellen'in eşyalarla dolu oturma odasına geçtik, aradığı topu verilince sakinleşen Bob, kemirmek için bir koltuğun altına girdi ve Poirot sorgusuna başladı.

"Öncelikle, anladığım kadarıyla Miss Wheeler'in en yakını olarak yalnızca iki akrabası varmış öyle mi?"

"Doğrudur efendim. Biraz önce söz ettiğiniz Bay James Graham ve Miss Davidson. İkisi de Miss Wheeler'in birinci derecede kuzeniydi. Bu ailede beş Miss Wheeler vardı ve içlerinden yalnızca ikisi evlenmişti."

"Miss Lawson akrabası değil miydi?"

"Hayır, bir çalışanıydı."

Ellen'in küçümsemesi sesinden anlaşılıyordu.

"Miss Lawson'dan hoşlanmaz mıydın Ellen?"

"Şey efendim, pek de hoşlanılacak biri değildi. Ne öyleydi, ne böyleydi, zavallı bir tipti, kafası ruhlar hakkında bir sürü saçmalıkla doluydu. Miss Wheeler ve iki Miss Pym ile birlikte karanlıkta otururlardı. Buna *sayance*(*) derlerdi. Bana sorarsanız yapılan bu kötülük nedeniyle Miss Wheeler parasını kendi kanından canından olanlara bırakmadı."

"Yeni vasiyetnamesini ne zaman hazırladı? Ama belki de bilmiyorsun?"

"Oh, evet biliyorum! Yataktayken avukatı çağırttı."

"Yataktayken mi?"

"Evet efendim. Düştükten sonra bir süre yatmak zorunda kalmıştı. Merdivenden düşmüştü. Şu Bob topunu merdivenin üstünde bırakmış ve o da topa basıp ayağı kayınca düşmüş. Dediğim gibi geceleri kalkıp dolaşırdı."

"Düştüğü gece evde kimler vardı?"

"Bay James ile Miss Mollie hafta sonu için buradaydılar. Paskalya tatiliydi ve resmi tatilin gecesiydi. Düşüp çığlık atınca hepimiz yani Bay James, Miss Mollie, Miss Lawson, aşçı ve ben yerimizden fırladık. Başını vurmuş ve sırtını incitmişti. Bir hafta kadar yatmak zorunda kaldı. Evet, hâlâ yatıyordu ve ertesi cuma günü Bay Halliday'i çağırttı. Bahçıvanın içeri gelip tanık olarak vasiyetnameyi imzalaması gerekti. Aşçının tek başına imzası yeterli değildi. Beni de vasiyetnamesine katmış olabileceğinden imza atamıyordum."

"Resmi tatil 10 Ağustos'taydı," [4] dedi Poirot. Anlamlı bir bakışla bana baktı. "Cuma günü 14 Ağustos olmalı. Bundan sonra ne oldu? Miss Wheeler tekrar ayağa kalktı mı?"

"Oh, evet efendim! Cumartesi günü kalktı ve Miss Mollie ile Bay James onu merak ettikleri için tekrar geldiler. Hatta Bay James bir sonraki hafta sonu yine geldi."

(*) Eski Fransızca da ruhlarla ilişki kurma seansı.

"Yani ayın yirmi ikisinde?"

"Evet efendim."

"Miss Wheeler hangi gün kötüleşti?"

"Ayın yirmi beşinde efendim. Bay James bir gün önce gitmişti. Miss Wheeler artık kronik hale gelmiş sindirim bozukluğu dışında çok iyi gibi görünüyordu. Sayancedan sonra kötüleşti. Akşam yemeğinden sonra sayance yaptılar. Miss Pyms evine gidince, Miss Lawson'la birlikte onu yatağına götürdük ve Doktor Lawrence'ı çağırdık."

Poirot bir süre kaşlarını çatıp oturdu ve Ellen'den Miss Davidson, Bay Graham ve Miss Lawson'ın adreslerini istedi.

Hepsi de Londra'da oturuyordu. James Graham kimyasal bir boya şirketinin küçük ortağıydı,[5] Miss Davidson Dover Sokağı'nda bir güzellik salonunda çalışıyordu. Miss Lawson ise High Street, Kensington yakınında bir eve taşınmıştı.

Biz çıkarken Bob hızla merdiveni tırmandı, yere yattı ve burnuyla topunu itip basamaklardan aşağıya yuvarladı. Top ona tekrar atılınca da kuyruğunu sallayarak oturdu.

"Köpeğin topu olayı," diye mırıldandı Poirot zor duyulan bir sesle.

v

Bir iki dakika sonra tekrar güneşe çıktık.

"Eee," dedim gülerek. "Köpeğin topu olayı pek de önemli bir şey değilmiş. Artık nasıl olduğunu biliyoruz. Köpek topunu merdivenin sahanlığında bırakmış, yaşlı hanım da ayağı takılıp düşmüş. Hepsi bu kadar!"

"Evet Hastings dediğin gibi olay çok basit. Bilmediğimiz, benim bilmek istediğim, bilmek *zorunda olduğum* şey ise yaşlı hanımın bu olaydan niçin bu kadar huzursuz olduğu."

"İşin içinde bir iş mi var diyorsun?"

"Tarihleri bir düşün Hastings. Pazartesi gecesi düşüyor. Çarşamba günü bana mektup yazıyor. Cuma günü vasiyetnamesini değiştiriyor. Burada garip bir şey var. Öğrenmem gereken bir şey. Ve on gün sonra Miss

Wheeler ölüyor. Eğer hani şu "kalp krizi" gibi esrarlı, ani ölümlerden biri olsaydı, itiraf ederim ki şüphe duyardım. Ama uzun zamandır çektiği hastalık yüzünden öldüğü için son derece doğal görünüyor. *Tout de même...*"(*)

Uzun süre derin düşüncelere daldı. Sonunda beklenmedik bir soru sordu:

"Eğer birini gerçekten öldürmek isteseydin Hastings, nasıl yapardın?"

"Şey... bilmiyorum. Kendimi birini öldürürken hayal bile..."

"Birini her zaman hayalimde canlandırabilirim. Bir an düşün, özellikle iğrenç bir tefeci ve pençesine düşmüş saf bir kız."

"Evet," dedim ağır ağır. "Sanırım insanın gözü bir an kararır ve adamı bir yumrukta yere serer."

Poirot içini çekti.

"*Mais oui*, senin için böyle olabilir! Ama ben aklı daha farklı çalışan birini hayal etmek istiyorum. Soğukkanlı, temkinli, oldukça zeki bir katil. Önce neyi dener? Örneğin bir kaza. Çok iyi düzenlenmiş bir kazada polisin faili bulması çok zordur. Ama bunun bazı dezavantajlları vardır, kurbanı öldürmeyip sakat bırakabilir. Üstelik kurban şüphelenmeye başlayabilir. Tekrar bir kaza sahnelemeyi deneyemez. İntihar? Kurbanı tarafından yazılmadıkça ve çift anlamlı bir yazı olmadıkça intihar son derece belirsizlik kazanır. Cinayet olarak algılanır. Bu iş için bir günah keçisine ya da bir tanığa gereksinim vardır."

"Ama Miss Wheeler cinayete kurban gitmedi. Cidden, Poirot."

"Biliyorum. Biliyorum. Ama *o öldü* Hastings. Sakın unutma *o öldü!* Bir vasiyetname hazırlıyor ve on gün sonra ölüyor. Evde bence aşçının dışında onun ölümünden yararlanacak yalnızca iki kişi var."

"Sanırım fazla hayal kuruyorsun."

"Olabilir. Rastlantılar olabilir. Ama bana mektup yazdı *mon ami*, bana mektup yazdı ve neden yazdığını öğreninceye kadar rahat edemeyeceğim."

(*) Buna karşın.

vi

Yaklaşık bir hafta sonra üç kişiyle görüştük.

Poirot'nun onlara tam olarak ne yazdığını bilmiyorum ama randevuya Mollie Davidson ile James Graham birlikte geldiler ve hiç kırgınmış gibi gözükmüyorlardı. Miss Wheeler'in mektubu göze çarpacak biçimde masanın üzerinde duruyordu. Konuşmalardan anladığım kadarıyla Poirot konuyu açıklarken oldukça farklı şeyler söylemişti.

"Sizin ricanız üzerine buraya geldik Bay Poirot ama nereye varmak istediğinizi anlamadığımı üzülerek belirtiyorum," dedi Graham biraz sinirli bir sesle, şapkasıyla bastonunu bırakırken.

Uzun boylu, ince yapılı, dudakları hafif aralık duran, gri gözleri çukura kaçmış, yaşından fazla gösteren bir adamdı. Miss Davidson oldukça hoş, açık renk saçlı, yirmi dokuz yaşlarında bir bayandı. Şaşkındı ama sinirli görünmüyordu.

"Ben size yardım etmeye çalışıyorum," dedi Poirot. "Sizlere kalması gereken miras elinizden alındı! Bir yabancıya gitti!"

"Ama artık oldu ve bitti," dedi Graham. "Hukukçulara danıştım ve yapılacak bir şey olmadığını öğrendim. Ayrıca *sizi* neden ilgilendirdiğini anlayamadım Bay Poirot."

"Sanırım Bay Poirot'ya haksızlık ediyorsun James," dedi Mollie Davidson. "Yoğun çalışan bir insan ve bize yardımcı olmak için kendi işlerini bir yana bırakıyor. Keşke yardım edebilseydi. Yine de korkarım yapılacak bir şey yok. Dava açmayı bütçemiz kaldırmaz."

"Bütçemiz kaldırmaz. Kendimizi zor geçindiriyoruz," diye atıldı kuzeni.

"İşte tam bu noktada ben işe karışıyorum," dedi Poirot. "Bu mektup," diyerek tırnağıyla kâğıda bir fiske attı. "Bana bir fikir verdi. Gördüğüm kadarıyla teyzeniz ilk vasiyetnamesinde servetini eşit olarak ikinize paylaştırmış sonra birdenbire 14 Nisan'da başka bir vasiyetname hazırlamış. Bu vasiyetnameden haberiniz var mıydı?"

Soruyu Graham'a sormuştu.

Graham'ın yüzü kızardı ve bir an durakladı.

"Evet," dedi sonunda. "Haberim vardı. Teyzem bana söylemişti."

"Nee?" Genç kızdan bir şaşkınlık çığlığı yükseldi.

Poirot derhal dönüp ona baktı.

"Siz bunu bilmiyor muydunuz Matmazel?"

"Hayır benim için büyük bir şok oldu. Sanırım kuzenim için de öyle. Teyzem bunu sana ne zaman söyledi James?"

"Bir sonraki hafta sonu. Paskalya'dan bir hafta sonra."

"Üstelik ben de oradaydım ve bana söylemedin."

"Hayır... ben... şey, bu bilgiyi kendime saklamanın daha iyi olacağını düşündüm."

"Ne kadar da yakışıksız bir davranış!"

"Teyzeniz tam olarak size ne söyledi Bay Graham?" diye sordu Poirot sakin bir ses tonuyla.

Graham'ın bu soruya yanıt vermekten hoşlanmadığı belliydi. Gergin bir sesle konuştu.

"Her şeyi Miss Lawson'a bıraktığını gösteren yeni bir vasiyetname hazırladığını benim öğrenmemin doğru olacağını düşündüğünü söyledi."

"Nedenini açıkladı mı?"

"Hiçbir şey açıklamadı."

"Bana söylemeliydin," dedi Miss Davidson.

"Söylememeyi tercih ettim," dedi kuzeni sert bir şekilde.

"*Eh bien*," dedi Poirot. Her şey çok garip. Mektupta bana yazdıklarını açıklamaya iznim yok ama size tavsiyede bulunmak istiyorum. Sizin yerinizde olsaydım, mezarından çıkarılma izni için başvururdum."

Bir iki dakika seslerini çıkarmadan ona bakarak oturdular.

"Yoo, hayır!" diye bağırdı Mollie Davidson.

"Saçmalık bu," diye bağırdı Graham. "Kesinlikle böyle bir şey yapmayacağım. Bu öneri akıl almaz bir şey."

"Kabul etmiyor musunuz?"

"Kesinlikle."

Poirot genç kıza döndü.

"Ya siz matmazel? Siz de mi reddediyorsunuz?"

"Ben... hayır, reddediyorum diyemem. Ama bu fikirden hoşlanmadım."

"Ben reddediyorum," dedi Graham öfkeyle. "Hadi gel Mollie. Şu şarlatanla epey zaman harcadık."

Kapının tokmağını açmak için uğraşırken Poirot yardım etmek için yerinden fırladı. Aynı anda cebinden lastik bir top fırladı ve zıplayarak kapıya doğru gitti.

"Aaa, top!" diye bağırdı Poirot.

Yanakları kızardı ve sanki rahatsızmış gibi görünüyordu. Topun görülmesini istemediğini düşündüm.

"Hadi gel Mollie," diye seslendi Graham kendini beğenmiş bir tavırla.

Kız topu alıp Poirot'ya uzattı.

"Köpeğiniz olduğunu bilmiyordum Bay Poirot."

"Köpeğim yok matmazel," dedi Poirot.

Kız kuzeninin ardından kapıdan çıktı. Poirot bana doğru döndü.

"Çabuk ol *mon ami*," dedi. "Şimdi gidip yeni zengin Miss Lawson'ı ziyaret edelim. Herhangi bir şekilde kendini savunma durumuna geçmeden önce onu görmek istiyorum."

"Eğer James Graham'ın yeni vasiyetnameden haberi olmasaydı, bu işte parmağı olacağından şüphelenebilirdim. O hafta sonu teyzesinin evindeymiş. Ama yaşlı kadının ölümünden yarar sağlayamayacağını bildiği için şüpheliler listesinden çıkarıyorum."

"Bildiğine göre..." diye mırıldandı Poirot derin derin düşüncelere dalarak.

"Ne de olsa bildiğini açıkca söyledi," dedim sabırsızlıkla.

"Onun bildiğini öğrenmek matmazeli çok şaşırttı. O zaman kuzenine söylememiş olması çok garip. Büyük şanssızlık. Evet, şanssızlık."

Poirot'nun nereye varacağını anlayamamıştım, ama ses tonundan bir ipucu yakaladığını hissetmiştim. Kısa bir süre sonra Clanroyden Konağı'na ulaştık.

vii

Miss Lawson, gözümde canlandırdığım gibiydi. Orta yaşlı, oldukça şişman, meraklı ama biraz şapşal ifadeli bir surat. Saçları dağınıktı ve kelebek gözlük takıyordu. Konuşması yutkunmalarla kesiliyordu ve belirgin biçimde kasılıyordu.

"Ne kadar iyi ettiniz de geldiniz. Şuraya oturur musunuz? Bir yastık. Ah, korkarım şu iskemle pek rahat değil. Masa size engel oluyor. Burası biraz fazla kalabalık." Yadsınamaz bir durumdu. Odada olması gerekenin iki katı eşya vardı. Duvarlar, fotoğraflar ve tablolarla kaplanmıştı. "Bu daire aslında çok küçük ama kentin merkezinde. Hep kendime ait bir evim olmasını istemiştim. Ama oradayken asla sahip olabileceğimi düşünmemiştim. Sevgili Miss Wheeler ne kadar iyi bir insandı. Gerçi bu konuda kendimi pek rahat hissetmiyorum ama... gerçekten hissetmiyorum. Vicdanım Bay Poirot. *Böylesi adil mi?* diye kendime soruyorum. Ne yanıt vereceğimi bilmiyorum. Bazen Miss Wheeler parasının tümünü benim almamı istediğine göre, her şey yolunda olmalı diye düşünüyorum. Bazen de et tırnaktan ayrılmamalı, diyorum. Mollie Davidson'ı düşününce, kendimi kötü hissediyorum. Çok kötü hissediyorum!"

"Ya James Graham'ı düşününce?"

Miss Lawson'ın yanakları kızardı ve oturduğu yerde doğruldu.

"O çok farklı bir durum. Bay Graham çok kabaydı, çok hakaret ediyordu. İnanın bana Bay Poirot nüfuz kullanma filan yoktu. Böyle bir şey aklıma bile gelmedi. Benim için bir şok oldu."

"Miss Wheeler niyetini size söylemedi mi?"

"Gerçekten hayır. Tam bir şok."

"Herhangi bir biçimde yeğeniyle ilgili bir konuda –nasıl diyelim– Miss Wheeler'in gözünü açmanın gerekli olduğunu hiç düşündünüz mü?"

"Nasıl bir söz Bay Poirot! Kesinlikle hayır. Bu fikrin aklınıza nereden geldiğini sorabilir miyim?"

"Matmazel, benim aklımda her zaman garip fikirler vardır."

Miss Lawson kararsız bir şekilde ona baktı. Çok şapşal bir yüz ifadesi olduğunu bir daha düşündüm. Örneğin ağzının açık duruşu. Ama gözlüklerin ardındaki gözleri karşısındakinin tahmin edeceğinden çok daha zeki bakıyordu.

Poirot cebinden bir şey çıkardı.

"Bunu tanıyor musunuz matmazel?"

"Aaa, Bob'un topu!"

"Hayır," dedi Poirot. "Ben bu topu Woolworth mağazasından aldım."

"Evet ama Bob'un topları da oradan alınırdı. Sevgili Bob."

"Onu sever misiniz?"

"Oh evet, sevgili minik köpekçik. Hep benim odamda uyurdu. Onu Londra'ya getirmek istedim ama köpekler büyük şehirde mutlu olmazlar değil mi Bay Poirot?"

"Ben parkta mutlu köpekler gördüm," diye yanıtladı arkadaşım ciddi bir tavırla.

"Oh evet, elbette parkta," dedi Miss Lawson kayıtsızca. "Ama onları düzenli olarak gezdirmek çok zor. Eminim Ellen ile Laburnums'da kaldığı için daha mutludur. Ah! Ne kadar büyük bir trajediydi!"

"Miss Wheeler'in hastaladığını, gece neler olduğunu bana anlatabilir misiniz matmazel?"

"Olağandışı bir şey olmadı. Ah elbette bir seans daha düzenledik. Güleceksiniz Bay Poirot. Sizin inanmadığınızı hissediyorum. Ama ah! Öbür tarafa gitmiş olanların seslerini duymak ne kadar büyük bir zevktir."

"Hayır gülmüyorum," dedi Poirot kibarca.

Kadının heyecandan kızarmış yüzünü inceliyordu.

"Biliyor musunuz, çok garipti, gerçekten çok garipti. Sevgili Miss Wheeler'in yüzünün çevresinde parlak bir hale vardı. Hepimiz açıkça gördük."

"Parlak bir hale mi?" diye sordu Poirot sert bir tavırla.

"Evet. Çok dikkat çekiciydi. Daha sonra olanların ışığında, onun öteki dünyaya gitmek üzere *işaretlenmiş* olduğunu düşündüm Bay Poirot."

"Evet," dedi Poirot. "Sanırım öteki dünyaya gitmek için işaretlenmişti. Bir sonraki cümlesi bana konuyla bağlantısız gibi geldi. "Doktor Lawrence keskin bir koku aldığını söyledi mi?"

"Bunu söylemeniz çok ilginç Bay Poirot. *Şunu koklayın*, diyerek ona büyük bir demet zambak uzattım. İnanabiliyor musunuz, kesinlikle kokusunu almadı. Üç yıl önce geçirdiği gripten sonra koku alamadığını söyledi. Ah! Doktor önce kendini tedavi etsin, lafı çok doğru değil mi?"

Poirot ayağa kalkmış odada dolaşıyordu. Duvardaki bir resmin önünde durup dikkatlice bakınca yanına gittim.

Koyu renkli yünle işlenmiş çirkin bir elişi tabloydu. Bir evin merdiveninde oturan bir buldok cinsi köpeği gösteriyordu. Altında çarpık harflerle, "*Bütün gece dışarıda ve anahtarı yok!*"[6] yazıyordu.

Poirot derin bir soluk aldı.

"Bu resim Laburnums'dan mı geldi?"

"Evet salondaki şöminenin üzerinde asılıydı. Sevgili Miss Wheeler küçük bir kızken işlemiş."

"Ah!" dedi Poirot. Sesi tümüyle değişmiş, yakından tanıdığım bir tona dönüşmüştü.

Miss Lawson'a yaklaştı.

"Resmi tatili hatırlıyor musunuz? Paskalya tatilinin pazartesi günü. Miss Wheeler'in merdivenden düştüğü gece. *Eh bien*, küçük Bob o gece dışarıdaydı değil mi? Eve gelmedi."

"Ah evet, Bay Poirot, ama bunu nerden bildiniz? Evet, Bob çok yaramazdı. Her zamanki gibi saat dokuzda dışarı çıkarıldı, ama geri gelmedi. Endişeleneceği için Miss Wheeler'e söylemedim. Ama elbette ertesi gün söyledim. Yani sağ salim geri dönünce. Sabahın beşinde geri döndü. Gelip penceremin altında havladı, ben de indim, ona kapıyı açıp içeri aldım."

"Yani böyle oldu! *Enfin!*" Poirot elini uzattı. "Hoşça kalın matmazel. Ah, bir şey daha var. Miss Wheeler her yemekten sonra sindirim ilacı alıyordu değil mi? Adı neydi?"

"Doktor Carlton'ın yemek sonrası tabletleri. Çok etkilidir Bay Poirot."

"Etkili! *Mon Dieu*!" diye mırıldandı Poirot kapıdan çıkarken. "Hayır bana soru sorma Hastings. Henüz değil. Öğrenmem gereken bir ya da iki nokta daha var."

Bir eczaneye girdi ve elinde beyaz kâğıda sarılmış bir şişeyle çıktı.

viii

Eve ulaşınca paketi açtı. İçinde Doktor Carlton'ın yemek sonrası tabletleri olan bir şişe vardı.

"Görüyorsun Hastings, bu şişede en az elli tablet var. Belki de daha fazla."

Kitaplığa yaklaşıp kalın bir kitap çıkardı. On dakika hiç konuşmadan okudu, sonra başını kaldırdı ve kitabı gürültüyle çarparak kapattı.

"Evet sevgili dostum, şimdi sorabilirsin. Artık her şeyi biliyorum."

"Zehirlenmiş mi?"

"Evet dostum. Fosfor zehirlenmesi."

"Fosfor mu?"

"Ah! *Mais oui.* İşte şeytani zekâ burada ortaya çıkıyor. *Miss Wheeler zaten sarılık geçirmişti. Fosfor zehirlenmesinin belirtileri aynı hastalığın tekrarlaması gibi görünecekti.* Şimdi dinle, burada yazdığına göre fosfor zehirlenmesinin belirtileri çoğunlukla bir ila altı saat arasında ortaya çıkıyormuş." Kitabı tekrar açıp okumaya başladı. "*Zehirlenen kişi etkilendiğini hissetmeden önce nefesi fosfor yayar.*" Miss Lawson karanlıkta Miss Wheeler'in ışık saçan nefesini gördü ve *parlak hale* olarak tanımladı. Şimdi yine okuyorum: "*Sarılık tümüyle ortaya çıktıktan sonra, sistem yalnızca fosforun zehirleyici etkisi altında olduğunu değil, kandaki safra salgısının azalmasına bağlı olan olguların etkisi altında olduğunu da varsayar. Bu açıdan fosfor zehirlenmesi ile örneğin had karaciğer atrofisi gibi bazı karaciğer rahatsızlıklarının belirtileri arasında belirgin bir fark yoktur.*"[7]

"Her şey çok iyi planlanmıştı Hastings! İthal kibritler, böcek ilaçları. Fosfor elde etmek zor değil ve fazla kullanılan en ufak bir doz bile insanı öldürür. Tedavi için kullanılan doz 1/100 ila 1/30 gram arasındadır.

Bir tanesinde 116 gramın bile ölüme yol açtığı biliniyor. Şişedeki tabletlerin benzerini yapmak da çok zor olmamalı. İnsan bir tablet yapma makinesi satın alabilir ve Miss Wheeler ilaçlarını pek yakından incelemez. Şişenin içine karıştırılan bir tableti Miss Wheeler eninde sonunda alacaktır ve bu işi yapan kadın yaklaşık on gündür evden uzaktadır, bu kusursuz bir plan olacaktır."

"Kadın mı?"

"Mollie Davidson. Ah! *Mon ami*, top cebimden fırlayınca onun gözlerindeki bakışı fark etmedin. Kızgın Bay Graham'a top hiçbir şey ifade etmedi ama kuzeni derhal, "Bir köpeğiniz olduğunu bilmiyordum Bay Poirot," dedi. Niçin bir *köpek*? Niçin bir çocuk değil? Çocuklar da topla oynarlar. Ama bunun bir kanıt olmadığını söyleyeceksin. Yalnızca Hercule Poirot'nun bir izlenimi. Evet, ama her şey yerli yerine oturuyor. Bay Graham mezarın açılması fikri karşısında çok öfkelendi ve bunu belli etti. Ama Mollie daha dikkatliydi. İsteksiz görünmekten korktu. Üstelik kuzeninin vasiyetnamenin değiştiğini başından beri bildiğini öğrenince uğradığı şaşkınlık ve öfke! Graham biliyordu ama ona söylememişti. Boş yere suç işlemiş oldu. Mollie'ye vasiyetnameyi bildiğini açıklamamasının talihsizlik olduğunu söylediğimi hatırlıyor musun? Yani Miss Wheeler için talihsizlikti. Onun ölüm fermanıydı ve vasiyetnameyi değiştirmek gibi aldığı tüm önlemler hiçbir işe yaramadı."

"Vasiyetname diyorsun... yoo hayır, anlayamadım."

"Yeni vasiyetnameyi niçin hazırladı? Köpeğin topu olayı *mon ami.*

"Düşün Hastings, yaşlı bir hanımı öldürmek istiyorsun. Kaza süsü vermek için basit bir kaza düzenlersin. Yaşlı hanım daha önce de köpeğin topuna basıp düşmüştür. Geceleri evde dolaşır. *Bien,* öyleyse, köpeğin topunu merdivenin üstüne yerleştirirsin ve belki sağlam bir iplik de bağlarsın. Yaşlı hanımın ayağı takılır ve çığlık atarak kafa üstü düşer. Herkes yanına koşar. Diğerleri yaşlı hanımın çevresini sarınca, sen kopmuş ipliğini yerinden sökersin. Diğerleri düşme nedenini araştırmaya başlayınca, köpeğin topunu sık sık bıraktığı yerde bulurlar.

"Ama Hastings şimdi başka bir noktaya geliyoruz. Diyelim ki yaşlı hanım o gece köpeğiyle oynadıktan sonra topu her zamanki gibi şömine rafındaki yerine koydu ve köpek dışarı çıktı ama *eve dönmedi.* Bunu ertesi sabah Miss Lawson'dan öğrendi. Böylece *merdivenin başına topu bırakanın köpek olmadığını fark etti.* Gerçeği algıladı ama yanlış kişiden şüphelendi. Pek de iyi bir insan olmayan James Graham'dan şüphelendi. Bunun üzerine ne yaptı? Önce olup bitenleri araştırmam için bana mektup yazdı. Ardından vasiyetnamesini değiştirdi ve *bunu yaptığını James Graham'a söyledi.* Gerçi Graham'dan şüphelendi ama vasiyetnamenin değiştiğini Mollie'ye söyleyeceğini varsaydı. İkisi de onun ölümünden kazançlı çıkmayacaklarını öğrenecekler. Yaşlı bir hanım için *c'est bien imaginé.*(*)

"İşte ölmeden önce söylediklerinin anlamı buydu *mon ami.* Yaşlı hanım, Ellen'e şüphelerini anlatmaya çalışıyordu. Köpek... şömine rafındaki kavanozun üzerinde duran resim. "Bütün gece dışarıda" ve top kavanozun içinde olmalıydı. Miss Wheeler'in şüphelerinin tek dayanağı buydu. Herhalde hastalığının doğal nedenlerle ilerlediğini düşünüyordu ama son anda böyle olmadığı hakkında bir önseziye kapıldı."

Poirot bir iki dakika sustu.

"Ah, keşke o mektubu bana yollamış olsaydı. Onu kurtarabilirdim. Şimdi..."

Eline kalemini alıp not kâğıtlarını önüne çekti.

"Ne yapacaksın?"

"Olup bitenleri ayrıntılı olarak anlatan bir mektup yazıp, mezarın açılacağını ima ederek Mollie Davidson'a göndereceğim."

"Ya ondan sonra?"

"Eğer Mollie masumsa hiçbir şey," dedi Poirot ciddi bir sesle. "Eğer masum değilse bakacağız."

(*) Olağanüstü hayal gücü

ix

İki gün sonra gazetede Mollie Davidson adında birinin aşırı dozda uyku ilacından öldüğünü belirten bir haber vardı. Ben dehşete düştüm.[8] Poirot ise oldukça sakindi.

"Yoo hayır, her şey kendi kendine yoluna girdi. Çirkin bir skandal ve cinayet davası olmayacak. Miss Wheeler olmasını istemezdi zaten. Gizli kalmasını yeğlerdi. Buna karşılık bir katil –nasıl diyorsunuz– elini kolunu sallayarak dolaşmamalı. Er ya da geç bir cinayet daha işleyebilir. Bir katil daima suçunu tekrarlar. Hayır..." diye sürdürdü sözlerini dalgın bir ifadeyle. Her şey kendi kendine yoluna girdi. Geriye yalnızca servetinin yarısını, ne de olsa bu parada hakkı olan Bay James Graham'a vermesi için Miss Lawson'ın duygularıyla oynamak kalıyordu. Miss Davidson bu girişiminde pek başarılı oluyordu doğrusu. Çünkü Bay Graham yanlış anlaşılma nedeniyle mirastan mahrum kaldı."

Cebinden parlak renkli lastik topu çıkardı.

"Bunu dostumuz Bob'a mı gönderelim? Yoksa şömine rafında mı saklayalım? Hiçbir şeyin göz ardı edilmeyecek kadar önemsiz olmadığını anımsatır, *n'est ce pas mon ami?* Bir tarafta cinayet diğer tarafta köpeğin topu olayı..."

SON

Notlar

1. Öykünün başlığı kelimesi kelimesine *Sessiz Tanık* romanının 9. Bölümü'nde ve ayrıca 5. Bölüm'de Miss Arundell'in mektubunda karşımıza çıkıyor.
2. Bu mektup, "How Does Your Garden Grow?" adlı öyküde küçük bir köyde yaşayan ve yine zehirlenen başka bir yaşlı kadının, Miss Amelia Barrowby'nin yolladığı mektuba çok benziyor.
3. Eğer mektup 12 Nisan'da yazılmışsa ve ağustos ayında Poirot'ya ulaştıysa, bunun "yaklaşık dört ay önce" okunması gerekirdi.
4. Bu sözcük "Nisan" olmalı.
5. Bir zehirleme öyküsünde şüpheli görünen bu meslekten bir daha söz edilmemesi oldukça garip.
6. Bu resim (romanın 8. Bölümü'nde aynı sözcüklerle bir kavanoza dönüşüyor) halen Greenway Konağı'nda görülebilir ve belki de Christie'ye esin kaynağı olmuştu. Köpekleri çok seven Christie'nin yaşamı boyunca hep bir köpeği olmuştu.
7. Bilimsel açıklama kelimesi kelimesine *Sessiz Tanık* romanında 23. Bölüm'de yer alıyor.
8. Poirot'nun yasaları kendi eline almasını gösteren bu oldukça sorgulanabilir yargılama yöntemi romanda da kullanılmış.

Bibliyografya Seçkisi

Agatha Christie hakkında birçok kitap yazılmıştır. Aşağıda adı geçenler bu konuda çok yararlıdır.

Barnard, Robert, *A Talent to Deceive* (1980)

Campbell, Mark, *The Pocket Essentials Guide to Agatha Christie* (2006)

Morgan, Janet, *Agatha Christie* (1984)

Osborne, Charles, *The Life and Crimes of Agatha Christie* (1982)

Sanders, Dennis and Lovallo, Len, *The Agatha Christie Companion* (1984)

Sova, Dawn B., *Agatha Christie A to Z* (1996)

Thompson, Laura, *Agatha Christie, An English Mystery* (2007)

Toye, Randall, *The Agatha Christie Who's Who* (1980)

John Curran

Dizin

YAZAR ÜZERİNE

John Curran'ın araştırmaları bugüne dek yayımlanmamış iki Hercule Poirot kısa öyküsünü de ortaya çıkardı. Bu öykülerden biri *Köpek Topu Olayı* ve *Hercule'ün On Üçüncü Görevi* adını taşımaktadır!

Bir Agatha Christie hayranı olan John Curran Dublin'de yaşamaktadır. Yıllarca Agatha Christie hakkında yayımlanan sirkülerin editörlüğünü üstlenmiş, Dame Agatha'nın Devon'daki Greenway Konağı'nın resterasyonu sırasında National Trust'a danışmanlık yapmıştır. John, Agatha'nın torunu Mathew Prichard ile birlikte bir Agatha Christie arşivi kurma çalışmalarını da yürütmektedir. Ve şimdilerde Dublin'deki Trinity Koleji'nde Agatha Christie hakkında bir doktora çalışması yapmaktadır.

Agatha Christie, 1920 yılında roman yazmaya başlamış ve her yıl yeni bir bestseller yaratmıştı. Öylesine üretken bir yazardı ki, onun fotoğrafik bir belleğe sahip olduğu iddia edilirdi. Bu iddia doğru muydu? Yoksa elli beş yıl boyunca basit bir metot izleyerek dâhiyane cinayet romanları mı yazmıştı? 2004 yılının sonunda Agatha'nın kızı Rosalind'in ölümünden sonra çok değerli vesikalar ortaya çıktı. Aileye ait olan Greenway Konağı'nda Agatha Christie'nin elyazısı ile tuttuğu 73 defter bulundu. Ama sıkı bir arşivci olan John Curran, not defterlerini deşifre etmeye başlayınca bunların ne büyük bir hazine olduğu ortaya çıktı... Bu kitap, Agatha Christie'nin büyük sırrını açığa çıkarıyor. Başarılı pek çok romanı, oyunları ve öyküleri hakkında kurşunkalemle yazdığı notlar... Alternatif kurgular, kitap isimleri, karakterler, vazgeçilen sahneler, hatta yazmayacağı kitaplar hakkında yaptığı planlar bu defterlerin içeriğini oluşturuyor... Artık, Agatha'nın saklı kalan defterleri tüm ayrıntılarıyla gözler önüne seriliyor.

ISBN 978-975-21-1251-3

9 789752 112513

KTB 0276573 AAF 2010

ALTIN KİTAPLAR

Kapak Tasarımı : © HarperCollins*Publishers* 2009
Kapak Fotoğrafları: © Popperfoto/Getty Images (Agatha Christie portresi); Christie Arşiv Vakfı (el yazısı notlar); Shutterstock (kâğıt köşeleri); John Ryan (yazar fotoğrafı)